

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BEKTAŞÎ SABETAYİSTLER...

Yıl 1720.

Sabetayistlerin Karakaşiler denilen grubunun lideri Osman Baba (Barukiya Ruso) öldü. Cenazesi Selanik Bektaşî Tekkesi yarandaki mezarlığa defnedildi...

Yıl 2005.

Adı Cemil İpekçi. Mesleği modacı/kıyafet tasarımcısı.

İslamî-muhafazakâr AKP, hükümetiyle, belediyesiyle Cemil İpekçi'yi çok beğeniyor, takdir ediyor.

Cemil İpekçi, THY, PTT, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Beyoğlu Belediyesi'nin personel kıyafetlerinin tasarımını yaptı.

Ünlü modacı Cemil İpekçi, cinsel kimliğini hiç saklamadı; sevgilisi Bekir Coşar onu bir kadınla aldattığında neler hissettiğini gazetelere açıklamaktan çekinmedi. Türkiye gibi muhafazakâr bir ülkede, eşcinsel olduğunu açıklamak hayli yürek isterdi. Korkmadı, "mesleğimi yapmama engel olur" diye düşünmedi.

Cemil İpekçi hiç riyakâr değil; gizlisi saklısı yok; ailesinin geçmişinden de utanmıyor, korkmuyor ve "Sabetay Sevi'nin torunuyum" açıklamasını da cesurca yapıyor.

Cemil İpekçinin yaşam öyküsü ilginç:

Örneğin "İpekçi" aslında onun soyadı değil!

Babaanne bildiği Şefkat İpekçi aslında onun teyzesi; dede bildiği Cemil İpekçi ise, büyük eniştesi!

Karışık değil mi?

O halde baştan alalım:

Selanikli Prof. Mahir Tokay İstanbul'un en iyi doktorlarından. Saray doktorluğu yanında, anatominin tıpta kullanılmasına öncülük eden bilim adamıydı. Güzel Sanatlar Akademisinin kurulmasına öncülük edecek kadar, sanatla ilgiliydi.

Mahir Ganimet Tokay çiftinin beş çocuğu oldu: Fazilet Melahat, Vildan, Sabahat, Nejat ve Rezzan.

Ganimet Tokay'ın kız kardeşi Şefkat Hanım, Cemil İpekçi'yle evliydi. Ve ne yazık ki çocukları olmuyordu.

Mahir-Ganimet Tokay çifti, oğulları Nejat'ı, Cemil-Şefkat İpekçi çiftine evlatlık verdiler. Ancak Nejat, "İpekçi" soyadını almadı, yani İpekçi nüfusuna geçirilmedi.

Galatasaray Lisesi mezunu, mühendis Nejat Tokay, Sahire Çeyrekil'le evlendi. Bu evlilikten Şefkat, Kenan ve Cemil adında üç çocuğu oldu.

İşte 1948'de doğan, üvey dedesinin adım taşıyan Cemil, ünlü modacı Cemil Tokay'dı (İpekçi)...

Cemil Tokay (İpekçi), "İpekçi, Dilber, Germen, Cezzar, Mısırlı, Şamlı, Tokay ailelerinin birbiriyle akraba olduğunu" söylüyor. Yani bu aileler Sabetayist'ti. Artık bu biliniyor.

Ama buna karşı çıkanlar da var.

Örneğin, Cemil İpekçi'nin amcası (Kore'de Türk Tugayı'nın komutan yardımcılığını yapan; ünlü Bilderberg toplantılarına katılan; büyük holdinglerde çalışmış) Emekli Tümgeneral Selahattin Tokay-Fazilet Melahat Tokay çiftinin kızı Aysen, ünlü sanatçı Özdemir Erdoğan'la evliydi.

Sanatçı Özdemir Erdoğan diyor ki:

Türkiye'de bugün artık sanatçı denen kişilerin çoğu resmen çeşitli bloklara bölünmüşlerdir. Bugün Türkiye'de Sabetayistler vardır, sözde dinî kurallar içinde o

şemsiyeyi düşünen insanlar vardır, kendisine çok milliyetçi diyen sanatçılar vardır, homoseksüeller kulübü vardır. Bütün bunlar çeşitli bloklar, çeteler halinde dağılmışlardır. Kendinize bir yerlerde yer bulabilmek için muhakkak o şemsiyelerden birinin altında bulunacaksınız. (...) Sonradan Müslüman olmuş gibi gözükten Musevî asıllı, ama sonradan Türkleşmiş olanlar var. Bütün iletişim araçları ellerinde! Herkese tavsiye ediyorum Yalçın Küçük Hocamızın *Tekelistan'ını* okusun. {*Aydınlık*, 12 Ocak 2004.)

Sanatçı Erdoğan çok öfkeli...

Tokayların çoğunluğu İstanbul Feriköy'deki aile kabristanında, sadece Adalet Rabia Tokay (1906-1960) Sabetayistlerin mezarlığı olarak bilinen Bülbülderesi Mezarlığı'nda..

Cemil İpekçi'nin söylediği akraba aileleri sayısını çoğaltabiliriz; ancak Cemil İpekçi nedense annesinin ailesini bu akrabalar içinde saymayıp, unutmuştu.

Modacı Cemil İpekçi'nin annesi Sahire Tokay kimdi ?

Sahire Hanım, opera sanatçısı, soprano Leyla Gencer'in halası Müesser'in kızıydı.

Evet, primadonna Leyla Gencer ile modacı Cemil İpekçi'yi birleştiren bu akrabalık ilişkisinden biraz bahsetmemiz gerekiyor:

Söylentiye göre, "Yağma Hasan'ın böreği" diye bilinen deyimın ortaya çıkmasına neden olan Karaköy Börekçisi Hasan Çeyrekil, aslen Safranbolulu'ydu. İstanbul'a göç etmişlerdi. Zamanla ticarî işlerini büyümüşlerdi. İstanbul'daki ilk gazoz fabrikası onlarındı.

İki oğlu bir kızı vardı: Hüseyin, İbrahim ve Müesser.

Müesser Sanvar (Çeyrekil) Cemil İpekçi'nin anneannesiydi.

Müesser Hanım, İstanbul alındığında surlar içinde yaşayan bir Rum ailenin kaçıncı kuşaktan torunu olduğu bilinmeyen Remzi Bey ile babası Saray'da müneccimbaşı olan Makbule Hanım'ın oğlu, Ekrem Sanvarla evlendi.

Cemil İpekçi'nin dedesi Ekrem Sanvar, Şehzade Abdülhalim Efendi'nin yaverliğini yaptı. Cumhuriyet döneminde Budapeşte ve Paris Türk büyükelçiliklerinde kültür ataşesi olarak bulundu. Muhtemelen istihbarat görevlisiydi ki, daha sonra İstanbul Emniyet müdürü oldu.^{1[1]}

Müesser-Ekrem Sanvar'ın kızı Sahire, Nejat Tokay'la evliydi.

Karaköy Börekçisi Hasan Çeyrekil'in oğlu İbrahim, Leyla Gencer'in babasıydı.

İbrahim Çeyrekil ağabeyi Hüseyin'le birlikte ticaretle uğraşıyordu. Sinemacılığa da el attılar, örneğin, Beyoğlu'nda Lale Sineması onlarındı.

Metin Filmer anlatıyor:

Lale Sineması'nın sahibi Hüseyin Çeyrekoğlu'ydu. Bu adam eskiden Karaköy Meydanı'nda ünlü bir poğaçaçı imiş. O zaman poğaça çeyrek para (beş kuruş) imiş. Adı ve serveti oradan gelirmiş. Lale Sineması'nın yapıldığı yerde daha önce Kemal Bey Lokantası vardı. Hüseyin Bey orasını alıp sinemaya çevirdi. Babam (Cemil Filmer) gidip talip oldu, Hüseyin Bey de, tamam size kiralayacağım, dedi. İş böyle bağlanmışken, hemen arkasından İhsan İpekçi (İsmail Cem'in babası S. Y), Çeyrekoğlu'na gidip bizim verdiğimizden çok daha fazla para teklif etti. Ama Hüseyin Bey sözünden dönmedi. (Gökhan Akçura, *Aile Boyu Sinema*, s 63.)

Lale Sineması'nı akrabalarına kiraya vermeseler de, Çeyrekigillerin sinema sektörüne girmesine İpekçiler mi önayak olmuştu ?

¹ Türkiye'nin ilk kadın emniyet müdürü Feriha Sanerk ve eşi Adnan Sanerk, anne tarafından Cemil İpekçi'nin akrabasıydı. Feriha Sanerk'in kızı Nurdan Canca da, ilk kadın il emniyet müdürüdür! Nurdan Canca'nın eşi Natic Canca da emniyet müdürüdür. Natic Canca'nın babası Nâzım Canca ise Atatürk'ün yakın korumasıydı. Ne güzel, bazı aileler dünyaya "İlkleri" başarmak için gelmişlerdi!

İstanbul'da Elhamra, Melek ve İpek sinemalarının sahibi İpekçilerdi. O yıllar sinema sektörüne ilişkin film ithali, yapımı, seslendirmesi vb aklınıza ne geliyorsa İpekçiler onu yapıyordu.^{2[2]}

Lale Sineması'nı da istemeleri doğaldı. Tekel olmak istiyorlardı.

Hüseyin-İbrahim Çeyrekgil'in kız kardeşleri Müesser'in kızı Sahire, Nejat Tokayla evliydi.

Nejat Tokay, Cemil-Şefkat İpekçi tarafından büyütülmüştü.

Yani Çeyrekgiller ile İpekçiler dünürdü.

İki ailenin dünürlüğü sadece bu evlilikle sınırlı değildi.

Abdi Raif- Süreyya İpekçi çiftinin kızları Rabia Afet de, Münir Gencer'le evlendi.

Rabia Afet-Münir Gencer çiftinin oğlunun adı İbrahim Gencer'di.

İbrahim Gencer, Leyla (Çeyrekgil) Gencer'le evlendi.

Afet Gencer ile oğlu İbrahim Gencer'in mezarları Bülbülderesi Mezarlığı'ndadır.

Hep akraba evliliği ve hep aynı mezarlık...

Leyla Gencer'in yaşamı boyunca acılarını, sevinçlerini, bunalımlarını paylaştığı üç kadın dostu vardı:

Fatma Cezzar, Ayşe Kapancı ve Sevim Moran.

Bu üç kadın kız kardeşti.

Ve bu üç hanımefendi, Leyla Gencer'in kayınvalidesi Afet İpekçi Hanım'ın üvey kardeşleriydi.

Şöyle ki, Afet Hanım'ın annesi Süreyya Hanım, Abdi Raif İpekçi'den sonra, Mehmet Şamlı'yla evlendi. Bu evlilikten, oğulları Hikmet ve kızları Sevim, Fatma, Ayşe oldu.

Leyla Gencer'in hep yanında olan, Cumhuriyet hanımefendisi bu üç kız kardeşi birer cümleyle yazayım:

1) Fatma Şamlı, Mehmet Sena Cezzar'la^{3[3]} evlendi.

Mehmet Sena-Fatma Cezzar çiftinin iki çocuğu oldu: Gülriz Sururi'yle evli -ki anne "Fatiş" bu evliliği hiç onaylamamıştır- tiyatro sanatçısı Engin Cezzar ve Prof. Cevat Çapan'la evli, ne yazık ki canına kıyar Mine Cezzar.

2) Sevim Şamlı kiminle evliydi: Kenan Rifaî'nin müritlerinden Sedat Zeki Örs'ün babası Tophane Müşiri Mustafa Zeki Paşa'nın İsmet Efendi Dergâhı'na bağlandığını yazmışım, İsmet Efendi Dergâhı'nın bir diğer müridinin de Dâhiliye Nazırı Mehmed Memduh Paşa olduğunu belirtmişim. 1925'te ölünce İsmet Efendi Dergâhı'na defnedilen Dâhiliye Nazırı Mehmed Memduh Paşa'nın torunu Memduh Moran, Sevim Şamlı'yla evliydi.

3) Ayşe Şamlı, Kapancı ailesinin oğlu Ahmet Kapancı'yla evlendi. Üç çocukları oldu: Ali, Cem ve Ayşe Hülya Kapancı.

² Sabetayistler konusunda araştırma yapılmasını istemiyorlar, tepki gösteriyorlar. Peki o halde, İspanya/Endülüs'ün iki güzel saray ve kalesi "Elhamra" ile "Alkazar" 450 yıl aradan sonra hâlâ neden sinemalara isim olarak veriliyordu ? Sormayalım mı ? Bu duygusal unutamamanın nedenini anlamaya çalışmayalım mı ? Diyoruz ya, bu tarihsel olay, Sabetayistlere bırakılmayacak kadar önemlidir!

3 Hep neden birbirleriyle evlendiklerine bir örnek daha vermek istiyorum:

Mehmet Sena Cezzar'ın anne ve babası, Bülbülderesi Mezarlığı'nda yatan Hüsnü-Leyla Cezzar'dı.

Hüsnü-Leyla Cezzar'ın diğer çocukları şunlardı:

Rikkat Cezzar, İhsan İpekçi'yle evliydi. İki çocukları oldu: İsmail Cem, Selanikli Razi Trak'ın kızı İnci'yle; Alev İpekçi ise karikatürist Ali Ulvi Ersoy'la evlendi, İhsan İpekçi bir dönemin en hızlı çapkınlarından. Bir diğer kızları Belkis Cezzar, Afet Gencer'in kardeşi Osman İpekçi'yle evliydi. Torunları Samiye, yayıncı Erdal Öz'le evliydi. Üçüncü kızları Aliye Cezzar iki evlilik yaptı; Mehmet Balcı'dan doğan oğlu gazeteci Ergun Balcı'ydı; İsmail Nihat Çamlı'yla yaptığı evlilikten yine bir gazeteci İbrahim Çamlı doğdu.

Evet bu üç kız kardeş Leyla Gencer'in yaşamında hep etkili oldu. Ama bir kadın daha vardı; Leyla Gencer'in hep yanında olan: Alexandra Angela Minakovska. Yani: Leyla Gencer'in annesi...

LEYLA GENCER'İN POLONYALI ANNESİ

Alexandra Angela Minakovska, Polonyalı'ydı.

Annesi, Alexandra Angela Minakovska: Polonyalı aristokrat bir aileden. Son derece dindar. Her akşam Meryemana'ya mum yakıyor ama Müslüman bir aileye gelin geldiği için de başını örtüyor. Prensiplerine çok bağlı. Hep biraz "yabancı". Sert ama çok duyarlı. Evde piyano çalıyor, bol bol kitap okuyor. Güzelliklere, inceliklere, en çok da öğrenmeye meraklı. Keyiflendiğinde Lehçe şarkılar söylüyor gitar eştiğinde. Bir de hiç yakınmadan köşkün eksik olmayan konuklarını, kocasının soyunu sopunu ağırırıyor. Mükemmel bir ev sahibesi... (Sonradan, eşini yitirdikten sonra Müslüman olacaktı. Adı: Atiye.) [Zeynep Oral, *Tutkunun Romanı-Leyla Gencer*, 2002, s. 14.]

Leyla Gencer'in çocukluğunda evde bir "yabancı" kadın daha vardı:

Madam Lejeune; Leyla'nın "Matmazeli. 1919'da Rusya'dan İstanbul'a gelmiş bir Fransız kontes... Her şeyini bırakıp geldiği ve geçimini sağlamak zorunda olduğu için Çeyrektil ailesinin yanına yerleşmiş. Görevi, çocuklara Fransızca öğretmek. Nasılsa köşkte öteki işleri yapan, hizmetleri gören başka kişiler var... Madam Lejeune, Leyla için Fransız ve İtalyan edebiyatının, dünya klasiklerinin kapısını araladı. (a.g.e., s. 14-15.)

Bitmedi. Ve ilk aşk:

Adı Eugenio Hilinski. Polonyalı. Mimar. Hitler'in Avrupa'da estirdiği vahşet rüzgârıyla dünyanın dört bir yanına savrulanlardan biri. Ülkesi Polonya'dan savrulup İstanbul'a varanlardan... Eugenio Hilinski için geçici bir duraktır İstanbul. Akıllı, yüreği daha uzaklarda, gerçekleştirilmesi daha güç taşanlarla, daha büyük düşlerle doludur... Eugenio Hilinski, düşlerinin, tasarılarının coşkusuyla, kitap yüklü sayısız bavuluyla doludizgin girdi Bayan Alexandra Angela Minakovska'nın yani Bayan Atiye Çeyrektil'in Beyoğlu'ndaki evinden içeri... Leyla on altı yaşında. Eugenio otuz altı. Leyla okuldan eve döndüğünde, Eugenio ona, derslerine yardım ediyor... Edebiyatsa edebiyat... Felsefeyse felsefe... Sanat tarihiyse sanat tarihi... Leyla soruyor o yanıtlıyor... Leyla merak ediyor o anlatıyor. (...) Eugenio Hilinski karşısında yapabileceği tek şey vardı: ona âşık olmak. Ve öyle oldu. (...) önce anne karşı çıktı. Eugenio Hilinski'yle evlenmek mi? Asla! Kesinlikle olmaz! (...) Annenin dediği oldu. Eugenio, mimarî tasarılarının peşinden Bağdat'a gitti. Tek başına... Leyla tekrar derslerini çalışmaya yöneldi. Yalnız... (a.g.e., s. 22-23.)

Aradan sadece iki yıl geçti. Bir bankada çalışan İbrahim Gencer, Leyla'ya ilk görüşte âşık oldu; tek başına gidip annesinden istedi.

Sürpriz! Annesi hiç itiraz etmedi; daha İtalyan Lisesi'nde öğrenci olan kızını İbrahim Gencer'le evlendirdi...

Diyorum ya, hep bir sır var!

Ve hep birbirleriyle evleniyorlar...^{4[4]}

⁴ Leyla Gencer'in adı yıllar sonra ABD Ankara Büyükelçisi (1950-1953) George McGhee'yle aşk dedikodularına karıştırıldı. Toprağı bol olsun usta gazeteci Müşerref Hekimoğlu, *Anılar* adlı kitabında bu konuya değiniyor. Amerikan büyükelçisinin eşinin Leyla Gencer'den nasıl şikâyetçi olduğunu yazıyor, (s. 165.)

Ama artık buna şaşırtmıyoruz. Bizim aradığımız bu kez farklı...

Yukarıda yazdıklarımın hepsi birbiriyle akraba ve hemen hepsi Sabetayist/Karakaşî'ydi.

Keza, hepsi Bektaşî ve çoğunluğu aynı dergâha bağlıydı:

Nafi Baba Tekkesi !...^{5[5]}

Bektaşîlik tarikatının dört kapısı, müridi, "Kâmil İnsan"a (Adam Kadmon) götürüyordu: şeriat, tarikat, marifet ve hakikat.

Şehitlik Tekkesi olarak da bilinen Nafi Baba Tekkesi'nde "Kâmil insan"a ulaşmanın başka bir yolu olabilir mi ?..

Şu nedenle sordum:

Nafi Baba Tekkesi Robert Kolej sınırları içerisindedir. Ve 1983'te restorasyonu yapılmıştır.

Nafi Baba'nın oğlu Mahmut'un Robert Kolej'de gizlice öğrenim gördüğü tahmin ediliyor.

Robert Kolej'den mezun olan ilk erkek Türk öğrenci Hüseyin Hulusi (Pektaş), Nafi Baba'nın kızı Fatma Hayriye'nin de oğluydu.

Nafi Baba'nın torunu Hüseyin Pektaş, Robert Kolej'in Türk müdürüydü.^{6[6]} Eşi Robert Kolej öğretmenlerinden Mihri Hanım'dı. Mihri Hanım, V.-VIII. dönemler arasında CHP Malatya milletvekilliği yaptı. Hüseyin-Mihri Pektaş çiftinin kızları Necla ile Fatma Süveyda, Atatürk'ün yakın arkadaşı, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak'ın iki oğlu Sungu ve Enver Ertan'la evlendiler.

Hepsi önce, Sabetayist/Karakaşîlerin kurduğu Fevziye Mektepleri'nde, sonra da Robert Kolej'de okudular ! Ailelerde Robert Kolej geleneği hâlâ sürmektedir: Fatma Süveyda-Enver Ertan Soyak çiftinin oğlu Ali Necip de (eşi Mona Olson) Robert Kolejli'ydi.

Hüseyin Pektaş'tan sonra, Nafi Baba'nın oğlu Ali Şir Efendi'den torunu Muzaffer Yeşim de Robert Kolej'in müdürü oldu. 1959'un ramazan ayında, havaların çok sıcak ve sınavlar dönemi olması nedeniyle öğrencilerin oruç tutmayabileceklerini söylemesi ve bunun basına yanlış yansımaları üzerine Muzaffer Yeşim görevinden alındı; yerine yardımcısı Nezihe Sadak getirildi.^{7[7]}

Nafi Baba'nın torunu Abbas Nüzhet Baha'nın, Amerikan Kız Koleji mezunu kızı Neşet, Robert Kolej mezunu, Büyükelçi A. Nuri Eren'le evlendi.

Sabetayist/Karakaşîler... Robert Kolej... Bektaşîlik...

Sanıyorum, Bektaşî Nafi Baba'nın kim olduğunu merak ettiniz!

O zaman tarihin tozlu sayfalarını aralayalım...

5 Bektaşîlik genellikle Alevîlik'le birlikte ele alınır ve karıştırılır. Alevîlik ile Bektaşîlik birçok ortak özellik taşımasına rağmen farklıdır; Alevîlik, Hz. Ali soyundan olmaya önem verir; bu nedenle Alevî bir ailede doğmayı gerektirir; dışarıdan girmek veya sonradan Alevî olmak mümkün değildir. Bektaşîlik ise bir tarikattır, isteyen girer, örneğin Alevîlik'te olan semah, musahiplik gibi ritüeller Bektaşîlik'te yoktur. Alevîlik Şîilik de değildir. İranlı dinî lider Şeriat Medarî, dönemin Diyanet İşleri başkanı Süleyman Ateşle yaptığı resmî görüşmede Türkiye'deki Alevîler için bir öneri getirmişti: "Ya siz Sünnileştirin ya da biz Şiileştirelim." (Ali Yıldırım, Alevî Öğretisi, 2000, s. 176.)

⁶ Hüseyin Pektaş'ın bir gün kapısını Nâzım Hikmet çaldı; Piraye'den olan üvey çocukları Mehmet'i Robert Kolej'e, Suzan'ı ise Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'ne vermek istediklerini ama ekonomik güçlerinin olmadığını dile getirdi. Hüseyin Pektaş, iki çocuktan tek çocuk parası alacaklarını, bunu da üç taksitle ödeyebileceklerini söyledi. Çocuklar bu okullara verildi.

⁷ Kitabın birinci bölümünde Mardin ailesini sizlere tanıtmıştım. Nezihe Sadak, Mardin ailesindendi. Yusuf Sıtkı Efendi'nin kızı Atiye'nin çocuğuydu. Atiye (Mardin), İttihat ve Terakki'nin genel sekreteri, Dahiliye nazırı, "İslamcı" *Sırat-ı Müstakim* yazarı Hacı Adil Bey'le evliydi. Ne ilginç; Robert Kolej genel sekreteri Nezihe Hanım'ın annesi Atiye Hanım da Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nin müdürüydü. Aileden Yusuf Mardin de, Robert Kolej'de genel sekreterlik yapmıştı. Bir yanda dergâhlar diğer yanda Amerikan kolejleri...

YÜZ SEKSEN YILLIK YALAN

İstanbul Rumelihisarı'nda bulunan Nafi Baba Tekkesi'nin ilk adı, Şehitlik Tekkesi'ydi. Ve kuruluşu XVIII. yüzyıla dayanıyordu.

Bilinen en eski postnişini Ali Baha'ydı (öl. 1771). Sonra sırasıyla, Hisarlı Seyyid Ahmed Baba (öl. 1783), Mazlum Mustafa Baba (öl. 1812), Büyük Mahmud Cevad Baba (öl. 1861) tekkenin başına geldi.

Ancak 1826 yılı Bektaşîler gibi Rumelihisarı Şehitlik Tekkesi için de hiç iyi geçmedi...

Yeniçerilik 17 Haziran 1826'da kaldırıldı.

Yirmi bir gün sonra Bektaşîlik, 8 Temmuz 1826'da yasaklandı...

Bu noktada Nafi Baba Tekkesi'ni anlatmaya ara vereceğiz...

Biz tarihî olaylara nasıl bakılacağını "mahalle mektebi"nde öğrendik; her tarihsel olayı belirleyen "üretim biçimleri" ve "üretim ilişkileri"ydi.

İktisat ayağı olmayan tarih yazıcılığı, topal olmaya mahkûmdur!

Bizde tarih, neredeyse sadece "yönetici zümre"nin tarihidir...

"Yeniçeriler disiplinsizdi, düzensizdi; reform isteklerine sürekli olarak karşı çıkıyorlardı; her fırsatta sadrazam gibi Osmanlı üst yönetimindeki yöneticilerin kellesini istiyorlardı; bu nedenlerle her fırsatta başkaldıran bu soyguncu gücü Sultan II. Mahmud kaldırdı" şeklindeki dar ve sınırlı "hikâye", üstelik yetkin kalemlerce yıllardır yazılıp duruyor.

Ama, ne yazık ki çok kişiyi ikna ediyor bu masallar!

Hadi, o yıllarda Osmanlı Sarayı'nın böyle bir yalana ihtiyacı vardı, ama bu abartılı gerekçelerin günümüzde hâlâ tekrarlanıyor olmasının sanıyorum amacı farklı. Bunlar, Osmanlı dönemindeki her toplumsal olayı ve başkaldırıyı Rafizî, Kızılbaş, mülhit (ateist) vb olarak tanıtan Türk-İslam merkezci tarihçiler! Onlara lafımız yok; amaçları bilim değil, anlayabiliyoruz.

Bir de, masum "aktarıcılar" var; dönemin Osmanlı vakanüvisi Mehmed Esad Efendi'nin *Üss-i Zafer* isimli eserini "akıl süzgecinden geçirmeden olduğu gibi tekrarlıyorlar. Üstelik vakanüvis Mehmed Esad Efendi'nin, bu yalanları yüzünden Saray'dan, 10 000 kuruş ve 2 630 altın gibi yüklüce bir prim aldığı bilmesine rağmen !

Bilim, düşünmeyle ilgilidir; içinde düşünce unsuru olmayan, arşivcilik veya belge toplama; ampirizmdir...

Bu nedenle:

Yeniçeri olayı resmî tarih yazıcıları tarafından tek taraflı yazılmıştır; tutarsız ve çelişkilerle doludur.

Oysa olay bambaşkadır.

Sanıldığından çok karışık olan yeniçeri meselesini daha iyi anlamamız için bazı anekdotlar verelim. Çünkü bu olay, Bektaşî-Sabetayist ilişkisini çok yakından ilgilendiriyor...

- Hristiyanlar (Bulgar, Sırp, Hırvat, Rum, Boşnak) arasından alındıktan sonra devrişirilip Müslüman yapılarak, Yeniçeri Ocağı'na verilen yeniçerilerin evlenmeleri, iş sahibi olmaları yasaktı. Katı bir disiplin vardı. Model, Roma İmparatorluğu'nun "muhafız alayı"ndan alınmıştı.

- Yeniçeri Ocağı'nın ne zaman ve nasıl kurulduğu konusunda hâlâ tartışma var.

Kimi araştırmacılara göre, Yeniçeri Ocağı'nın kurulması Bektaşîlerin fikri ve ürünüydü. Bunlara göre, Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşuna Hacı Bektaş Veli duayla iştirak etmişti.

Hatta kimi kaynaklar, Hacı Bektaş ile Sultan Orhan'ın görüştüğünü, sultanın yeni orduyu kutlaması için Hacı Bektaş'tan ricada bulunduğunu yazmaktadır.

İşin garip yanı Hacı Bektaş'ın ölüm tarihi 1271, Sultan Orhan'ın tahta çıkışı 1324'tür!

- Yeniçeri Ocağı klasik biçimini XV. yüzyılda aldı; XVI. yüzyılda gücünün doruğuna ulaştı. Askerlik dışında bir iş yapmaları yasak olduğu için seferlerde elde ettikleri ganimetleri, paraları bezirgan/tüccar Yahudiler aracılığıyla işletiyorlardı. Tatsız olaylar da olmuyor değildi.

Örneğin, III. Murad döneminde, kendilerini kandırdıklarını düşündükleri Yahudilere karşı ayaklandılar, bazı zengin Yahudiler ile III. Murad'ın baş kadını Safiye Sultan'ın yakın arkadaşı Yahudi Ester Kira ve İki oğlu öldürüldü.

- Sultan III. Murad döneminde ocağa devşirmeler dışında Müslümanlar da kabul edildi. Yeniçerilerin evlenmelerine, askerlik dışı mesleklerle ilgilenmelerine göz yumulması da bu dönemde başladı. Çünkü, Osmanlı ekonomisinin temelini savaş ganimetleri oluşturuyordu.

Ortaçağ'dan çıkan Avrupa artık "büyük kaos"una son vermek için devrimci adımlar atıyordu; Otuz Yıl Savaşı geride kalmıştı; İngiltere'de 1648'de "Cromwell Cumhuriyeti" kuruldu. "Kuvvetler ayrılığı" ilkesiyle hukuk yavaş yavaş Kilise'nin dışına çıkarıldı; özellikle deniz ulaşım olanakları ticareti büyüttü.

- XVII. yüzyıldan itibaren Yeniçeri Ocağı silahlı bir kurumu aşan toplumsal ve ekonomik ilişkiler içine girdi. Bu nedenle, Yeniçeri Ocağı'nı salt bir silahlı kuvvetler örgütlenmesi olarak görmek yanıltıcı olur.

Yeniçeri Ocağı artık aynı zamanda bir esnaf grubuydu; yani bir sermaye örgütlenmesiydi.

Osmanlı pazarına giren yeniçeriler, ilk Müslüman-Türk sermaye birikimini oluşturuyordu. Boyacılık, marangozluk, terzilik gibi iş alanlarında aktiftiler. Eminönü'nde dükkânları vardı. Yeniçeri, "yoksulluk erdemidir" denilen dinsel anlayışı kırıyordu !

- 1718 Pasarofça Antlaşması'nın önemi toprak alınıp verilmesinden ziyade, Avusturya'yla yapılan ticaret antlaşmalarıydı. Ve bu ticaret antlaşmaları, Yahudileri yine eski gücüne getirecekti; Viyana'daki dindaşlarıyla işbirliği yapıp her iki imparatorluk nezdinde iktisadî ve siyasî güçlerini artıracaklardı.

- 1719'da paranın değeri düşürüldü. Osmanlı'nın malî durumu "esnaf" yeniçerileri artık daha yakından ilgilendiriyordu. Halkla iç içeydiler; sorunları yakından biliyorlardı. Örneğin, Osmanlı yöneticileri savaş hazırlıklarına başladıklarında halka büyük vergiler (imdad-ı seferiye) yüklüyordu. Vergi alındığı halde savaşa gidilmemesi bir yana, alınan vergilerle Saray'da lüks bir hayat sürülmesi, örneğin Çırağan Sarayı ile Sadâbad'da üç yüz köşk yaptırılması, halkla birlikte yeniçerilerin de tepkisini çekiyordu. Lale Devri'nde yeniçeriler halkla birlik olup bu nedenle ayaklanmışlardı. Patrona Halil İsyanı'nın^{8[8]} temelinde ne var sanıyorsunuz ?

- Osmanlı yoksullaşırken, rakipleri Rönesans'la birlikte zenginleşme sürecine girmişti, İngiltere'de sanayi devrimi süreci başlamıştı. Modern sınıflar doğuyordu.

Artık Ortaçağ savaş dönemindeki işsizlerden-çapulculardan, derme çatma ordular yerini, vurucu gücü fazla, hareket kabiliyeti olan merkezî ulusal ordulara bırakıyordu. Askerlik zorunlu bir hizmet haline getirilmişti. Avrupa'daki kültürel dönüşüm, teknik gelişmeler savaş araçlarına da yansıyor. Avrupa "askerî devrim"i gerçekleştirmişti. Ortaçağ şövalyeleri, ateşli silahların yayılması sonucu yerlerini subaylara terk etmişti.

Osmanlı'nın ise, kalabalık, hareket kabiliyeti olmayan, hantal ve yüz yıl önceki en büyük silahı toplarını geliştirememiş bir ordusu vardı. Yeniçeriler, Avrupa'nın kullandığı sahra toplarına (örnek: Prut Savaşı) palalarla hücum ediyordu! Yeniçeriler, geleneksel cesaret ve yiğitlikleriyle Osmanlı'yı ayakta tutuyorlardı.

- Osmanlı'nın her alanında reforma ihtiyaç vardı. "Nizamıcedid" terimini ilk kullanan kişi İbrahim Müteferrika'ydı (1670-1745). 1732'de kaleme aldığı *Usul-ül-Hikemfi Nizam il-Ümem* adlı eserinde, Osmanlı'nın Avrupa devletleri karşısında geri kalmasının sebeplerinden

⁸ İsyanıncıların lideri Halil'e "Patrona" adı niye verilir bilir misiniz; "patrona" kadırgasının (kadırga donanması komutanının bindiği gemi) leventlerinden olduğu için! Tarihi sevmemin nedeni bu tür ayrıntılardır; Rusya'da Ekim Devrimi öncesi Potemkin Zırhlısı'nda çıkan isyan, sosyalizme sonuçlandı. Ünlü yönetmen S. M. Ayzenştayn'ın bu gemideki isyanı konu olan filmi "dünyanın her daim en iyi on filmi" arasındandır. İki gemi iki isyan!

bahsederken, bu terimi terminolojiye sokmuştu.

- 1789 Fransız İhtilali tarihin gidişatını değiştirdi. Katolik Fransa, tıpkı İngiltere gibi liberalizmi benimsedi. Yahudilerin Fransa'ya girişi serbest bırakıldı. Fransa reformlar konusunda rakibi İngiltere'ye yetişmek istiyordu.

Osmanlı gelişmeleri izlemiyordu bile! İhtale dayalı aşırı lüks tüketim, varlıklı ailelerin gösteriş yarışını sürüyor; bu tüketime yetecek para rüşvetle sağlanmaya çalışılıyordu.

- XVIII. yüzyıl sonlarından itibaren Osmanlı, askerî reformlar için Batı'dan subay davet etmeye başladı. İstanbul'a gelen Baron François Tott, J. Saint-Denys gibi subaylar yeniçeriler tarafından çiçeklerle karşılandı. "Gâvur subay istemiyoruz" lafı koskoca bir yalandı.

Kırım'ın Ruslar tarafından alınması hemen herkesi derinden sarstı.

"Avrupa tipi askerlik", "Avrupa tipi askerî eğitim" yıllar önce başlamıştı. Bu nedenle Nizamıcedid'in kurulmasına kimse itiraz etmedi. Tek şikâyet, bu modern ordunun kurulması için gerekli 200 000 keşî altının, yeni vergi sistemiyle halkın sırtına yüklenmesi olacaktı. Vergiden kaçmak isteyen bazı tüccar Yahudiler, Avusturya, Fransa gibi imparatorlukların "vatandaşlığına" geçiyorlardı.

- Napolyon'un askerî başarıları Osmanlı'nın gözünü kamaştırmıştı. Reform sürecini başlatamadan, Fransızlara inanıp güvenerek, XVIII. yüzyılın ikinci yansından sonra, 1768 ve 1787'de iki kez Ruslarla savaşa girdi. Kaybedilen Kırım, Eflak, Boğdan'ı Napolyon'un desteğiyle geri alacağını düşünüyordu. Ama yenildi.

Ayrıca Fransa, Osmanlı'yı hayal kırıklığına uğratabacak, Ruslarla anlaşacak ve Mısır'a girecekti.

Bu arada sanayi devrimine tekstille başlayan İngiltere, dünyanın en önemli pamuk üreticilerinden Mısır'a girdi. İngiltere ve Fransa karşı karşıya geldiler. Ama mutabakat sağlandı.

İngiltere ile Fransa arasındaki askerî ve diplomatik "pazar kapma" mücadelesinin en çetin geçeceği yerlerden biri Osmanlı ülkesi olacaktı.

Ve bu iki büyük emperyal gücün birbirleriyle rekabetini göz önünde bulundurmadan tarih yazıcılığı yapılamaz.

- 1804'te Napolyon Bonapart imparatorluğunu ilan etti. İngiltere, Rusya, Avusturya kabul etmedi; Osmanlı önce çekimser kaldı ama sonra Sultan III. Selim, kişisel olarak sempati duyduğu Fransa'yı tanıdı.

Dünya güçleri arasında Fransa'dan yana tavır koymak, Sultan III. Selim'i kendi ülkesinde de zora soktu. Muhalifleri arasında gördüğü Sadrazam Hafız İsmail Paşa'yı görevinden aldı; yerine Ağa İbrahim Hilmi Paşa'yı atadı. Ama bilmiyordu ki, Ağa İbrahim Hilmi'nin akıl hocası Selanikli Musa Paşa'ydı ve Musa Paşa'nın, çoğunluğu Yahudi olan Selanik tüccarlarıyla çok iyi ilişkileri vardı. Bu çevreler, Nizamıcedid'e karşı, yeniçerilerin yanındaydılar.

- Sultan III. Selim Fransızlara güvenip Ruslara üçüncü kez savaş açtı. Yeniçeri Ruslarla savaşırken, İstanbul kalelerini korumakla görevli Nizamıcedid'e yardımcı olarak verilen "yamaklar" isyan çıkardı. Ayaklanmanın başında bulunan Kabakçı Mustafa, topladığı yamaklara, yağma yapmayacaklarına dair yemin ettirdi; hedefleri rantiyeci "halk düşmanı yöneticiler"di. Tahta Sultan IV. Mustafa geçti. Bu arada Nizamıcedid dağıtıldı. Bir yıl iki ay sonra bu kez Sultan IV. Mustafa tahtından oldu.

- Ayaklanmayı bastırıp Sultan IV. Mustafa'yı tahttan indiren "Rusçuk Yaranı" adlı komitenin arkasında başta Ermeni sarraf Manuk Mirzayan olmak üzere Hristiyan sermayesi vardı.

Yavaş yavaş olayın can alıcı noktasına geliyoruz.

- Sultan II. Mahmud döneminde, Osmanlı tebaası içinde Hristiyan olarak Ermeniler güçlü bir lobi oluşturmaya başlamıştı; çünkü Rum yöneticiler ve tüccarlar, Yunan ayaklanmaları nedeniyle güvenilmez görülüyor, artık gözden düşüyorlardı.

Bu dönemde kuyumcu, tüccar, fırıncı, terzi, esnaf vb olan Ermeniler "Saray

bürokrasisi"ne; genellikle tefecilik yapan tüccar/sarraf Yahudiler ise Yeniçeri Ocağı'na yakındı.

Yeniçeriler ve Yahudiler eski linç girişimiyle sonuçlanan geçen yüzyıllardaki olayları unutmuşlardı.

Ermeniler, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve yerini Nizamıcedid'in almasını isterken, Yahudiler mevcut durumun devamından yanaydılar. Zira Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması demek, Yahudi sarrafların önemli bir gelir kapısının kapanması demektir; yeniçerilerin paralarını işletiyorlardı. Keza yeniçerileri kontrolleri altına alarak, saltanat üzerinde de baskı kurabiliyorlardı.

- Sultan II. Mahmud, tanık olduğu kanlı olayların etkisindeydi; III. Selim'i öldüren "Kabakçı Mustafa ekibi"nin bir gün kendisini de yok edeceğini düşünüyordu. Benzer güçler dedesi Sultan III. Ahmed'i de tahttan indirmişlerdi. Bu nedenle, ne olursa olsun "yeniçerileri yok etme" fikrini bir saplantı haline getirdi.

Kararı doğru bile olsa, zamanlaması çok hatalıydı: büyük komşu Rusya'nın gözü Boğazlar'daydı; İngilizler ve Fransızlar iki emperyal güç olarak Osmanlı topraklarını paylaşma hesabı içindeydiler; Sırlardan sonra Yunanlılar da bağımsızlığını ilan etmek üzereydi vb.

İşte bu kötü zamanlamaya, Osmanlı ordusunu modernize etmek için gelen Alman subayı Helmuth Von Moltke gibi Avrupalılar da şaşırıyordu.

- İşin özünde, Sultan II. Mahmud mutlak iktidar istiyordu; reform/yenileşme sadece kamufle idi. Ve planını hayata geçirdi.

Önce, askerî reformlar konusunda yeniçerilerle anlaşma yapıldı. Hatta reformların görüşüldüğü divan toplantısında yeniçeriler aşağılandı; yobazlıkla, bağnazlıkla, dinsizlikle suçlandı. Buna rağmen anlaşma yapıldı; İstanbul ve çevresindeki yeniçeri ortalarında 150'şer kişi modern yöntemlerle yetiştirilecekti. Terfiler artık kıdem esasına göre yapılacaktı. Mevkilerin parayla satın alınmasına son verilecekti; yani, yeniçeri ağası tayin olduğunda sadrazama artık "caize" ödemeyecekti. Her birliğin bir imamı olacaktı vb.

- Her şey yolunda gibi gözüküyordu. Ama Sultan II. Mahmud'un asıl hedefi Yeniçeri Ocağı'nı hemen ortadan kaldırmaktı. İktidarına başka türlü sahip olamayacağını biliyordu.

Konu olan iktidardı sadece...

Benzerini Rusya'da Büyük Petro yapmış; iktidarını güçlendirmek için, ayaklanan Yeniçeri Ocağı benzeri "Streltsiy"ları lağv etmişti...

- Osmanlı, 1826 yılına iki güçlü "hizip"in çatışmasıyla girdi. Bir tarafta Saray, Ermeni sarraflar, ulema sınıfı, Nakşibendiler vardı; diğer yanda Yeniçeri Ocağı, Yahudi tefeciler ve Bektaşiler bulunuyordu.

Her iki grup da iktidarını mutlaklaştırmak istiyordu...

Yaklaşmakta olan değişim hangi güçlerle, kimin denetiminde yapılacaktı?

Yani bu bir, "ilerici-gerici" veya "gerici-modernci" çatışması değildi.

Keza Sultan II. Mahmud'un "bel bağladığı" Nakşibendîlik, başta matbaa gibi gerçekleştirilen her türlü teknik gelişmenin karşısında olmuştur.

Diğer yanda ise, İslam tarikatları arasında görüşleri itibarıyla yeniliğe en açık, liberal, hoşgörülü olan, ama dinsizlikle itham edilen Bektaşilik vardı.

Evet, mesele modernizme karşı veya taraf olmak değildi; reformlarla hiç ilgisi yoktu bu olan bitenin...

- Sultan II. Mahmud, Hüseyin Ağa gibi satın aldığı yeniçerilerden sonra düğmeye bastı. Bunun için bir gerekçesi olmalıydı...

Buldu da:

Size ünlü işadamı Üzeyir Garih'in atalarını tanıtırken, Filistin'deki Yahudi cemaatinin lideri Hayim Farhi'nin öldürülmesinin intikamının alınmasının, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla sonuçlanan olayların ilk kıvılcımı olduğunu yazmıştım.

Kısaca hatırlatayım: Üzeyir Garih'in atası Hayim Farhi'nin intikamının alınması için

devreye giren İstanbul Musevî cemaati lideri Behor Karmona, Yeniçeri Ocağı'nın en büyük sarrafıydı. Bu gücünü kullanarak padişahın haberi olmadan şeyhülislamdan fetva alıp Akkâ Valisi Abdullah Paşa'nın idam edilmesini sağlamıştı.

Şimdi o kaldığımız yerden devam edelim:

Sultan II. Mahmud, kendisinden habersiz şeyhülislamdan fetva alınarak Akkâ Valisi Abdullah Paşa'nın idam edilmesine büyük tepki gösterdi.

Sultan II. Mahmud artık bu "ikili iktidar"a son vermek istiyordu. Yeniçeriler ve onların arkasındaki Yahudi sarraflar Behor Karmona, Yeşeye Acıman, Yeheskel Gabay'ı gözden çıkardı.

Sultan II. Mahmud'a bu konuda en büyük desteği Kazez Artin Bezciyan, Darphane'yi elinde tutan Düzyan ailesi gibi Ermeniler verdi.^{9[9]}

Bir paragraf açayım; Osmanlı Darphanesi'nin yönetiminin kimde olacağı meselesi Ermeniler ile Yahudiler arasında hep bir çatışma doğurdu. Sultan III. Mustafa döneminde Darphane'nin kontrolü Yahudilerdeydi. Sultan III. Mustafa, Darphane Müdürü Yahudi Yako Bonfil Efendi'yi görevinden alıp yerine Düzyan ailesinden Mikail Çelebi'yi tayin etti. Kontrol Ermenilere geçti.

Darphane önemliydi, çünkü Darphane'nin kimin kontrolünde olacağı piyasada kimin güçlü olacağı anlamına geliyordu. Darphane'de bir sistem uygulanıyordu; Darphane müdürünün emriyle bir miktar altın büyük sarraflara veriliyor, sarraflar da bunu piyasada işletiyorlardı...

Uzatmayalım; Sultan II. Mahmud Ermeni sarrafların da desteğiyle Yahudi sarraflara savaş açtı; Yeniçeri Ocağı'yla iş yapan Behor Karmona, Yeşeye Acıman, Yeheskel Gabay adlı sarraflar öldürüldü.

Yani Yeniçeri Ocağı'nın arkasındaki malî güç yok edildi.

Sırada yeniçerilerin manevî destekçileri Bektaşîler vardı...

"Hayırlı Olay" Osmanlı'nın bir iç savaşıydı aslında; 15-16 Haziran 1826 tarihinde, Sultanahmet Camii çevresinde yoğunlaşan çatışmalarda 3000 yeniçeri olay şurasında öldürüldü; 7000-8000 yeniçeri Atmeydanı'ndaki kışlarına sıkıştırılıp önce top ateşiyle sonra binalarıyla birlikte yakılarak yok edildi. Yakalanan yeniçeriler hemen idam edildi; kaçanlar ise Belgrad Ormanı'yla birlikte yakıldı!

Ahmed Cevdet Paşa'ya göre, İstanbul yeniden fethedildi!

İnsanlık tarihinde eşine az rastlanır bu büyük katliama tarihçiler, "Vaka-i Hayriye" adını verdiler!

Aslında gerçek adının, "Vaka-i Şerriye" olması gerekiyordu!..

"Reform yanlısı" Sultan II. Mahmud, yeniçerilerin halk desteğini yok etmek için dini siyasal bir araç olarak kullandı.

Halkı, Sancak-ı Şerif altında toplanmaya davet etti. Taşraya dağıtılan fermanlarda yeniçerilerin şeriata uymadıkları; Kuranı Kerim'in sayfalarını palalarıyla yırtıp parçaladıkları dedikoduları yayılıyordu.

Bu sırada, Sultan II. Mahmud, kurduğu yeni ordusunun adını açıkladı: "Asakir-i Mansure-i Muhammediye"; "Allah izniyle muzaffer olacak Muhammed'in ordusu!"

Tüm bu dinsel aldatmacalara karşı, hâlâ yeniçerilerin yanında olan İstanbul

⁹ Sultan II. Mahmud nasıl Yeniçeri Ocağı'nı gözden çıkardıysa, yeniçeriler de Sultan II. Mahmud'u tahttan indirmeyi tartışıyorlardı. Ancak II. Mahmud'u öldürürlerse Saray'da yerine oturacak erkek yoktu. Bu nedenle kimi yeniçeri "II. Mahmud'un kız kardeşi Esmâ Sultan'ı padişah yapalım" önerisi getirdi. Ama kabul görmedi. Hayır, **Esmâ Sultan'a kadın olduğu için değil, çapkın olduğu için kimi yeniçeriler karşı çıkmıştı! Yirmi beş yaşında dul kalan Sultan I. Abdülhamid'in kızı Esmâ Sultan, giyimiyle, eğlence anlayışı ve zevkiyle Osmanlı Sarayı'nın kerkine has kadınlarının başında geliyordu. Farklı bir eğlence anlayışı olan Esmâ Hanım Sultan'ın Ortaköy'deki yalısı' bugün İstanbul sosyetesinin düğünlerine ve konserlere ev sahipliği yapmaktadır!**

hamallarının önde gelenleri öldürüldü; diğerleri taşraya sürüldü. Yerlerine Ermeni patriği aracılığıyla Anadolu'dan Ermeniler getirildi. Hazindir, yaklaşık yüz yıl sonra Ermeni hamallar da aynı akıbete uğrayacaklardı...

Sonuçta Osmanlı malî sıkıntılarından kurtulamadı. Yeniçeriler aracılığıyla piyasaya giren Müslüman Türk sermayesi etkisizleşti. Böylece tarihte ilk kez ortaya çıkan Türk-Müslüman tüccarların "doğuşuna" izin verilmedi.^{10[10]}

Bunun yerine, vergi ödemeyen ulema ve paşa gibi rantıye ayân sınıfı eski güçlü konumuna yükseldi. Şekilci değişimler, "reform", "modernizm" diye yutturuldu. Ve en acısı, bu rantıye iktidar kliği, kişisel para kazanma hırsları yüzünden Osmanlı'yı daha da geriletecek, emperyal güçlerin elinde oyuncak yapacaktı.

Bitmedi.

Tarihçilerin anlaştıkları ortak bir görüş vardır:

Rumeli'ye ilk giden Osmanlı misyonerleri/dervişleri Bektaşî'ydi. Bu nedenle Rumeli hep özerk bir "Bektaşî cumhuriyeti" olmuştur.

Yeniçeriler, "Taife-i Bektaşîyan", "Güruh-ı Bektaşîyan"; yeniçeri ağaları, "Sanadid-i Bektaşîyan" gibi isimlerle anılır, Yeniçeri Ocağı ise "Dûdman-ı Bektaşîye" olarak bilinirdi.

Geleneğe göre Bektaşî babalarından biri Hacı Bektaş Veli'nin vekili olarak 94. Orta odasında otururdu. Hacı Bektaş dergâhında şeyh olarak göreve başlayan kişi İstanbul'a gelir, şaşaalı bir törenle karşılanır, Ağakapısı'na götürülür, tacı yeniçeri ağasının başına geçirilir, daha sonra Babiâli'ye gönderilirdi.

Yeniçeriler savaşa giderken ve dönerken şu gülbankı okurdu:

Allah Allah eyvallah
Baş uryan sine üryan kılıç al kan
Bu meydanda nice başlar kesilir hiç olmaz soran
Eyvallah eyvallah
Kahrimız kılıcımız düşmana ziyan
Kulluğumuz padişaha ayan
Üçler yediler kırklar
Gülbank-ı Muhammed, Nur-i Nebî, Kerem-i Ali
Pirimiz hünkârımız Hacı Bektaş Veli
Demine devranına hu diyelim
Huuuu...

Dönemin Batılı uzmanlarının şaşırıldığı konulardan biri de şuydu: Balkanlar isyanlarla kaynarken, saltanat bölgedeki en güçlü kurum olan Bektaşîliği nasıl yok eder?

Ekleme yapalım:

Daha sonraki yıllarda Arnavutluk'un kaybedilmesinde, Bektaşîlere yönelik bu kıyımın etkisi olmadığını kim iddia edebilir?

Üstelik, sanki bilinçli yapılıyor gibiydi; olaydan yıllar sonra bile Balkanlar'da çeşitli söylentiler çıkartılıyordu.

Örneğin, ağustos 1833'te, *Takvim-i Vekâyi* adlı gazete, Tırnova'da, Abdi Alemdar ve Ali Alemdar adlı iki yeniçerinin mezarının açıldığını ve bunların saç, sakal ve tırnaklarının uzamış olduğundan, geceleri dirilip, vampirlik yaptıklarının anlaşıldığını yazıyordu!

Sonuç:

Tüm bunlar, her türlü dalaverelerin/entrikaların döndüğü Saray'dan adımını hiç dışarı atmamış bir Osmanlı padişahının yetersizliği miydi?

¹⁰ XIII. yüzyılda Selçuklular döneminde kurulan "Ahilik" in Hristiyanların "Tapınak Şövalyeleri" ya da Yahudilerin "Essen" örgütüne benzeyen yanları vardı. Salt bir esnaf örgütlenmesi olmamakla birlikte, Anadolu'da Müslüman sermaye birikiminin ilk oluşumuydu. Ne var ki, Vahdet-i Vücut ilkelerini savundukları için Osmanlı tarafından zamanla yok edildi.

Resmî vakanüvislerin yazdıkları dışında bu konuyu serinkanlılıkla araştırıp tartışmamız gerekmiyor mu ?

Çünkü ipin ucu bugünlere uzanıyor...

Karacaahmet Sultan Dergâhının İnternet sitesine "www.karacaahmet.net" girdiğinizde, Sultan II. Mahmud'un mezarından "II. Mahmud'un leşi" olarak bahsedildiğini göreceksiniz.

Hâlâ bazı Bektaşîler Sultan II. Mahmud'un türbesine tükürmektedirler. Meselenin kişisel olduğunu düşünen yanılır, bu toplumsal bir yaradır.

NAFİ BABA TEKKESİ YIKILIYOR

"Hacı Bektaş oğulları" denen yeniçerilerin yok edilmesi, Bektaşîlik üzerinde çok büyük yıkım yaptı.

Bektaşîlik yasaklandı.

Bazı din görevlilerine, halk ile Bektaşîleri ayırma görevi verildi.

Başta İstanbul ağası Zade Baba olmak üzere Bektaşîler idam edildi.

Çoğu tekke şeyhi sürgüne gönderildi Tekkeler yağmalandı.

Sadece altmış yıl önce yapılan tekkelere dokunulmama kararı çıktı. Diğerleri -ki, bu hemen hemen tümü demektir- ya yıkıldı ya da cami ve medreseye dönüştürüldü.^{11[11]}

Mezar taşları bile kırıldı.

Bektaşîlerin "takiye" yapıp diğer tarikatlara sızmasını önlemek için, her tarikat mensubunun kendisine mahsus kıyafet giymesi mecburiyeti getirildi. Tekkelerin malvarlıkları Nakşibendîlere nakledildi. Hacıbektaş'taki dergâhın başına bile Nakşibendî şeyhi Kayserili Mehmed Said Efendi getirildi; dergâhtaki caminin adı Nakşibendî Camii yapıldı.

Amaç, Bektaşîleri Sünnî yapmaktır.

Sultan II. Mahmud'a en büyük desteği veren Şeyhülislam Mekkîzade Mustafa Âsim Efendi, Mevlânâ Halid Bağdadî'nin kurduğu Nakşibendîliğin "Halidiye" koluna mensuptu.

Daha önce belirttim: Nakşibendîliğin Halidiye kolu Osmanlı merkezî yönetiminin "resmî tarikatı" görünümündeydi.

Tüm tarikatları merkezî yönetim altına toplamak ve hepsini Sünnîleştirmek bu planın en birincil amacıydı...

Bu gelişmeler, Bektaşîlik ile Nakşibendîliğin arasını günümüze kadar düzelmemek üzere açtı...

Bu nedenle, yaklaşık iki yüz yıl geçmesine rağmen, Nakşibendîliğin Halidiye koluna bağlı İstanbul Büyükşehir Eski Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, Karacaahmet Dergâhı'na yıkım dozerlerini gönderebiliyordu !..

Yahudi sarraflarla başlayan, Yeniçeri Ocağı'nın lağv edilmesiyle süren iç savaş, Bektaşî tekkelerinin kapatılması, dedebabalarının idam edilmesi ve sürgüne gönderilmesiyle devam etti...

Bu olaylar, doğal olarak Bektaşî Rumelihisarı Şehitlik (Nafi Baba) Tekkesi'ni de etkiledi.

Tekke bir günde yerle bir edildi.

Dergâhta bulunan Bektaşîler apar topar, sorgusuz sualsiz cezaevlerine konuldu. Bir daha Bektaşî tekkelerine gitmeyeceklerini; ehl-i sünnet olduklarını; yaşamları boyunca Sünnî kalacaklarını açıklamaları halinde, serbest bırakılacakları söylendi.

Kaçabilen Bektaşîler dağlara çıkıp, izlerini kaybettirdi.

¹¹ Sadece İstanbul'da yıktırılan tekkeler şunlardı: Rumelihisarı Şehitlik Tekkesi, öküz-limanı Tekkesi, Karaağaç Tekkesi, Yedikule Tekkesi, Sütluçe Tekkesi, Eyüp Karyağı Tekkesi, Çamlıca Tekkesi... Yapımı altmış yılı geçmiş olduğu için Üsküdar Karacaahmet Dergâhı ve Şahkulu Dergâhı yıkılmadı, ama kapatıldı.

XVII. Yüzyılda Kadızadelerin yaptığı zulmün daha kanlısını Bektaşîler bu kez XIX. yüzyılda yaşadı...

Yezidler elinde müşkül hallimiz
Münkir münafık faş eyledi yolumuz
Elaman Bâkır sen al elimiz
İmam Cafer Üs-Sadık dili gel yetiş...

İlginçtir, Bektaşî-Osmanlı merkezî yönetim ilişkisi, büyüme/ilerleme döneminde iyi olmuş; duraklama döneminde araya soğukluk girmiş; gerileme döneminde ise ayrılık gerçekleşmişti...

Bu genel bilgilerden sonra gelelim, daha özel Nafi Baba haberlerine. Nafi Baha'nın babası Büyük Mahmud Cevad Baba yedi dervişle birlikte Kayseri'ye sürüldü.

Yalnız değildi:

İstanbul'dan, Ahmed Baba Konya/Hadım'a, Hüseyin Baba Konya/Hadım'a, İbrahim Baba İzmir/Ödemiş'e, Mustafa Baba İzmir/Ödemiş'e, Yusuf Baba Aydın/Güzelhisar'a, Mehmed Baba İzmir/Tire'ye, Mustafa Baba İzmir/Tire'ye sürgüne gönderildi.

Büyük Mahmud Cevad Baba kısa bir süre kaldığı Kayseri'den, Kütahya'ya gitti. Uzun süre burada ikamet etti: yedi yıl.

Kütahya'da Nakşibendî tarikatından suluk aldı.

1826'dan sonra Bektaşî babalığı resmî olarak kabul edilmediğinden ve Bektaşî tekkelerinin başına Nakşibendî şeyhler atandığından, Bektaşî tekkelerinin başına şeyh olarak atanabilmek için bir Nakşibendî şeyhinden icazet alınması ve bu alınan icazetin meclis-i meşayihe (şeyhler meclisi) sunulması gerekiyordu.

Büyük Mahmud Cevad Baba aldığı Nakşibendî icazetiyle İstanbul'a döndü. Rumelihisarı Şehitlik Tekkesi bu nedenle uzun bir süre Nakşibendî sayıldı! .

Yaşadığımız topraklar üzerinde çeşitli dinsel gruplar, yaşamlarını sürdürebilmek için "takiye" yapmak zorunda kalmışlardı...

Tüm dinlere hoşgörölüyle bakılmasına rağmen bu durumu nasıl değerlendirebiliriz? Araştırılması gereken bir konudur...

BİR DÖNME HİKÂYESİ: MOLLA SÜLEYMAN

Burada araya girip, inanılmaz sürprizlerle dolu Anadolu coğrafyasından, din-mezhep değiştirmeye ilgili bir olayı anlatmak istiyorum...

Rumca'da din değiştirenlere, yani "dönme" olanlara, "klostoi" deniyor.

Yorgo Andreadis, 1936 yılında Selanik'in muhacir barakalarından oluşan Kalamaria Mahallesi'nde doğdu. ABD'nin verdiği Fulbright bursuyla Selanik'teki "Anadolu Koleji"ni bitirdi. Bu okul, Amerikan misyonierlerinin kurduğu tarihî "Merzifon Koleji"nin devamıydı.

Yorgo Andreadis, Almanya'daki Freiburg Üniversitesi'nde iktisat okudu. Ailesinin göç ettiği Karadeniz bölgesinin tarihiyle ilgilendi. 1960'tan günümüze kadar bölgeye kırkı aşkın gezi yaptı. Kendini Türkiye ile Yunanistan arasında iyi bağlar kurulmasına adadı ve Abdi İpekçi Türk-Yunan Dostluk Ödülü'ne layık görüldü.

Yorgo Andreadis hakkındaki bu kısa bilgilerden sonra gelelim işin özüne:

Yazar Andreadis, 1995 yılında, *Gizli Din Taşıyanlar* adlı bir kitap yazdı. Trabzon'a 70 km uzaklıktaki Kromni ve çevresindeki Müslümanların, aslında nasıl gizli Hristiyan olduklarını yer ve zaman adları vererek, örnek olaylarla anlattı.

Bunlardan, "Molla Süleyman" adını alan bir Hristiyan'ın hikâyesi ilginçti:

Arapça yazamazmış ve dolayısıyla bu karanlık cehalet yılları boyunca köylüler bilmediği için, rahatlıkla Kuran'dan değişik metinleri ezberden okuyabilirmiş.

Nihayetinde onların topraklarının ürettiği bir hocaydı. Onların hocasıydı, öylesine ketum, ciddi ve akıllıydı ki, birbirleriyle o kadar farklılıklar gösteren köylülere tavsiyelerde bulunabilecek yegâne kişi olarak, bölgeyi etkisi altına almıştı. Herkes fikirlerine saygı gösterir ve onu vaiz bir kadı olarak sayarmış. (s. 12.)

Yorgo Andreadis'in kitabım duygulanarak okuyorsunuz, ikili yaşamın ne denli güç olduğunu bir kez daha anlıyorsunuz.

Bu öylesine zorlu bir hayat ki, gizli Hristiyanlar, kızlarını isteyen Müslüman Osmanlıların çöpçatanlıklarını bertaraf etmek için, nice oyunlara/hilelere başvuruyorlardı. Kızlarının gerçek anlamda Müslümanlaşmasını, Türkleşmesini istemiyorlardı.

Keza, oğullarına Müslüman kız aldıklarında ise, gelin, önce görümceler ve evin kızları tarafından Hristiyan olmaya ikna ediliyordu; gelin vaftiz edilmeden gerdeğe sokulmuyordu.

Bebek vaftizleri, düğünler, bayramlar hep gizlice yapılıyordu. Gizli din taşıdıklarından şüphelenilmesin diye cami yapıyorlardı.

Görünürde Müslüman olan, Müslüman ismi taşıyan bu Hristiyanlar, gerçek dinleri ortaya çıkmasın diye, dışarıda Müslümanlık konusunda aşın tutucu gözüküyorlardı. En "yobaz" onlardı! Öğrenmişlerdi; kim daha "radikal"se en iyi dindar oydu!

Dışarıda "dini bütün" gözüküyor, evde ise gizli mabetlerinde ibadetlerini yapıyorlardı.

Mabetler genellikle yeraltındaydı ve insanlar, gizli bir iç kapıdan aşağıya inerlerdi. Oda, ikonlar ve şamdanlarla doluydu. Hristiyanlar dua ve ayin için orada bir araya gelirdi.

Gizli Hristiyanlar aynı Osmanlılar gibi giyiniyorlardı ve konak olarak adlandırılan evleri Osmanlılarınkine benzerdi. Genelde evler iki katlıydı. Dış cepheleri mavi boyalı olup, basit geometrik figürler veya geometrik çiçek tasvirleri taşırdı. Bu evler gerçek Osmanlıların konaklarından hiçbir fark içermezdi. Zemin kat, hayvanlarını, sığırlarını kapattıkları ahırdı. Hayvanlar zemin katın yarısını veya daha azını işgal ederdi. Kalan bölüm ağıldan bölünür, kiler olarak kullanılırdı. Burada, dua ve diğer dinî görevler için şapel olarak kullanılan bir oda daha vardı, (a.g.e., s. 27.)

Yazar Andreadis'e göre din değiştirmelerin başlangıç yılı 1650.

Yöre halkı yaklaşık iki yüz yıl gizli din taşıdıktan sonra, bir bölümü 1828'deki Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rus ordularının bölgeye gelmesiyle, Molla Süleyman'ın karşı çıkmasına rağmen, onu dinlemeyip gerçek dinlerini açıkladılar.

Bir bölümü de, Tanzimat Fermanı'yla dinî özgürlükler ve etnik eşitlik geldiğini düşünüp, gerçek dinlerine döndüler. Ama bilemediler ki, bu özgürlük mevcut Hristiyanlarla ilgiliydi! Hiçbir yerde, Müslümanların dinini bırakıp başka bir dine geçebileceği söylenmemişti!

Tanzimat'ı yanlış yorumlamışlardı. Tanzimat'a rağmen, ne İslam'ın ne de Osmanlı'nın din değiştirenlere sıcak bakmayacağı anlaşılmamışlardı. Son olarak şanslarını 1856'da Islahat Fermanı'yla denediler. Çünkü İngiliz Büyükelçisi Stratford Canning, İslamiyet'ten ayrılmayı yasaklayan şer'i yasaların da değiştirilmesini istemişti.

Ama öneri daha hayata geçirilmeden, dinsel kimliklerini açıklayanların sonu yine acı oldu; öldürüldüler.

Yasa hiç değişmedi: Müslüman olmuşken pişmanlıkla eski dinine dönmenin cezası idamdı. Örneğin, 25 ağustos 1843'te eski dini Hristiyanlığa dönmek isteyen bir genç idam edilmiş ve bu olay üzerine İngiltere'nin İstanbul büyükelçisi konuyu uluslararası mesele haline getirmişti.^{12[12]}

¹² Sabetayist tarihinde, tekrar Yahudi dinine dönme olayının yaşandığı üç vaka vardı. Birincisi, Türkiye ile Yunanistan arasında yapı/an mübadele sonucu, Müslüman göçtükleri için Türkiye'ye yollanmak, ancak kendileri gitmek istemeyen bazı Sabetayistler Selanik Hahamlığı'na başvurular. Ama hahamlık, "nesillerin meşru izdivaçtan doğup doğmadıklarının bilinmediğini" gerekçe göstererek bu istekleri reddetti. Burada ilginç bir değerlendirmeyi aktarmak istiyorum: İsrailli yazar Errol Gelardin,

Bu arada belirtmem lazım, gizli din taşıyanlar kuşkusuz sadece Karadeniz'de değildi. Tarihçi Bardhly Graceni, Balkanlar'da; Elbasan, İşkodra, Draç civarında bazı köylerde görünüşte İslam fakat aslında Ortodoks ve Katolik inançta olan köyler tespit etmişti, (aktaran İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, 2001, s. 316.)

Yorgo Andreadis'in kitabını okuyup, kütüphaneme kaldırmıştım. Yıllar sonra, Cornucopia (cilt 6, sayı 34, 2005) adında İngilizce bir dergiye göz atarken, Doğu Karadeniz evleriyle ilgili bir haber dikkatimi çekti. Biri Çamlıhemşin'de, diğeri Sürmene'de iki ayrı konağın alt katlarında; birinin duvar kemerinde, diğerrinin ise şöminenin üzerinde, -birçok kültürde olmasına rağmen- özellikle Yahudiler için kutsal olan, altı köşeli yıldız şeklindeki "Süleyman Mührü" ya da diğerr adıyla "Davud'un Kalkanı" vardı...

Bu amblem/sembol, Doğu Karadeniz evlerine sadece süs amacıyla mı yapılmıştı ? Dergiye göre, yaşayanlar bu sorunun yanıtını bilmiyordu; bu bir sır olarak kalmıştı!..

SÜLEYMAN MÜHRÜ'NÜN SIRRI

Bu kitabın yazarının da çözümleyemediğı bazı sırlar da vardı: İsmet Kür adını günümüzde kaç kişi biliyor merak ediyorum. İsmet Kür, gazeteci ve yazardır.

Sanıyorum kızını günümüzde daha çok kişi biliyor Pınar Kür. Yazar. İsmet Kür'ün ablası Halide Nusret Zorlutuna da şairdi, yazardı.

Bizim böyle nice değerde ailelerimiz var; neden bunların romanları, hikayeleri yazılmaz...

Ama...

Benim anlatmak istediğim başka...

İsmet Kür'ün, *Yarısı Roman* adlı günlüklerini okuyordum, 231'inci sayfadaki bir çocukluk fotoğrafı dikkatimi çekti. İsmet Kür, ablası Halide Nusret'le yan yanaydı ve İsmet Kür'ün boynundaki madalyonu, altı köşeli yıldız "Süleyman Mührü"ydü!

İlginç deyip geçtim...

Yıllar sonra, Sermet Sami Uysal'ın, *Eşlerine Göre Edebiyatımız* kitabında, Halide Nusret Zorlutuna ve eşi Emekli General Aziz Zorlutuna'yla yaptığı röportajında bazı cümleler beni çok şaşırttı.

Halide Nusret, genç kızlığında adı duyulmuş, önemsenen bir şairdi, yazardı. Daha yirmi dört yaşındayken *Sisli Geceler* adlı romanını yazmıştı. Babası Namık Kemal'in yakın arkadaşığıdı; yani pek muhafazakâr olmayan bir aileydiler.

Ama, bu ünlü yazar yirmi beş yaşında, eşini görmeden görücü usulüyle evlenmişti.

Hadi bunun üzerinde de durmayalım.

Sermet Sami Uysal'ın röportajı edebiyat üzerineydi.

Ama nedense, General Aziz Zorlutuna birden, ortada sorusu bile yokken, eşinin "beş vakit namaz kıldığını" söyleyiverdi.

Sabetaycı Selim'in Öyküsü adlı romanında, Sabetay Sevi'nin Mesih olduğunu; çünkü Sabetayistlerin Müslüman kabul edilip Türkiye'ye gönderildikleri için, Hitler'in Selanik'teki soykırımından kurtulduklarını yazdı. Sabetay Sevi üç yüz yıl sonra bile "müritlerinin" hayatını kurtarmıştı ! İkinci teşebbüs, İstanbul'un işgali döneminde oldu; ticaret-seyahat müsaadesi almak isteyen bazı Sabetayist tüccarların dönme teşebbüsüne İstanbul Hahamlığı izin vermedi. Üçüncüsü ise bireyseldi; yazar İlğaz Zorlu'nun başvurusunu Kudüs Hahamlığı önce reddetti, sonra İlğaz Zorlu'nun, Yahudi *dinine* geçmek isteyenlerin yapacağı gerekli ritüelleri yerine getirmesiyle kabul etti. Hahamlığa göre, Sabetayist'in Müslüman'dan farkı yoktu! Selanik'teki 56 000 Yahudi, Alman toplama kampına götürüldü; 46 000'i geri dönemedi!

Belki ifade edemiyorum ama, röportajı okuduğunuzda, diyorsunuz ki: "Şimdi bunun bu soruyla ne alakası var?"

Ne yalan söyleyeyim, Halide Nusret'in genç kızlığında boynuna taktığı altı köşeli "Süleyman Mührü" beni bu kadar şaşırtmadı. Çünkü birkaç on yıl öncesine kadar "Süleyman Mührü" bugün olduğu gibi bütünüyle Yahudilere ait değildi. Herkes kullanıyordu.

Ben asıl, bu apansız çıkışların altında bir "anlam" arıyorum. Belki yanılıyorum; belki gazetecilik "içgüdü"nü, ama öyle "okuyorum"...

Ahlat'ta Selçuklular Mezarlığındaki bir mezar taşında; Edirne Kadirî Ali Fettavî Tekkesi'ndeki sandukada ya da ne bileyim "Barbaros"^{13[13]} Hayreddin Paşa'nın sancağındaki "Süleyman Mührü" beni bu, ani çıkışlı "Eşim de beş vakit namaz kılıyor" cümlesi kadar şaşırtmadı.

Hadi, İttihatçı Maliye Nazırı Cavid Bey döneminde, tedavüle çıkmış kâğıt on (10) paranın üzerindeki "Süleyman Mührü" bizi birazcık şaşırtıyor diyelim. Ama yine de, emekli bir "paşa"nın birdenbire, "Eşim beş vakit namaz kılıyor" demesi kadar değil !..

Halide Nusret'in kızı Emine Işın su da yazar. *Bukağı* adlı romanında, Niyazi Mısırî'yi anlatıyor! Yaşasaydı babası ne derdi acaba-"Ama kızım beş vakit namaz kılıyor !"

Sayın generalim, bize ne? Biz mi sevap kazanıyoruz? Niye söyleme ihtiyacı hissediyorsun?.. Sizi böyle bir çıkışa zorlayan sebep nedir?

Bütün solcu gençleri "psikolojileri bozuk insanlar" olarak gösteren yazar kızınca biz bir şey söylüyor muyuz?

Bu "örtü" görevi gören "şallara" bazen kızdığımız oluyor!

Örneğin: Azra Erhat...

Bu adın bizim için ne çok anlamı vardı. Hümanizm düşüncesini ilk ondan öğrendi bizim kuşağımız. Antik Yunan felsefesinin ne olduğunu ondan okuduk.

Anadolu'nun ne kadar "bizim" olduğunu Azra Erhat anlattı bize.

12 Mart 1971 askerî darbesinin cezaevlerinde, Azra Erhat'ın yiğit, başı dik direnişini örnek aldık.

Başta Doktor Şefik Hüsnü olmak üzere bizi biz yapanlar arasında Sabetayistler yok muydu; vardı ve biz hepsiyle hâlâ gurur duyuyoruz.

Öyle olmaları değerlerini hiç azaltmadı.

Ama Azra Erhat...

Bize Anadolu'nun kültür varlıklarını anlatan; başta *İlyada* ve *Odyseia* olmak üzere efsaneleri/mitolojiyi okumamızı sağlayan; hümanizmin öncüsü o yiğit kadın. O bize anlatabilirdi.

Ninesinin, Maliye Nazırı Cavid Bey'i saklamasının nedeninin, Sabetayist/Karakaşî ilişkiler olduğunu yazabilirdi. Yapmadı. Anlatmadı. Sakladı işte, tıpkı ninesi gibi...

Neden bahsetmedi; yazsa bizdeki değeri mi azalacaktı ? Rum olsa, Ermeni olsa, Türk olsa ne bileyim daha başka "bişey" olsa ne fark ederdi.

Bunları niye gizledi; böyle bir hayatı bize niye anlatmadı?

Halbuki, biz hiç orda değildik ve bu onu en iyi bilendi. Ama yazmadı işte...

Sonra gitti; Bülbülderesi Mezarlığı'na defnedildi.

Mutlaka bir nedeni vardı...

¹³ "Barbaros"u tırnak içinde yazdım, çünkü "**barbaros**" Yunanca "**barbar**" demektir; bu lakabı onlar takmıştı.

Bir diğer iddia ise, Fransızca "barberousse", yani "kızıl sakal" demektir; lakap onlara aittir. Biz düne kadar kullanmıyorduk; "Hayreddin Paşa" diyorduk. Günümüzde artık "Barbaros Hayreddin Paşa" deniyor. Hatta daha da ileri gittik, sadece "Barbaros" diyoruz. Örneğin İstanbul Beşiktaş'taki bulvarın adı "Barbaros Bulvarı"!

Bilin ki, Türkiye'nin ufkunu genişleten o aydın kadını, Azra Erhat'ı biz hala seviyoruz. Hep saygı duyacağız, çünkü bizi çok zenginleştirdi...

Ama ne bileyim, bazen kırıldığımız oluyor işte...

İkili yaşam insan ruhunda nasıl bir "erozyonca neden oluyor artık tahmin edebiliyoruz...

İşte, bir İstanbul hanımefendisi Rezzan Yalman; gazeteci Ahmet Emin Yalman'ın eşi, gazeteci Sinan Korle'nin ablası. Bakın çocukluğuna ilişkin ne anlatıyor:

Çocukluğumda evde sarıklı bir hocadan, Erşad Efendi'den Kuran dersi aldım. Ondan eski yazıyı ve Kuran okumayı öğrendim. Annem her gece yatmadan dua okurdu. Hâlâ geceleri okurum. Anneannem namaz kılardı. Annem ve babam ramazanda oruç tutarlardı, ama namaz kılmazlardı. Lisede din dersinde fıkıh okurduk. Hoca anlatırdı. "Kuyuya fare düşerse üç kova su çekilecek; kedi düşerse yedi kova su çekilecek" diye. "Hoca Efendi temizlenir mi kuyu suyu böyle ?" derdik. "Hanım kızım karışma, fıkıh böyle diyor" derdi. Hiçbir şeyin nedenini sormazdık. (*Tarih ve Toplum* dergisi, Hazi-ran 1986.)

Gerek var mı bunları anlatmaya?

Tevfik Fikret'in dediği gibi, "örtün, ey İstanbul..."

Sadece İstanbul mu?..

Ermeni Yahudiler: Pakraduniler

Selanikli Sabetaycılar, İspanyol Marranolar-Konversolar ve İranlı Meşhedîlerden sonra Ermeniler içinde de gizli Yahudi bir cemaatin iki bin yedi yüz yıldır varlığını sürdürdüğünü biliyor muydunuz ?

Pakraduniler (Bagratuni/Bagradits) adı verilen ve asırlarca Ermeni toplumunu yöneten bu gizli Yahudi cemaatin hikâyesi, MÖ 730 yılında başlıyor ve günümüze kadar uzanıyor.

İddianın iki sahibi var: Yahudi Prof. Dr. Abraham Galante, *Pakraduniler veya Ermeni-Yahudi Cemaati*; diğeri Ermeni yazar Levon Panos Dabağyan, *Türkiye Ermenileri Tarihi*.

Her iki yazarın, Gairnte ve Dabağyan'ın iddiaları benzer. Hikâye MÖ 730 yılında başlıyor:

Ermeni Kralı Sannasar, Beni İsrail'e yaptığı seferde İsrail Kralı Osee'yi öldürerek, on Yahudi kabilesini esir aldı. Esirleri Fırat'ın ötesine, Güney Ermenistan'a yerleştirdi,

Yahudilerin uğradığı zulüm bitmemişti; MÖ 700'lerde, bu kez Babil Kralı Nabukodonosor, Mısır Kralı Necho ile Kudüs Kralı Yo Akin'e karşı bir sefer düzenledi. Söz konusu sefere, Doğu Ermenistan Kralı Hıraçya da büyük bir orduyla iştirak etti.

Hıraçya'nın bu savaşta gösterdiği olağanüstü başarı, Nabuko-donosor'u fazlasıyla memnun etti ve esir aldığı on bin Yahudi'nin yarısını Ermeni Kral Hıraçya'ya verdi. Bu esirler arasında İsrailoğullarının önemli şahsiyetlerinden Prens Şampat da vardı. Şampat, kısa zamanda Ermeni Kral Hıraçya'nın iltifatlarına mazhar oldu; önemli mevkilere yükseldi.

Prens Şampat'ın yükseldiğini gören bir başka Yahudi, Pakarad Şampa, aile menşeinin Hz. Davud'a dayandığını iddia edip, Ermenistan Kralı Vağarşak'a müracaatta bulunarak, Saray hizmetine girmek istedi. Kabul edildi.

Yahudi Pakarad Şampa yaptığı hizmetlerle, kısa sürede Yahudi Prens Şampat'ı gölgede bıraktı. Ermeni krallarına taç giydirme ve on bin kişilik özel süvari birliğine komutanlık yapma yetkisini aldı.

Ermeni Sarayı'nda Yahudilerin yükselişi sürerken, Ermeni krallarından, II. Dikran (Büyük Dikran) [MÖ 90-36] Beni İsrail'e bir sefer düzenledi ve bu işgal esnasında tutsak ettiği binlerce Yahudi'yi ülkesine götürdü. Bu esirler arasından seçtiği Aşod adında bir Yahudi'yi özel hizmetine aldı.

Yani, zamanla nüfuslan daha da artan Ermenistan'daki esir Yahudiler, Beni İsrail

Prensi Şampat'ın hatırasını kendilerine rehber edinerek, Pakarad Şampa'nın liderliğinde örgütlenip, öz varlıklarını/dinlerini gizli de olsa koruyabilme mücadelesine giriştiler. Ermeni gibi görünüyor ama Yahudi gibi yaşıyorlardı: örneğin, domuz eti yemiyorlardı. Şabat (cumartesi) günü çalışmıyorlardı. Cemaat dışından kimseyle evlenmiyorlardı.

Ermenistan, MS 637'den itibaren Arap hâkimiyetine girdi. Saray'da egemenlik kuran Pakraduniler, ağır vergi verme sözüyle Araplarla anlaşarak iktidarı tamamen ele geçirdiler.

Ermenistan'daki gizli Yahudiler, Pakradunilerin iktidarı MS 1045'e kadar sürdü. Bizans imparatorluğu'nun işgali bu gizli yaşama son noktayı koydu.

Bizanslılar için Ermeni/Yahudi insan olarak hiçbir değer taşımazdı. Bu sebeple her iki kavmin mensupları tiksintiyle karşılanır ve hatta köleliğe dahi layık görülmezlerdi. Bizanslıların akıl almaz fanatikliğinden doğan vahşetleri neticesi, on binlerce Ermeni imha olmuş, hemen birçoğu Ortodoks mezhebine girmeye zorlanmış, karşı çıkan Ermenilerin ağızlarına eritilmiş kurşun dökülerek, tüyler ürpertici şekilde katledilmişlerdir ki, Karaman (Konya) Rumları bu iğrenç icraatlar neticesinde Rumlaştırılmış Ermenilerdir. (Levon Panos Dabağyan, *Türkiye Ermenileri Tarihi*, s. 59.)

Bizans zulmü sonucunda Pakraduniler yok olmadılar, her yana dağıldılar.

Yahudi araştırmacı Dr. Gad Nassi, Pakradunilerin XX. yüzyılın ilk yarısına kadar özel gelenekleriyle Sivas/Divriği ile Erzincan/Eğir (Kemaliye) arasındaki bölgede varlıklarını sürdürdüklerini belirtiyor. Dr. Nassi'ye göre cemaatin yayılımı, Arapkir, Kapadokya ve Kilikya/Çukurova'ya kadar uzanıyor.

Dr. Nassi, Pakraduni soyundan gelenlerin fizikî görünüşlerinin Ermenilerden farklı olduğunu, kafa yapısı olarak Yahudiler gibi dolikosefal olduklarını belirtiyor.

Ermeni yazar Dabağyan Pakradunilerin hâlâ var olduklarını belirtiyor.

Ama sayılan ne kadar, organizeler mi bilemem. Ancak, bizde birine, "Pakraduni !" dedin mi, bu hakaret için kullanılırdı. Çocukken birine kızdığımızda, "Pakraduni misin ulan sen !" derdik. Onların ırklarından gelen bir zekâları, müstehzi bir bakışları, hesapçı, işini bilir bir yapıları vardır. Tarım ve zanaattan çok hep ticaretle, para/finans işleriyle uğraşmışlardır. (Yeni Aksiyon dergisi, 3 Nisan 2006.)

Yahudi'yken Ermeni olan herkesi "Pakraduni" olarak görmek hatalı olur.

Örneğin, Ermeni yazar Arsen Yarman, nitelikli çalışması *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Tarihi* adlı çalışmasında bir başka "dönme" olayına değiniyor:

Püzant Keçyan'ın yine bu dönemde (XIX. yüzyıl ortaları) Surp Pırgiç Ermeni Hastanesinde eğitim gören üç Yahudi çocuğa ilişkin olarak aktardığı anekdot ise hayli ilginçtir: Önce hastaneye sığınan ve Yahudi olarak kalan çocuklar, daha sonra Cernan'a giderek Ermenice öğrenirler ve Hristiyanlığı kabul ederler. "Ohannes", "Antranik", ve "İğnatyos" adlarını alan çocukların soyadları ise "Nor İsrail" (Yeni İsrail) olur. Daha sonra Eçmiyadzin'e de gidip gelen bu çocuklar İstanbul'da Ermeni kızlarıyla evlenirler ve çocuklarını da Ermeni olarak yetiştirirler. (s. 477.)^{14[14]}

¹⁴ Yazar Arsen Yarman'la yan yana gelir, Osmanlı tarihiyle ilgili sohbetler yaparız. Sadece bilgi değil, belge alışverişinde de bulunuruz. Bu ikili aydınlatma toplantılarımızın birinde, yanıtını bulamadığımız bir soruyu sizinle paylaşmak istiyorum. Kalust Sarkis Gülbenkian (1869-1955) Ermeni bir İşadımıydı. Özellikle Ortadoğu petroleri sayesinde çok zengin oldu. Adına vakıf kuruldu. Kafamızı karıştıran bundan sonrası; bugün 14 kişilik vakıf yönetiminin çoğunluğu Yahudilerin elinde! Yılda 400 000 dolar Ermeni vakıflarına giderken, 18 milyon doların örtülü Yahudi vakıflarına gittiği iddia ediliyor. Araştırılması gereken güzel bir konu ! Araştıracak olanlara, Musul petroleri konusunu Londra'da

Yahudilerin, Ermeniliğe "dönmeleriyle ilgili olaylara kitabın İleri bölümlerinde yine devam edeceğiz, ama bu bölümü trajikomik bir olayla noktalayalım.

ERMENİ DİYANET İŞLERİ BAŞKANI KİM?

Yazar Arsen Yarman, bundan üç yıl önce, Ermeni cemaatinde çok konuşulan bir olayı aktardı:

"İstanbul Kumkapı eski Ermeni patriği Şinork Kalustyan ölmeden önce çevresine, Diyanet İşleri eski başkam Lütfi Doğan'ın üvey kardeşi olduğunu açıklamış."

Hangi Lütfi Doğan'la kardeşti; aynı adı taşıyan biri MSP'li, diğeri CHP'li iki Diyanet İşleri başkanı vardı.

İkisi de milletvekilliği yaptıkları yıllarda bile karıştırılırdı.

MSP'li Lütfi Doğan, 1968-1972 yılları arasında Diyanet İşleri başkanlığı yapmıştı. Gümüşhane Kelkitli'ydı.

CHP'li Lütfi Doğan 1972-1976 yılları arasında Diyanet İşleri başkanlığı yapmıştı. Konya Ermenekli'ydı.

Biz, Arsen Yarmanla sohbetlerimizde o mu, bu mu derken, Almanya Ermeni Cemaati önderi Başpiskopos Karekin Bekçiyen, *Yeni Aktüel* dergisinden Mehmet Asal'a, "Kalustyan'ın üvey kardeşi din adamı Lütfi Doğan'dır" açıklamasında bulundu. (5 Eylül 2005.)

Dergi, iyi bir habercilik örneği vererek, konuyu kapak haber yaptı. Her iki Lütfi Doğan'a da sordu.

Kalustyan Yozgat İğdeli'ydı. 1915 Ermeni tehcirinde ailesini kaybetmişti. Sonraki yıllar öğrendiğine göre, ailesinden herkes ölmüştü; hayatta kalan sadece annesi Şuşan'dı ve o da bir Türk Müslüman'la evliydi. Üvey kardeşi bu evliliktendi.

Yıllar sonra, 1965'te, Kalustyan ve annesi Şuşan (Güldane) Hanım birbirlerine kavuştular. Annesi ölene kadar oğlunun yanında kaldı.

İddiaya göre, Şuşan Hanım, 1 Kasım 1969'da vefat ettiğinde oğlu Lütfi Doğan da, İstanbul Kumkapı Ermeni Patrikhanesi'ndeki cenazeye katıldı; Balıklı Ermeni Mezarlığı'na defin sırasında kendi inancında dua etti.

Her iki Lütfi Doğan da tüm iddiaları reddettiler.

CHP'li Lütfi Doğan, "Ben Ermenekli'yim, Yozgat'la hiçbir ilgimiz yok" derken, MSP'li Lütfi Doğan'ın ailesinin, Birinci Dünya Savaşı sırasında Kelkit'ten Yozgat'a gelip iki yıl kaldıktan sonra tekrar memleketlerine döndükleri ortaya çıktı.

MSP'li Doğan, babasının o yıllarda daha reşit olmamış bir yaşta olduğunu; 1926'da Mecbure Hanım'la evlendiğini; onun ölümüyle, kendi annesi Pullu Hanım'la evlendiğini söylüyordu. Kardeşliği reddediyordu.

Tartışma, gazete-dergi ve televizyon haber bültenlerinde sürerken, olayla hiçbir ilgisi olmadığı halde, Diyanet İşleri eski başkanı Süleyman Ateş'in annesinin Ermeni olduğu ortaya çıktı!

atv haber merkezine konuşan, Süleyman Ateş'in kardeşi Yavuz Ateş, annelerinin Ermeni olduğunu açıkladı. (8 Eylül 2005.)

Bu iddiayı yıllar önce, Prof. Zekeriya Beyaz *Hür Gün* gazetesinde ortaya atmış, Prof. Süleyman Ateş yalanlamıştı. (24 Nisan 1977.)

Sonuçta. Anadolu bir kavimler kapısı...

İnsanoğlu hayatta kalabilmek için geçici veya sürekli olarak dininden, kimliğinden vazgeçmek zorunda kaldı.

İngilizlerle görüşmeye giden Maliye Nazırı Cavid Bey'in yanında Gülbekyan'ın olduğunu anımsatmak isterim. Cavid Bey görüşmeyi yarıda bırakıp İstanbul'a dönmüş, Gülbekyan toplantıları sürdürmüştü; tabii yüzde 5 komisyon karşılığı!..

Günümüzde hâlâ bunları yaşamıyor muyuz? 12 Eylül 1980 askerî darbesi Alevî köylerine zorla cami yaptırırken, Siirt'in 600 haneli Acar köyünün aynı tarihlerde topluca Müslümanlığa geçmeleri ve köydeki kiliseyi camiye dönüştürmeleri tesadüf müydü?

Dün Bektaşîlerin yaşadığı bunlardan farklı mıydı; zorunlu olarak "takiye" yapıp hayatlarını-inançlarını Nakşibendî olarak gösterip korumak zorunda kalmadılar mı ?..

Dönelim, Nafi BabaTekkesi'ne...

BEKTAŞÎLERE YARDIM EDEN İKİ SULTAN

Mahmud Cevad Baba vefat etmişti...

Rumelihisarı Şehitlik Tekkesi'nin açılması, Abdülmecid döneminde İsmail Baba'ya (öl. 1855) nasip oldu. Ama açılış sadece yıkıntıların onarılarak, "Nakşibendî kimliği" altında faaliyetleri sürdürmekle sınırlıydı.

Tekkenin gerçek açılışı, Büyük Mahmud Cevad Baba'nın oğlu Mehmed Abdünnafi Baba döneminde oldu.

Diyeceksiniz ki: "O kadar gürültü patırtıyla kapatılan Bektaşî tekkeleri aradan birkaç yıl geçince nasıl açılıverdi?"

Öncelikle şunun altını çizmek lazım: Bu "açılma" hiçbir zaman eskisi gibi olmayacaktı. Tekkeler açılrsa da, Bektaşîler kendilerini saklamaya, gizli bir hayat sürmeye devam ettiler. Evlerinde gizli ayinler ve toplantılar yaptılar.

Ve üzerlerinde hep "Nakşibendî örtüsü" vardı...

Gelelim açılma meselesine; Bektaşîlik, son tahlilde "şehirli" insanların bağlandığı bir tarikattı. Özellikle Rumeli'de çok güçlüydü. Yani "okumuşu yazmış" çoktu. Ve bunlar, kendilerine sempatiyle bakan Osmanlı entelektüelleri, asker-sivil bürokratlar aracılığıyla Osmanlı Sarayı üzerinde, tekkelerin yeniden açılması için baskı unsuru oluşturdular.

Ama, Bektaşîlik üzerindeki baskıların kalkmasında, tüm araştırmacıların üzerinde uzlaştığı bir ismin büyük katkısı vardı:

Bunlardan birincisi, Bezmiâlem Valide Sultan'dı !

Sultan II. Mahmud'un ikinci kadını; Sultan Abdülmecid'in annesi; V. Murad, II. Abdülhamid, V. Mehmed (Reşad) ve VI. Mehmed'in (Vahideddin) babaannesiydi!

Bezmiâlem Sultan, Leon adında bir Rus Yahudisi'nin kızıydı, iki kardeşi daha vardı. Her üçü de Kafkaslar'da tutsak edilerek Osmanlı Sarayı'na satılmışlardı. Bunlardan biri Sadrazam Damat Halil Paşa tarafından II. Mahmud'a sunulmuştu.

Halil Paşa, Hüseyin Paşa'nın kölelerinden devşirme bir Sırp'tı. II. Mahmud, kızı Saliha Sultan'ı bu adamla evlendirdi; "Bezmiâlem" adını taktığı Rus Yahudisi Leon'un kızı ve gerçek adıyla "Suzi"yi kendisine sunduğu için. (Ali Kemal Meram, *Padişah Anaları*, 1997, s. 566.)^{15[15]}

Bezmiâlem, köklü değişikliklerin olduğu "kaotik" bir dönemde, on altı yaşında tahta çıkan genç ve deneyimsiz oğlu Sultan Abdülmecid'le yalandan ilgilendi.

Cevdet Paşa, Bezmiâlem Sultan'ın rüşvetler aldığını, gümrük işlerinden çıkar sağladığını yazsa da, o İstanbul'a yaptığı, Bezmiâlem (Dolmabahçe) Camii, Bezmiâlem Gureba Hastanesi, Beykoz'da Bezmiâlem Valide Mektebi, Edirnekapı'da Bezmiâlem Sıbyan Mektebi, Maçka'da Bezmiâlem Sultan Çeşmesi gibi eserlerle halk tarafından hep sevidi.

Bezmiâlem Sultan, Osmanlı Sarayı'nın Bektaşîlere tekrar hoşgörülle bakmasına neden olmuştu.

Bektaşîlik üzerindeki yasakların kalkmasına neden olan ikinci kişi ise yine bir sultanı:

¹⁵ XIX yüzyılın başında Osmanlı Sarayı'nda Sultan II. Mahmud dışında tahta oturacak erkek yoktu. Bu, nedenle Sultan II. Mahmud'a hep güzel cariyeler sunuldu. On yedi karısı vardı. Altıncı kadını Pervizifelek Sultan da Yahudi'ydi. Asıl adı Suzan'dı ve Filistin dolaylarında kaçırılarak Saray'a satılmıştı. Sultan II. Mahmud, karakaşlı, siyah saçlı, esmer kadınları çok beğeniyordu; bu nedenle Pervizifelek'i ilk gördüğünde çok beğenmiş ve hemen odasına kapatıp günlerce çıkmamıştı.

Pertevniyal Sultan.

Sultan II. Mahmud'un beşinci kadını, Sultan Abdülaziz'in annesiydi.

Ailesi hakkında kesin bilgi bulunmayan Pertevniyal Sultan,^{16[16]} oğlunun tahta çıkması için Bektaşî tekkelerine adak adadı.

Tasavvufa ilgi duyuyordu. Beşiktaş'taki Yahya Efendi Türbesi'ni onarttı ve Yenikapı Mevlîhanesi kapısında gömülü Ebubekir Çelebi Türbesi'ne vakıflar yaptı.

Araştırmacı Baki Öz, sultanın Bektaşî olduğunu yazmaktadır.

Uzatmayayım, Bezmiâlem Sultan ve Pertevniyal Sultan'ın da desteğiyle Bektaşîler yavaş yavaş sürgünden dönüp, tekkelerini yeniden sessizce kurmaya başladılar.

Rumelihisarı'ndaki Şehitlik Tekkesi kısa sürede eski günlerine dönmeyi Büyük Mahmud Cevad Baba'nın oğlu Mehmed Abdünnâfî Baba döneminde başardı.

Tekke onun döneminde "Nafi Baba Tekkesi" olarak tanınmaya başladı.

Nafi Baba Tekkesi'ne devam etmeden önce, bir konunun daha üzerinde durmamız gerekiyor

Çünkü, bu çalışmanın yapılış amacından ister istemez bazen uzaklaşmak zorunda kalıyoruz.

Halbuki, bu bölümde tüm anlattıklarımız şu soruyu sormak içindi:

Bektaşî tekkeleri yıkıldı, Bektaşîler idam edildi, sürgüne gönderildi.

Peki bu durum Bektaşî tekkelerindeki Sabetayistleri nasıl etkiledi?

Bektaşî kalmayı mı sürdürdüler? Yoksa başka tarikatlara mı bağlandılar?

Ya da birçok Bektaşî'nin yaptığını yapıp mason mu oldular?

Bu sorular bu bölümün "ana omurgasını" oluşturuyor... O halde...

Şimdi geldik, Bektaşî-Sabetayist-mason ilişkisine... Hoşgörülü, herkesçe benimsenmiş töre ve inançlar karşısında, kendi özgün fikirleri ve ritüelleriyle bilinen Bektaşîlerin, hemen hemen aynı ülküyü paylaşan masonlarla yan yana gelmesi doğaldı. Tıpkı gizlenen Sabetayistler mason localarına girebilmek için ne kadar hevesli ise, sadece felsefî yakınlık değil, tarihî şartların da dayatması sonucu Bektaşîler de mason oldular.

Bektaşî tekkelerinin başına gelenler, kendisi de bir Bektaşî olan Kavalalı Mehmed Ali Paşa'yı çok kızdırdı. Osmanlı'yla savaş noktasına gelecek kadar Bektaşî'ydi.

Bektaşîler üzerindeki Saray baskısının kalkmasında Kavalalı ordusunun Kütahya'ya kadar gelmesinin de etkisi vardı.

İttihat ve Terakki'nin "İslamcı" sadrazamı Said Halim Paşa'dan bahsederken, ailece mason olduklarını yazmıştım. Babası Prens Abdülhalim Paşa da masondu, üstelik Fransız Yüksek Şûra üyeliğine kadar yükselmiş önemli bir masondu. Osmanlı'da mason locası kurmaya yetkili görülecek kadar Fransız masonlarının güvenini kazanmıştı.

Yani, Bektaşî-mason ilişkisinin temellerini Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın çocukları ile torunlarının atmış olmasını tesadüf olarak mı değerlendireceğiz?

Entelektüel gelişmesine büyük katkısı olan Bektaşî dedesi Vali Abdüllatif Paşa'nın etkisinde büyüyen, bu tesirle Hz. Ali aşkıyla dolup taşan mısralar kaleme alan, Kerbela mersiyeleri yazan; Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın torunu Mustafa Fazıl Paşa ilişkisi nedeniyle Avrupa'ya gidip Jön Türk hareketini başlatan Namık Kemal gibi Osmanlı münevverleri Bektaşî-mason ilişkisinde köprü görevi mi yaptılar? Evet.

O baskıcı günlerde birçok Bektaşî'nin mason olduğu artık bilinen bir gerçek. Ama bu ilişkinin nerede, ne zaman, nasıl, kimler aracılığıyla başladığı konusunda pek bilgi yok.

Şehirli insanın tarikatı Bektaşîlik, liberaldi; yani dinsel anlamda katı kuralcı, tutucu ve

¹⁶ Araştırmacı Ali Kemal Meram'ın *Padişah Anaları* adlı kitabına göre Pertevniyal Sultan'ın hikâyesi, Victor Hugo'nun unutulmaz klasiği *Notre-Dame'in Kamburu* adlı romanındaki Çingene kızı Esmeralda'ya benzemektedir. Meram'a göre, Sultan II. Mahmud, yolda gördüğü Çingene kızı Besime'ye âşık olmuş, kadını yapmış, ona Pertevniyal adını vermiştir!

bağnaz değildi. Bu nedenle, dinler ve mezhepler üstünde gördüğü masonlukla hemen kaynaşması normaldi. Üstelik ortak siyasî çıkarları vardı: Bektaşîler ve masonlar Jön (Genç) Türklerin örgütlenmesinde, İttihat ve Terakki'nin kurulmasında hep ittifak yaptılar.

Bu birlikteliğin itici gücü Sabetayistler miydi?..

Bektaşî, mason ve Sabetayistlerin ortak noktası, değişmez ritüeli "sır" saklamak, sırla dolu hayatı sürdürmekti.

Bektaşîlik, Sabetayistlik ve masonluk; üçü de "sırlar cemiyeti"ydi; gizliliği kurumsallaştırmışlardı.

1666'dan sonra Sabetayistlik; 1738'de Papa XII. Clemens'in yasaklamasıyla masonluk ve 1826'dan sonra Bektaşîlik varlıklarını hep "gizli cemiyet" olarak sürdürmek zorunda kaldılar.

Toplanmaları, törenleri, simgeleri hep bir sır barındırıyordu.

Ne diyordu Bektaşî nefes derlemesi:

Behey kardaş yolumuza Giremezsin demedim mi ?
Bizim gizli sırrımıza Eremezsın demedim mi ?
Bu sırrı her kişi bilmez
Bilenler de haber vermez
Bu sırrı gayri göz görmez
Göremezsın demedim mi ?..

Konu konuyu açıyor; belki Nafi Baba Tekkesi'nden uzaklaşıyoruz, ama bu "sır" konusunu örnek vererek anlatmak en iyi yöntem.

Bektaşî-mason-Sabetayist ittifakına en iyi örnek: Tarikat-ı Salahiye...^{17[17]}

İSLAMCI MASONİK BİR ÖRGÜT: TARİKAT-I SALAHİYE

Asıl adı, "Müdafaa-i Kübra-i Hukuk-u Hilafet".

Gizli bir örgüt olduğu için kuruluşu konusunda kesin bir tarih verilemiyor. Tank Zafer Tunaya "Eylül 1921" tarihini veriyor. (*Türkiye'de Siyasî Partiler 1859-1952*, 1995, s. 468.) Prof. Ergun Aybars daha kesin bir tarih veriyor: "1 Eylül 1921". (*İstiklal Mahkemeleri*, 1998, s. 319.)

Tüm araştırmacıların hemfikir oldukları, cemiyetin Sevr Antlaşmasından sonra kurulduğuydu.

Kurucuları, Mehmed (Topal) Tefvik Baba, Yahya Adnan Paşa, Elif Rifkî, Celal Bafrevî, Ahmed Refik, Seyid Yusuf Zakari, Hafız İsmail Hakkı.

Başkanının, cemiyet içindeki adıyla "Hadim ül-İslam"ın, kim olduğu da pek belli değildi. Kimine göre Sultan Vahideddin, kimine göre Sultan Vahideddin'in fahrî yaveri Kirazlı Hamdi Paşa başkandı.

Tarikat-ı Salahiye öyle sıradan bir cemiyet değildi. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne muhalifleri bir çatı altında toplamıştı. Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Osmanlı İlâyı Vatan Cemiyeti, Nigehban Cemiyet-i Askeriyesi gibi partilerin-örgütlerin perde arkasındaki güçtü.

Cemiyetin amacı konusunda da farklı görüşler var:

Kendilerine sorarsanız, İslam dünyasını esirlikten kurtarmayı amaçlayan, saltanat ve hilafet yanlısı, Ankara'daki millîcilere karşı bir cemiyetti.

Bu topraklarda, "siyasal İslam"ı parti/cemiyet programına koyan ilk örgüttü Tarikat-ı Salahiye: "Siyaseti diniye en hâkim siyasettir, buna temessük (sarılmayan) ve imtisal (buna

¹⁷ Bu bölümün konusu olduğu için Tarikat-ı Salahiye üyelerinin önemli bir bölümünün Melamî olmasına rağmen, bu tarikatın değil, Bektaşîliğin üzerinde duracağız. Kitabın ileri bölümlerinde Melamîlerden ayrıca söz edeceğiz. Rumeli'de oldukça güçlü olan Üçüncü Devre Melamîleri, Bektaşîliğe çok yakındılar; çoğu Melamî, "Bektaşîleşmişti".

göre hareket) etmedikçe kavi (güçlü/sağlam) bir hükümet teşkili (kurulması) muhaldir (olanaksızdır). Siyaset her hal ve kârda dine raptedilmelidir (bağlanmalıdır)."

Ankara'daki ulusalcılara göre, koyu dindar, İngiliz taraftarı ve İslam dünyasını aldatan bir cemiyetti.

Tank Zafer Tunaya gibi araştırmacılara göre ise, Tarikat-ı Salahiye, "politik İslam masonluğu" kurmayı hedefliyordu. Tarikatlar konusunda uzman Cemalettin Server Revnakoğlu'na göre, İsa Ruhi Paşa, Ahmed Refik (Altınay) gibi diğer üyeler de İslamcı masondular, (aktaran Hüseyin Küçük, *Kurtuluş Savaşında Bektaşîler*, 2003, s. 160.)

Tarikat-ı Salahiye'nin, hem idarî örgütlenmesi, hem hiyerarşik yapısı, hem de tören usulleri hakkında ayrıntılı bir "nizamname"si vardı. Bu "nizamname"ye baktığınızda karşınızda İslamî bir cemiyetten çok, mason obediyesi veya locası olduğunu düşünüyorsunuz!

Hiyerarşik bağlamda Tarikat-ı Salahiye Cemiyeti'nin başında, yukarıda yazdığım gibi "Hadim ül-İslam" dediğimiz bir başkan/reis bulunuyordu.

Onun hemen altında "Üçler Meclisi", "Yediler Meclisi" ve en sonunda "Kırklar Meclisi" vardı.

Evet, bu terminoloji-sayı simgeselliği Bektaşîlikten alınmıştı.

Gerçekten de Tarikat-ı Salahiye, Bektaşî tasavvuf gelenekleri ile masonluk adetlerini birleştirmişti. (Thierry Zarcone, *İslam'da Sır ve Gizli Cemiyetler*, 2005, s. 124.)

"Cemiyetin masonik karakteri ise inkâr edilemezdi. Belgeye (nizamnameye) göre, cemiyet içinde bir hiyerarşi vardı:

Rütbece birinci sıradaki "salah-i hal"di ve bir hadim, mürit ve saiden (çalışandan) meydana gelirdi.

İkinci sırada "salah-i nefis" vardı ve bir kâtip, vâkıf ve ariften meydana gelirdi.

Üçüncü sıradaki ise, "salah-i tam" olarak adlandırılır ve bir muallim, muhakkik ve mürşit veya şeyhten meydana gelirdi.

Şeyh, zaviyedeki en yüksek otoriteydi. Onun üstünde şeyh-i kâmil, üstat ve nihayet üstad-ı âzam vardı.^{18[18]}

Sıradan üyeler "salih" (erdemli, faziletli) diye adlandırılır ve hepsine birden "suleha-i ümmet" denirdi.

Cemiyete henüz girmemiş üyeler için "haric-i muvakkat" (geçici olarak/henüz üye değil) tabiri kullanılırdı.

Üyeler birbirlerinin seviyesini birtakım gizli işaret ve sözlerle bilebilirlerdi. Bunu belirtmede bazı numaralar da kullanılabilir: mesela 11,12 ve 13 birinci sıradaki derecelere işaret ederdi. 21,22, 23 ikinci sıradakilere; 31, 32, 33 üçüncü derecedekilere ait numaralardı. (Bu şifreli üye numaraları, aynen İttihat ve Terakki Cemiyeti örgütlenmesinde de vardı. S. Y.) Üstad-ı azamın numarası 3'tü.

Cemiyet, her 19 Eylülde özel bir ayın düzenlerdi. O gün bütün üyeler asitanede, yani diğer dergâhların bağlı olduğu büyük dergâhta toplanıp, geçmiş yıla ait faaliyetlerini gözden geçirirdi.

Bu toplantıda ayrıca özel ayinlerini de yaparlar, sonra da kutlamaya geçer ve misafirleri kabul ederlerdi. Diğer zamanlarda, toplantılar genelde haftada bir yapılır, ancak olağanüstü bir durumda, planlanmayan toplantılar da yapılabilir.

Cemiyet bazı kavramlara işaret eden bazı kelimeler de kullanırdı. Mesela, "ümmet" kelimesi cemiyeti, "üss" kelimesi asitaneyi ve "dürr" dergâhı gösterirdi. (Hülya Küçük,

¹⁸ Türkiye'deki İslamcılar arasında da "üstat" hitabı-sıfatı son dönemlerde sıkça kullanılır oldu. örneğin, Nurcular, Said-ı Nursî'ye niye "üstat" diye hitap ediyorlar ? (Bkz. *Aksiyon dergisi*, 6 şubat 2006.) Masonların hitabı olan "üstat" Türkiye'deki İslam terminolojisine ne zaman, nasıl, kim tarafından sokulmuştu ?

Evet görüldüğü gibi bu tipik bir masonik gizli cemiyet yapısıydı. Toplantı biçimleri, zamanlan ve oturma şekilleri bile benziyordu.

Tarikat-ı Salahiye Cemiyeti, toplantı salonunun yerleşim ritüelini tamamen masonlardan almıştı. Peki masonlar nereden almıştı ?

Yahudi Kabalası'nın Pitagoras'tan aldığı, Bektaşî felsefesinde de olan "sudur teorisi" vardır.

Yazdım, anımsatayım: Tanrı, özünü, cevherini kendi dışına yansıtır. Güneş, ay, dağ, deniz, gök, insan vb yaratılan her şeyde Tanrı'nın sıfatları gizlidir. Tanrı'nın nuru aynen bunlara yansır.

Bu maddî dünya Tanrı'nın pelerini, nasıl beden ruhu giydiriyorsa, sefirot denen on gök katmanı da Tanrı'yı giydirir:

1) Keter Elyon: Tanrı'nın en yüksek tacı; 2) Hokhma Tanrı'nın irfan hikmeti, bilgelik; 3) Bina(h): Tanrı'nın zekâsı-aklı; 4) Hesed: Tanrı'nın aşkı-lütfu 5) Gevura: Tanrı'nın kudreti; 6) Rahamim: Tanrı'nın merhameti; 7) Netsa: Tanrı'nın devamlı tahammülü; 8) Hod: Tanrı'nın haşmeti; 9) Yesod: Tanrı'da tüm faal kuvvetlerin temeli; 10) Malkhut/Şekinah: Tanrı'nın devleti, krallığı olup Zohar'da genellikle "Keneset İsrail" olarak geçer.

Masonlar localarında, Tanrı'nın kutsal on sayısına ("sefirot"a) göre dizilirler 1) üstad-ı muhterem; 2) kâtip; 3) hatip; 4) hazine emini; 5) hasenat emini; 6) tören üstadı; 7) 1. nazır; 8) 2. nazır; 9) muhakkik; 10) koruyucu.

Masonların en Önemli sembolleri arasında olan "üçgen" ve "üçgen içinde göz" Kabala; sarı-lacivert renkler, aslan, tokmak, altın çingirak, -Yahudilerin kutsal mabedini inşa eden Hiram Usta'nın kullandığı araçlar- gönye-pergel ve ağzında zeytin yaprağı olan beyaz güvercin Tevrat kaynaklıdır...

Güvercin gagasında yeni kopmuş bir zeytin yaprağıyla akşamleyin geri döndü. (Yaratılış, bab 8, ayet 11.)

Örneğin, Türkiye'de yayımlanan *Şalom* gazetesinin amblemi ağzında zeytin dalı olan beyaz güvercindir...

Tüm mistik hareketleri etkilemiş XVI. yüzyılın ünlü Kabalacı İzak Luria'nın öğrencisi Moses Yonah'ın kitabının adı, *Güvercinin Kanatlarıydı* (Kanfey Yonah).

Güvercin simgesi. İslam kültürüne ne zaman girmişti? Örneğin Şah İsmail'in (Hatayî) ruhunun simgesiydi beyaz güvercin.

Ama bu benzerliklere bakıp, "değişik anlamlar" çıkarılması yanıltıcı olur; çoğu kişi veya kurum bilmeden, öykünerek amblem seçebiliyor!

Evet, masonluk, felsefesini ve ritüellerini büyük oranda Kabala'dan almıştı. Ama bu etkilenmede, özellikle Ortadoğu'daki binlerce yıllık kültürlerini de göz ardı etmemek gerekiyor.

Yahudiler sünnet olmayı, domuz (Mısırlıların totemiydi) yememeyi, Mısırlılardan almadılar mı? Tevrat zaten, Mısır'dan çıkılırken yazılmamış mıydı ?

Kültür etkileşiminde Uzakdoğu'nun bile etkisi vardır. Örneğin, Müslümanlar tespih kullanmayı Budist rahiplerden öğrenmediler mi?..

Keza, Kur'anı Kerim'de olmamasına rağmen, Müslümanlar arasında da efsanevi güvercin hikâyeleri vardır: Hz. Muhammed Mekke'den Medine'ye hicret ederken, mağaraya gizlendiği sırada, mağara içinde kimsenin olmadığına düşmanların inanması için mağara önüne iki güvercin gelip yuva yapmıştı. Bugün Mekke bölgesindeki güvercinlerin, bu iki güvercinin yavruları olduğuna inanılır...

Yani, bu çalışmada verdiğimiz "benzerlik örnekleri"yle hemen büyük anlamlar çıkarılmasını doğru bulamayız.

Hep övgüyle anacağımız Türkiye'nin en önemli Alevî-Bektaşî araştırmacısı yazar Nejat Bîrdoğan diyor ki:

Anadolu Alevîliğinin zamanla kimi ritüellerinin değişime uğradığını kabul edeceğiz. Üçler Semahı da böyle... Acaba bu ad bu semaha neden verildi ? Motif, bir Yunan antik giysisini çağrıştırıyor. Anadolu'nun çok eski kültür kalmalarından birinin giysileriyle mi karşı karşıyayız, bunu bilemiyorum. Ancak, Orta Anadolu bölgesinde Doğu Roma kalıntıları mimarî olarak oldukça çok. Üstelik bu kalıntıların üzerine Alevî tekke ve türbeleri yerleşmiş. Asya kökenli semahlarla, bu bölgelerin giysileri mi birleşti? Yoksa Amazon adı verilen, bir omuzları çıplak savaşçı Türk kadınlarının izlenimi mi var? Yanıtlardan yoksunuz. (*İttihat-Terakki'nin Alevî-Bektaşî Araştırması*, s. 117.)

ALEVÎ RİTÜELLERİ VE SABETAYİSTLER

Sormak durumundayız:

Gelin hepinizin bildiği bir geleneğin üzerine gidelim: Türkiye'de Sünnîlerin aksine Alevîler neden tavşan yemezler? Bunun kökeni nedir?

Ek bir soru daha: Başka kimler tavşan yemez? Yahudiler!

Yahudiler, geviş getirmeyen, çatal ve yarık tırnaklı olmayan hayvanların haram olduğuna inanır.

Peki, bu tavşan yeme yasağı Alevîlere nereden, nasıl geldi?

İslam mezheplerinin en eskisi olan Şîlik'ten geçmiş olabilir mi?

Soruya devam edelim: Peki, Şîliğe kim getirmiş olabilir?

Bu kişi, Sünnî Ortodoksların, "İslam'da ilk fitneyi çıkaran kişi" diye suçladıkları, Yemenli bir Yahudi'yken Müslümanlığı seçen ve Şîliğin temelini atan Abdullah bin Sebe olabilir mi?

İslam bilimcisi Julius Wellhausen (1844-1918), *İslamiyetin İlk Devrinde Dinî-Siyasî Muhalefet Partileri* adlı çalışmasında, Sebe'nin Hz. Ali hakkındaki inanç, düşünce ve iddialarını onun Yahudi kökenli oluşuna bağlıyor. Ve proto-Alevîliğin, heterodoks İslam olarak "Yahudi kökenli izlenimi uyandırdığım" iddia ediyor.

Çünkü Sebe, Hz. Ali'ye ileri derecedeki sevgisi sonucu, "Tanrı sensin" demiş, Hz. Ali'nin Tanrısal parçalar taşıdığı için ölmediğini söylemiş; yani Mehdî olduğuna inanmıştı:

Bulut biçiminde gelen, yıldırım görüntüsünde seslenen, şimşek ışığında gülen Ali'dir. Bir gün gökyüzünden inecek ve adaletiyle yeryüzünü dolduracak ve haksızlıkları yok edecektir.

Sadece Sebe midir Hz. Ali'yi Tanrılaştıran, Allah'ın onda tecelli ettiğine inanan ?

Anadolu'daki Alevî köylerinde gök gürlediğinde, "Ali nara atıyor!" denilmekteydi. "Gök gürültüsü Ali'nin sesi, şimşek ise onun asasının ziyasıdır denilmektedir." (Muzaffer Uysal, *İslam'a Sokulan Bid'at ve Hurafeler*, 1974, cilt I, s. 81.)

Tasavvuf araştırmalarıyla tanınan Gölpınarlı, Sebe adlı bir kişinin yaşamadığını, anlatılanların tamamen uydurma olduğunu iddia ediyor. Ama buna karşı çıkanlar da var...

Sebe var ya da yok, ama ritüeller yaşıyor.

Bazı Alevî-Bektaşîler Hz. Ali'yi en yüksek mertebeye çıkarıyor:

Şeriat'ta Ali arslandır

Tarikat'ta Ali Şah-ı Merdan'dır
Marifet'te Ali büyücüdür
Hakikat'te Ali'den başka Allah yoktur... (www.karacaahmet.org)

Yani Hz. Ali'nin tüm mertebeleri; dört kapı, kırk makamı geçip Allah bilincine ulaşmış, her canın içindeki bir güçtü.

Ali, bilimin kapısı idi. Ona el vermeyen Âlemler şehrine giremezdi. Bu Âlem'in adı Âlem-i İlahî (Tanrı Dünyası) idi. Ali, Şir-i Yezdan (Tanrı'nın aslanı) idi. Ali, Murad-ı Süphan (Tanrının istediği şey) idi. Ali, zat, Ali, sıfat (hem gerçek varlık, hem o varlığın iyi özelliği) idi. Ali, mezarı olmayan bir şehid, Ali cenazesini kendi taşıyan bir ölümsüz idi. Ali mazhar-ı mev'ud; sultanı olduğu ruhlar dünyasından Mehdi adıyla gelecek kişi idi. Ali ölümsüz, Ali görünen, Ali gizlenen idi... (Nejat Birdoğan, *İttihat-Terakki'nin Alevî-Bektaşîlik Araştırması*, s. 90.)

İslam dininde, ne aslana ne de başka bir hayvana kutsallık izafe edilir.

O halde, "Allah'ın aslanı Ali" tanımlaması, Alevîlere nereden/nasıl/kim tarafından, ne zaman getirildi?

Hacı Bektaş Veli'nin o hep gördüğümüz resminde, kucağında aslan ve geyik tasviri vardır. Bu aslan ve geyik sembolünün, bildiğimiz "avcı-kurban" çelişkisi dışında başka bir anlamı var mıdır?

Mesih'in gelmesiyle, "Onun döneminde kurtla kuzu bir arada yaşayacak, parsla oğlak birlikte yatacak." (Tevrat, Yeşaya, 11/6.)

Hacı Bektaş Veli'nin bu temsilî resmini ilk kim yaptı?

Hacı Bektaş Tekkesi'nin avlusunda, girişte sağ köşede, içinde ağzından su fışkıran bir aslan heykelinin bulunduğu havuz vardır. Bu havuzun suyu Alevî/Bektaşîlere göre kutsaldır.

Alevî-Bektaşîler, şaraba "aslan kanı", rakıya "aslan sütü" demektedir...

Örnekleri çoğaltabiliriz. Ama, samimiyetle söylüyorum; çekmiyorum; kimseyi üzmem istemiyorum; yanlış anlaşılmaktan korkuyorum. Ne acı; soru sormaktan tedirgin olur hale geldik! Evet, yüzyıllardır geleneğimiz olmuş, kanıksadığımız ritüellerin kökenlerini bilmezsek, bugünü anlayamayız. Bu durum kimseye veya bir gruba farklı bakmayı gerektirmez.

Anadolu'da, "geyiğin sırtına binip kuş gibi uçan" Geyikli Baba vardır! XIV. Yüzyılda Horasan'dan Anadolu'ya gelip, Bursa'ya yerleşen Geyikli Baba'nın türbesi bugün hâlâ ayakta; ama Geyikli Baba hakkında bilgiler maalesef çok azdır.

Yahudilik'te "aslan" ve "geyik" kutsaldı; doğal olarak Sabetayistlerde olduğu gibi:

Sabetay mektubunu her zamanki gösterişli sözleriyle bitiriyordu:

"Baba'nın katma yükselmiş adam, kutsal aslan, kutsal geyik, İsrail'in ve Yahuda'nın Tanrısı'nın Kutsanmış olan Sabetay Mehmed Sevi böyle buyurdu. (John Freely, *Kayıp Mesih*. 2001, s. 241.)

Aslan Kudüs'ün simgesiydi; geyik Zwi (Sevi) demekti Zaten!.. John Freely'in *Kayıp Mesih* kitabından bir alıntı daha yapalım:

(Sabetay) O sırada orada bulunan ve kendisine karşı oldukları bilinen başhahamla beraberindeki üç hahamı, Kutsal Kitap'ta sözü geçen "eti yenmeyen pis hayvanlara" benzetmiş, kitapta inanmayanların kendi etlerini yiyen hayvanlara benzetilmesine öykünerek, dördünün de "kendi etlerini yemelerini" söylemiş, Benveniste'yi bir deveye,

diğer üç hahamı da sırasıyla bir yaban tavşanına, domuza ve tavşana benzetmiştir, (s. 108.)

MEHDÎ BOZOKLU CELAL

Bazı Müslümanlar için Hz. Ali figürü, bazı Hristiyanlar için Hz. İsa figürü ve bazı Yahudiler için Sabetay Sevi figürü aynı anlayışı sembolize etmiyor mu ?

Hz. Ali'yi Mehdî olarak bekleyenler ile Mesih'i bekleyen Sabetayistler arasında fark olabilir mi ?

Bundan üç asır önce Sabetay Sevi'ye inanan Alevî-Bektaşî yok muydu ?

O zaman bir Mehdî gelecek şaiyası bazı Müslümanlar arasında bile heyecan uyandırmış ve rivayete göre İzmir'de bir Bektaşî dervişinin reisliği altındaki birkaç kişilik bir Müslüman grubu da Sabetay'ın Mesihliğini kabul etmişti. (İbrahim Alaettin Gövsa, *Sebatay Sevi*, 2000, s. 33.)

Şaşırtıcı mı ? Hayır.

Bektaşîlik, Babaîlik'ten türemiştir. Babaîlere göre Baba İshak Peygamber'di; ölmüş değil, gökteki yerine çekilmişti.

Celaî İsyanları'nın lideri, "Şah Veli" unvanını alan Bozoklu Celal (öl. 1519) Mehdî olduğunu söylemiyor muydu? Yirmi bin taraftan arasında yoksul Yahudi yok muydu ?

Sabetayistler (örneğin Gazzeli Nathan), daha yaşarken Sabetay Sevi'yi Tanrılaştırmadı mı ? "Sabatey Sevi İsrail'in melikidir (kralı)" demedi mi?

Sabetay Sevi de, kendisinin Tanrı cevheri taşıyan "Adam Kadmon" olduğuna inandırmadı mı ?

Hz. İsa'yı ilahlaştıran da, Yahudi bir hahamken Hristiyan olan Tarsuslu Aziz Paulus değil miydi ?

İlk misyoner Paulus'a göre, Hz. İsa, "Görünmez Tanrı'nın görüntüsü, bütün yaratılışın ilk doğanı"ydı; hem "yasa"ydı (şeriat), hem kurtuluştı, hem de imandı.

"Hristiyanlığın mimarı" Paulus'un, Hz. İsa'ya bir peygamberin sınırlarını çok aşarı yetkiler attığı, yani insanüstü vasıflar verip Tanrılaştırdığı açıktır!

Bugün, "Hz. İsa'yı Tanrılaştıran"; Yahudileri "seçilmiş" olarak gösteren Mesihçi, radikal Protestan/Evangelistler, Paulus'un yolundan yürümüyor mu ?

Bakın nereden neye geldik:

Bugün ABD yönetimindeki "şahinler", Evangelist inanca sahiptir.

Bunlar, Mesih'in ikinci gelişyle birlikte Hristiyanların, Kudüs'te Mesih karşıtı olan "Gog ve Magog (Yecüc ve Mecüc) ordusu"nu büyük bir savaş (Armagedon) sonunda yok edeceğine ve bin yıllık Mesih Krallığı'nın kurulacağına inanıyorlar! Bu bin yıllık döneme "milenyum" diyorlar. "Milenyum"un başlamasının öncelikli koşulu İsrailoğullarının "vaat edilmiş topraklarda" toplanmasıydı. Papaz John Nelson'un (1800-1882) ortaya attığı ve "Hristiyan Siyonizmi" adı verilen bu görüş, Evangelistlerin inancının temelini oluşturur! Bu, bugün ortaya atılan "Büyük Ortadoğu Projesi"nin din ayağıdır!

Türkiye'de nedense pek tartışılmıyor ya da kapalı kapılar ardında cemaat-tarikat toplantılarında konuşuluyor. Aralık 2003 tarihli *Aksiyon* dergisinin kapak haberi, "İnsanlık O'nu bekliyor: Hz. İsa'yı ! Fethullah Gülen cemaatine yakın bu dergi neden böyle bir kapak haberi yapmıştı ? Mesih inancının ayetlerde olmadığı biliniyor. Ama buna rağmen Nurcular "Müslüman İsevîler" diye bir tanım ortaya çıkardılar; buna göre Mesih Hz. İsa yeniden dünyaya gelecek ve İsevîliği yeniden getirip Müslümanlıkla birleştirecekti !..

Toparlayalım: Daha yakın tarihe geelim. Yine aynı soruyu soralım:

Sabetayistler, Müslüman olup tekke-dergâhlara girdiklerinde Yahudi inancının bazı

ritüellerini yanlarında getirmiş midir?

Bu ritüelleri eğer Aziz Paulus ve Abdullah bin Sebe¹⁹¹⁹ getirdiyse, Sabetayist'in getirmemesi mümkün mü?

Ama.

Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken'e göre aksi de söz konusuydu. Yani İslam da Yahudiliği etkilemişti. Örneğin, Endülüslü Yahudi İbn Cebren, İslam felsefesinden etkilenmişti, (*İslam Felsefesi*, s. 169-180.)

Evet İslam da etkilemişti; Müslüman olan bazı Sabetayistlerin zamanla inançlarını terk edip veya unutup tamamen Müslüman oldukları da bir gerçektir.

Dinler-mezhepler-tarikatların birbirlerinden etkilenmemeleri mümkün değildir.

Reha Çamuroğlu, Balkanlar'da birçok Hristiyan'ın, "On İki Havarî" ile "On İki İmam" arasında kavramsal akrabalık kurduklarını; "Mehdi"yi, "Mesih" olarak bağırarak bastıklarını belirtiyor. (*Değişen Koşullarda Alevilik*, 2000, s. 55.)

İncil-Yuhanna'nın Vahiy Kitabı; bab 1/16 bakın ne diyor:

Ve sağ elinde yedi yıldız vardı. Ağzından çifte uçlu bir kılıç çıkıyordu. Yüzü bütün gücüyle parlayan güneş gibiydi.

Çifte uçlu kılıç, Hz. Ali'nin kılıcı Zülfikâr'a ne kadar benziyor !

Tasavvufun, Müslüman inancıyla ilgili olmakla birlikte, Hristiyanlaşmış ve Helenleşmiş bölgelerde geliştiği doğrudur. (Jean Chevalier, *Sufilik*, 1993, s. 9.)

Türkolog Prof. Dr. Hans Joachim Kissling bakın bambaşka bir açıdan bakıyor:

Bektaşîliğin birçok Hristiyanvarî özerklerini hatırlayalım. Ben burada Bektaşîlerin yeniçerilerin, yani Hristiyan asıllı askerlerin karargâhlarındaki vaizlik rollerinden ziyade, onların Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeleri içinde, tam bir Sünnileşmeye karşı en uzun ve başarılı şekilde karşı koyan ve bugüne kadar Bektaşîlerin kalesi olarak kalan Arnavutluk'ta büyük ölçüde vukubulan yayılmalarını düşünüyorum. (*Tarik ve Toplum* dergisi, 20 ağustos 2005.)

BEKTAŞÎ-ALEVÎ-SABETAYİST ŞİİRLER

"Birbirlerini nasıl etkilemezler" diye düşünüyorsunuz ama yine de şaşıırıyorsunuz.

Okuduğumda çok şaşırdığım, Harvard Üniversitesi Houghton Kütüphanesinde bulunan ilahiler kitabındaki bir şiiri sizinle paylaşmak istiyorum:

Gel gönül sabreyle katlan bu çevre
Elbet seni ağlatan bir gün güldürür
Niceler kondu göçtü bu haneye
Elbet seni ağlatan bir gün güldürür

Gitti yoldaşlarım deyü ağlama
Ciğerciğim aşk oduna dağlama

¹⁹ Abdullah bin Sebe ve Aziz Paulus hakkında, Yahudilik'ten döndükleri için komplo teoriler üretmek anlamsızdır. Hangi dinden dönerse dönsün, dönen hakkında kuşku duymak *hiçbir* dindara yakışmaz.

Keza, **bugün Türkiye'de okunan Kur'anı Kerim meallerinden birisi, Yahudi kökenli Muhammed Esed'indir.** (www.sonsaniye.net.)

Hayıf oldu deyü yanup ağlama
Elbet seni ağlatan bir gün güldürür

Gittiğin yollar da sana ayandır
Cevrin kime ise lütfun anadır
Erler ile evliyaya beyandır
Elbet seni ağlatan bir gün güldürür

Gitti göremedim mihr ü vefayı
Âşık olan çeker cevr ü cefayı
Kelb rakib sürsün zevk ü sefayı
Elbet seni ağlatan bir gün güldürür

Pir Sultan Abdal'ım bunda bir hal var
Özünü yolda ki üstünde yol var
Seni kim ağlattı var ona yalvar
Elbet seni ağlatan bir gün güldürür.

Şiiri okuduğunuzda, klasik bir Alevî-Bektaşî deyişi olduğunu anlıyorsunuz.
Son kıtayı okuduğunuzda kimin tarafından yazıldığını fark ediyorsunuz.
Pir Sultan Abdal'a ait bu nefesin hikâyesi ilginçti:

İbranîce karakterle yazılmış bu kitap İstanbul Üniversitesi'nde 1933-50 yılları arasında sosyoloji profesörü olan babam Dr. Gerhard Kessler'e, Dönme yani XVII. yüzyılda İslam'ı benimseyen sahte Mesih Shabbatai Zevi'nin takipçilerinin ahfadından olan bir öğrenci tarafından verilmiştir. Kitap 1953 yılında Ortodoks Türk hahambaşına gösterilmiş, o da üstünkörü bir inceleme yaptıktan sonra kitabın Judeo-Spanish (Ladino) dilinde yazılmış ve Dönme dini konularını içeren şiirler olduğunu belirtmiştir. Kitap Hans T. Kessler tarafından Ekim 1957 tarihinde Harvard Kütüphanesi'ne verilmiştir. (*Tarik ve Toplum* dergisi, sayı 223, s. 14.)

"Dönme" dini konularını içeren şiirlerden bir örnek daha vardı:

Ol şahı âlem geldi cihane
Yaktı bağırıcığım etti virane
Affet günahım gel benim canım...

Bu kitabı inceleyen Dr. Cengiz Şişman şu görüşe ulaşıyor;

Mısraların çoğunun Bektaşî ve Mevlevî ilahilerinden/şarkılarından (nefes) alındığı görülmektedir. Bunlar cemaat mensuplarının ilk zamanlardan itibaren Bektaşî ve Mevlevî tarikatı ve mensupları ile karmaşık bir sosyal ve kültürel ilişki içinde oldukları argümanı için destekleyici birer örnektir. Mısralar, diğer bütün mistik düşünce ve hareketlerde olduğu gibi Tanrı'ya/Mesih'e/Şah'a/Mehdî'ye/Sevgili'ye ulaşmakla ilgilidir. (a.g.e., s. 14.)

Evet. Sabetayistler kendilerine yakın buldukları tarikatlara cemaatlere, dergâhlara yöneldiler.

Size bir örnek vereyim; eğer Moldavya'da yaşasalardı bakın hangi tarikata girerlerdi(!):

Bugün Moldavya'daki Gagavuzların büyük çoğunluğu Protestan Yedinci Gün Adventist Kilisesi'ne bağlıdır. Bunlar tıpkı Yahudiler gibi, on buyruğa uyuyorlar; cumartesi günü

çalışmıyorlar, domuz, karides, yengeç, tavşan, pullu balık yemiyorlar; Kabala'ya inanıyorlar; hamursuz bayramına harfiyen uyuyorlar; ama Hz. Musa'yı ölümlü bir insan, Hz. İsa'yı ise Tanrı'nın oğlu olarak tanıyorlar. Sünnet olmuyorlar. (Bkz. Kitab-ı Mukaddes: Eski ve Yeni Ahit.)

Yakup Aygıl'ın *Turanlı Hristiyanlar* kitabında yazdığına göre, Yedinci Gün Gelişçiliği daha çok Gökoğuz (Gagavuz) Türkleri arasında yaygındı, (s. 127.) Ataları Hazarlardı.

Hazarların "dönme" başka mezhepleri de vardı.

İki örnek:

Sabetaryanlar; Yahudi unsurları benimsemiş Transilvanyalı Unitaryen Hristiyanlardı. Yahudi bayramlarını kutluyorlardı. Cumartesi çalışmıyorlardı.

Subbotnikler; Ortodoks Hristiyan inancına sahiptiler, ama Hz. İsa'nın ilahî vasıflara sahip olduğuna inanmıyorlardı. İbranîce isimler alıyorlardı.

Dağıtmayalım: Konumuz Bektaşî-Sabetayist ilişkisi...

Tezimiz, Sabetayistler salt gizlenmek için tarikatlara girmiyorlardı; kendi inançlarıyla benzer öz-ritüel vb arıyorlardı.

Sabetayistler için Bektaşîlerde bu benzerlik fazlasıyla vardı. Hatta, yıllardır "karalanmalarına" neden olan çirkin olaylarda bile...

"KUZU BAYRAMI" YA DA "MUM SÖNDÜ"

Alevî-Bektaşîlere yıllardır çalınan kara leke, "mum söndü" iftirasının temelinde Sabetayistlerin "kuzu bayramı" mı vardı? Ne yazık ki bazı çevreler ısrarla bu benzerliği gündeme getirmektedir. Bu nedenle biz de ister istemez bu konuya değinmek, hiçbir benzerlik olmadığını göstermek zorundayız.

İbrahim Alaettin Gövsa'nın, *Sebatay Sevi* adlı kitabından bir alıntı yapalım:

Bu kuzu bayramı hakkında Sebatay zümresi mensuplarından Karakaşzade Rüştü, 1924 tarihinde *Vakit* gazetesi muhabirine şu izahatı vermişti: "Kuzu Bayramı 22 adarda (mart ayında) yapılır. Bu bayram geceye mahsustur. Ve her sene kuzu eti ilk defa bu bayram münasebetiyle ve hususî merasimle yenir. Bu merasimde en aşağı ikisi erkek ikisi kadın olmak şartıyla evli dört kişinin bulunması lazımdır. Kuzu ziyafetinde bulunacakların sayısı iki cinse mensup evli çiftlerin artırılması şartıyla istenildiği kadar çoğaltılabilir. Kadınlar iyi giyinmiş ve elmaslarıyla süslenmiş oldukları halde sofraya hizmetinde bulunurlar. Yemekten sonra biraz eğlenilir ve muayyen zamanda ışıklar söndürülerek karanlıkta kalınır. Bu bayram vesilesiyle doğacak çocuklar bir nevi kudsiyeti haiz tanınırlar. Ona Dört Gönül Bayramı adı verilir." (s. 65.)

Bir alıntı da Kabala konusunda uzman Yahudi Profesör Abraham Galante'den yapalım:

İstanbul Üniversitesi'nde Doğu halkları eski tarihi profesörü olmam ve Doğulu bir sakin olarak, sık sık Yakındoğu'nun bazı yörelerinde henüz uygulanan bazı Örf ve âdetleri kıyaslama fırsatı buldum. Burada söz konusu olan mesele mumların söndürülmesinden sonra oluşan gülünç sahneler kaynağını antik Doğu'dan alır. İşte bu kaynağın neden ibaret olduğu. Mitolojiye göre doğa kışın uykuya yatar ve gökyüzü tanrısı zincire vurulur. Güneş tutulunca gökyüzü tanrısı Attis evrenin çiçekleneceğini haber vermek üzere yeryüzüne indiğinde kendisini karşılayan doğa tanrıçası Ma veya Ammas'la evlenir. Bu, bir aşk bayramıdır. Tanrının inisi şu şekilde kutlanıyordu: Bir çam seçilip menekşelerle kaplanıp Attis'in imajı ve dininin simgeleriyle süsleniyordu, ilkbahar nasıl bir sonraki sene tekrar gelmek üzere son buluyorsa, Attis de bir sonraki yıl tekrar ortaya çıkmak üzere ölmeye mecbur olduğu için, imaj aynı bir ölü gibi bandajlarla sarılıydı. Çam, özel bir mecbur olduğu için, imaj aynı bir ölü gibi bandajlara sarılıydı. Çam özel bir törenle, kendilerini en tuhaf bir şekilde içki âlemine kaptırarak Attis ile Ma'nın evlilik törenine katılan halkın birlikte söylediği şarkılar eşliğinde yakılırdı.

Eski tarihi incelersek zaman içinde bu törenin gözlemlendiğini ve izlerine bugün bile rastlanıldığını, ön Asya'daki bir ekol mensubu grup tarafından uygulandığını görürüz. Kızılbaş ya da Tahtacı olarak taranan bu grup mensupları kendilerini bu tuhaf içki âlemlerine vermek için büyük mumların söndürüldüğü gece törenleri düzenlerdi.

Garip tesadüf! Biz bu satırları yazarken, İstanbul'da yayımlanan (5 Mayıs 1935) Akşam adlı bir Türk gazetesi Maraş (Ön Asya) muhabirinin telgrafını yayımlıyordu. İşte bu telgrafın tarafımızdan tercümesi şudur: "Maraş, 4 Mayıs 1935 - Bir odada büyük mumların söndürülmesi töreni uygulayan birkaç kişi cürmümeşhut halde yakalandılar. Olay yerinde, erkek ve kadınlardan başka, müzik enstrümanları ve kafası koparılmış bir kara tavuk da bulundu.

Görüldüğü gibi bu tören, Sabetay'ın ekol mensupları tarafından yapılan törenin aynısıdır. Aradaki tek fark, kuzunun yerini tutan kara tavuktur. Bu antik âlemlerin çamuru, oryantal antik Yahudilerin örf ve âdetlerine sıçramadan edememiştir.

Günümüzde de, Attis'e yapılan törenin çamurlarının, büyük Kabalist Ribbi Şimon bar Yohay'ın anısına yapılan törene de sıçradığı saptanmıştır. (Sabetay Sevi ve Sabetaycıların Gelenekleri, 2000, s. 75-76.)

"Mum söndü" iftirası sadece bağnazların söylemesiyle kalmamış, "bilimsel" kitaplara kadar girmişti. Prof. Galante gibi bir bilim adamı, gazetenin haberini doğru kabul edivermişti.

Peki Galante'yi bile etkileyen bu dedikodu nasıl çıkmıştı?

Nejat Birdoğan'a göre tüm bu yanlış anlamalar cem toplantılarından değil, "musahiplik törenlerinden" çıkıyordu.

Musahip, ikrar verecek, nasip alacak erkek ve kadının (karı-kocanın), seçtiği kefil anlamında eş, yol kardeşi, ahiret kardeşliği demektir.

İran kökenli musahiplik törenleri iki aile arasında yapılıyordu:

Musahip olan çiftlerden erkekler baş açık, yalın ayak yere uzanmışken kadınlardan her biri musahip erkeklerin çıplak ayaklarını uzun kefen etekleriyle örterler. Bu hareket onların bacı-kardeş olmalarını simgeler. Nitekim musahip ailelerine nikah düşmez. Çocukları bile birbirleriyle evlenemez. Durumu böyle benimsemek istemeyen kimi kötü düşünceliler, durumu istedikleri yöne çekmektedirler. Kaldı ki Batı Anadolu Tahtacılarında musahip döşeği diye bir döşek vardır. Musahip olacaklar için dedenin huzuruna bir döşek getirilir. Aday musahipler bu döşek üzerine yan yana yatarak ikrar (söz) verirler. Pir, musahip olacak dört kişinin üzerine bir çarşaf örter. İsm-i Âzam duasını okur. Sonra çarşaf kaldırılır. Bu durum da kimi iftiralara neden olmaktadır. Oysaki Alevîlik'te yol kurallarının özü, ele, dile, bele sağlam olmandır. (Nejat Birdoğan, Alevî Kaynakları-1, 1996, s. 174.)

Birdoğan gibi onlarca yazar, "mum söndü" iftirası konusunda kitaplar yazmışlardır; ancak bu dedikodular kara bir propaganda maksadıyla hâlâ yapılmaktadır.

Sabetayist olduğunu açıklayan yazar İlgaç Zorlu ise, bağnazların, "kuzu bayramı" geleneğini öne sürerek Sabetaycılara da leke sürmeye çalıştıklarını belirtiyor.

Birkaç yıl öncesinde bu konuda yaptığım bir araştırmada, söz konusu edilen bayramın kutlandığı bir cemaat üyesi tarafından kabul edilmişti. Bu kişi kendisinin bizzat şahit olduğu şekilde bu merasimin yapıldığını anlatırken şunları söylemişti. "Bu tarihte her ailenin erkek olan reisleri toplanmakta Khal adını verdikleri dinî bir merkezde bir kuzuyu okumaktadırlar. Hoca ve Ogan adı verilen dinî önderlerin merasim sonrasında bu kuzudan parçalar kestiği ve bu parçaların her aileye dağıtıldığı bilinmektedir. Fakat dikkat edilmelidir ki, burada kadınlar yer almamaktadır ve cinsel bir ritüel de yapılmamıştır. Ancak diğer cemaat üyeleri görmedikleri halde, aile büyüklerinden, bu şekildeki dinî bir merasimin yirminci yüzyılın başlarına kadar yapıldığını duyduklarını, ancak daha sonra Kapancılar grubunda bu hadisenin o zamanki cemaat ileri gelenlerinden olan tüccar Ata Efendi ile Halil Ali (Bezmen ?) Efendi tarafından kaldırıldığı belirtilmektedir. Tabii bu konu tamamen belgelenememiştir. Mum söndü ritüelinin tüm Sabetaycı gruplarda uygulandığına dair elde hiçbir kanıt yoktur ve bunun gerçekliği de tartışma konusudur. (İlgaç Zorlu, *Evet, Ben Selanikliyim*, 1998, s. 63.)

SABETAYİST NAZİF ÖZGE'NİN İTİRAFLARI...

Yıllardır içe dönük, gizli yaşayan Sabetayistlerin "kuzu bayramı"yla ilgili ritüelleri ne zaman ortaya çıkmıştı ?

24 Temmuz 1952 tarihinde, başta Ahmet Emin Yalman üzere Sabetayistlere ağır sözlerle saldıran İslamcı *Büyük Doğu* gazetesinin kapısı çalındı. Gelen kişi, "Ben dönmeyim; Selanik dönmelerinden... Fakat tamamıyla hidayete ermiş bir insanım. Size dönmelerin bütün esrarını ifşa edeceğim" diyen Nazif Özge adında bir Sabetayist/Karakaşî'ydi.

Sabetayist/Karakaşîlerin önde gelen ailelerinden, tekstil ticareti yapan Dilber kardeşlerle kavga etmiş, İstanbul Fatih Noterliği'nden 15 Mart 1952 tarihli bir ihtarname çekmiş, ama muhataplarının onu adam yerine koymaması üzerine, tüm bildiklerini açıklama karan almıştı!

Aldattıklarından biri konumuzu ilgilendirdiği için alıntı yapalım:

Ben Sütlüce'de mezbahada çalışırım. Şark Deri Limited Şirketi'nde bağırsakçıyım. Bir gün evime de mezbahadan bir parça et getirdim. Eve girince ne göreyim. Dönmelerin en büyük hocalarından biri karıma bir kâğıt yazdırıyor. (Adamın adı) Akil Kibar, Yeşildirek Karakolu, Katırcıoğlu Hanı, numara 2'de Abdurrahman Kibar'ın ağabeyidir. Ben eve girince, o ve karım birdenbire bozuldular. Ne yapacaklarını şaşırdılar. Birbirlerine kaş göz işareti yaptıklarını gördüm. Akil Kibar, birtakım beylik laflar edip çıktı gitti. O gidince karımı zorladım, kendisine yazdırılan kâğıdı aldım... Evet, karıma tasallut ettiler. Kendi akideleri icabı dönme karıları böyle hocalarla yatıp da hamile kalacak olursa doğacak çocuk (hâşâ) Allah'a yakın olurmuş. Böyle çocuklara da dönmeler cemiyeti bakar ve onları yetiştirir. Karıma tasallut etmeye kalkmışlar, fakat muvaffak olamamışlar. Bilahare kendisiyle bayram yemeğini yediğim Akil Kibar bana, "Bizim dinimizde böyle şeyler günah sayılmaz" dedi.

Nazif Özge'nin anlattıkları doğru muydu?

Sabetay Sevi'nin doktoru olduğu iddia edilen Yeşu Karillo'nun biyografisini yazan Claude Gutman'ın kitabı dilimize *İzmir'in Çılgın Dedikoduları* adıyla çevrildi. Kitap, Hristiyanlığa dönen Karillo'nun ağzından, Sabetay Sevi'nin eşleri Sara^{20[20]} ve Esterle yaşadığı cinsel ilişkiler başta olmak üzere, Sevi'nin özel yaşamını anlatmaktadır.

Anlatılanların, Tekvin'de (19/20) geçen Sodom ve Gomorra'dan hiç farkı yoktu!..

Bu kitap, Nazif Özge'yi doğruluyor!..

Gad Nassi'nin, 18 Ekim 1989 tarihinde, Tel-Aviv Üniversitesi'nde toplanan Birinci Uluslararası Türkiye Yahudiliği Kongresi'ne sunduğu tebliğde ilginçti:

Sabetaycı akımın liderlerinden Osman Baba'nın mevcut ahlak kurallarının iptal edilerek, birinci derecede akrabalar arasında cinsel ilişkiyi desteklediğini bilmekteyiz.

Peki niye böyleydi?

Kabala'daki Mesih inancı gereği Sabetay Sevi'nin "ahlaksız bir ortam yaratması"; fahişeye evlenmesi inanılmayacak olaylar değildir aslında. Çünkü Mesih'ten önce toplum o kadar ahlaksız olacak ve çürüme yaşayacaktı ki, Mesih geldiğinde bunların hepsini düzeltecekti!

Daha önce de basite indirgeyerek yazdım; Mesih Hz. İsa'yı örnek gösterdim: Domuz yenmiyorsa, Mesih gelince yenecektir.

Sünnetliyse, Mesih gelince artık sünnetsiz olacaktır!

Sabetay Sevi bu nedenle Yahudi kurallarını hiçe sayıyordu. Tüm yerleşmiş kuralları kaldırıyordu.

²⁰ Sabetay Sevi'nin evlendiği kadınlardan biriydi Sara. Adı, Yahudi kaynaklarında geçer. Ancak, bizde de "Sare/Sara" ismi vardır. Bunun nedeni Hz. İbrahim'in karısı olmasıdır. Şeyhülislam Üryanîzade Esad Ahmed Efendi'nin kızının adı da Sare ya da Sara'ydı.

Sabetay Sevi'nin ritüelleri buna uygundu.

Örneğin, Tevrat, hayvanî yağların (heleb) yenmesini yasak etmiştir; yemenin cezası cemaatten atılmaktı. Ama Sabetay Sevi "müritlerine" bilerek böbrek yağı yedirdiyordu.

Yahudi dininde Tanrı'nın "tetragram" olan adı ağza alınamaz, ama Sabetay Sevi bu din yasağı da bozmuştu.

Kadın ve erkeğin eşitliğine inanan düzenlemeler yapmıştı. Dualara, ziyafetlere kadınlar da katılıyor, erkeklerle dans edebiliyorlardı.

Bayramların düzenini-anlamını değiştirerek, Yahudi dininin temel inanç ve yasalarını yerle bir etmişti.

Bütün bu "olumsuzlukları" Mesih gelecek "olumluya" çevirecekti.

Aynı zamanda, Mesih'in gelişini hızlandırmak için, "olumsuzluklar" giderek artırılıyordu!

Bir dakika!..

Son bir not yazmak istiyorum; kimse kimseyi küçük düşürücü sözlerle yargılanmasın; tarihin şaşırtıcı bir sayfasıyla karşılaşabilirler...

Alexandre Bennigsen ve Chantal Lemerrier-Quelquejay adında iki Fransız, Orta Asya'daki sufi tarikatlarla ilgili çalışmalarında ilginç olaylarla karşılaştılar:

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Nakşibendi Yesevilik tarikatı Laçiler adıyla bir yapılanmaya girdi. Heterodoks bir nitelik arzeden ve militan bir yapıya sahip bulunan Laçiler, 1870 yılında Hokand hanı tarafından zındık olduğu gerekçesiyle idam edilen Sanivar adlı Yesevî şeyhi tarafından kurulmuştu. Ancak takibata uğraması sebebiyle tarikat varlığını gizli olarak sürdürmüş, özellikle Kırgızlar arasında taraftar bulmuştu. Bu tarikat mensupları gizli gizli düzenledikleri toplantılarda kadın erkek bir araya gelerek musiki eşliğinde "hikmetler okudukları için, seks âlemi yaptıkları gerekçesiyle tatbikata uğramaktaydılar. (aktaran Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, 2004, s. 48.)

Yine uzattık...

Özetle, kına yakmadan, nazardan korunmaya; adak olarak horoz kesmekten, muska yazmaya; ağza tükürmekten, sünnete; gelin hamamından, loğusa yatağına kadar bugün Anadolu'daki birçok örf ve âdet Yahudilerde de vardı!..

Bektaşîlik'teki "takiye" anlayışı Sabetayistlerin zaten yaşam zorunluluğuydu.

Derviş, ağa, baba gibi Bektaşî lakaplarını Sabetayistler önde gelen kişilerine vermişlerdi.

Bu "benzerlikleri" yazdıktan sonra geelim, Tarikat-ı Salahiye Cemiyeti'ndeki masonik özelliklere:

Ritüelleri, masonlar nasıl Yahudilik'ten almışsa, Tarikat-ı Salahiye de mason localarından almıştı.

Örneğin, toplantılarda para ve diğer bağışları toplamak için yeşil renkli bir kese ve kutu (hasenat kesesi) bulunuyordu; yani masonların "dul kesesi" gibi... Oylamalarda kullanılan "skrüten" kesesi-sandığı ve üyelerin tekliflerini yazıp attıkları "teklif kesesi" aynen masonluktan alınmaydı.

Mason toplantılarında "dul kesesi" ve "teklif kesesi" her toplantı sonunda üyeler arasında dolaştırılırdı; Tarikat-ı Salahiye'de de bu aynen vardı!

Toplantı salonunda tören düzeni; toplantı güvenliği; konuşma sıraları ve âdetleri; kabul merasimi ve üst mertebeye terfi törenleri; giyilen simgesel kıyafetler bile masonlukla benzerdi. Bitmedi.

Tarikat-ı Salahiye'nin idarî sistemine ve tören usullerine Bektaşîlikten ve Hurufilik'ten

esinlenen harf ve sayı gizemciliği derinlemesine nüfuz etmişti. Tarikat-ı Salahiye de Arap harflerinin sayısal değere sahip olma özelliğiyle oynar; örneğin tarikatın simgesi ümmet sözcüğünün sayısal değeri olan 441'dir. Bu konuda da masonlukla hatırı sayılır bir ortaklık söz konusudur. Çünkü masonluk da Arapların "sihirli karelerinden miras alınmış, Yahudi Kabalacılar ve Hristiyan Hermesçiler tarafından uyarlanmış gizli bir alfabeye sahiptir. (Thierry Zarcone, *İslam'da Sır ve Gizli Cemiyetler*, 2005, s. 142.)

Bitmedi. Tarikat-ı Salahiye'nin imzası (.....) Yahudilerin ve masonların simgesi "yedi kollu şamdan"a benziyordu...

Tarikat-ı Salahiye'nin üyelerinin kimler olduğunu yazmadan önce, yakın tarihimizden bir olayı size nakletmek istiyorum, istiyorum ki, masonların Bektaşî tekkelere içinde ne kadar güçlü olduğunu görünüz...

DEDEBABALIK SEÇİMİNDE MASON TARTIŞMASI

Önce bilgi. Bektaşîlerde iki kol vardır: Babagân ve Dedegân.

Dedegân kolunu Hacıbektaş'taki Çelebiler oluşturur ve postnişinlik babadan oğula geçer.

Daha etkin ve güçlü Babagân kolunda ise dedebabalar seçimle gelmektedir.

Bu giriş bilgisinden sonra gelelim, asıl meselemize:

Babagânların son büyük dedebabası Doç. Dr. Bedri^{21[21]} (Bedrettin) Noyan 6 Kasım 1997 tarihinde vefat edince iki dedebaba ortaya çıktı. Biri, Bedri Noyan'ın vefatının ardından, 12 Aralık 1997'de, videoya da çekilen oylamayla seçilen Haydar Ercan, diğeri ise, "masonların kontrolü altında" olduğu iddia edilen Ankara grubunun seçtiği Mustafa Eke!

Babagân Bektaşî camiasına göre, dünya üzerinde aynı anda 1 dedebaba ve ona bağlı 11 halifebaba ile 40 baba olması gerekiyor. Yoksa düzen bozulurdu. Şimdi iki dedebaba vardı ve dolayısıyla düzen bozulmuştu. Her iki grup birbirini kıyasıya eleştiriyordu.

Bedri Noyan'ın oğlu Kurtcebe Noyan, Bektaşîliğe yüz elli yıl önce nüfuz eden masonluğun her geçen yıl gücünü artırarak kendi adamlarını dedebabalığa seçtirecek kuvvete ulaştıklarını iddia ediyordu.

Tarikat içinde, masonik Bektaşîlik eğilimi ile geleneksel Bektaşîlik kanadı arasında şiddetli bir çekişme yaşanıyordu. Kurtcebe Noyan, Ankara kolunun fiilî önderi durumundaki 33. dereceden mason Halifebaba İlhami Teoman Güre'nin mason desteğiyle Mustafa Eke'yi "dedebaba" seçtiğini söylüyordu.

Kurtcebe Noyan gibi düşünen Halifebaba Haydar Ölmez'in ifadesine göre de, "masonluğun şerefini kurtarmak için" muhalefet hareketini başlatan Teoman Güre, Haydar Ercan'ı yıkmak amacıyla onun ağabeyi mason Kasım Ercan'la ittifak yapmıştı!

Araya girip bir parantez açmak istiyorum: Bu tartışmalarda benim anlamadığım şu: Teoman Güre'nin mason olduğu bilinmeyen bir sır mıydı? Değildi. Bedri Noyan, dedebabalığının 33. yılında (Bektaşîler için 33 sayısının özel bir yeri vardır) 12 Mart 1992'de düzenlenen törende okuduğu şiirde şunu diyordu:

Bir Baba Teoman var, koca üstat, birader,
O herkesi, herkes de onu elbette sever!..

²¹ Dedebaba Bedri Noyan, 1912 yılında Serez'de doğdu. Babası İsmail Hakkı'nın Osmanlı ordusunda kolağası (kıdemli yüzbaşı) olması itibarıyla Anadolu'nun birçok şehrinde bulundu. İlkokulu Manisa'da okudu; Samsun Lisesi'nden mezun olup, İstanbul Tıp Fa-kültesi'ne kaydoldu, 1937'de doktor çıktı. Ankara Numune Hastanesi'nde Nazi Alman-yasından kaçan Prof. Dr. Max Meyer'in asistanı oldu.

Ama onu asıl "yetiştiren" Atatürk'ün ve daha sonra Celal Bayar'ın doktorluğunu yapan, Cumhurbaşkanlığı Çankaya Köşkü'nde oturan, "Baba Erenler" lakaplı, Dedebaba Dr. Hasan Ragıp Erensel'di. Dedebabası Dr. Erensel sayesinde, "yola girdiğinden" itibaren hızla yükseldi. Altı ay içinde derviş ve altı ay sonra da baba oldu. Dr. Erensel, hasta yatağında Dr. Noyan'a "hilafetname"sinî yazdırdı. Ve 1953 yılında Dr. Erensel'in ölümü üzerine Dr. Noyan "dedebaba" seçildi.

Şimdi. Bedri Noyan "üstat" ve "birader" deyimlerinin masonluğun ritüellerinden olduğunu elbette biliyordu.

Öyle ki, kendisine el veren Dede Baba Ali Naci Baykal'ın "Bektaşîlik alaturka masonluk; masonluk alafranga Bektaşîlik'tir" dediğini yazıyordu. (Bedri Noyan, *Demir Baba Vilayetnamesi*, 1976, s. 301.)

Zaten gizlenecek bir şey de yoktu; 20 Haziran 1997'de Teoman Güre, "Ceviz Kabuğu" programında gazeteci Hulki Cevizoğlu'nun konuğu olmuş; Bektaşîlik ve masonluk hakkında bilgiler vermişti.

Peki Bedri Noyan mason muydu ? Oğlunun masonlara bu kadar karşı çıkmasına bakılırsa herhalde değildi! Ama Rotary Kulübü üyesi olduğu biliniyor.

Devam edelim:

Rakibi bazı halifebabalar tarafından mason olmakla itham edilen Teoman Güre'nin, Sabetayist olduğunu ise, *Yarın* dergisinden Müfid Yüksel iddia ediyordu, (www.yarindergisi.com.)

Mason ve Sabetayist olduğu iddia edilen Teoman Güre (İlhami) Halifebaba ise, çeşitli toplantılar ve "Huu Dost" başlıklı bildirimleriyle karşı grubu suçladı. Dede babalık seçiminde 11 oyun sadece 3 oyunu alan Haydar Ercan'ın "dedebaba" olamayacağını iddia etti.

Kavga bugün karşılıklı "yol düşkünü" suçlamalarıyla sürüyor...^{22[22]}

BEKTAŞÎLER, MASONLAR, İTTİHATÇILAR...

Bu arada bu konuyu kapatmadan bir not düşeyim:

Dede Baba Bedri Noyan'dan sonra Halifebaba Turgut Koca'nın postnişin olmasına kesin gözüyle bakılıyordu; ancak talihsizlik, Turgut Koca, Bedri Noyan'dan yirmi gün önce, 15 Ekim 1997'de vefat etti.

Hayır sözü, "İki büyüğünü aniden arka arkaya kaybeden Bektaşîler birbirlerine düştüler" meselesine getirmeyeceğiz! Söylemek istediğimiz şu: Bektaşîler aralarındaki masonları isim isim biliyorlardı.

Şöyle ki, Halifebaba Turgut Koca vefat edince evrakları arasında, kendisinin yazdığı, "İttihat ve Terakki Azaları" başlıklı bir liste bulundu.

Halifebaba Turgut Koca, İttihatçılar; "Bektaşîler", "Masonlar", "Melamiler" ve "Mason-Bektaşîler" başlıkları altında toplamıştı.

Bizi ilgilendiren, listenin "Mason-Bektaşîler" bölümü; bakın Halifebaba Turgut Koca'ya göre İttihatçıların içinde kimler "mason-Bektaşî"ydi?

"Enver Paşa, Ali Fethi (Okyar), Kâzım (Karabekir) Paşa, Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi, Salah (Cimcoz) Bey, Ethem Ruhi (Balkan), Dr. Miralay Mehmed Ali Bey, İhsan Namık Bey, Ahmed Bedevi (Kuran), Mehmed Cemil Bey, Niğde Mebusu Hayri Efendi, Hakkı Baha Bey, Kara Vâsıf Bey."

Turgut Koca, "Namık Kemal, Ziya Paşa" gibi Jön Türkleri de bu listeye eklemişti. Ayrıca İttihatçılardan ayrılan, Prens Sabaheddin ile Rıza Tevfik de (Bölükbaşı) bu listedeydi.

Düne kadar, aralarında kimin mason olup olmadığı önemsemeyen; masonluğa hiç soğuk bakmayan, dışlamayan Bektaşîler, bugün neden yoldaşlarını masonlukla itham eder

²² Sanmayın ki, masonluk tartışması sadece Bektaşîler arasında yaşanıyor. Masonluk meselesi, Nakşibendîler ile Süleymanlılar karşı karşıya getirmişti. Şöyle ki: Başbakan **Recep Tayyip Erdoğan'ın dünürü Sadık Albayrak**, 20 ağustos 1979 tarihinde Millî Selamet Partisi'nin yayın organı *Millî Gazete*'deki makalesinde, "MSP dışındaki partilerin devamlı olarak Yahudi güdümünde olduklarını, kurulu sistemin ana kaynağını Yahudi âlimlerin teşkil ettiğini" belirterek, Mason Cemiyeti'nin acilen kapatılmasını istiyordu. **Süleymanlıların lideri AP İstanbul milletvekili Kemal Kaçar** partisinin grup toplantısında MSP'ye yanıt verdi: "Mason Cemiyeti'nin kapısını kilit vurulamaz. Bu mümkün değil... O zaman demokrasiyi inkâr etmek lazım. Partilerin içinde de, hangi parti olursa olsun masonlar olabilir." Giderek sertleşen bu tartışmaya 12 Eylül 1980 askerî darbesi son noktayı koymuştu: gazeteyi ve Meclis'i kapattı...

hale gelmişti ?

Bir not düşüp bu konuyu da kapatalım artık:

Ulusal Kurtuluş Savaşı yalnızca ordular arasında cephelerde değil, aynı zamanda çeşitli uluslararası lobiler arasında da geçmiş çetin bir mücadeleydi. Taraflar, Londra, Paris, Roma, Washington gibi önemli metropollerde çeşitli baskı gruplarını etkilemek istiyorlardı. Bu etkili baskı gruplarının başında masonlar geliyordu.

Ve hakkını vermek gerekir ki, sol fikirlere yakınlığı olan Fransız Büyük Doğu Locası masonları, zaman zaman Ermenilerin etkisinde kalıp tavır değişikliği gösterecekler de, genellikle Ankara Hükümeti lehine propaganda yaptı. Gerçi asıl nedenleri, İngiliz yayılcılığının önüne geçmekti, ama olsun, destek vermişlerdi işte.

Dönelim şimdi, Tarikat-ı Salahiye Cemiyeti üyelerinin kimler olduğuna...

ESKİŞEHİR'DE NE OLDU?

İddiaya göre, Tarikat-ı Salahiye'nin ilk reisi Sultan Vahideddin'di. Bir süre sonra fahrî yaveri Kiraz Hamdi Paşa başkan oldu.

Kiraz Hamdi Paşa Bektaşîydi. İttihatçı düşmanıydı. Bu nedenle yıldızı Sultan II. Abdülhamid ve Sultan Vahideddin döneminde parladı.

İttihatçılara karşı sürdürdüğü o aynı muhalif tavrım ulusal mücadelenin merkezi Ankara Hükümeti'ne karşı da devam ettirdi.

Bu arada, İstanbul Hükümeti tarafından, Ankara'daki 20. Kolordu komutanlığına atandı. Ancak, 20. Kolordu komutanıyken ulusalcı güçlere katılan Ali Fuat Cebesoy, onu Eskişehir'de durdurarak Ankara'ya gitmesine engel oldu.

Burada büyük bir parantez açmam gerekiyor:

Efendi kitabında (s. 281) "Karışık bir olay" başlığı altında, Evliyazadelerin damadı Dr. Tevfik Rüştü Aras'ın tutuklu bulunduğu Bekirağa Bölüğü'nden çıkarak, Ankara'ya yeni ataması yapılmış Kiraz Hamdi Paşa'yla birlikte Eskişehir'e kadar gelip, sonra bir gece Ali Fuat Cebesoy'un yanına kaçtığını yazmışım.

Bu olay bu çalışmada da yine karşımıza çıktı; çözmeden kurtulamayacağız anlaşılan.

Düşünsenize Dr. Tevfik Rüştü Aras, "Millîciler Ankara'ya her atamaya şüpheyle bakıyorlar; ben sizi Mustafa Kemal ve arkadaşlarıyla tanıştırayım" diyerek Kiraz Hamdi Paşa'yla yola düşüyor ve sonra bir gece Kiraz Hamdi Paşa'nın resmî belgelerini alıp Ali Fuat Cebesoy'un yanına kaçıyor!

Diyeceksiniz ki "Ne var bunda, Dr. Tevfik Rüştü Aras, Kiraz Hamdi Paşa'yı kandırmış!" Öyle mi acaba?

Bu olayın kodlarını çözmemiz gerekiyor. Çünkü bu mesele Tarikat-ı Salahiye'yle yakından ilgiliydi:

Tarikat-ı Salahiye'yle ilgili yapılan tüm akademik çalışmalar, özel araştırmalar, cemiyetin ulusalcılara karşı olduğunu yazıyor.

Ankara Hükümeti emriyle kurulan İstiklal Mahkemeleri, cemiyetin üyelerinden bazılarını idam etti, bazılarını mahkûm etti. Şimdi bu gerçeği bilmemize rağmen, şu soruyu Sormak istiyorum: Tarikat-ı Salahiye ile Ankara Hükümeti arasında gizli bir ilişki var mıydı ?

Uzun uzun bu konuya yer vermemek için ilk soruyu hemen geçeceğim; Sultan Vahideddin'in Mustafa Kemal'in ulusal hareketi başlatmasına katkısı var mıydı? Dediğim gibi bu tartışmalı bir soru, yanıtı sayfalar alır, bu nedenle hemen geçelim...

Efendi kitabında yazdım; Mustafa Kemal'in Anadolu'ya gitmesinde İttihatçı İsmail Fazıl Paşa^{23[23]} ve oğlu İttihatçı Ali Fuat Cebesoy'un büyük katkıları vardı. Bir de dünürleri Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın kurucusu ve Posta Telefon Telgraf Nazırı Mehmet Ali Gerede'nin katkısı

²³ İsmail Fazıl Paşa, Enver Paşa'yla arası iyi olmadığı için, savaşın ilk yıllarında emekliye ayrılmıştır. Bu nedenle, o dönemde Saray'a yakındı. Mustafa Kemal'in Enver Paşa karşıtlığı biliniyor. İkiliyi, bu nefretin birleştirdiğini söyleyebiliriz.

yadsınamaz bir gerçektir.²⁴[24]

Mustafa Kemal, aile dostu Cebesoylar aracılığıyla, Dahiliye nazırlığına da vekâleten bakan Mehmet Ali Gerede ve onun vasıtasıyla da Sadrazam Damat Ferid Paşa'yla tanıştı. Güvenlerini kazandı. Anadolu'ya çıkış vizesi aldı.

Şimdi dönelim başa ve Eskişehir'de neler olduğuna bir daha bakalım:

Kiraz Hamdi Paşa'nın karşısına kim çıkıyor; Ali Fuat Cebesoy. Yan yana geldiklerine dair bir ipucu şimdilik yok, ama savaşıyorlar da.

Mehmet Ali Gerede ekibinin gönderdiği Kiraz Hamdi Paşa, Mehmet Ali Gerede'nin damadının kardeşi Ali Fuat Cebesoy tarafından "korkutulduğu" için, İstanbul'a geri dönmek zorunda kalıyor!

Yani yazılanlar kısaca şu: Dr. Tevfik Rüştü Aras, bir gece belgeleri alıp kaçıyor ve Kiraz Hamdi Paşa İstanbul'a dönüyor. Çocuk masalı gibi...

Sultan Vahideddin'in yaveri Kiraz Hamdi Paşa ile Ankara Hükümetinin Eskişehir'de görüşmemeleri mümkün gözükmüyor ! Ama görüştüklerine ilişkin de bilgi yok. Burada bir sır var.

İstanbul ile Ankara arasındaki iplerin ilk kopma noktası "Eskişehir görüşmesi" miydi? Eskişehir'de neler oldu?

Devam.

Hiçbir kaynakta yazmıyor; ama sormak zorundayız:

Tarikat-ı Salahiye neden gizli bir cemiyetti ?

Öyle ya, Sultan Vahideddin ve yaveri Kiraz Hamdi Paşa bu gizliliğe neden gerek duysunlar? Ankara Hükümeti'nin söylediği gibi cemiyet, İngiliz yanlısı, siyasal islamcı, ulusalcılara karşı ise neden illegal olsun?

Saray ve İngiliz desteğini alan bir cemiyet niye gizli olsun?

Kime karşı bu gizlilik?

Bu gizlilik sadece sembolik-masonik bir gizlilik mi ?

Ya da bu işin altında başka gerçekler mi var?

Soru çok.

Mehmet Ali Gerede ile Kiraz Hamdi Paşa'nın Yüzellilikler arasında bulunmasının tek nedeni İngiliz yanlısı olmaları mı ?

Mehmet Ali Gerede'nin İngiliz eşi Elenaor Louisa Bendon Gerede'nin anılarından yola çıkılarak yazılan *Osmanlı'da Bir İngiliz Geline* adlı kitapta, Bayan Gerede, Mustafa Kemal ile eşinin Cebesoyların evinde buluştuklarını, sohbetlerin ayrıntılarını vererek anlatıyor. Keza eşine göre, Mehmet Ali Gerede, Mustafa Kemal'in Anadolu'ya çıkması ve İstanbul'da Dr. Tevfik Rüştü Aras gibi isimlerin gözaltına alınmaları konusunda Damat Ferid Paşa'yla anlaşmazlığa düşüp Dahiliye nazırlığından istifa etmişti!

BAY KÖNİĞ KİMDİ?

Eskişehir'de neler olduğunu anlayamadan "derin devlet" işlerini çözemeyiz. "Ne ilgisi var?" demeyin! Size bir olay anlatayım:

18 Temmuz 1936'da "Cumhuriyetçi" hükümet, "Milliyetçi" bir askerî darbeyle yıkılmak istenince, İspanya'da iç savaş çıktı.

İspanya'daki iç savaş dünyayı böldü; Cumhuriyetçileri ABD, Sovyetler Birliği, Avrupa ülkeleri desteklerken, Milliyetçiler Alman Nazilerinden, İtalyan faşistlerinden yardım gördü.

İç savaş uluslararası bir nitelik kazanıp, dünya savaşı çıkma ihtimali belirince İngiltere ve Fransa'nın önerisi üzerine, dünya ülkeleri, İspanya'daki gruplara silah satışı yapmama

²⁴ Mehmet Ali Gerede'nin kız kardeşi Makbule'nin kızı Belkıs, Bezmenlerin yakın akrabası Selanikli Hulki Edin'le evliydi. Belkıs'ın kız kardeşi Nihal ise Kurtuluş Savaşı komutanlarından, DP'nin ilk Bayındırlık bakanı Fahri Belen Paşa'yla evliydi.

karan aldı.

Bu durum uluslararası silah kaçakçılarının işine yaradı. Bunlar her iki tarafa da fahiş fiyatla silah sattılar.

Bu uluslararası kaçakçılardan biri de Ekrem Hamdi König'di.

Birinci Dünya Savaşı'nda Alman subaylarının yanında istihbarat konularında çalışmıştı. Almanlar tarafından kendisine verilen, "König" kod ismini, soyadı kanunu çıkınca soyadı olarak benimsemişti.

Birinci Dünya Savaşı bitince, Alman şirketlerinin Türkiye temsilciliğini yapmıştı. Örneğin, Lufthansa uçak şirketinin.

Ekrem Hamdi König, Paris'te perde arkasında faaliyet gösteren bir Alman gizli komitesiyle, İspanya'daki "Milliyetçilere" silah satışı yapmak üzere anlaştı.

König, Türkiye Cumhuriyeti adına, Kanada'dan 50 savaş uçağı sipariş etti. Doğal olarak bu işteki ortakları, Millî Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı üst düzey bürokratlarıydı. O dönemde İstanbul sosyetesinin tanınmış simalarından olan König'in siyasi dostları da hayli güçlü isimlerdi.

Olayın bundan sonrası hâlâ aydınlanamadı. Kimine göre savaş uçaklarının İspanya'da "Milliyetçilerin" kontrolünde olan Cádiz Adası yerine İstanbul'a gelmesi; kimine göre ise, ABD Harp Sanayii ihracat Kontrol Komisyonu'nun, Türkiye adına sipariş edilmiş uçakların fazlalığı nedeniyle kuşkulandırılması, König'in planını suya düşürdü. König Paris'e kaçtı.

Türkiye olayı hemen örtbas etti. Ancak, Mustafa Kemal'in ölümü üzerine, iktidara gelen İsmet İnönü "König Dosyası"nı yeniden açtı.

"König Dosyası" İsmet Paşa'ya "eski dostlarıyla" hesaplaşma şansını verdi. Millî Savunma Bakanı Kâzım Özalp istifa ettirildi. Olayda adı geçen içişleri Bakanı Şükrü Kaya daha önce görevden alınmıştı. Dışişleri müsteşarı görevden alındı. Dışişleri memuru Ruhi Bozcalı 3 ay hapse mahkûm edildi. Ekrem Hamdi König Monako'da tutuklandı. Türkiye'ye iade edildi ve evrakta sahtecilik suçundan kısa süreli bir ceza aldı.

Sultan II. Abdülhamid'in ünlü kaptanpaşası Hasan Paşa'nın torunu Ruhi Bozcalı, cezaevinden çıktıktan sonra bir kitap yazdı: *Komünizm Can Çekişiyor!*..

Birinci Dünya Savaşı'nda Almanlar hesabına çalışan ve Alman Nazilerinin isteğiyle İspanya'daki Franco güçleri "Milliyetçilere" uçak satmak isteyen Ekrem Hamdi König kimdi dersiniz; Kiraz Hamdi Paşa'nın oğlu !..

Geçelim efendim geçelim...

Kim "İngilizci", kim "Almancı", kim "Amerikancı" ? Birileri kimi kandırmaya çalışıyor?

O günlerde Ankara Hükûmeti'nin İngiliz, Amerikan düşmanlığı yoktu. Zaten bu iki ülkenin Ankara'ya karşı nasıl bir strateji izleyeceği konusunda kesin bir politikası da yoktu. Bu nedenle İngilizler hep "bekle gör" politikası takip ettiler; Doğan Avcıoğlu'na göre Lloyd George Yunanlıları desteklerken, Lord Curzon ve askerler ise Ankara'yı destekliyordu.

Fransızlar ve İtalyanlarla ise olumlu ilişkiler vardı. Kuşkusuz en sıcak ilişki genç Sovyetler Birliği'yleydi.

O günün düşmanı sadece Yunanlılardı!..

Ve biz de sadece onlarla savaştık...

Yani, kimse İngiliz Muhipleri Cemiyeti üyesi olduğu için "hain" ilan edilmedi. Yoksa, Robert Kolej'de kurulan ve Amerikan mandasını savunan "Wilson Prensibleri Cemiyeti" üyelerine de "hain" dememiz gerekiyor. Halbuki, bu cemiyetin "Amerikan mandası" teklifine Sivas Kongresi destek vermedi mi ?

Yani mesele, İngilizci, Amerikancı olma meselesi değildi. Bu iki cemiyet içinde daha sonraki yıllarda "kahramanlık mertebesine" çıkarılan çok isim bulunuyordu; ama, linç edilen, "Wilson Prensibleri Cemiyeti" üyesi Ali Kemal gibi isimler de vardı.

İnsanlar, bağlı oldukları cemiyet, parti, örgüt nedeniyle değil, kişisel tutumları

yüzünden "hain" veya "kahraman" mı olmuştu?..

Bir noktaya dikkatinizi çekmek istiyorum:

1926 İzmir Suikastı planı ortaya çıktığında, soruşturmanın çerçevesi çok genişletildi ve istiklal Mahkemeleri aracılığıyla İttihat ve Terakki Cemiyeti tarihe gömüldü.

İdam edilen İttihatçılar arasında Sabetayist/Karakaşî grubunun "ruhanî lideri" eski Maliye Nazırı Cavid Bey de vardı.²⁵[25]

Aynı dönemde Sabetayist/Yakubî grubun önde gelen ismi Ahmet Emin Yalman da istiklal Mahkemesi huzuruna çıkarıldı. O da idamla yargılandı. Son anda affedildi. Uzun süre gazetecilik yapmasına izin verilmedi.

Sorum şu: Mustafa Kemal bu iki stratejik hareketle, Sabetayistlerin "şah" ve "veziri"ni düşürerek, bu grupların kendisine tamamen biat etmesini mi sağladı?

Bunları şunun için yazdım; Mehmet Ali Gerede neden "hain damgası" yiyip Yüzellilikler listesinde yer aldı? Mustafa Kemal'in Samsun'a gitmesi için her türlü çabayı göstermişti Eşinin yazdığına göre, Mustafa Kemal yüzünden nazırlık görevinden ayrılmak zorunda Kalmıştı! Sonra da, ısrarlara rağmen resmî hiçbir görev almamıştı.

O halde neden "hain"di?

Yoksa, o da, Osmanlı'daki başka güçlü bir lobinin Ankara'ya "biat"ı için "kurban" olarak mı seçilmişti?

Bugüne kadar hep göz ardı edilen bu güçlü lobi kimlerden oluşuyordu?..

Tarih yazıcılığımızda, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemindeki lobilerden (masonlar dışında) nedense pek bahsetmeyiz.

GÖZ ARDI EDİLEN BİR LOBİ

Mihaylo Miço Latoş, 1806 yılında Hırvatistan'da Plaški'de, levazım çavuşu Sırp bir baba ile Polonyalı bir anneden doğdu. Matematik ve resimde çok başarılı olduğu için öğretmenleri tarafından Avusturya İmparatorluğu Harp Okulu'na burslu öğrenci olarak gönderildi.

Dört yıl eğitim aldığı harp okulundan kaçarak, 1826'da Osmanlı topraklarına sığındı, iki yıl çeşitli işlerde çalıştıktan sonra, İstanbul'da yeni açılan askerî okula öğretmen oldu.

Müslüman da olmuştu. Adı Ömer Lütfiydi.

Bu okulda bir yandan ders verip, diğer yandan da kendi öğrenimini sürdürerek üç yıl kaldı. İstanbul ulemasıyla dostluk kurdu ve yeni dünyasının örf ve âdetlerini, askerî usulleri, İslam'ın ibadet ve şartlarını iyice öğrendi. Tüm hal ve davranışıyla örnek bir genç subay ve iyi bir Müslüman olmaya çabalıyordu. Ağzına içki koymuyor, sefil ve gırtlığına kadar borca batmış subaylarla düşüp kalkmıyor, düzenli olarak camiye gidiyordu! Kendinden hiç söz etmiyor, kimseden bir şey istemiyordu ve herkese her an yardıma hazırды. Sanki hiçbir tutkusu ve hırsı yok gibiydi. Hristiyanlardan ve dönmelerden uzak duruyor, bir yandan da Fransızca öğreniyordu. (İvo Andrić, *Ömer Paşa*, 2004, s. 150.)

Bir gün şansı döndü. Sultan II. Mahmud okulu ziyaret etti. Tanıştırıldığı bu genç subayı çok beğendi; şehzadeleri Abdülmecid ile Abdülaziz'in eğitimi için saraya davet etti.

Sultan II. Mahmud'un ölümü üzerine, tahta oturan Sultan Abdülmecid'le kurduğu yakın dostluk sayesinde hızla paşa rütbesini aldı. 1848'de Rumeli Ordusu müşiri oldu Kendisine,

²⁵ Mustafa Kemal ile Cavid arasındaki ilişkiyi hep çok merak ettim. Cavid Bey, Ulusal Kurtuluş Savaşı döneminde Ankara'nın "gel" çağrısına olumsuz yanıt vermişti. Ama Halide Edip Adıvar'ı gönderdi. Bu nedenle savaştan sonra Ankara Hükümeti adına diplomatik girişimlerde bulundu. Fakat, danışman sıfatıyla katıldığı Lozan görüşmelerinde Ankara'yı dinlemeden, bazı kulis faaliyetlerine girdi. İsmet Paşa'yla çatıştı. Uzatmayayım, demem şu: Cavid Bey, Mustafa Kemal'i küçümsüyor muydu ? Veya şöyle sorayım: Niye küçümsüyordu ? Cavid Bey, bu gücü nereden buluyordu ?

ağırlığını Macar ve Polonyalı Yahudilerin oluşturduğu "Murtad Taburu" adlı, gayrinizamî harp yapan özel bir askerî birlik kurdu.

Ömer Lütfi Paşa'nın yardımcısı da Yahudi'yken Müslümanlığı seçen İskender Paşa'ydı (Alexander Antoni İlinski).

Ömer Lütfi Paşa, 1854'te Kırım Savaşı'nda serdarîkrem olarak Rusya üzerine gönderildi.

Ömer Lütfi Paşa, Irak ve Hicaz orduları müşirliği; Kürdistan'ın ıslahatı; Hersek ve Girit isyanlarının bastırılması gibi görevler aldıktan sonra 1869'da Hassa Ordusu müşiriyken vefat etti; Eyüp Mezarlığı'na defnedildi.

Müslüman olan, camiden çıkmayan Ömer Lütfi Paşa, kızı Saffet Hanım'ı; asıl ismi Konstantin Borzecki olan ve Polonya'da 1848 Wielkopolska Ayaklanması'na karıştığı için ülkesini terk edip Osmanlı'ya sığınarak Mustafa Celaledin adını alan subayla evlendirdi.

Damadı tanıyalım:

Konstantin Borzecki, ailesi tarafından resim eğitimi alması için gönderildiği Varşova'da, Katolik Ruhban Okulu'na kaydoldu. Polonya'daki ayaklanmadan sonra önce Fransa'ya kaçtı, ardından İstanbul'a geldi. Ve ailesine rağmen Katolik Ruhban Okulu'na giden Borzecki, İslam'ı seçti!

Hangi ülkede ise o ülkenin resmî dinini seçmesi ilginçti tabîî..

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Polonyalı Sabbataycılar eklendi dönmele ve 1915'te Lehli olarak tanınan aileler vardı. Herhalde İslam'ın mistik yönde, özellikle bazı derviş tarikatlarıyla kesin temaslara girişilmiş olmalıdır. (Gershom Scholem, *Sabetay Sevi Mesih mi, Sahte Peygamber mi* ?, 2001, s. 455.)

Mustafa Celaledin (Konstantin Borzecki), kayınpederi sayesinde Osmanlı ordusunda paşalığa kadar yükseldi. Genelkurmay'da Topografya Bölümü başkanlığını yaptı.

Mustafa Celaledin Paşa'nın bu hizmetler dışında, Türkiye tarihindeki yeri başkaydı; o Türklerin Arî ırktan geldiğini, Macarlarla akraba olduğunu ilk yazan kişiydi. 1869'da İstanbul'da, bir yıl sonra da Paris'te basılan *Les Turcs Anciens et Modernes* (Eski ve Yeni Türkler) adlı 362 sayfalık kitap Türk milliyetçiliğinin miladıdır !

Celaledin Paşa'nın kitabı aslında Batılı güçlerin ve tez sahiplerinin gözünde Osmanlılara prestij sağlamak ve belki de Balkanlar'daki ayrılıkçı eğilimleri tarihsel bir gerekçeyle önlemek amacıyla yazılmış ereksel bir eserdir. Mustafa Celaledin Paşa, Türklerin ve Avrupalıların "Turo-Aryan" adını taşıyan aynı ırktan geldiklerini iddia ediyordu.

İddiasına göre Turo-Aryan ırkı, Turanî ve Arî halkların bir karışımıydı (Günay Göksoy Özdoğan, *Turan'dan Bozkurt'a*, 2002, s. 61.)

Oğlu Enver Paşa da, Kemalist tarih görüşünden önce Osmanlı'da "Güneş-Dil Teorisi"ni ilk dile getiren kişiydi.

Mustafa Celaledin Paşa, sadece "akademik" çalışmalar yapmakla kalmadı; Osmanlı ordusuyla görevden göreve koştı ve Arnavut Karabağ cephesindeki savaşta 1876'da şehit düştü.

Mustafa Celaledin Paşa, oğlu Hasan Enver Paşa'yı, asıl adı Kari Detroids olan ve Osmanlı'ya sığınıp Müslümanlığı kabul eden, Macar ya da Alman kökenli olduğu rivayet edilen Mehmed Ali Paşa'nın Leyla adlı kızıyla evlendirdi.

Hasan Enver Paşa-Leyla çiftinin kızları Münevver, Macar Ali Rifad Bey'in oğlu Samih Rifat'la evlendi.^{26[26]}

²⁶ Samih Rifat, Dil Türk Kurumu'nun ilk başkanıydı. Mehmet Akif Ersoy'la birlikte *Divani Lügat*

Karl Detrois'in bir diğer kızı Zekiye Hanım da, İsmail Fazıl'la (Cebesoy) evlendi. Bu evlilikten doğan Mehmet Ali (Cebesoy) Macar Ali Paşa'nın torunu, "hain" damgası yiyen Mehmet Ali Gerede'nin İngiliz eşi Elenaor Louisa Bendon'dan olan kızı Makbule Leyla'yla evlendi.

Bu aile bugüne kadar, Nâzım Hikmet, Mehmet Ali Aybar gibi sosyalistleriyle gündeme getirildi. İleriki sayfalarda göreceğiz, Erbakan-Özal-Erdoğan gibi başbakanlar çıkaran Gümüşhaneli Dergâhı'yla yakın ilişkileri vardı... Bu konuya ileride bakacağız. Şimdi bu lobiye tanıyalım:

XIX. yüzyılda Rusya ve Avrupa'yı kasıp kavuran ayaklanmalar, ihtilaller ortaya binlerce sürgün çıkardı. Bunların önemli bir bölümü Osmanlı'ya sığındı. Yani sadece bir avuç kişi gelip İstanbul Polonezköy'ü kurmadı, sayılan kabarıktı. Beş bin kişi olduğu tahmin ediliyor.

Bu beş bin kişi nitelikli işgücüydü; yani okuryazardı, eğitimliydi. Osmanlı'da önemli görevler aldılar.

Jozef Bem (Murad Paşa) asker; Alfred Bielinski (Rüstem Bey) Washington büyükelçisi; Alexandor Antoni Ilinski (İskender Paşa) asker; Seweryn Bielinski (Nihad Paşa) asker, Piotr Bonkowski (Bonkowski Bey) Saray kimyacısı-eczacı; Feliks Klemens Breans-ki (Şahin Paşa) asker; Jakubowski (Yakub ağa) asker; Karol Brzozowski (Kara Avcı) mühendis-konsolos; Ludwik Bystrzonowski (Arslan Paşa) asker- askerî ataşe; Freund (Mahmud Hamdi Paşa) asker; Jan Goscinski (Tufan Bey) asker, Włodzimierz Kozłowski, hekim; J. Jankowski (İbrahim Bey) asker-yaver; Władysław Czapkowski (Muzaffer Paşa) asker-yaver-Beyrut valisi; Marian Langiewicz (Langi Bey) asker; Baltazar Piotrowski (Murad Bey) asker; Prusti (Laharin Bey) asker, J. Karlinski, padişah'ın özel hekimi; Tomasz Wierzybicki (Murad Bey) asker; Piotr Suchodolski, ressam; Dionizy Zarzycki (Osman Bey) asker...

Hep birbirleriyle evlendiler.

Ve kuşkusuz güçlü bir lobi oluşturdular. Örneğin, Władysław Koscielski (Sefer Paşa) Sultan Abdülaziz'in yaverliğini yaptı; "Saray merasimlerinin ustası" olarak yıldızı parladı; Sultan Abdülmecid döneminde Saray'daki en nüfuzlu askerd; "gizli iktidar" olarak tanınıyordu.

Mustafa Celaledin (Konstantin Borzecki) Paşa'nın oğlu Enver Paşa damadı Samih Rifat'a yazdığı mektupta bu lobinin ipuçlarını veriyor

Pederim Polonez olmayan hemşehrilerini asla sevmez ve onlarla görüşmez idi. (*Tarih ve Toplum* dergisi, Ocak 1994, s. 9.)

Bu lobiye salt "diaspora dayanışması" ekseninde düşünmek yanlış olur. Çoğunluğu asker olan bu "göçmenler" Avrupa'da ihtilallere katılmışlardı. Yani hepsi politikti. Namık Kemal, Şirasi gibi birçok Osmanlı münevverini etkilediler. Başta Macar Yahudisi doğubilimci Ârmin Vâmbéry olmak üzere "Turan ırkını" gündeme getirdiler; Türkoloji üzerine büyük etki yaptılar. Oryantalizmin kurucusu kabul edilen İgnaz Goldziher Macar Yahudisi'yd. Yani fikir-ideoloji anlamında etkileri çok fazlaydı.

Bu lobi "üyelerinin" hemen hepsi Rusya düşmanıydı. Osmanlı bunu bildiği için, Rusya'yla yapılan savaşlarda ordunun ön cephesine hep bu subayları koydu.

Namık Kemal gibi aydınlarla Rusya fobisi olmasının kökenini buralarda aramak gerekiyor.

it-Türkü çevirdi. Çanakkale milletvekili olarak TBMM'de bulundu. Kardeşi Ali Rifat Çağatay, İstiklal Marşı'nın ilk bestecisiydi. Eşi Zehra Hanım, Said Halim Paşa'nın kız kardeşiydi.

Ailenin radikali ise Cevat Rifat Atilhan'dı. İrkçı milliyetçilerdendi; İslam Demokrasi Partisi kurucusu; Yahudi, dönme ve mason düşmanı; Said-i Nursî hayranıydı. Ataları Macar olan Cevat Rifat Adilhan'ın "Turan ülküsü"nü bu fikrin ilk filizlendiği Macaristan'daki "Macar Turancılığımdan geldiğini" artık biliyoruz. "Turan milliyetçiliği" ile "Siyonizm"i aynı yıllarda ortaya çıkmasının analizi daha yapılmamıştır... Yunus Nadi Edebiyat Ödülü'nü kazanan yazar Serdar Rifat Kırkoğlu ile ünlü astrolog Hakan Kırkoğlu bu ailenin çocuklarıdır.

Neyse, bizim aradığımız bunlar değil.

Sorumuz şudur: Mehmet Ali Gerede, bu lobinin Ankara'ya boyun eğmesi için mi, "hain" damgası yemişti ?

Bu sorunun üzerinde durulması gerekmektedir. Örneğin, Mustafa Kemal'in Cebesoylara darılmasının sebebi de bu olay mıdır?

Tüm bunlar bize, Mustafa Kemal'in nasıl dâhi bir askerî strateji uzmanı olduğu kadar, taktisyen bir siyasetçi olduğunu da göstermektedir.

TARİKAT-I SALAHİYE YARGI ÖNÜNDE

Biz tekrar dönelim Tarikat-ı Salahiye'ye; sanıyorum bu cemiyeti anlattıkça, bazı "meseleler" üzerindeki örtü biraz olsun aralanacaklar...

Cemiyetin "Üçler Meclisi" heyeti içinde Kiraz Hamdi Paşa'ya birlikte Dr. İsa Ruhi Paşa ve yazar Ahmet Refik Altınay vardı.

"Kırklar Meclisi"nde ise şu isimler yer alıyordu:

1) Ahmet Hamdi (Akseki), 2) Ahmed Fakih, 3) Seyyid Abdülvahhab, 4) Davud Vehbi Haydarî, 5) Şerif Zeyneddin, 6) Şerif Haşim, 7) Tefvîk Hamdi, 8) Feyzullah, 9) Miruzade, 10) Mehmed Şükrü, 11) Asım, 12) Mehmed Mihail Mihailov, 13) Lütfî Feyzi 14) Mehmed Emin Ravendizî, 15) İsa Ruhi Paşa, 16) Seyyid Yusuf Zifarî, 17) Ahmet Refik (Altınay), 18) Seyyid Haydarî Zifarî, 19) İmad Hasan Kemaleddin, 20) Yüzbaşı İsmail Hakkı, 21) İsmet, 22) Şeyh Celal Bafrevî, 23) Ağa Bilal, 24) Hafız Şeyh Ömer, 25) Şevket Muhammed Hüsnü, 26) İzmirli Hafız İsmail Hakkı, 27) Tatar Ahmed Muhtar, 28) Sıtkı, 29) A. Rıfki, 30) Muhammed Şerif, 31) Muhammed Safî, 32) Eşref Edib, 33) Halil Rıfki Hüseyin, 34) Osman, 35) Mehmed Fahreddin, 36) Şeyh Ramiz, 37) Gazeteci Ahmed Rifat, 38) Hayrullah, 39) Mehmed (Topal) Tefvîk Baba, 40) Şerif Yahya Adnan Paşa

Cemiyet, Kafkasya, Kürdistan ve Anadolu'da yayılmaya çalışıyordu. Kafkasya'da General Halilov ve Hasan Kâmil (eski Rusya konsolosu), Mısır'da Mehmed Ali (eski Dahiliye Nazırı) ve Halep'te Kürt Hamdi, bunun için çalışan militan üyeler arasında idiler. (Hülya Küçük, *Kurtuluş Savaşı'nda Bektaşîler*, 2003, s. 164.)

Prof. Ergün Aybars'a göre, Sultan Vahideddin yurtdışına kaçtıktan sonra cemiyetle ilişkilerini Kiraz Hamdi Paşa ve Mehmed Ali Gerede aracılığıyla sürdürmüştü. (*İstiklal Mahkemeleri*, 1998, s. 320.)

Üstünde bir tarih bulunmamakla birlikte, 1930 yılında Dışişleri Bakanlığı tarafından yazıldığı anlaşılan, 6 sayılı, "mahrem ve hizmete mahsus" damgası bulunan bir istihbarat raporunda, Mehmet Ali Gerede, Kiraz Hamdi, Mustafa Sabri, Vehib Paşa. İzmirli Hafız İsmail Paşa, İzmir Valisi Rahmi Bey vb hakkında bilgiler vardı.

İstihbarat raporuna göre, Mehmet Ali Bey, yaşadığı Paris'te, "Mukaddes İhtilal Millî Hürriyetperver" adlı bir örgüt kurmuştu. "Amacı, Halife Abdülmecid'i, o olmazsa daha münasibini padişah yapmaktır; son zamanlarda görüşünü değiştirmiş, hanedan arasında akıllı biri bulunmadığından, ötede beride haysiyetlerini kırdıklarından onlardan vazgeçmiş; gerektiği şartlar olursa hükümet kurarak yönetimi ele geçirmenin en doğru yol olduğuna inanmıştı."

Yakın arkadaşları, Rauf (Orbay) Bey, İzmir Valisi Rahmi Bey ve Adnan (Adivar) Bey'di. Başta Yüzellilikler olmak üzere birçok muhalif bu gruba girmek istemekte, ancak bu grup kimseye yüz vermeyip temkinli davranmaktaydı!..

Rapora göre, Romanya'nın Köstence kentinde yaşayan Kiraz Hamdi, İngilizlerden sürekli para alıyordu. Bir İngiliz ajanıyla Bükreş'te buluşmuş, tüm muhalifleri bir çatı altında toplaması gerektiği direktifini almıştı. Bu amaç için, İngiliz ajan ona 500 sterlin vermişti. Parayı alınca, hemen Avrupa'daki muhaliflerle görüşmek için yola çıkmış, ancak umduğunu bulamamıştı. Bu arada durumu kötü olan Refl Cevat'a (Ulunay) 15 sterlin ve Gümölcineli İsmail'e ise 30 sterlin vermişti. (*Tarih ve Toplum* dergisi, Ocak 1990, s. 49-51.)

Muhalifler yurtdışında ne yapacaklarını bilemeyip beklemekle zaman geçirirken, Ankara Hükümeti, Tarikat-ı Salahiye Cemiyeti'yle hesaplaşmanın sonuna gelmişti:

1925'teki Şeyh Said Ayaklanması'nın perde arkasında bu cemiyetin olduğu düşünülüyordu. Ankara İstiklal Mahkemesi'nde görülen davada, cemiyet üyesi on bir kişi, Yaver Darendeli İsmet, Burunsuz Tevfik Hamdi, Yeniköy eski belediye başkanı Kemal, Hırstaki, Arap Âsim, Nuri, Osman Daver, Ali Nakil, Romanyalı Halil, Yüzbaşı Nihad, Ertuğrul Şakir 16 ağustos 1925'te Ankara Taşhan önünde asılarak idam edildi.

Sekiz kişi 5'er yıl, yedi kişi 10'ar yıl, üç kişi 15'er yıl ceza aldı. Otuz altı kişi beraat etti.

Yazdığım gibi, Sultan Vahideddin, Kiraz Hamdi, Mehmet Ali Gerede gibi isimler yurtdışına kaçmışlardı.

İlginçtir:

Cemiyetin "Üçler Meclisi"nde bulunan Kiraz Hamdi Paşa gıyaben idama mahkûm edildi. Diğer iki yönetici, İsa Ruhi Paşa ve Ahmed Refik Altınay ise beraat etti!

Mustafa Kemal Paşa, bazı cemiyet üyelerinin beraatı için bizzat devreye girmişti. Örneğin İstanbul Barosu Reisi Lütfi Fikri (Düşünsel) onun girişimiyle suçsuz bulunmuştu! Paşa, mahkemeye Lütfi Fikri'nin suçsuz olduğuna inandığına dair mektup göndermişti. Bu yazı öyle gizlice filan da gönderilmemişti hani; 15 ağustos 1925 tarihli *inkılap* gazetesinde, "dilekçe"nin aslı vardı...

Lütfi Fikri Düşünsel, beraatından altı ay sonra yeniden İstanbul Barosu başkanlığına seçilecekti!

Beraat eden Ahmet Refik (Altınay) Harbiye'de Mustafa Kemal'in sınıf arkadaşıydı.

Başka kimler kurtulmuştu böyle:

Önce idam cezasına çaptırılan ama mahkeme başkanının, "Jüri, gençliğinizi ve Tevhid-i Tedrisat'taki muhtemel rolünüzü göz önüne alarak sizden faydalanmak için sizi serbest bırakacaktır" sözüyle salıverilen, cemiyetin "Kırklar Meclisi" üyesi Ahmet Hamdi Akseki,²⁷ gün gelecek 1947-1951 yılları arasında Diyanet İşleri başkanlığı yapacaktı!

TARTIŞILAN DEDEBABA: TOPAL TEVFİK

İdama mahkûm edilen Damat Ferid hükümetinin Nafia Nazırı, İngiliz Muhipleri Cemiyeti Başkam Dr. Cemil Topuzlu, sonra affedilecek ve adı gün gelecek İstanbul'daki sokak ve caddelere verilecekti. Örneğin, Harbiye'deki Cemil Topuzlu Açık hava Tiyatrosu...

Tarikat-ı Salahiye Cemiyeti mensuplarının kimi bugün hâlâ vatan haini olarak biliniyor; kiminin ise adı, caddelere sokaklara veriliyor.

Kimi ise "dede" diye yere göğe konulamıyor...

Tahliye edilen sanıklar arasındaki Yalvaçlı Mehmed (Topal) Tevfik, medrese hocalığı eğitimi almasına rağmen, Rumelihisarı Şehitlik Tekkesi Şeyhi Nafi Baba vasıtasıyla Bektaşîliğe girmişti...

O da "İngiliz Muhipleri Cemiyeti" ve "Hürriyet ve İtilaf Fırkası" üyesiydi; ama, beraat etmişti ! Aslında, Teşkilat-ı Mahsusa'nın son başkanı ve MM. (Millî Mücadele) Grubu'nun başkanı, aynı zamanda Bektaşî olan Yarbay Hüsameddin Ertürk'ün, "Teşkilatımız adına ajanlık yapıyordu" ifadesiyle kurtulmuştu.

Ayrıca bu gizli faaliyetlerinden dolayı bir de istiklal Madalyasıyla ödüllendirildi. Bitmedi. Cumhuriyet Hükümeti, Şahkulu Dergâhı'nda oturması için bir de resmî izin belgesi verdi.

²⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı yapan Ahmet Hamdi Akseki için, bazı muhafazakâr çevreler "dönme" olduğunu yazıyor. Ama bu çevreler, "Tarihimizi, dinimizi, imanımızı yazdı, söyledi. Bu uğurda çekmediği çile kalmadı" dedikleri Osman Yüksel Serdengeçti ile Ahmet Hamdi Akseki'nin akraba olduklarını bilmiyor mu ? Ahmet Hamdi Akseki'nin bütün kitapları, Serdengeçti Neşriyat'tan çıkmıştır. Yani fikir birliği de vardır. MHP'nin ambleminin bozkurttan üç hilale dönüştürülmesi Osman Yüksel Serdengeçti'nin ağırlığını koymasıyla olmuştur. "Allah Müslümanları, Tanrı Türk'ü korusun" sözü ona aittir.

Topal Tefvik ya da Tilki Tefvik, hakkında kitaplar yazılacak, filmler çevrilecek bir şahsiyet.

Şahkulu Tekkesi postnişini Topal Tefvik, kimliği ve yaptıklarıyla bugün hâlâ Bektaşî-Alevî çevrelerinde tartışılmaktadır:

Bu şahıs, hırs, riya, yalan, hile, ihtiras, desise, komplo, menfaat vb gibi tüm olumsuz fiil ve sıfatların bir insanda nasıl bir arada olabileceğinin tipik bir örneği olarak dünyaya gelmiş gibidir. (www.alewi-ten.com)

Sultan II. Abdülhamid döneminde, "İttihatçı" diye kendisini jurnal edince deniz subayı şair Edib Harabî, Topal Tefvik hakkında şu şiiri yazdı:

Ben ehl-i tariyim diye davalar edersin
Bir hırka giyip heyet-i dervişle gezersin
Lakin biliriz biz seni her boku yersin
Noksan seni halk etti Hüda çünkü bodursun
Lanet sana mecraı fesad-fitne fücursun...^{28[28]}

Gerek Nail Baba, gerekse Topal Tefvik'e "babalık icazeti" veren Pirevî postnişini Tepedelenli Hacı Feyzullah Dedebaba (öl. 1913) çok eleştiri aldılar. Çünkü, Bektaşîlik'te şeyh olmanın şartlarından biri, "herhangi bir sakatlığı bulunmaması" şartıydı. Buna rağmen "Topal Tefvik" (Tefvik'in ayağı sakattı, sekerek yürüyordu) neden şeyh yapılmıştı ?

Keza Bektaşîliğe aykırı davranışları da olmuştu; örneğin Ermeni bir avukatı Bektaşî yapıvermişti! Bekâr Bektaşî kıyafetinin bir parçası olan küpeyi takmıyordu.

İlginc bir şahsiyetti: Bir bakıyorsunuz Tarikat-ı Salahiye içindeydi, bir bakıyorsunuz ulusalcıların yanına geçivermişti.

İddialara göre, çeşitli entrikalarla "beş yüz yıllık ışık yuvası Şahkulu Dergâhı Tekkesi'nin postnişini oluverecekti...

Üstelik önce 1921'de gelecek, sonra gidip, 1927'de dönecek ve 1935'teki sürgüne kadar görevde kalacaktı. Ama bu sürgün başka sürgündü...

1932 yılında davetli olduğu Beykoz Gregoryen Ermeni Kilisesi'nin mahzeninde bir Ermeni kadınla uygunsuz durumda yakalanmıştı. Olayın gazetelere yansımaması için kendisi de Bektaşî olan Kâzım Özalp Paşa devreye sokulmuştu. Benzer bir olaydan da "deli raporu" alarak kurtulmuştu. Ancak Bektaşîler artık buna tahammül edememiş, Topal Tefvik'in Şahkulu postnişinliği iptal edilmişti. Sakalları kesilerek Bursa'nın Mustafakemalpaşa ilçesine bağlı Orhaneli Garipçe köyüne sürgün edilmiş ve burada vefat etmişti.

Peki böyle bir kişi nasıl oluyordu da, beş yüz yıllık Şahkulu Tekkesinin "kutbu" oluyordu? Selanikli Hacı Hasan Dedebaba ve Mehmed Ali Hilmi Dedebaba gibi önemli şahsiyetlerden sonra, üzerinde bu kadar tartışma yapılan bir kişi nasıl Şahkulu Tekkesi'nin başına gelmişti?^{29[29]}

Topal Tefvik, mason Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi'nin yakın dostuydu; muhtemelen Topal Tefvik de masondu. Aynı zamanda, Topal Tefvik'in anne tarafından akrabaydılar.

²⁸ 23 Şubat 2006'da atv ekranında Ali Kırca'nın yaptığı "Siyaset Meydanının konusu Alevîlik'ti. Açık oturumun yapıldığı yer Şahkulu Tekkesi'ydi. Ali Kırca, teşekkür etmek için tekke görevlisini ekrana çağırdı. Tekke görevlisi, mikrofonu eline alınca tekkenin büyüklerinden birkaç ulvî şahsiyetin ismini saydı. Saydığı isimler arasında hem Topal Tefvik hem de Edib Harabî vardı! Yıllarca kendisine yapmadığını bırakmayan Topal Tefvik'le adının birlikte anılması sanıyorum şair Edib Harabî'yi mezarında ters döndürmüştür! Peki yüzlerce yıllık bir dergâhta görev yapan biri, bu iki ismi nasıl yan yana getirebilir? Cahillik mi; "kol kırılır yen içinde kalır" popülizmi mi ?

²⁹ Niyazi Mısırî Rodos'a sürgüne giderken yanına Azbî Efendi adında bir çavuş görevlendirildi. Azbî Efendi askerlik görevinden ayrılıp Mısırî'ye intisap etti. On sekiz yıl hizmet verdi. Niyazi Mısırî ölünce İstanbul'da Bektaşî Elvan Çelebi'ye bağlandı; sülukünü Bektaşî usul ve erkânına göre tamamladı. Elvan Çelebi'den sonra Şahkulu Tekkesi postnişini oldu. 1747'de vefat edince, Şahkulu Tekkesi'ne defnedildi.

Topal Tevfik'e "Nakşibendî şeyhi" olduğuna dair icazetname veren Üsküdar Nakşibendî Dergâhı postnişini Hasan Hüseyin Efendi, İttihat ve Terakki iktidarı döneminde tekke ve zaviyeler müfettişi olarak görev yapmıştı. Topal Tevfik'in arkasında o mu vardı?

Bu destekler bile Topal Tevfik'in inanılmaz yükselişim açıklayamıyor !

Topal Tevfik, İttihatçı mıydı; Hürriyet ve İtilaf Fırkası'ndan mıydı, yoksa ulusalcı mıydı? Bu sorunun yanıtı hâlâ belli değildir...

Keza yaptığı işlere bugün bile kimse akıl erdirememektedir:

Bektaşîlerin tüzüğü olan Balım Sultan erkânnamesine el atarak, Kadîrî ve Nakşibendî öğeleri monte edivermişti! Bugün İstanbul-Eyüp, Aydın-İncirliova ve Bandırma bölgesinde bazı Bektaşîlerce bu erkânname uygulanmaktadır...

Topal Tevfik gibi -aynı zamanda arkadaşlıklar- aynı cemiyetlerde/örgütlerde bulunmuş bir de Didar Hanım vardı.

Ne yalan söyleyeyim, Topal Tevfik bir yana, Didar Hanım'ı hiç çözemedim!

Didar Hanım, İngiliz taraftarı bir Bektaşî'ydi...

İstanbul Erenköy'de "Didariye" adlı bir tekke kurup, tekkenin başına da kulakları duymayan "Hasan Baba" adında Sultanahmet'te saatçilik yapan Giritli bir esnafı getirerek, burayı politik gayesi için kullanmak istemişti!

Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrasında Didar Hanım, Hristiyan olup Avrupa'ya kaçıştı...

Bu iki örnekten yola çıkıp yanlış düşüncelere kapılmayın; Kurtuluş Savaşı'na en büyük desteği Alevî ve Bektaşîler vermiştir.

Ama Didar Hanım gibi Bektaşîlerin asıl "kimliklerini" de ortaya çıkarmamız gerekiyor.

Nafi Baba yaşamı boyunca Topal Tevfik'e neden hep destek olmuştu?

Bunları bilmiyoruz, buralarda bir sır var...

İKİ DİL BİLEN TEKKE ŞEYHİ

Bektaşî Şehitlik Tekkesi yönetiminde "erbabiye"lik göz önüne alınarak "evladiyelik ilkesi uygulanıyordu, yani "baba"lık babadan oğula geçiyordu.

Büyük Mahmud Cevad Baba'dan sonra postnişinliğe kısaca "Nafi Baba" denen Mehmed Abdünnafi Baba'nın oturduğunu belirtmiştik.

Tekkenin adının duyulması da Nafi Baba döneminde oldu. Şehitlik Tekkesi, "Nafi Baba Tekkesi" olarak bilinmeye başladı. Nafi Baba kimdi ?

Şeyhülislamıktan kalma binlerce belgeyi, Diyanet İşleri Başkanlığı "Şer'îye Sicilleri Arşivi"nde sekiz yıllık bir çalışma sonucu tasnif edip, *Son Devir Osmanlı Uleması* kitabını yazan Sadık Albayrak, Şeyh Abdünnafi Efendi (İstanbul) biyografisi hakkında şu bilgileri veriyor.

Şehitlik Dergâhı postnişini ve Şeyh Bedreddin'in hafidi Mahmud Cevad Efendi'nin oğlu olup hicrî 1251 senesinde İstanbul'da doğmuştur. Dinî ilimleri Silivri Müftüsü Sadık Efendi ile Adanalı İsmail Efendi'den ve Fatih Camii dersiâmlarından Musa Kâzım Efendi'den tahsil eylemiştir.

9 Temmuz 1262'de (3 şaban 1264) uhdesine İbtidâî Harîç İstanbul Müderrisliği payesi tevcih buyurulup 1 Mart 1271'de müderrislik maaşı tahsis edilmiştir. 25 recep 1288'de Musıla-i Süleymaniye'ye vâsıl olan müderrisliği muharrem 1326'da (22 kânunusani 1323) Bilad-ı Mahreçten Halep Mevlevîyeti'ne terfi olunup 11 kânunusani 1324'te Mevlevîyetten infikak etmiştir.

Bu tarih İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği tarihti; demek ki Nafi Baba "özgürlüğünü" 1908'de ilan etmişti!

Nafi Baba, o tarihe kadar, "takiye" yaparak Bektaşîliğini hep saklamış; Nakşibendî hocalardan dersler almış; Osmanlı Sarayı'yla ilişkilerini düzeltmiş; Saray'daki bazı davetlerin

konuğu bile olmuş; ayrıca "ilmiye payesi" alarak kendisine maaş bağlatmıştı.

Bu arada "el altından" İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne yardımlarda bulunuyordu. İttihatçıların İstanbul'daki gizli buluşma yerlerinden biri de Nafi Baba Dergâhı'ydı!

İttihatçılar iktidar olunca Nafi Baba da kendi iktidarını kurdu. Tıpkı diğer Bektaşîler gibi...

İttihatçılar iktidar olunca Bektaşîler, 1826'dan beri süren uzaklaşmadan sonra yine merkezî hükümetle yakın ilişki içine girdiler, örneğin, Sütlüce Bektaşî Tekkesi şeyhi Münir Baba'nın oğlu Hüseyin Avni Bey, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin mesul kâtip muaviniydi. Onun nüfuzu ve aracılığıyla Merdibanköy/Merdivenköy (Şahkulu) Tekkesi şeyhliğini Filibeli İbrahim Fevzi Baba'ya verdiler.

Muhibben adlı dergiyi çıkarmaya başladılar.

Ancak İttihatçı-Bektaşî ilişkisi zamanla sorun da getirecekti. İttihatçıların "Türkçü-milliyetçi" çizgileri, Arnavut Bektaşîler ile Rumeli ağırlıklı İstanbul Bektaşîlerini karşı karşıya getirdi.

İttihatçıların "İttihad-ı Anasır" politikası, Türkler ile Arnavut Bektaşîlerin yollarını ayırdı. Türk Bektaşîler, Bektaşîliğin İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından resmen tanınacağını düşündüler. Ama Bektaşîlere "resmî hüviyet" i İttihatçılar da veremedi!

"Resmî hüviyet" yoktu ama, geniş bir serbestlik vardı. Bektaşîler artık kimliklerini saklamıyorlardı. Birçok Bektaşî devlet bürokrasisinde önemli görevlere gelmişti...

Nafi Baba, sıradan bir "baba" değildi; Arapça, Farsça dışında İngilizce ve Fransızca biliyordu. İyi bir eğitim gördüğü belliydi. Acaba bunda Robert Kolej'in bir katkısı var mıydı? Bilinmiyor.

Nafi Baba Tekkesi Robert Kolej toprakları içindeydi.

New Yorklu zengin bir tüccar olan Christopher Rheinlander Robert, 1856'da İstanbul'u ziyareti sırasında, Kırım Savaşı'ndan yaralı dönen askerlere, Selimiye Kışlası'nda yardım eden Protestan papaz Dr. Cyrus Hamlin'le tanıştı, ikisi de Protestan Metodist mezhebine mensup misyonerlerdi.

Metodist mezhebi daha çok sağlık alanında misyonerlik çalışması yapıyordu.

Tüccar Robert ile papaz Hamlin, İngilizce eğitim veren bir okul açmaya karar verdiler. C. R. Robert finans yükünü omuzlarken, Dr. Hamlin de kolejin kuruluş sorumluluğunu üzerine aldı. Yer olarak beğendikleri, Şehitlik Tekkesi yanındaki Ahmed Vefik Paşa'ya ait taşocağı arsasıydı. Önceleri paşa arsasını satmak istemiyordu ama devreye kendini yetiştiren Sadrazam Mustafa Reşid Paşa girince satmak zorunda kaldı. Ahmed Vefik Paşa masondur; "üstatlarının", en çok da, hep yanında olduğu Mustafa Reşid Paşa'nın bu arsa satış işinde devrede olduğu düşünülebilir.

"Ahmed Vefik Paşa'nın dedesi dönme"ydi. (Mehmet Şevket Eygi, *Yahudi Türkler yahut Sabetaycılar*, 2000, s. 22.)^{30[30]}

Bilinen Ahmed Vefik Paşa'nın dedesi Yahya Naci Efendi'nin, Bulgar mühendisiyken Müslüman olduğuydu; hangi dinden döndüğüne ilişkin bilgi yok.

Padişah fermanı olmadan inşaata başlanmayacağını bilen Amerikalılar, izni beklemeden, önce kiralama yoluyla bir bina bularak öğrenime başladılar. Eylül 1863'te Robert Kolej öğrencilere kapısını açtı...

4 Haziran 1869'da padişah'tan izin çıktı. Okulun yapımı 1871'de tamamlandı. On yıl

³⁰ Güya, Ahmed Vefik Paşa Eyüp'e gömülmeyi vasiyet etmişti. Ancak Sultan II. Abdülhamid buna izin vermemiş ve, "Protestanlara arsa satan adam, kıyamete dek, onların çan sesini dinlesin" diyerek Rumelihisarı mezarlığına gömülmesini emretmişti ! (Mustafa Müftüoğlu, *Târihî Gerçekler*, s. 47.) Cenazenin kaldırılışının gecikmesi dönemin gazetelerinde de benzer yorumlara neden olmuştu. 1 nisan 1891 tarihi açıklanmıştı, 4 nisanda defnedildi.

sonra ikinci bina yapıldı. Kolej bina ve öğrenci olarak her yıl büyüdü. Okula her din ve dilden öğrenci kabul ediliyordu.

Robert Kolej'in, Bektaşî Şehitlik Tekkesi yanında kurulması muhtemelen tesadüftü. Ancak, o yıllarda Anadolu'yu dolaşan Protestan misyonerlerin en önemli üç hedefi vardı: Ermeniler, Kürtler ve Alevîler!

Yıllardır, kendilerini ifade etme olanağı bulamayan, kimlikleri nedeniyle ezilen, ümmetin parçası kabul edilmeyenleri Protestanlar "dönüştürmek" istiyorlardı. Ancak bu olumsuz koşullara rağmen Müslümanlar misyonerleri pek sevindirmiyorlardı. Ama sayıları çok az olsa da Protestan olanlar vardı.

Protestanlığı kabul etmiş Müslümanlar nerede eğitimden geçiriliyordu dersiniz; Amerikan misyonerlerinin İstanbul Bebek'te kurduğu Bebek İlahiyat Okulu'nda! (Lukas Hans Kieser, *İskalanmış Barış*, 2005, s. 112.)

Komşuları Amerikan misyonerleri o günlerde harıl harıl çalışırken Nafi Baba, 1908'de vefat etti.

Tekkenin başına oğlu (Neşet Hanım'dan olan) Küçük Mahmud Baba geldi.

Küçük Mahmud Baba hep devlet görevinde çalışmıştı: Dahiliye Nazırlığı Özel Kalem'i'nde; Gümrük Müdürlüğü'nde; Maarif Nazırlığında; İngilizce öğretmeni olarak Darülfünun'da vb...

Tekkeler 1925'te kapatılırken, Nafi Baba Tekkesi'nin postnişini Küçük Mahmud Baba'nın oğlu (Cemile Sabiha Hanım'dan olma) Abbas Nusret Baba'ydı (1898-1975).

Abbas Nusret Baba, postnişin olmak için Londra Büyükelçiliği'ndeki görevini bırakıp İstanbul'a gelmişti.

Abbas Nusret Baba aynı zamanda, İngilizlerin "ata sporlarından" kriketi Osmanlı'da ilk oynayan sporculardan biriydi.

Nafi Baba Tekkesi'ne postnişin olarak sonra, İstanbul edebiyat çevrelerinin yakından tanıdığı Nafi Baba'nın kızı Fatma Hayriye'den torunu Hüseyin Pektaş oturdu.^{31[31]} Robert Kolej'den sonra öğrenimine Sorbonne'da devam etti. Robert Kolej'de öğretmen oldu. O yıllarda kolejde, "Türk Öğretmen Grubu"nu kurdular. Grupta kendisiyle birlikte, Refik Halit Karay, Rıza Tevfik, Adnan Adıvar, Halide Edip Adıvar, Feridun Nigâr ve İsmail Hikmet Ertaylan vardı.

Hüseyin Pektaş, Mudanya ve Lozan görüşmelerinde sekreter ve çevirmen olarak görev yaptı. 1935'te Robert Kolej'e yönetici oldu. Eşi, Mihri Pektaş, Cumhuriyet'in ilk kadın milletvekillerinden biriydi...

Ve bugün.

Nafi Baba Türbesi, Boğaziçi Üniversitesi'nin kampusu içerisinde, Boğaz'ın ayaklar altında kaldığı bir yamaçta bulunuyor. Küçük ama oldukça bakımlı bir türbe.

Bu türbenin etrafında irili ufaklı birçok mezar taşı da bulunuyor; bu mezar taşlarından Latin harfleriyle yazılmış olanlar sadece iki adet: Edirneli Hayriye Bacıoğlu ve Ömer Lütfü Erselçuk.

Üniversite kampusu içerisinde bulunan bu türbenin bir başka özelliği de, türbeden haberdar olan Boğaziçi Üniversitesi mezunlarının evlendikten sonra burayı ziyaret edip dua etmeleri...

Nafi Baba'nın soyu, Yener, Yeşim, Atayolu, Eren, Soyak, İpekçi soyadlarıyla sürüyor...

³¹ Nafi Baba ailesi soyadı yasası çıktığında "Pektaş" soyadını aldılar. Dikkat edin "Bektaş" değil. Korku hâlâ sürüyor Keza: Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın istihbarat şefi Hamdullah Suphi Tanrıöver'in kayınbabası Hacıbeyzade Ahmed Muhtar "Yeytaş" soyadını almıştı. Düşünün, damadı Cumhuriyet döneminde bu kadar güçlü bir konumdayken, korku hep vardı.

BEŞİNCİ BÖLÜM

MELAMÎ SABETAYİSTLER

İstanbul Üsküdar'daki Subaşı Camii cemaati, 2006 yılının başında alışmadık bir olaya tanıklık etti. Başlan açık kadınlar, birlikte geldikleri erkeklerle saf tutup namaza durdu.

Erkeklerle birlikte "karma namaz" kılan bu "sosyetik küçük cemaatin" içinde, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın danışmanı, AKP kurucusu Cüneyt Zapsu'nun eşi Beyza Zapsu ile Cüneyt Zapsu'nun ağabeyi Aziz Zapsu'nun eşi Gülgün Zapsu da vardı.

Cüneyt Zapsu ailesinden birinci bölümde bahsetmiştik.

Şimdi biraz, Üsküdar Amerikan Koleji mezunu Beyza Zapsu (Boytüzün) Hanım'dan bahsedelim.

Beyza Hanım'ın babası, 3 Ekim 1930 İstanbul doğumlu Nihat Boytüzün.

Annesi, geçen yıl kaybettiği Hepsen Boytüzün, İngiliz High School mezunuydu. İngilizce ve Rumca biliyordu.

Hepsen Hanım'ın ailesi mübadeleyle Girit'ten gelmişlerdi.

Baba Nihat Boytüzün, turizm sektörünün önde gelen işadamlarından. İstanbul Hava Yolları, Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği ve Green Air gibi şirketlerin kurucusu. Türkiye'de yat turizmini ilk başlatan müteşebbis. Dünya Seyahat Acenteleri Birliği (UFTAA-FUAAW) Dünya Kongresi Başkanlığı yaptı.

Reklamcılık sektörünün duayenydi: Bugün hâlâ faaliyet gösteren Kamera Reklamı 1959'da kurdu.

Renkli bir kişiliği vardı, 1950'li yıllarda İstanbul Radyosu'nda on yıl süreyle, "Nihat Boytüzün'le Dünya Turu" adlı programı yaptı.

Türkiye'de ilk defa "outdoor" reklamcılık çalışmalarını, spor sahalarında ilk reklam çalışmalarını, ilk billboard çalışmalarını o gerçekleştirdi!

Türkiye'de üç ayrı ülkenin (Hindistan, Maldivler, Senegal) fahrî konsolosluğunu yapan tek fahri konsolos.

Beyza Zapsu'nun annesi rahmetli Hepsen Hanım, Galatasaray eski başkanı Mehmet Cansun'un ablasıydı. Yani Mehmet Cansun, Beyza Hanım'ın dayısıydı.

Burada bir parantez açayım:

Cüneyt Zapsu'nun ağabeyi Aziz Zapsu ile Mehmet Cansun da bacanak!

Gelinler, Gülgün Zapsu ve Nihal Cansun İzmirli'ydiler.

Ne güzel: Kürt, Türk; Diyarbakırlı, İzmirli, Giritli, hep birbirleriyle evleniyorlar!..

Nihat Boytüzün'ün, elinden tutup reklam sektörüne soktuğu, şirketine genel müdür yaptığı kayınbiraderi Mehmet Cansun, Kamera Açık Hava Reklamcılık Sanayi Ticaret AŞ'nin yüzde 60'ını, Cüneyt Zapsu'nun arabuluculuğuyla, dünya medya imparatoru Yahudi Rupert Murdoch'a sattı. (Mahmut Övür, *Sabah* gazetesi, 23 Haziran 2005.)

Ne Kamera Reklam'ın TMSF'den 50000 dolara kiralamış olduğu HSBC eski genel müdürlük binasını beş katı bir bedelle Beko'ya kiraya vermesi (29 Kasım 2004, *Vatan* gazetesi) gibi ticarî işleri ne de Beyza Hanım'ın eltisi Gülgün Zapsu'yla birlikte Davos'taki resmî toplantılarda Türkiye'yi temsil etmesinin TBMM gündemine getirilmesi (27 Ocak 2004'te CHP milletvekili Feridun Fikret Baloğlu'nun soru önergesi) gibi siyasî olaylar, bu kitabın konusu dahilindedir!

Bizim aradığımız başka.

Örneğin, bazı çevrelerde nedense hep bir farklı görünme ihtiyacı var.

Kızı Beyza'yı, "Kürt hareketinin en tanınmış ismi Abdurrahman Zapsu'nun torunu Cüneyt Zapsu'yla evlendiren Nihat Boytüzün'le ilgili bir anı nakledeyim. Bu "iki farklı yaşamın"

ne olduğunu görünüz lütfen.

Anlatan "Kürt-İslamî hareketin tanınmış isimlerinden Altan Tan:

Yıllar önce amcamla birlikte Hindistan'ın İstanbul fahrî konsolosu Nihat Boytüzün'ün ziyaretine gittik. Turizmle ilgili ticarî bir konuyu görüşürken söz nereden dönüp dolaşırsa Kürt sorununa geldi. Fahrî konsolos, amcama "Nedir bu Kürtlerin derdi? Ne istiyorlar?" diye sorunca hayatı boyunca dinî ve millî hiçbir endişesi olmayan amcam topu bana attı. (...) Bir iki olmasa da üç beş cümleyle bir şeyler anlatmaya çalıştım. Konuşmamı tam olarak bitirmemi de beklemeden Boytüzün, "Anladığınızı kadariyle Kürtler, Kürtçe anadille eğitim ve medyada Kürtçe radyo, televizyon ve gazete istiyorlar. Yahu verin bunlara bir okulla televizyon bitsin bu iş" diyerek konuyu noktaladı. (Özgür Gündem gazetesi, 12 Kasım 2000.)

Gördünüz mü, Nihat Boytüzün'ün, dünürleri Zapsuların Kürt meselesi konusundaki siyasî görüşlerinden haberi yokmuş; demek, ev sohbetlerinde bile konu hiç açılmamış !..

Geçelim efendim...

Dönelim, cesur yürek eltilerin, Beyza Zapzu-Gülgün Zapsu'nun "karma namaz" kılma girişimciliğine...

Olay gazete manşetlerine yansıdıktan sonra, başbakanın danışmanı Cüneyt Zapsu çeşitli demeçler verdi.

İlk demecinde, "Benim bildiğim, hanımlar başı açık namaz kılmazlar, bu konuyu eşimle konuşacağım" dedi.

Partisi AKP ile hükümet çevrelerinden "girişimcilere" eleştiriler sertleşmeye başlayınca, "Ne yani, karımı mı boşayayım, danışmanlıktan mı istifa edeyim, ne istiyorsun?" diye konuştu. Tepkiler azalınca bu kez, "Ne olmuş yani, namaz kılmış, elinde içki bardağıyla dolaşsa kimse rahatsız olmazdı" diye sert bir çıkış yaptı.

Sonuçta, krizi başarıyla yönetip, siyasî bir zarar görmeden atlattı.

Cüneyt Zapsu AKP ve hükümet için önemli bir isim kuşkusuz.

Bu nedenle Başbakan Erdoğan'ın, "Takma kafana, olur böyle şeyler" diye moral vermesi boşuna değil.

Partisi ve hükümet adına, ABD ve TÜSİAD'la ilişkileri yürüten neredeyse bir tek o. Başta ABD Savunma Bakam Paul Wolfowitz olmak üzere "Amerikalı şahinlerde evlerinde misafir olacak kadar samimi diyalog içinde! Bazen, bu çevrelere, "Bizim başbakanı istediğiniz gibi kullanın" gibi sözler sarf ettiği söyleniyor, ama ben pek inanmıyorum!..

Cüneyt Zapsu Amerika'daki Yahudi lobilerine de en yakın isim.

İlişkiyi hangi kanaldan girerek kurdu acaba?

Hükümetin İstanbul sermayesiyle ilişkilerinden de o sorumlu. Başbakan Erdoğan'ı özel ev yemeklerinde İstanbul sermayesinin önde gelen isimleriyle buluşturuyor.

Yani Cüneyt Zapsu sıradan bir danışman değil... Neredeyse tek kişilik "lobi"!

"Karma namaz" girişimciliği konusunda, Cüneyt Zapsu'dan çok, ben Beyza Hanım'ın babası Nihat Boytüzün'ün ne diyeceğini merak ettim. Ama o hiç konuşmadı.

Konuşsa ne derdi acaba?..

Size bir olay anlatayım:

Tarih, 18 Ekim 2004.

Ramazan ayının ilk pazar günü Çırağan Oteli'nde AKP kurucu su Mehmet Gazioğlu ve eşi İnci Hanım'ın^{1[32]} verdiği iftarın konuğu İsrail Başkonsolosu Amira Arnon'du. İftara

³² İnci Gazioğlu yakın arkadaşı Nadire İçkale'nin organize ettiği ve basında, "Sosyetik umre" başlığıyla verilen haberlere göre birkaç kez bu kutsal görevi yerine getirmişti. "Sosyetik umre"ye katılan diğer arkadaşları şunlardı: Esin Demirören, Esin Çelebi, Hülya Kalkavan, Melek Taranoğlu, Şükran Öztiryaki, Nur Bilici, Yeşim Bilici, Ayşe Akıncı, Gülbin Avcı, Tomris Avşar, Gülay Dağdeviren,

katılan birçok Yahudi işadamları ile Nihat Boytüzün gibi Müslüman işadamlarına Mehmet Gazioğlu'nun sponsoru olduğu yirmi ciltlik *Yeni Bir Anlayış Işığında Kur'an Tefsiri* kitabı dağıtıldı.

Yani, kuşkusuz Nihat Boytüzün, bu tefsirleri okumuştur; kızının "karma namaz"a durmasına bu bilgiler ışığında yanıt verecekti; ama kimse sormadı. O da konuşmadı...

Karma namaz meselesine devam edelim; bakalım sonunda ne çıkacak:

"Karma namaz grubu"nın müşidi Darüşşafaka Cemiyeti Haysiyet Divanı üyesi, emekli dişi Ahmet Küre'ydı. Yetmiş yedi yaşındaki Küre, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı başışısıydı.

"Bir kitap okumuş ve hayatı değişmişti."

Turhan Sonuç'un yazdığı *İslam Tasavvufunda Olgunlaşma Yöntemleri* adlı kitaptan çok etkilenmişti.

Okuduklarını çevresine anlatmaya başlayınca, etrafında küçük bir grup oluşacaktı. Bu grup arada bir toplanıp, sohbet ediyor ve birlikte namaz kılıyordu.

Bunu iki yıldır da sürdürüyorlardı; aksilik karma namaz bir gün medyaya yansdı. Ortalık karıştı. Ne demektir karma namaz ?

Tepkiler üzerine, Ahmet Küre, "Tarikat değil, Atatürkçü bir topluluğuz" dedi.

Karma namazla Atatürkçülüğün ne alakası varsa!

Bir alıntı yapmalıyım. Sabetayist Fatma Arıç anlatıyor:

Anneannemin niye namaz kılmadığını sorguladığımda, hep "Atatürkçüyüz" cevabını aldım. Laiklik kavramı bir yerde kendilerini rahatlatan bir kavram olduğu için, Atatürk'ün arkasına sığınmış, kendilerini Selanikli dönme değil, Atatürkçü laik diye tanıtmıştır. (Leyla Neyzi, Ben Kimim ?, 2004, s. 42.)

Ahmet. Küre bu arada grup liderliğini de reddetti: Bizde liderlik eden kimse yok. Bizi Allah aşkı bir araya getirdi."

" Karma namaz" kılan yirmi kişilik grubun içinde Dr. Ahmet Küre'nin kızı Ayşe Aydan Chisholm de vardı.

Ayşe Aydan Chisholm gazetelere verdiği demeçte, kırk kişilik bir aile olduklarını belirterek, grubun liderinin babası Ahmet Küre olduğunu açıkladı: "Babam onların babası, dedesi. Herkesin derdini paylaştığı, sorunlarını anlattığı Ahmet dedesi."

Umre'ye de gittiklerini açıklayarak, hiçbir tarikatla bağlantıları olmadığını altını çizerek, "Biz hem Atatürkçüyüz hem de elhamdülillah Müslüman'ız. Cuma namazına gideriz" dedi.

Eşi Lloyd Chisholm'le birlikte günde beş vakit namaz kıldıklarını söyleyen Ayşe Aydan Chisholm, Beyza Zapsu Hanımla kardeş gibi olduklarını da sözlerine ekledi.

Olaylar biraz tuhaf gelişmeye başladı...

Devam edelim:

Dr. Ahmet Küre'nin damadı, Amerika Baltimore doğumlu Lloyd Chisholm, 1996'da Ayşe Aydan Küre'yle evlenmesiyle birlikte Müslüman oldu. "Mehmet" adını aldı, ama nedense, Müslümanlar için kutsal olan bu ismi hiç kullanmadı.

Damat öyle sıradan biri değildi.

Trompet çalan Lloyd Chisholm, Amerika'da, Art Farmer, Barry Harris, Dizzy Gillespie gibi dünyaca ünlü cazcılarla aynı sahneyi paylaşmıştı.

Chisholm çifti, üç yıl önce ABD'den dönüp İstanbul'a yerleşmişlerdi.

Lloyd Chisholm kendi adına kurduğu "Lloyd Chisholm Dörtlüsü" adlı caz grubuyla Çırağan Bar'da sahneye çıkıyordu.

Grubun albümü de vardı: *From the Moon*.

AMERİKA'DAN İTHAL KARMA NAMAZ

Lloyd Chisholm de İstanbul'daki bu "karma namaz"lara katılıyor muydu? Bilmiyoruz, ama eşinin söylediğine bakılırsa, beş vakit namaz kıldığına göre, herhalde katılıyordu.

Ne tesadüf: Lloyd ve Ayşe Aydan Chisholm ile arkadaşları Türkiye'de "karma namaz" kılarken, Amerika'daki "hemşehrileri" de, 23 Mart 2004 tarihinde New York Manhattan'daki St. John The Divine Katedrali'nin Synod House isimli salonunda "karma namazı" kılmışlardı. Yani, daha önce kılmaya başlamışlardı da, o gün medyayı da davet etmişlerdi. İstiyorlardı ki, dünya bunu duysun!

Sonuçta, "karma namaz" bize ABD'den ithal olarak gelmişti...

New York'ta elli kişinin katıldığı "karma namaz"a Amerikan medyası büyük ilgi gösterdi. Yüzden fazla gazeteci "Mekke usulü" sıralanıp cuma namazı kılan bu küçük cemaati görüntüledi.

Namazdan önce hutbeyi, Virginia Üniversitesi profesörlerinden, Afrika kökenli "imame" Amina Vedud okudu. Kuranı Kerim'de kadınların namaz kıldırılmayacağına; cuma namazına gidemeyeceğine ve erkeklerle birlikte namaz kılamayacağına ilişkin ayet olmadığını söyledi.

Yaptıklarının "Amerikan İslamî" olduğunun da altını çizdi!

Mayıs 2006'da İstanbul'a geldi; verdiği konferansta "Kadın imam olabilir" dedi.

Amerika'daki "karma cuma namazı" kılan bu elli kişilik grubun başında Hindistan doğumlu Esra Numani adlı bir kadın Müslüman vardı.

Wall Street Journal, *New York Times*, ve *Time* dergisinde çalışan Esra Numani, Afganistan ve Irak'ta gazetecilik yaptı.

2003 yılında birden, "hidayete erip" örtündü ve çocuğunu da yanına alarak Mekke'ye hacı olmaya gitti. Döndüğünde, kapağında başörtülü fotoğrafının bulunduğu, *Mekke'de Tek Başına Amerikalı Bir Kadının İslam Ruhuna Ulaşma Mücadelesi* adlı kitabı çıkardı.

Kitabı yayımlayan Harpers Yayınevi'nin sahibi Yahudi Rupert Murdoch'tu. İslamî kitap çıkarmayan bu yayınevi, yazar Esra Numani'de bir ışık görmüştü anlaşılan. Tıpkı Cüneyt Zapsu'nun arabuluculuğuyla, Mehmet Cansun'un Kamera Reklam'ı alması gibi...

Gazeteciliği bırakan Esra Numani, kendini İslam'da reform çalışmalarına adanmış. Öyle ya, Amerikan Müslüman'ı ne de olsa; iki yılda her şeyi öğrenmişti ve "İslam'ı ve Müslümanları" hemencecik düzeltiverecekti! MFÖ'nün şarkısı gibi, "Sen neymişsin be abi!.."

Yeni dünya düzenine "yeni Müslüman" gerekiyordu!

Müslüman yazar Esra Numani hemen kollan sıvadı ve "Müslüman Kadınların Özgürlük Turu" adlı bir kampanya başlattı.

Aslında, Amerikan medyasının çağrıldığı St John Katedrali'ndeki "karma namaz"dan birkaç hafta önce, ilk cuma namazını, Esra Numani'nin imameliği yaptığı, New York'taki Brandeis Üniversitesi'nin kampüsünde bu iş için tutulan bir binada kılmışlardı. O ilk karma namaza medya çağrılmamıştı...

İşin garip yanı, ilk karma namazın gerçekleştiği Brandeis Üniversitesi, bir Yahudi üniversitesiydi! 1948'de kurulan bu üniversitenin başkanları hep Yahudi olmak zorundaydı!

İslam tarihinde örneği hiç olmayan "karma namaz"a izin veren üniversitenin başkanı İsrail Hayfa doğumlu Yahudi Yehuda Reinharz'dı.

Amerikalı Müslümanlar, üniversitenin Yahudi başkanı Reinharz'ı protesto ederek, "Yahudiler de kadın erkek karışık olarak kadın hahamın önünde ibadet etsin" diye tepki gösterdiler.

Yahudilik'te "kadın haham", Hristiyanlıkta ise "kadın papaz ve papa" yoktu tabî. Ama İslam'da yapılmaya çalışılıyordu... Niye?

Cami cemaati, Beyza Hanım'ın imam Ahmet Yılmaz'a giderek, "Bırakın cumayı ben kıldırayım, devrim yapayım" dediğini iddia etti. Bayan Zapsu bu haberi yalanladı; böyle bir şey söylemediğini açıkladı.

Peki.

Cesur eltilerin bulunduğu bu grubun bağlı olduğu tarikat/tekke var mıydı ?

Grubun lideri Dr. Ahmet Küre bir açıklamasında, "Biz Melamî değiliz!" dedi.

Prof. Şerif Mardin'in deyişiyle "tarikatlar arasında entelektüel açıdan en aristokrati" Melamîlik meselesi nereden çıkmıştı şimdi?

Gerçekte, Melamîlerde böyle bir uygulama var mıydı?

Ya da hangi Melamîlerde ?..

Soruların yanıtını bulmak için zorlu bir yolculuğa çıkmamız gerekiyor...

Bakalım karşımıza yine Sabetayistler çıkacak mı?..²³³

NEDİR MELAMÎLİK YA DA MELAMETÎLİK?

Yaptığı iyilikleri, gösteriş olur endişesiyle gizleyen; işlediği günahları ise nefsiyle mücadele etmek için açığa vuran tasavvufî tarikatın adıydı "Melametîlik" ya da bildik adıyla "Melamîlik".

IX. Yüzyılda Nişapur'da ortaya çıkan bu tasavvuf ekolünün kurucuları; Ebu Hafs Haddad (öl. 883), Hamdun Kassar (öl.885) ve Ebu Osman el-Hirî'ydi (öl. 910).

X. yüzyıldan itibaren Irak, Suriye ve Anadolu'da yayılan bu akım kısa zamanda Balkanlar'a ulaşıp, geniş bir coğrafyaya dağıldı

Bu süreç sonunda, kimi araştırmacıya göre zamanla dejenere oldu.

Laubali ve ilahî tutum takınan (her şeyi mubah gören S. Y), kimselerin istismar ettikleri bir yol haline gelmiş; Şîî, Batınî ve Hurufî un surlarla karışmış ve nihayet vahdet-i vücud felsefesinin tesirinde yeni bir anlayış halini almıştır. (Ali Bolat, *Melametîlik*, 2003, s. 19.)

On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi araştırma görevlisi Ali Bolat'ın, "Bir Tasavvuf Okulu Olarak Melametîlik" tezi ehli-sünnet bakış açısıyla yazılmıştı. İster istemez bu tür çalışmaların sıhhatli olup olmadığı konusunda kafamızda şüpheler oluşuyor.

Yeri geldi, söyleyeyim: Özellikle son yıllarda heterodoks tarikatlara karşı üniversitelerde bir merak oluştu; bu konuyla ilgili çalışmalarda artış gözleniyor.

Ancak...

Bu çalışmayı yapanların çoğunluğu muhafazakâr görüşte ve tasavvufî tarikatların Vahdet-i Vücud anlayışını Sünnîleştirmek istemektedirler. Niyazi Mısırî gibi Sünnî bir aileden doğmasına rağmen, düşünceleri Ortodoks İslam'la taban tabana zıt şairler, halk düşünürleri, şeyhler, dedeler hızla Sünnîleştiriliyor!

Ne yazık ki, bu çevrelerin akademik çalışmalarında şüphe yok, inanç var.

³³ Üsküdar'daki Subaşı Camii'nde karma namaz meselesini basına bildiren A. isimli üniversite öğrencisini *Yeni Aktüel* dergisi buldu. Derginin, "Cemaat arasında konuşulan ama basına yansımayan başka ayrıntılar var mı ? sorusunu, A. şöyle yanıtladı: "Basında iki senedir camiye gittikleri yazıldı ama benim duyduğum yedi sekiz senedir gittikleri. Birlikte gittikleri bir başka caminin de Subaşı'nın hemen ilerisindeki Kotku Camii olduğu söyleniyor.

Bir de Sabetaycı olduklarına dair söylentiler vardı. Ama cemaatin çoğu Sabetaycı'nın ne demek olduğunu bile bilmiyordu. Muhtemeldir ki onlar da birilerinden duymuş." Subaşı Camii'nde olanların Sabetayistlerle ilişkisi ne bir demece ne de basında bir habere yansımıştı. Cami cemaatinin bunun ifade etmesi ilginçti.

Bunun adı ise belli: skolastik î

Bu kitabı yazarken yararlandığımız bazı akademisyenler, ne yazık ki -herhalde feodal bağlan nedeniyle- bilim adamı olmalarına karşın, insanı rahatsız edecek kadar çok "taftar"lar.

Her yazdıklarını bir süzgeçten geçirmek zorunda kalıyorsunuz. Çünkü aydınlatmaktan çok bulandırıyorlar!

Oysa...

Bilim adamının kendisini beğendirme sorumluluğu ve zorunluluğu yoktur. Ama onlar sanki bağlı bulundukları cemaati düşünerek çalışma yapıyorlar izlenimi veriyorlar.

İyi niyetli bazı akademisyenler ise nedense, tasavvufu, fikir hareketi olmaktan ziyade, bir gönül ve ruh hali meselesi olarak göstermek istiyor. Sanıyorum, "ilim"den "bilim"e geçmenin zorluğu bunlar:

Dinsel/gelenekçi bir anlam taşıyan "ilim"den, dünyevî/laik bir fonksiyonu olan "bilim"e geçiş sürecinin sancılarını yaşıyoruz.

Batı'da bilim "Kilise"den kolayca ayrılıp özgürleşmedi. Osmanlı'da bilim dinin kontrolündeydi, Cumhuriyet bunu yıktı; ama YÖK de Cumhuriyet'i "yıktı". Özellikle sosyal bilimlerde bunun izleri çok açık görülüyor.

Diğer yandan ne yazık ki, Türkiye'deki belli kesim ise, salt Alevîlik ve Bektaşîlikle ilgilenmektedir. Bu çevreler haklı olarak, Alevîliğin ve Bektaşîliğin Sünnileştirilmek istendiğini ifade ederken, aynı felsefî kaynaktan gelen Vahdet-i Vücut'cu diğer tasavvufî tarikatları görmezlikten gelmektedir.

Osmanlı merkezî yönetimine karşı oluşan muhalif hareketlerin dayanağı Vahdet-i Vücut felsefesini neden öğrenmiyorlar, anlamak zor.

Çoğunun, baskılara, zulümlere uğrayan Vahdet-i Vücut'cu tarikatların temsilci ve müritlerinden haberi bile yok.

Bugün, "Vahdet-i Vücut"un içrek bilgisi geri plana çekilip, popülerleştirilerek "astrolojiye" dönüştürülmek istenmesine kimse sesini çıkarmamakta.

Şeyh Bedreddin'e, Yunus Emre'ye sahip çıkanlar, Hacı Bektaş Veli kültü yaratanlar, Hamza Bali'yi, Niyazi Mısırî'yi niye bilmemektedir?

Şeyh Bedreddin'in Varidatına sahip çıkıp, bu uğurda ölüme, sürgüne giden Osmanlılar'dan neden habersizdir?

Yalçın Küçük haksız mı; Türk aydını Şeyh Bedreddin'i sadece Nâzım Hikmet'in şiirinden tanımaktadır...

Nâzım Hikmet'in okuyup, esinlendiği Mehmet Şerafeddin Yaltkaya'nın *Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin* adlı kitabını bile okumamışlardır... Şeyh Bedreddin'in özel mülkiyeti reddetmesini bilmektedirler sadece... Bedenlerin yeniden dirileceğine karşı çıkmasının hiç mi önemi yoktur? Peki ya, yaygın dinî anlayıştan farklı cennet-cehennem yorumlarının...

Bu çevreler; diyalektiği XIII. yüzyılda kabul etmiş, tasavvuf gelişiminin yönünü değiştirmiş, tüm İslam dünyasını etkilemiş Muhyiddin Arabî'nin adını bile duymamıştır!

Ozan Nesimî'yi bilip, onun önderi Fazlullah Esterabadî'yi bilmemek olur mu ?

Evet dün olan bugün de devam ediyor: Tasavvufun, aklın ve bilimin öğretisi olmadığı söyleminin kolaycılığına kaçarak, kendi coğrafyamızın kültürünü tanımak istemiyoruz !

Öyle ki, ağlamanın ne kadar önemli mistik bir ritüel olduğunu bilmeden, Fethullah Gülen'in müritlerine hitap ederken gözyaşı dökmesini "karı gibi ağlıyor" dip/mesajını vermek için, dakikalarca televizyonlarda gösterecek kadar cahiliz!..

Tıpkı, Fethullah Gülen'in ağlayarak verdiği vaazda Tabut üs-Sekine" (Ahit Sandığı) sözü geçince, dinleyenlerin, bunun İbranîce buyruk olup olmadığını bilmeden vecde gelip ağlamaları gibi...

Hadi Osmanlı'yı katmayalım, son yıllarda, üzerinden iki kez tank geçen, ezilen/kırılan medyatik aydınımız giderek bilimsel düşüncenin ayak bağı olmuyor mu?

Acıdır, televizyona çıkmayı, köşe yazarı olmayı, butik üniversitelerde ders vermeyi önemsemektedirler.

Türkiye aydını/akademisyeni ciddi olmak ve artık olgunlaşmak zorundadır.

SABETAYİSTLER VE ÜÇÜNCÜ DEVRE MELAMÎLERİ

Melamîlik meselesine dönebiliriz...

Melamîlik hareketinin tarihsel gelişimi bugün, üç kategoride ele almıyor

İlk Devre Melamîleri ya da Tarikat-ı Âliye-i Sıddıkiye; IX. yüzyılda Nişapur'da kurulan hareket. Ebu Türeb Nahşebî (öl. 859), Ebu Yezid el-Bistami (öl. 875), Ahmed el-Ferra (öl. 971), Ebu Amr Nüceyd (öl. 975) gibi şeyhler öncülüğünde ilk yayılma dönemini yaşadı.

Tasavvufa karşı çıkan bir tasavvuf tarikatı... Bu karşı çıkış hiçbir özel bilgi, özel kılık, özel tören toplantı yeri gereksememekle gerçekleştirilmiştir... (Yani) Öğrenilecek ve öğretilecek hiçbir özel bilgileri yoktur. Tarikat biçimlerinin, törenlerinin, öğretilerinin her türüsünden ayrılmışlardır... Tekke, zaviye vb belli yerleri de yok... Kuran'daki sözcüklerin açık anlamlarının altında kapalı anlamlar aramazlar, açık anlamları daha da açıklamaya çalışırlar. (Orhan Hançerlioğlu, *İslam inançları Sözlüğü*, 1994, s. 312.)

İkinci Devre Melamîleri ya da Tarikat-ı Âliye-i Bayramiye; XV. yüzyılda. Bursalı Ömer Sikkinî (öl. 1475) liderliğinde kurulan hareket, Bayramiye Melamîliği adını almıştır.

Bu dönem Osmanlı-Anadolu Melamîliği olarak da değerlendiriliyor. Melamîler bu devrede Hacı Bayram Veli'nin (öl.1430)³⁴ kurduğu Bayramîye tarikatı içinde var oldular. Ancak Vahdet-i Vücut eğilimi ağır basan Ömer Sikkinî yolunu ayırarak Bayramiye Melamîliğini kurdu.

Burada küçük bir ayrıntı verelim:

Bu ayrılığın felsefî boyutu yanında kişisel yönü de vardı.

Fatih Sultan Mehmed'in çok saygı gösterdiği Bayramî bilgini Akşemseddin, Hacı Bayram Veli ölünce, "Tacını, hırkasını, tespihini, seccadesini, اساسını bana bıraktı" deyip dergâhın başına geçtiğini açıkladı.

Yıllardır Akşemseddinle geçinemeyen Ömer Sikkinî, "Söyleyin ona, gerçek taç, hırka, tespih, seccade ve asada değil, kalb-i musaffadadır (temiz kalptedir)" karşılığını verdi.

Sonuçta ortaya iki kutup çıktı: "Bayramiye Melamîliği" ve - Akşemseddin'den dolayı- "Şemsiye Melamîliği".

Gelelim ayrılığın felsefî boyutuna:

Tasavvufa ait çok sayıda eseri bulunan Akşemseddin, bu kitaplarında, Muhyiddin Arabî'ye küfreden dönemin mutasavvıflarına karşı, Kuşeyrî, Gazalî, Cüneyd-i Bağdadî ve Necmeddin Kübra gibi isimlerden alıntılar yaparak, Şeyh Ekberi'nin yanlış anlaşıldığını ispat etmeye çalıştı.

Aslında Akşemseddin Osmanlı muhaliflerinin dayanağı Vahdet-i Vücut felsefesini, Osmanlı'nın resmî sünnî inancı içinde eritmek istiyordu...

Zaten, Akşemseddin'in yolundan giden Şemsiye tarikatı silsilesinden Safeviye'yi çıkartıp klasik Sünnî bir tarikat haline gelince, Osmanlı yönetimince hemen desteklendi, örneğin Hacı Bayram adına tesis edilen tüm vakıflar bu tarikatın tasarrufuna bırakıldı.

Diğer yandan, Vahdet-i Vücut felsefesine inanan, Ehl-i Beyt sevgisine-muhabbetine

³⁴ Hacı Bayram Veli soyundan gelen Fuat Bayramoğlu, Vehbi Koç'un ablası Zehra Rütükçüoğlu'nun kızı Nesteren'le evliydi. 12 Şubat 1951 'de Kudüs başkonsolosluğuna atanan Bayramoğlu, 1992'de kurulan (İspanya'dan gelen Yahudilerin anısına) 500. Yıl Vakfı'nın kurucusuydu. Varlık Vergisi döneminde Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun özel kalem müdürüyü. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk döneminde ise, Cumhurbaşkanlığı genel sekreteriydi. "Türk-Arap ilişkileri İnceleme Vakfı" gibi birçok derneğe ve vakfa üyedir.

bağlı Ömer Sikkinî ise, her türlü özel kıyafetler ve zikir gibi sembolleri/motifleri terk edip sohbeti ön plana çıkararak "Bayramî Melamîliği" kurdu.

Bayramî Melamîleri, Akşemseddin'in aksine tarikat silsilelerini Osmanlı'nın düşmanı Safevilere dayandırdı.

Hacı Bayram'ın, "bilmek-bulmak-olmak" adı verilen varlık birliği aşamalarına bağlı kaldı: Bayramîliğe giren önce Tanrısal varlık birliğini öğrenecek/bilecek, sonra her şeyin Tanrı olduğunu anlayacak/bulacak ve en sonunda da Tanrısıyla birleşecek/bir olacaktı. Doğal olarak (!):

Esnaf kesimiyle ilişkileri nedeniyle geniş halk kitlelerini etkilemeleri, devletin resmî Sünnî düşüncesine aykırı Mehdîci Vahdet-i Vücut inancı konusundaki taviz vermez tavırları nedeniyle, XVI. ve XVII. yüzyıllarda sürekli takibata uğradılar

İkinci Melamîlik grubu denilen "Bayramî Melamîleri" şeyhlerinin hemen hepsi zulme uğramış, sürgüne gönderilmiş, hapis yatmış ya da idam edilmişti...

Ömer Sikkinî'nin yolundan yürüyen, ikinci Devre Melamîlik hareketinin şeyhleri şunlardı:

Bünyamin Ayaşî (öl. 1520),⁴³⁵ Pir Ali Aksarayî (öl. 1538), İsmail Maşukî (öl. 1539), Ahmed Sarban (öl. 1545), Hüsameddin Ankaravî (öl. 1557), Hamza Bali Bosnevî (öl. 1561), Hasan Kabaduz (öl. 1601), İdris-i Muhtefî (öl. 1615), Hacı Kabayı Efendi (öl. 1627), Sütçü Beşir Ağa (öl. 1662), Seyyid Muhammed Haşim (öl. 1677), Paşmakçızade Seyyid Ali (öl. 1712), Şehit Ali Paşa (öl. 1716), Seyyid Reşad (öl. 1875), Abdülkadir Belhî (öl. 1923), Ahmet Muhtar (öl. 1933).

NUR ARABÎ EKOLÜ

Ve gelelim, bize en çok ilgilendiren gruba..

Üçüncü Devre Melamîleri ya da Âliye-i Nuriye; 1810'da Kahire'de doğan, 1887'de Strumica'da vefat eden Seyyid Muhammed Nur Arabî tarafından kuruldu.

Üçüncü Devre Melamîliğinin kurucusu Seyyid Muhammed Nur Arabî'ye bu bölümde çok değineceğimiz için, biyografisinden bahsetmemiz gerekiyor:

"Arap Hoca", "Noktacı Hoca" veya "Seyyid Hoca" olarak bilinen Muhammed Nur Arabî'nin ailesi ve çocukluğu hakkında fazla bilgi yok.

Küçük yaşta anne ve babasını kaybetti. Babası İbrahim Kudüslü'ydü; neden Mısır'a göç ettiği bilinmiyor.

Yedi yaşında, dayısı tarafından Camiülezhher'e gönderildi. 1826'da Kahire'deki şeyhi Şeyh Hasanül-Kuveysî'nin emri üzerine, Yanyalı Şeyh Ahmed'le Yanya'ya gitti. Burada Nakşibendî şeyhi Yusuf Efendi'ye mürit oldu.

³⁵ Vahdet-i Vücut düşüncelerinden ötürü kovuşturmalara uğrayan, hapis vatan ve sonunda idam edilen Bünyamin Ayaşî'nin ahfadının bir bölümünün sırası şöyle sürüyor: Ayaş müftüsü Hasan Efendi, divan şairi ve vali Esad Muhlis Paşa, vezir Sadullah Rami Paşa ve Büyükelçi Nusret Sadullah Ayaşlı. **Türk sağının tanınmış kadın yazarlarından Münevver Ayaşlı**, büyükelçi Nusret Sadullah Bey'in eşi idi. **Selanikli olan Münevver Ayaşlı**, bütün eserlerinde, "dönme" olmadığına sürekli altını çizirken, tüm Selaniklileri neredeyse "dönme" ilan etmektedir! Saltanat ve halifelik kurumunun kaldırılmasına karşı çıkan ve eşinin ailesiyle sürekli övünen Münevver Ayaşlı, nedense bir konuyu hep atlamaktadır. Kayınpederi Sadullah Rami Paşa, Jön Türk hareketinin finansörü ve "beyni" Mısırlı (Kavalalı) Mustafa Fazıl'ın "özel kalemi"ydi. Mustafa Fazıl'ın kaleme aldığı yazıların son şeklini, kayınpederi Sadullah Paşa veriyordu, örneğin, Sultan Abdülaziz'e gönderdiği nasihat mektubunda bakın ne diyordu: "Milletlerin hukukunu tahdit ve tayin eden din ve mezhep değildir; ve, din hakayıki ezeliye makamında durup kalmazsa, yani umuru dünyeviyeye dahi müdahale ederse *cümleyi ithaf* eder ve kendisi dahi telef olur." Yani *diyor* ki: "Din ve devlet işleri birbirinden ayrılmalıdır." (Mektubun aslı için bkz, Mithat Cemal Kuntay, *Namık Kemal Devrinin İnsanları ve Olayları Arasında*, 1944, cilt I, s. 279.) Münevver Ayaşlı, sürekli Cumhuriyet kadrolarına karşı saldırgan yazılar kaleme alırken, kayınpederinin ne Jön Türklüğünden ne de masonluğundan bahsetti. Sanki Cumhuriyet kadroları bir günde karar vermişti saltanatın ve hilafetin kaldırılmasına! Son not: Görümcesi Edibe Ayaşlı, -Sadrazam Ahmed Tevfik Okday'ın oğlu Ali Nuri'yle- Osmanlı'da kadınlı erkekli bir arada yapılan ilk düğünü gerçekleştirmiştir.

Dokuz ay sonra Nakşibendî tarikatını hatmedip, manevî mertebeleri alarak, şeyhinin isteğiyle Mekke'ye gitti.

Buradan Mısır'a geçti. Şeyhi Hasan ül-Kuveysî'nin yeni emriyle İskenderiye'den Antalya'ya geldi. Oradan da Gelibolu'ya geçti. Fazla kalmadı, Selanik'e gitti. Selanik ve çevresindeki Nakşîlerle tanıştı.

Daha yirmi bir yaşındaydı.

Ancak...

1831-1877 yılları arasında Rumeli Nakşîliği ile Melamîlik arasında bir tasavvuf sistemi kurdu. Aslında yaptığı "takiye"ydi; yazdım: İsmail Maşukî ile Hamza Bali'nin idam edilmesinden sonra, bir dönemin en güçlü tarikatı Melamîlik gücünü kaybetmiş, mensupları başka tarikatlara "bağlanmışlardı".

Yani, Muhammed Nur, özünde Melamî'ydi ama Nakşibendî gözüküyordu.

Tarihi de göz önünde bulundurursanız, Bektaşîler gibi Melamîlerin de "Nakşibendî kisvesi" altında olmasının şartlar gereği olduğunu görürsünüz.

Osmanlı'nın gözünde bir "uslu tarikatlar", bir de "şüpheli tarikatlar" vardı.

"Şüpheli tarikat" Üçüncü Devre Melamîlik için, gizlilik önemliydi.

Artık biliyoruz:

Osmanlı merkezî yönetimi Vahdet-i Vücut düşüncesine karşı büyük kısımlara girdi. Coşkun bir Vahdetçi olan birçok Melamî, ibadet esaslarını dikkate almadıkları; şeriat tarafından yasaklanan dünyevî zevki helal saydıkları; Tanrı'nın gerçekte insanın kendisi olduğu düşüncesine sahip oldukları; Mehdîlik iddiasında bulundukları gibi savlarla idam edildiler.

İsmail Maşukî,^{5[36]} Ahmed Sarban, Hüsameddin Ankaravî, Bosnalı Hamza Bali, Sütçü Beşir Ağa başları kesilerek öldürülen Melamî şeyhlerinden sadece birkaçıydı...

Bu idamların ortaya çıkardığı tartışılması gereken bir soru var; "Tasavvufta başkaldırı yok" deniliyor. Vahdet-i Vücut'cu Şeyh Bedreddin'in başkaldırışını nasıl değerlendirmemiz gerekiyor?

Ya Mehdî olduğunu söyleyerek Celalî İsyanları'nı başlatan Bozoklu Celal'e ne diyeceğiz?

Bu arada, Celaller, Bedreddin'ler ve Melamîlerle süren bu idamlar, tasavvufun başkaldırı geleneğini tarihe mi gömdü ?

Tartışmamız gerekiyor...

Melamîlerin idam edilmesinin nedeni, "başkaldırı" değildi. Osmanlı merkezî yönetimi Melamîlerin, İran Şîîleriyle (Safevîlerle) işbirliği yapacaklarından korkuyordu; "Vahdet-i Vücut" felsefesine inanmış, "Ehl-i Beyt" sevgisini yücelten sufleri yok etme girişiminin sonucuydu bu Kuyucu Murad katliamları.

Diğer yanda bu idamlara bakıp, Osmanlı sultanlarını "Ortodoks Müslüman" olarak görmek de yanıltıcı olur. Mesele din değil, siyasetti.

Ayrıca.. Ne garip çelişkiydi: Yavuz Sultan Selim'in Filistin'i (Arz-ı Mevud) alması, başta Kabalacılar olmak üzere Yahudi cemaati içinde, Yahudi ulusunun kurtulmasının ve Sion'a geri dönülmesinin çok yakın olduğu inananı doğurmuştu. Kurtuluşun Osmanlı'nın eliyle olacağına inanmışlardı. Kabalacılar göre, Osmanlılar, "Tanrı'nın öfkeli sopası"ydı.

Benzer duygu Avrupa'da da vardı; Osmanlı ordusunun yenilemez olmasını Tanrı'nın buyruğu olarak görüyorlardı.

³⁶ Mehdilik iddia ettiği suçlamasıyla on iki müridiyle birlikte İstanbul Atrneydanı'nda boynu vurularak idam edilen İsmail Maşukî'nin cesedi denize atıldı. Ceset günler sonra Rumelihisarı'nda karaya vurunca, müritleri cesedi oradaki bir tepeye defnettiler. Yıllar sonra, 1879'da Alikızı Hasena adlı bir kadın mezarına taş dikti. Ve burası Kayalar Mezarlığı olarak bilinir oldu. Yani **bugün herkesin yakından bildiği, "kuş yuvası" anlamına gelen "Aşçıyan" Mezarlığı! İddialara bakarsanız, bir Sabetayist mezarlığı!..**

Bu arada Osmanlı sufîlerini idam ederken, Avrupa ne yapıyordu?

Aynı yüzyılda Hıristiyan engizisyonu ise, evrenin sonsuzluğunu savunduğu için Giordano Bruno'yu (1548-1600), Roma'nın Campo dei Fiori Meydanı'nda diri diri yakmıştı...

Ne demişti Bruno:

Ne gördüğüm hakikati gizlemekten hoşlanırım ne de bunu açıkça ifade etmekten korkarım. Aydınlık ve karanlık arasındaki, bilim ve cehalet arasındaki savaşa her yerde katıldım. Bundan dolayı her yerde zorluklarla karşılaştım ve cehaletin babaları olan resmî akademisyenlerin yanı sıra, kalın kafalı çoğunluğun öfkesinde hedef olarak yaşadım...

Polonyalı gökbilimci Mikola, Kopernik (1473-1543) gibi, evrenin merkezinin Güneş olduğunu iddia eden; Dünya'nın döndüğünü söyleyen Galileo Galilei'ye (1564-1642), engizisyonun hışmından korkup, canını kurtarmak için inkârı seçecekti...

"SAHTE MELAMİLER"

Muhammed Nur, Osmanlı'dan korkup, "Nakşibendî örtüsünü" kullanıyordu.

Ayrıca, güvenirlilik ve güvenlik için müritlerinin devlet bürokrasisinden olmasına özen gösteriyordu. Üsküp valileri Hıfzı Paşa ve Servili Selim Paşa, Bosna Valisi Osman Paşa, Müşir Hüsnü Paşa, Müşir İsmail Paşa müritlerinden bazılarıydı.

Muhammed Nur ve müritlerinin bu "ikili yaşamı" 1850'ye kadar sürdü.

18 Şubatta müritlerinin davetiyle İstanbul'a gitti.

İkinci Devre Melamîlerine, kendilerine katılmaları için davette bulundu. Teklifi reddedildi.

Böylece İstanbul'daki Melamiler ikiye bölünmüş oldu.

İkinci Melamî grubu daha çok esnaf kesiminden oluşurken, Üçüncü Devre Melamî grubu münevverlerden rağbet gördü.

Bu arada, iki grup arasında Çekişme hiç bitmedi; İkinci Devre Melamîleri, Üçüncü Devre Melamîlerini, "Mütelamiye", yani "sahte Melamiler" diye itham etti.

Muhammed Nur'un Rumeli'yi faaliyet sahası olarak seçmesi tesadüfi olmaktan ziyade, bu bölgede Hamzavîlik, Bektaşîlik ve onlardan önce de Rifaîlik kanalıyla vahdet telakkisi ve Hurufîliğin yaygın olmasından kaynaklanmıştır. (Ali Bolat, *Melametîlik*, s. 390.)

Genellikle Rumeli ve İstanbul'da taraftar bulan Üçüncü Devre Melamîlik zamanla bağımsız bir tarikat haline geldi.

Tarikatın yine de kendisine mahsus, zikir meclisleri, özel kıyafetleri, özel zaviyeleri, tekke ve dergâhları yoktu. "Zikir değil fikir önemliydi." Yani Melametîlikte bu konuda ayırım yoktu.

Peki, tarikatın fikir kaynağı kimdi ?

Kitabın her bölümünde karşımıza çıkan isim, Üçüncü Devre Melamîliği'nin de mürşidiydi: Endülüslü Muhyiddin Arabî I

Abdûlbaki Gölpınarlı'nın, 1931 yılı basımı *Melamîlik ve Melamîler* adlı kitabından alıntı yapalım:

Son asırların en nafiz sofisi olan Muhammed Nur'da da bütün sofilerde olduğu gibi Muhyiddin'in tesiri pek bariz bir surette görünmektedir. Kendisinden evvel gelen sofilerden Vahdet-i Vücut'da vecd sahibi (coşkulu) ve melamet neşesini haiz olanların hepsine karşı tazimkâr (saygılı) olan Muhammed Nur, en ziyade Muhyiddin'i tevkir etmektedir (yüceltmektedir). Hemen her eserinde Muhyiddin'den istîşat eder (örnek

gösterir) ve büyük Vahdet kutbunu (önderini) hürmetle yâdeyleyler. Kendi isminin nihayetine getirdiği "El Arabî" lakabı da bu tesiri irae ediyor (gösteriyor). Bütün bu mukaddemattan (sunulanlardan) anlaşılabilir ki Muhammed Nur, Şeyh Ekber'i (Muhyiddin Arabî) çok okumuş, çok sevmiş ve tamamiyle onun tesiri altında kalmıştır, (s. 243.)

Üçüncü Devre Melamîliği'nin tasavvuf düşüncesinin temelini "Vahdet-i Vücut" oluştuyordu.

Yani, Üçüncü Devre Melamîlere göre, evrende Tanrı'dan başka hiçbir varlık yoktu; evrende her şey tekti ve o şey, Tanrı'ydı.

Ayrılıklar görünüşteydi; öz birdi.

Yazdık:

Hallacı Mansur'un "Ben Tanrı'yım" demesi bundandı.

Hız. Ali'ye "Tanrı" denmesinin sebebi de Vahdet-i Vücut felsefesi idi. İlginçtir, Melamîlik Sünnî bir tarikat bilinmesine rağmen, Üçüncü Devre Melamîlikle Hız. Ali sevgisi Alevî-Bektaşîleri aratmayacak derecede idi.

Muhammed Nur, "Kasas Suresi'nin son ayetinde (88), 'her nesnenin yok olacağını ve yalnız Allah'ın kalacağını' bizzat Allah buyurmuştur" diyerek, ayeti, "Demek ki evrende Tanrı'dan başka hiçbir şey yoktur, evren Tanrısal varlığın (Vücut) tekliğidir (Vahdet)" şeklinde yorumlamış ve böylece Vahdet-i Vücut felsefesini benimsemişti.

Müritlerine hep kar-su ilişkisi örneğini verdi: Kar, görünür, zâhîrdir; gizli, batın olan ise sudur. Yani bizler karda suyu göremeyiz ama kar sudur!

Ona göre, bütün varlıklar Tanrı'nın zuhuruydu.

Yaratan ve yaratılan yoktu; evrende sadece Tanrı vardı.

Muhammed Nur, Tanrı'ya ulaşmak için "zikrin" değil, "fikrin" rol oynadığına inanıyordu.

İnsanoğlunun bu sırra ve Tanrı'ya ulaşması için şu altı basamağı geçmesi gerekiyordu:

1) Tevhid-i efal derecesi: Bütün eylemlerin, bütün olmakta olanların varlığın işi olduğunu bilmek.

2) Tevhid-i sıfat derecesi: Yaşamak, görmek, işitmek, söylemek, yani tek sözle bütün niteliklerin varlığa özgü olduğunu bilmek.

3) Tevhid-i zat derecesi, ayrı ayrı gördüğümüz varlıkların tek olduğunu bilmek.

4) Makam-ı cem: Varlığın açıklanıp eşyanın gizlenmesi. Yani, güneş arkamızdayken gölgemizi görürüz, ama güneş yükselip meydana çıkınca gölgemiz yok olur.

5) Makam-ı hazretül-cem: Ana varlığın yeniden gizlenip parça varlıkların yeniden meydana çıkması. Çünkü bütün varlıkların ana varlık olduğu öğrenilmiştir.

6) Makam-ı cemül-cem: Kişinin Tanrılığını duyması. Çünkü varlık onun vücudunda belirmiştir. Önce, sonra, açık, gizli hep kendisidir.

Kabala'da on sefirot varsa, Üçüncü Devre Melamîliğimde altı derece vardı!

Muhammed Nur, "cifr"e inanıyordu...

Yaptığı hesaplar sonucunda kehanetlerde bulunuyordu:

"Strumica, îştîp, Koçana, Üsküp havalisi istilaya uğramayacak."

"Almanya, savaşta Fransa'yı yenecek."

Mutlaka bildikleri de olmuştur!

Endülüslü Muhyiddin Arabî tüm İslam âlemini etkilediği gibi Muhammed Nur'un da dünyasını değiştirmişti...

Muhammed Nur'un feyz aldığı bir diğer mürşidini de, Gölpınarlı bize söylüyor: Simavnalı Şeyh Bedreddin!

Muhammed Nur, Rumeli'de karşılaştığı Şeyh Bedreddin'in *Varidat* adlı eserini,

"Bilgisizlere göre, vücut Tanrı'nın vücudundan başkadır, bilgililere göre onun gölgesidir, tasavvufçulara göre onunla aynıdır" diye yorumladı.

Şeyh Bedreddin'in *Varidat* adlı eserine şerh yazdı. Bu eseri Türkçe'ye kim tercüme etti dersiniz; Muhammed Nur'un müritlerden Sabetayist Ali Örfî Efendi!

Sabetayist Ali Örfî Efendi'nin hikâyesini biraz sonra anlatacağız...

Muhammed Nur, *Varidat'ı* tüm müritlerine okumaları için tavsiye etti.

Muhammed Nuru etkileyen; ona doğru yolu gösteren üçüncü piri kimdi:

Düşüncelerinden ödün vermeyen, Niyazi Mısırî !..

Muhammed Nur müritlerine neredeyse sadece Niyazi Mısırî'nin şiirlerini, ilahilerini okutuyor; kitaplarını derletiyordu.

Muhammed Nur da, Niyazi Mısırî gibi "Kurtarıcı Mehdi" düşüncesine inanıyordu.

Şimdi gelelim meselenin bizi ilgilendiren bölümüne...

"BAZI MELAMÎ DERGÂHLARI SİNAGOG OLARAK KULLANILIYOR"

Bazı tarikatlar, Melametîlik fikrinin ilk ve orijinal halinin önceleri herkes tarafından takdir edildiğini, ancak zamanla dejenerasyona maruz kaldığını belirterek, Melamîleri zaman zaman acımasızca eleştirdi.

Melamîliğin, Kelbîlik, Hıristiyanlık veya Yahudilik kökenli olduğu iddiaları dile getirildi. (Ali Bolat, *Melametîlik*, 2003 s. 227.)

Sabetay Sevi'nin torunu olduğunu söyleyen Ilgaz Zorlu'yu dinleyelim:

(Sabetayistlerin) Masonluk ve Melamîliğe karşı gösterdikleri ilgi bizleri şaşırtmamalıdır. Nitekim adı geçen organizasyonlarda üst kademelere kadar gelmeleri de bunun bir örneğidir. Melamîlerin Sabetay Sevi'nin fıkırdışı olan Niyazi Mısırî'ye karşı duydukları ilgiyle beraber Sabetaycılar bu tarikata intisap etmeye başladılar. Melamîlik'e Yalılar bölgesindeki evini tekke haline getirerek maddî destek sağlayan Ali Örfî Efendi, Sabetaycı cemaatin ileri gelenlerindendi.

Yine aynı cemaate mensup olan Osman Zevkî Efendi de mahlasını bizzat Seyyid'den (Muhammed Nur'dan) almıştı. (Ilgaz Zorlu, *Evet Ben Selanikliyim*, 1998, s. 45.)

Ilgaz Zorlu'nun *Eğitim Bilim* dergisine yaptığı açıklamaya yer vermemiz gerekiyor:

Sabetaycılar kendi din adamlarını Melamîlik tarikatı içinde yetiştirmişlerdir. Bu çok ilginç. Adam hahamdır, ama dışarıdan baktığınızda Melamîlik, Mevlevîlik ve Bektaşîlik tarikatları içinde yetişmiş din adamı gibi görünür. Böyle bir tuhaflık da vardır. Ilgaz Zorlu'ya göre, büyük dedesi Haham Şemsi Efendi Melamîlik tarikatı içinde yetişmişti. (Eğitim Bilim dergisi, Kasım 2000,)

Melamîlik-Sabetayist ilişkisi konusunda bir alıntı daha yapalım:

Tasavvufta Melâmet ve Vahdet-i Vücut ekolüne bağlı olan Nur el Arabî Hazretleri 17si Arapça, diğerleri Türkçe olmak üzere 55 civarında eser kaleme almıştır. Buna karşın, Selanik ve Üsküp'te kendisine intisap edenlerin önemli bir bölümü Sabetaycı kökenliydi. Bunlar arasında, Ali Örfî, Usturumcalı Hacı Süleyman Bey, Selanikli Osman Zevkî Bey önde gelenlerdendi. Şeyh Muhammed Nur el-Arabî'nin vefatından sonraları, Rumeli ve İstanbul'da Melamîlik genellikle Sabetaycılarının kontrolünde bulunmuştur. Hatta, Üçüncü Devre Melamîliğine ait dergâhların bazıları aynı zamanda gizli Sabetaycı sinagogları olarak faaliyet göstermekteydi. Halen de İstanbul ve

İzmir'de az sayıdaki Melamîlerin çoğunluğu Sabetaycı kökenlilerden oluşmaktadır. (Yarın dergisi, 24 Ocak 2005.)

SABETAYİST ŞEYH ALİ ÖRFÎ EFENDİ

Önceki sayfada yazdık; Muhammed Nur'un halifelerinden biri Ali Örfî Efendi'ydî.

Büyük Larousse Ansiklopedisi'nde, "Ali Örfî Efendi" için şu bilgiler var:

Türk mutasavvıf, yazar (Görice ?-1888). Ticaret amacıyla gittiği Mısır'da uzun süre kaldıktan sonra Selanik'e yerleşti. Melamî Şeyhi Muhammed Nur ül Arabî'ye bağlıydı. Niyazi-i Mısri Divanı'na şerh yazdı; Şeyh Bedrettin'in Varidat'ım Arapça'dan Türkçe'ye çevirdi. İlahilerden oluşan bir Divanı vardır.

Bursalı Mehmed Tahir'in yazdığı altı ciltlik *Osmanlı Müellifleri* adlı kitabın birinci cildinde, "Meşayih ve Mutasavvıflar" (Şeyhler ve Sufiler) arasında Ali Örfî Efendi'nin de adı geçiyor.^{6[37]}

Ali Örfî Efendi hakkında en geniş bilgi Abdülbaki Gölpınarlı'nın *Melamîlik ve Melamiler* kitabında var:

Gürice'nin "Polyan" karyesinde (köyünde) doğmuş ve ticaret için Mısır'a giderek uzun müddet oturmuş, bilahare Selanik'e gelerek orada tavattun etmiş (yerleşmiş) olan Ali Örfî (Örfî) Efendi hakikaten âlim ve fazıl bir zattır. Seyyid Muhammed Nur'a intisap ve ahzi hilafet ettikten (halifelik aldıktan) sonra Selanik'te Yalılar'daki evini bir tekke haline ifrağ eylemişti (dönüştürmüştü). 1305'te vefat ederek Selanik Mevlevîhanesi civarına defnedilmiştir.

Asarı (Eserleri):

Şerhi Divanı Niyazi Mısırî; Tercemei Hikemi Ataiye; Tercemei Maksadiil Eksa; Tercemei İnsanı Kâmil; Şerhi Gazeli Üftade; Es'ile ve Ecvibei Mutasavvıfane; Muhammed Nur'un Varidat şerhinin tercemesi; Kitabürreşad Filmebdei Velmead tercemesi.

Bunların umumu Türkçe ve gayri matbudur. Şerhi Varidat tercemesi Millet Kütüphanesi'nde, "tasavvur 983 numarada; Hikemi Ataî tercemesi, Darülfünun Kütüphanesi'nde 16 617 numaradadır. Diğerleri Melamî ihvanında ve müteferrik bir halde bulunmaktadır.

Örfî Efendi'nin manzumeleri de vardır. Bunlar vezin ve kafiye noktai nazarından Abdürrahim Efendi'nin (Muhammed Nur'un damadı ve halifesi S. Y.) manzumelerinden hallicedir. Bir gazelini yazıyoruz:

"Saiki tevhit olanda gaflet olmaz bir vakit
Allah illa Hu diyende gaflet olmaz bir vakit.

Cümleyi Hak gözlemek ahkâmı zikrullahtır,
Zikrile illa görende gaflet olmaz bir vakit.

Gelse de her dem havatır, cehille varit değil,
Geldiğin kanden bilende gaflet olmaz bir vakit.

Bir kere bidar olan can daima yakzandır,

³⁷ Nâzım Hikmet'in eşi Piraye'nin ilk kocası, yani yazar Memet Fuat'ın babası, yönetmen Vedat Örfînin, Ali Örfî Efendi'nin torunu olduğu şeklinde Internet'te çıkan yazılar doğru değildir. Vedat Örfînin babası Sultan II. Abdülhamid'in yaverliğini yapmış Mehmed Ali Paşa, amcası ise Sultan Abdülmecid'in torunu Ayşe Sultan'la evli Örfî Fuad Paşaydı. Mehmed Ali Paşa ve Örfî Fuad Paşa'nın babasının adı Örfî Ali Bey'di. Ama bu Selanikli Örfî Ali Efendi değil, Viyana Büyükelçiliği Birinci Kâtibi Örfî Ali Bey'di. Anlaşılan karışıklık "Örfî" ve "Ali" isimlerinden geliyor.

Gayriyi mahveyleyende gaflet olmaz bir vakit.

Zevki Urî'dir bu, kastın tecrübeyse bil ki sen,
Varidi mevrut görende gaflet olmaz bir vakit."

Babamda ben baba iken babam doğurdu anamı/Anamda meme emerken anam doğurdu babamı !" beytiyle başlayan ve Abdürrahim Efendi'nin bendegânından ve Kosova vilayeti muhasebe memurlarından İsmail Hakkı Efendi tarafından şerh edilen bir de şathiyesi (ahiret yaşamım konu eden alaylı manzum sözleri) vardı.

Urî Efendi'nin nesirlerinde lisanı selis ifadesi vazih ve muntazamdır. Müritlerinden Yenişehirli Vehbi Efendi'ye yazdığı mektuptan bir cümle naklediyoruz.

"Her ne dürlü sıfat irade olunsa, mevsuf (nitelenmiş) hazretlerini beyan ve vakfettiğinden, sıfat, mevsufun aynıdır. Amma mevsuf, sıfatın aynı olamaz. Zira mevsuf, mahsur olmadığı gibi sıfat kaim ve zahir olmak için de mevsufa muhtaçtır. Mesela, ilim, sıfattan bir sıfattır. Ancak mevsuf, ya'ni âlim olmadan ilim bilinmez ve zahir olmaz. Âlim, ilme arif ve muhit olduğundan, ilim, âlimin aynıdır. Amma, âlim, ilmin aynı değildir. Zira âlim, ilmi her sıfatı camidir. İlim, âlimi cami ve muhit olmadığı gibi, ilim zahir ve kaim olmak için de âlime muhtacdır. Hulâsai kelam; fiil, fail ile zahir ve kaim olduğundan failin aynıdır. Fail, fiilin muzhiri ve mutasarrıfıdır. Sıfat dahi böyledir..."

Hulâsa Urî Efendi'nin bütün asarı ilim ve temkinine burhandır, (s. 310-311.)

Sabetayist Ali Örfî Efendi biyografilerini okudunuz.

Tek bir soru var kafamda: Mısır'a gitmiş ve uzun yıllar kalmıştı; acaba şeyhiyle daha öğrenciliği döneminde orada mı tanışmışlardı?

Sabetay Sevi'nin nasıl "ikinci adamı" / "teorisyen" Gazzeli Nathan'sa, Muhammed Nur'un da "ikinci adamı" / "teorisyen" Ali Örfî miydi?

Üçüncü Devre Melamîlik grubu içinde bir diğer Sabetayist Strumicalı Hacı Süleyman'dı.

Istrumca'üdür. Seyyit (Muhammed Nur), ekseriyette eşrafı beldeden olan bu zatın konağında oturmuş. Risalelerinden birçoğunu, bu konakta yazdığını sonlarında tasrih ederek kaydetmektedir. Asarını bulamadık. Seyyit'ten sonra tahminen 1307 (1890) senesinde vefat etmiştir, (a.g.e., s. 313.)

Sabetayist Hacı Süleyman'ın kardeşi Hacı Abdülkadir de, Muhammed Nur'un halifelerindendi:

Seyyit bu zata "Şibli zaman" dermiş. Tikveş'te merkezi kazada yapılan tekkeye Seyyit tarafından hilafet verilerek gönderilmiş ve Abdülkadir Bey Balkan harbinde tekkeyi yağma ve ihraktan kurtarmağa muvaffak olmuştur. Harpten sonra 95 yaşlarında vefat etmiş ve tekkenin naziresine defnedilmiştir.

Abdülkadir Beyin eş'arı da vardır. Fakat Melamî hulefasından ekserisinin manzumeleri gibidir:

"Gözün aç bak ki göresin

Güneştir kim ata tigin

Ne remzi var bu ekvanın ?

Kamu ekvan alur feyzin!" beyitleriyle başlayan manzumesini biz-zat kendisi şerhetmiştir. Beyin bir de Musakabei Maarif isimli risalesi vardır. Bu risale sual cevaplı bir risaledir. Muhtasar, fakat tasavvuf ve melamet hususunda müfittir. Atideki yazıları, mezhur risaleden naklediyoruz:

Sual: Âlemi ma'nada bir pire varup sual ettim ki Hakk'a varmak isterim; yol göster.

Cevap: Yol senin nefsindendir...

Sual: Suret için acaba bir vücut var mı?

Cevap: Hayır, yoktur, kıyamı ise ilmin taallukundandır.

Sual: Benim hayatım ilmim ve iradem ve kudretim nâdir?

Cevap: Buyurdu ki sıfatı ilahiyyenin aynıdır, (a.g.e., s. 213-314.)

Muhammed Nur dergâhında aynı aileden çok kişi vardı. Hacı Süleyman ve Hacı Abdülkadir'in biraderi Mehmed Efendi'nin oğlu Hacı Kani de, Melami'ydi:

Her iki amcasından da sülûk görmüş ve Abdülkadir Bey'den hilafet almıştır. 1341'de (1924) İstanbul'da vefat etmiştir. Asarı yoktur, (a.g.e., s. 314.)

Üçüncü Devre Melamîleri'nde Sabetayist çoktu. Mahlasını Muhammed Nur'un verdiği Selanikli Osman Zevkî Efendi de Sabetayist'ti:

Bu zata Zevkî mahlası, bizzat Seyyit tarafından verilmiştir. Tahminen 1317 (1900) senesinde Selanik'te vefat etmiştir. Fatiha'yı müfessir bir risalesi varmış (a.g.e., s. 324.)

HEMEN HEPSİ HACI

Yazar Gölpınarlı, Muhammed Nur'un diğer halifelerini tek tek bulmuştu. Onun yazımıyla aktaralım:

Abdürrahim Fedaî Efendi: Pizren'lidir. Seyyit'in halifetül hulefası ve damadı idi. Üsküp'te bir medresede müderris ve Üsküp Melamî tekkesinde şeyh iken 1303'te (1886) Seyyit'le beraber hacdan evdet ederken vapor Süveyş kanalım geçtiği sıralarda vefat etmiş ve cenazesi vapurdan çıkarılıp "Aynı Musa" nam mahalle defnedilmiştir. Abdürrahim Efendi âlim bir zat imiş. Bir defa ulumi resmiyeden de icazet, vermiştir. 1302'de (1885) Muhammed Nur'un mahdumu Hacı Kemal Efendi'ye muazzam bir sünnet düğünü yapılmış ve bu düğüne, İstanbul'dan bile ihvan davet edilmişti. Melamiler, sahralara yayılıp mesela bir kısmı bir tarafta sohbet, diğer bir kitle başka bir tarafta zikir ile meşgul iken, bir kısmı da başka bir tarafta davul zurna ile icrayı aheng ederlermiş. Bu hal, bazı mutaasıp tarafından İstanbul'a "Melamiler davul zurna ile zikrediyorlar" tarzında bildirilmiş ve istifsar için Muhammed Nur, İstanbul'a davet edilmişti. Muhammed Nur İstanbul'a Abdürrahim Efendi'yi göndermiş ve Abdürrahim Efendi meclisi meşayih reisinin Melamî sülukünü sorması üzerine "Edna sülukümüz halktan hakka suut; âlâ sülukümüz haktan halka nüzuldür" deyip icap eden izahatı vermiş ve tekrar Üsküp'e avdet eylemiştir, İstanbul'da Tarsus tekkesinde misafir olmuştur.

Faik Mehmed Bey: Istrumca'lıdır. Seyyid Muhammed Nur'a biat ve naili hilafet olan Faik Bey, Muhammed Nur'un vefatından sonra dergâhına şeyh olmuş ve 1319 (1902) müsafireten bulunduğu Selanik'te vefat eylemiştir.

Abdülehad Efendi: Üsküp'lüdür. Kuran hafızlarındandır. Asan yoktur. Üsküp'te tahminen 1332'de (1915) vefat etmiştir.

Hacı Hafız Abdür-rauf Efendi: İcazetnameli hocadır. Bir müddet İstanbul'da da bulunmuştur. Beyazıt camiinde va'zeder, va'zdan sonra cemaata zikrettirmiş. 1340'ta (1923) Üsküp'te vefat etmiştir.

Yonus Efendi: Priştine'fi olup cezbedar (coşkulu) bir zat imiş. Muhammed Nur Priştine'de bir düğüne davet edilmiş. Şehre girerken Yonus Efendi, bir minareye çıkarak, "Ey Müslümanlar, Muhammed Resulülah geliyor; istikbal edin!" diye bağırmaya başlamış. Bunu duyan hocalar müftüye müracaatla şikâyet etmişler. Nihayet yine hulefadan Hacı Maksud Efendi müftüye gidip "Hz. Peygamber'in vârisi ulumu geliyor" demek istediğini beyan ve ümmi ve cezbeli bir zat olduğundan kusuruna bakılmamasını reca ederek mes'eleyi kapatmış. Priştine'de tahminen 1330'da (1913) vefat etmiştir.

İsmail Efendi: Koçana köylerinden Mayadağhdır. Rumeli'nin birçok yerinde Telgraf müdürlüklerinde bulunan bu zat takriben 1328'de (1911) vefat etmiştir. Nerede vefat ettiğini öğrenemedim.

Salih Rifat Efendi: İştîpildir. Seyyid Muhammed Nur'a intisabından sonra memleketinde yaptırdığı tekkede irşad ile meşgul iken 1326 (1909) tarihinde vefat etmiş ve tekkenin naziresine defnedilmiştir.

Ali Rıza Vasfi Efendi: Manastır'lı ve Manastır Rifaî tekkesi şeyhidir. Meratibi tevhidi (derecesini) Seyyid'den, meratibi ittihadı Şeyh Ahmed Safî Efendi'den almıştır. Hilafeti de Safî Efendi'dendir. Kesreti müridaniyle (dervişlerin çokluğuyla) meşhurdur. 1331'de (1914) vefat ederek tekkesine defnedilmiştir. Risalelerini bulamadık.

Hoca Abdullah Hulusî Efendi: Mirefte'lidir. İstanbul'da ikmalî tahsil ettikten sonra Fatih civarında Kadıçeşmesi Medresesi'ne müderris olarak elli seneden fazla bir müddet tedris ile meşgul olmuştur. Muhammed Nur'a 1288'de (1871) İstanbul'da biat eylemiş ve bilahara da hilafete nail olmuştur. Gayet güzel ta'lik yazdığı cihetle taş basması matbaalarında hattatlık da ederdi. Melamî hulefası içinde hakikaten temkin ve irfan sahibi, tarih ve ulumi sairede bihakkın mütetebbi (araştırmacı) ve âlim, şiir ve inşada mahir, zevahire riayetkar, edebi Muhammedi'yi hakkiyle gözetten bir zat imiş. Cami'nin Mir'atül Akaid'ini Türkçe şerhedip tabettirmiş ve Ta'rifatı Seyyid'i kendisi itman ederek (tamamlayarak) tab'ına muvaffak olmuştur. Bunlardan başka Osmanlıların iptidai saltanatından itibaren Abdülmecid'in zamanına gelinceye kadar gelip geçen selatinin, sadrazam, şeyhülislam, kapudanı deryaların tarihi veladet ve vefatlarını, cülus, tayin ve infisallerini birer cetvelle irae eden Esmerül Hadaik isminde bir esiri de vardır ki kendi el yazısıyla taş basması olarak 1267'de (1850) tabettirmiştir.

Şeyh Ahmed Safî Efendi: İstanbul'ludur. Babası Müfti hamamındaki Rifaî tekkesinde metfun meşhur vaiz "Kara sarıldı şeyh'tir. İstanbul'da Şehremini'nde Saray meydanındaki Rifaî tekkesi şeyhi idi. 1288'de (1871) İstanbul'da Seyyit Muhammed Nur'a mülaki olup biat etmiş, bilahara da halife olmuştur. Asan yoktur. Takriben 1310'da (1893) vefat etmiştir. Tekkesinde medfundur (defnedilmiştir).

Vehbi Efendi: Manastırlıdır. Seyyid'den hilafet alan bu zatın âlim ve fazıl bir zat olduğunu Melamiler rivayet etmektedirler. Başına epeyce adam toplaması istibdat hükümetini şüpheye düşürmekle Traplusgarb'a nefyedilmiştir (sürgün edilmiştir). Menfasında 5 sene kadar kalıp afvedilmiştir ve İstanbul'a gelmiştir. 1323'de (1906) İstanbul Beyoğlu Kamerhatun Camii imamı iken vefat edip Kasımpaşa'da İdrisi Muhtefî'nin sağ tarafına defnedilmiştir.

Terlikçi Salih: Abdülkerim Efendi'nin dervişlerindendir. Şehzadebaşında dükkânı vardı. İlmi olmamakla beraber birçok tasavvuf kitapları okumuş, hafızası kuvvetli olduğundan bunları âdetâ ezberlemiş; bulunduğu sohbetleri de harfiyen hafızasına almış olduğundan başına birçok kimseleri toplamıştı... Bu zat siyasete de karışmıştır, İttihad ü Terakki Fırkası'na girdiği ve hatta meb'usluğa namzet ilan edildiği halde bir müddet sonra muhalefete başlamış, nihayet Sinop'a nefyedilmiştir. Avdetinden sonra 1341'de (1924) vefat edip Merdivenköyü'ne defnedilmiştir. Tahsili olmadığından asarı yoktur.

Şair Ahmed Hamdi: Terlikçi Salih Efendi'nin müntesiplerinden olan Hamdi Bey İstanbulludur. Babası Gureba hastanesi baş doktoru Ahmed Bey'dir. Türk, Arap ve Acem edebiyatlarına vâkıf olduğunu (Bursalı) Tahir Bey merhum yazmaktadır.

Mehmed Bey: İstanbulludur. Safî Efendi'den Melamet, Muhammed Nur'un oğlu Şerif Efendi'den hilafet almıştır. 1343 (1926) Ramazan'ının 17'nci gecesi vefat etmiş, Edirnekapusu Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Osman Şadî Efendi: 1299'da (1882) İstanbul'da tevellüt etmiş, tahsilini Darülfünun'da ikmal ederek Riyaziyyat şubesinden mezun olmuştur. Fransızca, İngilizce, İtalyanca bilirmiş, Mehmed Bey'e intisap etmiş ve mumaileyhten (adı geçenden) hilafet almıştır.

Kaymakam Ahmet Bey: Trablusgarp muhasebecisi Hafız Hilmi Bey'in oğludur, İstanbul'da doğmuş, Askerî rüştiyede okuyup sonra Askerî Baytar mektebine girerek mektebi ikmal etmiştir. Birçok tarikatlara girmiş, hatta meşhur Mehmed Alı Hilmi Dedebaba'ya intisap ederek Bektaşî de olmuştur. Nihayet Selanik'te iken, taburunun binbaşısı Mahmud Bey vasıtasile Seyyid'in hulefasından Doyran'lı İbrahim Efendi ile görüşmüş, bilahara Muhammed Nur'a da mülaki olarak hilafet almıştır. Seyyid bu zata "Yusufum" dermiş. Ahmed Bey siyasete de karışmış ve bu hal, sebebi nükbeti olmuştur. İttihad ü Terakki hükümeti tarafından Sivas'a nefyedilmiş, mütarekede İstanbul'a gelmiş, yine itilafçılarla birleşmiş, nihayet Hicaz'a oradan da Şerif Hüseyin'le beraber Kıbrıs'a kaçmış, 1341'de Kıbrıs'ta vefat etmiştir...

Hacı Maksud Efendi: Priştine'lidir. Seyyid Muhammed Nur, oğlu Şerif Efendi ve Abdürrahim Fedaî'den sülûk görmüş (tarikata girmiş) ve Muhammed Nur'dan hilafet ahzetmiştir. Erbabı takva ve azimetten olan Maksud Efendi Altı Mermer İmamı iken 1347 (1930) zilhiccesinde (kurban ayında) vefat etmiş ve Sarı Efendi'nin yanına defnedilmiştir. Daima teheccüt (gece) namazı kılar ve ekseriya nafilâ oruç tutardı. Tahsili de vardı. Hurufî'ydi.

Üçüncü Devre Melamî müritlerinin bazılarının kısa yaşamöyküleri böyle...

Üçüncü Devre Melamîlerinin çoğunun "hacı" olmasının nedeni, bu dergâhta toplu hacca gitme ritüelinin olmasıydı.

Muhammed Nur liderliğinde Melamîlerin ilk toplu hacca gitmeleri, 1879 yılında gerçekleşti. Muhammed Nur, 110 seçkin ihvaniyla Strumica'dan yola çıktı.

Neden topluca hacca gidiyorlardı ? Şu nedenle sordum; Sabetayistler arasında hacca gidip gitmemek bölünmelere neden olmuştu. Bir ilgisi var mıydı acaba?

Yazılanlara göre, Osmanlı coğrafyasının dört bir yanma yayılan Melamîleri birbirleriyle tanıştırmak, bilgilerini yenilemek için topluca hacca gidiliyordu.

Keza benzer hareketi 1884 yılında yine yapmışlar, bu kez 130 Melami hacca gitmişti.

Hız. Peygamber soyundan geldiğini belirtip "seyyid" asaletini kullanan; ailesi Kudüslü kendisi Kahire doğumlu olan Muhammed Nur, yaşamını sürdürdüğü Balkanlar'da hep Türkçe konuştu, Türkçe yazdı.

Bir ayrıntı vermeliyiz: Gölpinarlı, *Melamîlik* ve *Melamiler* adlı çalışmasında, Muhammed Nur'un, Nakşibendî silsilesini; Halvetî-şabanî silsilesini; Ekberîye silsilesini; Üveysîye silsilesini ve seyyidlik silsilesini vermektedir.

Ancak Seyyid Muhammed Nur'un aile silsilesinin olmadığını kaydetmektedir...

Ailesine ilişkin tek bilinenin, babası Kudüslü Seyyid İbrahim'in Mısır'a göç ettiği bilgisiydi.

SABETAYİST "SEYYİD" VAR MI?

Dikkatinizi çekiyor mu; kitapta ne çok "seyyid" var !

Bu şeyhlerin hepsi gerçekten "seyyid" miydi?

Üçüncü Melamîlik grubunun kurucusu Muhammed Nur da, "Seyyid" olduğunu söylüyordu.

Peki, Sabetayistlerin İslam'ın "kutsal soy aristokrasisi" diyebileceğimiz seyyidliğe sızdıklarını söyleyebiliriz miyiz ?

Evet, seyyid-şerif bir Sabetayist var mıydı?

Yanıtı zor bir soru.

Seyyid ve şerif olmanın tek kıstası Hz. Muhammed'in ailesi, yani Ehl-i Beyt'e mensup olmaktır.

Ama Ehl-i Beyt'in kimleri içerdiği tarih boyunca hep tartışılmıştı. Şiilere göre bu kutsal soy, Hz. Peygamber'in kendisi, kızı Fatma, damadı Hz. Ali ve iki torunu Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan'dan ibaretti.

Ehlisünnet âlimleri ise bu konuda ikiye ayrılmıştı; kimi bu listeye Hz. Muhammed'in hanımlarını da katarken, bir kısmı hanımlarıyla birlikte amcaları, torunları ve onların soylarını da ekledi.

Ancak tüm Müslümanların üzerinde görüş birliğine vardığı, bu geniş sülale içinde en asil kabul edilenler, Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan soyuydu.

Osmanlı Devleti'nde "seyyid" grubuna girerek maddî ve manevî ayrıcalıklardan yararlanmak isteyen bir kişi onay almak zorundaydı. Yani, iddiasını, "nakib ül-eşraf"lık kurulu önünde ispatlamak zorundaydı.

Diğer yanda, bu kurulun önüne çıkmadan, Osmanlı yerel yöneticilerine rüşvet vererek kolaylıkla "seyyid" olanlar da yok değildi.

Vilayet kâtiplerine birkaç akçe vererek Defter-i Hakanî'ye seyyid yazılmak imkân dahilindeydi. Bundan başka, taklit ve para karşılığı sahte hüccet temini en çok başvurulan yollardandı. (Rüya Kılıç, s. 64.)

Kaçak yollardan olsa da seyyid olmanın tek nedeni, Hz. Muhammed soyuna katılmanın verdiği manevî haz değildi kuşkusuz.

Bunun yanında, işin maddî kazancı göz ardı edilmiyordu. Çünkü, seyyidlerin vergi muafiyeti vardı; vakıflardan yararlanabiliyorlardı.

Dolayısıyla söz konusu maddî ayrıcalıklardan da yararlanmak isteyenler seyyid olmanın yolunu bir şekilde buluyordu.

Hz. Muhammed soyundan gelmiş olmanın sağladığı ayrıcalıkların fark edilmesiyle, seyyidlik büyük bir cazibe merkezi haline geldi. Bu maddî ve manevî kazanç özellikle XVI. yüzyıldan (halifelik Osmanlı'ya geçtikten) sonra insanları o kadar cezbedetti ki, seyyid sayısında patlama yaşandı. Osmanlı devleti sıkı tedbirler almak zorunda kaldı.

Yönetim, nakibü'l-eşraflara Anadolu ve Rumeli'de zaman zaman teftişler yaptırmıştır. Bu teftişlerde seyyidlerin ellerindeki seyyidlik hücreleri kontrol edilip defterlere kaydedilmişti. Söz konusu kontrollerde sahte oldukları tespit edilen seyyidlik belgeleri ve yeşil sarıklar toplanıp yetkililere teslim olunmaktaydı. Teftişler esnasında çok sayıda müteseyyid tespit edilmiş, içlerinde bazı nakibü'l-eşraf imzalarının taklit edildiği sahte hüccetlere de rastlanmıştır. Örneğin Konya nakibü'l-eşraf kaymakamına 38, Adana kaymakamına 10 ve Antep kaymakamına 65 sarık teslim edilmişti. Halep kaymakamına teslim olunan sarık adedi ise 300'dür. (a.g.e., s. 68.)

Sonuçta öyle durumlarla karşılaşıldı ki, örneğin Diyarbakır'ın on beş mahallesinde 75, Niğde'nin yedi mahallesinde 18 Seyyid vardı!

Osmanlı bu teftişlerine rağmen sahte "seyyid" meselesinin önüne geçemedi.

Hep söylenir ya, Osmanlı'nın son döneminde İstanbul Beyazıt Meydanı'ndaki arzuhalçiler, soyağacı düzenleyerek isteyen kişiyi "seyyid" statüsüne yükseltiveriyorlardı! Arap, Türk, Kürt, Çerkez, Arnavut, Sabetayist olmanız önemli değildi hani...

"SABETAYİST HALİFE"

Yazmam gerekiyor: Bu çalışmada her şeyden şüphelendik; özellikle herkesin doğru bildiği her şeyden !..

"Sabetayistler arasında seyyid var mıydı ?" sorusunun şimdilik yanıtı yok.

Sadece şüphelerimiz olabilir, o kadar...

Kuşkusuz bu soruyu sormamızın özel bir anlamı var.

Tempo dergisi, araştırmacı-yazar Aytunç Altındal ve İslamcı Yazar Mehmet Şevket Eygi'yle ilginç bir röportaj yaptı.

Önce, yazar Aytunç Altındal konuştu:

Hilafet kurumu, Büyük Ortadoğu Projesi'nin devam ayaklarından biri olarak yakın zamanda hayata geçecek. Laisizm başka, sekülerizm başka. Fransız tipi laisizm Türkiye'ye dar geliyor. Anglosakson yasalarından yola çıkılarak hazırlanan bir sekülerizasyon projesi Türkiye'ye uygun. Hilafet, Diyanet'in üst kurumu. İslam diniyle ilgili kararların alınabildiği bir yer. BOP yürürlüğe girdiği zaman bu da gerçekleşecek. Patriğin ekümenik yapıma isteği de buna bağlı. Yavuz Sultan Selim hilafeti Mısır'dan alınca patriğe de ekümenik olma hakkını verdi. Günümüzde ters geliyor. Önce patrik ekümenik olacak, sonra hilafet kurulacak.

Yazar Altındal'ı İslamcı Mehmet Şevket Eygi de destekledi:

ABD ve Avrupalılar İslam dünyasını ehlileştirmek için hilafeti yeniden kurmak istiyorlar. Sabetaycıların Diyanet İşleri başkam ve halife adayları bile var.

Bu iddiayı Yazar Altındal doğruladı:

Sabetaycıların halife adayları vardı öldü. Yeni aday büyük tartışmalara yol açar; bu yüzden isim zikretmek doğru olmaz. (03 Haziran 2004.)

Ne günlere kaldık!..

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın basın işlerinden sorumlu danışmanı Mehmet Akif Beki'nin *Erdoğan'ın Harfleri* adlı kitabından bir aktarma yapmak istiyorum:

Başbakan Erdoğan, Musa Peygamber soyundan geliyor. Abdullah Gül de yoldaşı ve iktidar paylaştığı kardeşi Harun'a benziyor. (Milliyet gazetesi, 30 Mayıs 2003.)

Ama, danışman-yazara göre bu sadece benzetmeydi; kan bağı yoktu; karakteristik özellikleri ve hayat mücadeleleri birbirine benziyordu!

Akif Beki'yi anlayabiliriz. 10 Eylül 2004 tarihinde, gazeteci Ali Kırca, Başbakanlık Konutunda Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'la bir röportaj yaptı, atv'den yayınlanan röportaj sırasında ekranda bir görüntü dikkat çekiyordu; başbakanın oturduğu koltuğun hemen yanında, Atatürk tablosunun altında bulunan sehpa üzerinde, Yahudilerin kutsal yedi kollu şamdanı (menora) vardı.

Yahudilerin kutsal yedi kollu şamdanını Başbakanlık Konutu'na kim, neden koymuştu?

Yahudilerin kutsal yedi kollu şamdanının gösterilmesinin nedeni dekor değildi herhalde. Mutlak bir nedeni olması lazım. Ama ne? Başbakanlık'tan bu konuda hiçbir açıklama gelmedi.

Söz Başbakanlık'tan açılmışken, son günlerde Türkiye gündemine getirilmeye çalışılan bir habere dikkatinizi çekmek istiyorum...

Halifelüğün TBMM tarafından kaldırılmasının üzerinden seksen iki yıl geçti. Son günlerde alttan alta konuşulan bir konuyu siz de duymuşsunuzdur. Deniyor ki: "Allah adına insanlara verilmiş hilafet kaldırılamaz. Zaten TBMM de hilafeti kaldırmadı, Meclis sorumluluğuna bıraktı."

Yani, TBMM hilafeti kaldırmamış, kendi sorumluluğuna almıştı ! Bunu tek düşünen Türkiye'deki bazı isimler değil.

CIA geçen yıl, "Global Geleceği Haritalamak" (Mapping The Global Future) adlı bir rapor hazırladı. Kendi Internet sitesinde de olan bu rapor, dünyanın 2020 yılına dair öngörülerini kapsıyor. Dört bölümden oluşan raporun bir bölüm başlığı ilginçti: "Yeni Hilafet."

CIA, 2020 yılına kadar İslam dünyasının hilafeti yeniden kuracağını iddia ediyor. "Büyük Ortadoğu Projesi" hilafet kurumu olmadan kurulamazdı!

ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney, ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Genelkurmay Başkanı Richard Myers, Irak Merkez Komutan John Abizaid'in İslam dünyasına ilişkin demeçlerini dikkatli dinleyin; köktendincilere karşı Müslümanları bir araya getirmenin tek yolunun hilafet olduğunu söylüyorlar: "İlimli İslam'ın büyük temsilcisi."

Düğmeye basıldı bile. 3 Mart 2006'da hilafetin kaldırılışını protesto eden binlerce Endonezyalı, hilafet isteğiyle yürüyüş yaptı...

Türkiye medyasında, "Son halife Abdülmecid'in sürgündeyken halifeliği para karşılığı sattığı" şeklinde haberler çıkıyor...

Hep konu konuyu açıyor. "Halk İslamî" denilen tasavvufî tarikatlara kısa bir ara verelim. Çünkü, "hilafet" denince -pek ilgisi yok ama- benim aklıma hep, "Yüksek İslam"ın en büyük temsilcisi "şeyhülislam" geliyor. Hiç düşündünüz mü; "Kim bu şeyhülislamlar?"

ŞEYHÜLİSLAM HANEDANLIĞI

Efendi kitabında, "Yahudi dönmesi şeyhülislamdan bahsetmiştik.

Anımsatayım: Sabetay Sevi, Edirne Sarayı'nda sorgulanırken tercümanlığını Saray Başhekimî Hayatîzade Mustafa Fevzi Efendi yapmıştı.

Hekim Hayatîzade, Moşe ben Rafael Abravanel (?-1692) adlı bir Yahudi "dönme"siydi. Bazı kaynaklarda adı, "Cerrah Kasım Paşa" diye geçiyordu.

Gershom Scholem. Hayatîzade'nin sultanın kız kardeşiyle evli olduğunu yazıyor. (*Sabetay Sevi Mesih mi, Sahte Peygamber mi* ?, s. 338.)

1665 Temeşvar (Macaristan), 1670 Erzurum valiliği yapmıştı.

Sonra Saray'da, Osmanlı'nın 25. hekimbaşısı olarak 23,5 yıl hizmet görmüştü.

Oğlu Müderris Ahmed Efendi'ydî. Bu oğlundan iki torunu vardı: Hekimbaşı Müderris Mustafa Feyzi ve Hekimbaşı Mehmed Emin Efendi.

Ailede hekim çoktu. Kızını talebelerinden Hayatîzade Süleyman Efendi'yle evlendirmişti; o da hekimdi.

Hekimbaşı-Müderris-"Mühtedi" Mustafa Feyzi Efendi'nin oğlu Ahmet Efendi de hekimbaşısıydı.^{7[38]}

Hayatîzade'nin diğer oğlu Hekimbaşı Mehmed Emin Efendi (?-1748), Osmanlı tarihinde bir ilki gerçekleştirecek; hekimbaşılıktan şeyhülislamlığa gelen ilk kişi olacaktı.

5 Nisan 1746'da Osmanlı Devleti'nin altmış beşinci şeyhülislamları olacaktı. Fakat görevinde 6 ay 20 gün kalabilecek, azledilecekti. Mekke kadılığını isteyecek, Sultan I. Mahmud isteğini olumlu karşılayacak, ama Mekke'ye giderken yolda vefat edecekti.

Moşe ben Rafael Abravanel, Saray'ın başhekimî olabilmek için Yahudilik'ten Müslümanlığa dönmüştü.

Saray vaizi Kürt Hatip yazdığı risalede, bütün yeteneklerine rağmen "İslam ile şereflenmediği" sürece Hayatîzade'nin padişaha hekimlik yapamayacağı yazmıştır ve Hayatîzade, ancak Müslüman olduğunda padişahı tedavi edebilmiştir. (Marc David Bayer, *Toplum ve Bilim* dergisi, sayı 83, s. 216.)

³⁸ Dönem Avrupasının Salamanca, Coimbra, Padova, Bologna, Pisa vb ünlü tıp okulları vardı. Osmanlı hekimbaşılarının kaçısı bu okullardan mezundu acaba ? Çok az: A. Mavrokordato, P. Panagioti gibi. Osmanlı'da hekim, deyim yerindeyse, usta-kalfa-çırak ilişkisiyle yetişiyordu. Ve hekimbaşılık bilgi ve tecrübeyle değil, kulis faaliyetleriyle gerçekleşiyordu. "Dönme" doktorlar yetişene kadar Saray'da Yahudi hekim sayısı çok ağırlıktaydı. 1604 yılının ruznamçesinde 63 Yahudi, 2! Müslüman hekim kayıtlıydı. Oran ileri yıllarda, Hayatîzade gibi "Müslüman" hekimler lehine değişecekti. Ama Saray'da, Sultan II. Murad döneminde Yahudi İshak Efendi'yle başlayan Yahudi hekim bulundurma geleneği hep sürecekti.

Bu nedenle, Hayatîzade'nin çocukları ve torunları Müslümanlığı ne kadar içselleştirmişlerdi, tartışılır.

"Yahudi dönmesi" şeyhülislam tek örnek vaka değildi.

Doğum tarihi bilinmeyen ve asıl adı Mehmed bin Feramerz bin Ali olan Şeyhülislam Molla Hüsrev Efendi'nin soyu hakkında rivayetler var. Kimine göre Tokat civarındaki Türkmen Arsak kabilesinden. Kimine göre ise İslam'a geçmiş soylu bir Fransız ailesinin çocuğu.

Tarihçi Taşköprüzade ise babasının Rum olduğunu belirtiyor.

Feramerz yani Molla Hüsrev Efendi, 1460'ta Fatih Sultan Mehmed tarafından şeyhülislamlığa atandı. Ve yirmi yıl bu görevde kaldı.

Ayasofya'da müderris olarak bulunduğu dönemde, aralarında, şeyhülislamlık görevini en uzun süre yürüten din âlimlerinden Zembilli Ali Efendi, Muhammed Şah el-Fenarî gibileri olan öğrencilerini sabahleyin topluca evine çağırır, birlikte kahvaltı yaparlardı.

Pek çok köle ve cariyesi olmasına rağmen onları kendi hizmetinde kullanmaz, evini kendi süpürdü.

Bu niteliklerine bakınca, şeyhülislamın Fransız soyundan geldiği akla yakın geliyor, ne dersiniz ?

Birinci bölümde, Aaron Kandiyoti'nin yaşamöyküsünü anlatırken, Şeyhülislam Turşucuzade Ahmed Muhtar Efendi ile "mason üstadı" Şeyhülislam Mustafa Hayri Ürgüplü'nün akraba olduğuna kısaca değinmiştik...^{8[39]} Sebatayist/Karakaşî cemaatinin manevî lideri Cavid Bey, Şeyhülislam Ahmed Muhtar Efendi'nin oğlu Necmeddin Molla'yla çok samimiydi. Üstelik bu samimiyet sıradan değildi; İngilizler İstanbul'u işgal ettiğinde Cavid Bey'i saklandığı yerde ziyaret eden isimlerden biriydi Necmeddin Molla.

İlginçtir, Salah Birsal'den öğreniyoruz ki, Cavid Bey bir başka şeyhülislam, Cemaleddin Efendi'nin oğlu Muhtar Bey'le de çok samimiydi.

Muhtar Bey'in İttihatçılarla ilişkisi sonradan Maliye Vekili olan Cavit Bey'le başlamıştır. Daha Şems-ül Maarif okulunda iken -bu okulu Selanikli Abdi Kâmil Efendi kurmuştur- Cavit Bey'le şeker şerbet olmuştur. Cavit Bey ise Selanik'e gittikten sonra bile, İstanbul'a her gelişinde, günlerin çoğunu Muhtar Bey'in evinde geçirmezse yapamaz. Cavit Bey Meşrutiyetle İstanbul'a geldiğinde de bu dostluk sürgit olur. (Salah Birsal, *Sergüzeşti Nono Bey ve Elmas Boğaziçi*, 1982, s. 66.)

Cemaleddin Efendi (1848-1917) ikisi İttihatçılar döneminde olmak üzere dört kez şeyhülislamlık makamına oturtulmuştur... Sultan II. Abdülhamid döneminde on yedi yıl bu görevinde kalan bir şeyhülislama İttihatçıların bu kadar güvenmesinin sebebi neydi ?

Şeyhülislamlar çok ilgimi çekiyor: Hiciv ustası şair Eşref, mason Musa Kâzım Efendi şeyhülislam olunca şöyle yazmıştı:

Avdetiler ile hükümetimiz Benzedi devlet-i Yehuda'ya; Bab-ı fetvayı da çifitlik edip Verdiler ilanihaye Musa'ya !..

Şimdi bu girişi yapmamızın nedenine geelim...

Şeyhülislam deyince sizin aklınıza ne geliyor?

Dinî ve uhrevî yetkileri olan din bilgini...

En önemli görevi fetva vermek olan devlet görevlisi...

Osmanlı halife-padişahlarının siyasal, ekonomik, kültürel her alandaki kararlarında etkili olan nüfuz sahibi dinî otorite...

³⁹ Bu şeyhülislam dönürlüğüne bir ekleme daha yapabiliriz: Şeyhülislam Turşucuzade Ahmed Muhtar'ın torunu Fahire'nin kızı Betül Mardin'in görümcəsi, (Haldun Dormen'in kız kardeşi) Güler Hanım'ın eşi, Şeyhülislam Aşir Efendi'nin torunu Prof. Dr. Sait Cemil Yiğit'in oğlu Muhtar Yiğit.

İslam dininin başı "halife sultan"a vekâlet eden din bilgini...

Protokoldeki yeri padişah ve sadrazamdan sonra geliyordu.

Mahkemelerden medreselere, vakıfların denetiminden kadı ve müderrislerin terfi atamalarına kadar geniş bir görev alanı bulunan şeyhülislamlar, aynı zamanda bilginlerden oluşan meşihat makamının da başıydı.

Resmî törenlerde istisnasız hiç kimseye ayağa kalkmayan Osmanlı sultanı sadece şeyhülislam için yerinden doğrulurdu.

Ve şeyhülislam, diğer görevliler gibi padişahın el ve eteğini değil, yakasını, omzunu öperdi!

Şeyhülislam hakkında sanıyorum az çok bilgi sahibi olduk.

Peki görev-yetki tanımı yapmaya çalıştığımız şeyhülislamlar hakkında başka ne tür bilgileriniz var?

Biliyoruz ki, şeyhülisamlık makamına oturacak kişinin Müslüman olması şart. Yukarıda iki örneğini gördüğümüz şeyhülislamların kökeni Yahudi veya Hristiyan olabilir; ama -zaten yaptığı işi gereği- İslam olmaları şarttı.

Sadece Osmanlı Sarayı'nda değil, dünyanın diğer imparatorluğunda da insanlar iyi-güçlü makamlara ulaşmak için dinlerinden dönüyorlardı. Osmanlı sadrazamlarının çoğunun "devşirme"- "dönme" olduğundan artık haberdarız. Peki ya şeyhülislamların kaçısı "dönme"ydi ?

Bilmiyoruz. Ne yazık ki bu konudaki özverili çalışmalar bir elin parmaklarını geçmeyecek sayıda ve daha acısı, bu yazarların tarih anlayışları ve yöntemleri, bizim tahlil yapmamıza yetecek olguyu sunmuyor.

Ama bu bizim sorular formüle etmemize engel değil.

Önce, Size bir şeyhülislam ailesi tanıtalım:

Ebu İshak İsmail Efendi (?-1725), Babası, müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunmuş Alaiyeli (Antalyalı) Kara İbrahim Efendi'ydı.

İshak Efendi devletin çeşitli makamlarında bulunduktan sonra 9 Aralık 1716'da şeyhülislam oldu. Osmanlı'nın elli altıncı şeyhülislamıydı. Bir yıl dört ay görevde kaldı. Azledildi.

Ebu İshak İsmail Efendi'nin oğlu, İshak Efendi (1679-1734) İstanbul doğumluydu. Eğitimini babasından aldı. İbrahim Müteferrika'nın kurduğu matbaada musahhih/düzeltilen olarak görev yaptı.

22 Ekim 1733 tarihinde Osmanlı Devleti'nin altmış birinci şeyhülislamı olarak göreve başladı. Bir yıl sonra 31 Ekim 1734'te vefat etti.

Şeyhülislam İshak Efendi'nin sadece babası değil, kayınpederi de şeyhülislamdı: Paşmakçızade Seyyid Ali Efendi (1638-1712).

Kayınpeder, Osmanlı Devleti'nin elliinci şeyhülislamıydı. Üç kez bu makama getirildi; birincisinde yirmi üç gün, ikincisinde üç yıl altı ay, üçüncüsünde ise bir yıl yedi ay görev yaptı. Son görevi sırasında vefat etti.

Babası şeyhülislam, kayınpederi şeyhülislam olan Şeyhülislam İshak Efendi'nin kayınçosu da şeyhülisamlık makamına oturdu: Paşmakçızade Abdullah Efendi (1680-1732). Osmanlı Devleti'nin elli dokuzuncu şeyhülislamıydı. 17 Mayıs 1731 tarihinde geldiği makamından dokuz ay sekiz gün sonra azledildi.

Durun daha bitmedi.

Şimdi sırada Ebu İshak İsmail Efendi'nin şeyhülislam olan diğer oğlu var: İshakzade Mehmed Esad Efendi (1685-1753). Şeyhülislam ağabeyi gibi ilk dinî bilgileri babasından aldı. Ancak onu din alanında asıl geliştiren, bağlandığı Selanik Mevlevihane'si oldu. 20 Temmuz 1748'de Osmanlı'nın altmış yedinci şeyhülislamı olarak göreve başladı. Bir yıl yirmi iki gün sonra azledildi. Kızı, meşhur kadın şairlerimizden Fitnat (Zübeyde) Hanım'dı.^{9[40]}

⁴⁰ Fitnat Hanım Kurban Bayramı arifesinde kurbanlık almak için Beyazıt Meydanı'nda

Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi'nin kayınpederi de şeyhülislamdı: Mirzazade Şeyh Mehmed Efendi (?-1743). Osmanlı Devleti'nin elli sekizinci şeyhülislamıydı.

Mirzazadelerde de çok şeyhülislam çıkmıştı!

Şeyhülislam Mirzazade Şeyh Mehmed Efendi'nin babası, Osmanlı'nın elli dördüncü şeyhülislamı Mirza Mustafa Efendi'ydı.

Şeyhülislam Mirzazade Şeyh Mehmed Efendi'nin kayınpederi, Osmanlı Devleti'nin kırk yedinci şeyhülislamı Ebusaidzade Feyzullah Feyzi Efendi'ydı.

Bir de kayınbiraderden bahsetmemiz gerekiyor Mehmed Said Efendi (1710-1774), Şeyhülislam Mirzazade Mehmed Efendi'nin oğlu; Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi'nin kayınbiraderiydi.

2 Mart 1770'te Osmanlı'nın yetmiş sekizinci şeyhülislamı oldu. 20 ağustos 1773'te yaşlandığını ileri sürerek görevinden ayrıldı.

Karıştırmayın sakın. Dünürleri, kayınbiraderleri anlattık.

Dönelim asıl aileye:

Şeyhülislam Ebu İshak İsmail Efendi'nin torunu, Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi'nin oğlu İshakzade Mehmed Şerif Efendi (1717-1790) Osmanlı Devleti'nin seksen üçüncü şeyhülislamıydı.

Anne ve babadan her iki dedesi de şeyhülislamdı.

21 Temmuz 1778'de ve 19 ağustos 1789 iki kez şeyhülislam oldu. Toplam dört buçuk yıl bu görevde kaldı.

Bitmedi...

İshakzadelerin dünürleri Mirzazadeleri yazarken, Osmanlı'nın kırk yedinci şeyhülislamı Ebusaidzade Feyzullah Feyzi Efendi'den bahsetmiştim.

Biraz daha ayrıntı vereyim:

Şeyhülislam Feyzullah Feyzi Efendi, Osmanlı Devleti'nin yirmi ikinci şeyhülislamı Hoca Sadeddin Efendi'nin torunun oğlu, yirmi altıncı şeyhülislam Esad Efendi'nin torunu, yirmi dokuzuncu şeyhülislam Ebu Said Efendi'nin oğluydu...

Gelin İshakzade ve Mirzazadelerin dünürleri Sadeddinzadelere kısaca bir göz atalım:

Hoca Sadeddin Efendi (1536-1599) büyükbabası Hafız Mehmed Şah İsmail'e intisap etmişti. Kimine göre Tebrizli, kimine göreyse İsfahardı'ydı. Çaldıran Savaşı'ndan sonra Yavuz Sultan Selim tarafından İranlı âlim ve sanatkârlarla İstanbul'a getirilen Hafız Mehmed'in evlatlarından padişahın nedimi (yakın dostu, sırdaşı) olan Hasan Can Çelebi'nin oğluydu. Sultan III. Murad ve III. Mehmed'in hocalığı yaptı. Safiye Sultan'ın para ilişkilerine göz yumdu. Siyasetle yalandan ilgiliydi; İngiliz taraftarıydı.

1 Nisan 1598'de şeyhülislam olmuştu. Tam bir yıl bir ay sonra vefat etti.

Safevî etkisinden midir, -günümüz tarihçilerin en önemli kaynaklarından- "Tac üt-Tevarih" adlı eserinde, fetihleri anlatırken "Türk" ismini ilk kullananlardan biriydi.

Bir oğlu, Hocaşade Mehmed Efendi (1568-1615) yirmi dördüncü şeyhülislam olarak iki kez bu makama oturdu; toplam dokuz yıl görev yaptı.

Diğer oğlu Sâdeddinzade Mehmed Esad Efendi (1570-16 ağabeyi Şeyhülislam Mehmed Efendi ölünce yerine Osmanlı'nın yirmi altıncı şeyhülislamı olarak bu makama getirildi. Yedi yıl görevde kaldı.

II. Osman'ın öldürülmesiyle görevinden istifa etti. 1625'te tekrar göreve getirildi. Aynı yıl vefat etti.

Mehmed Esad Efendi'nin Aziz Mahmud Hüdayî'ye intisap ettiği söyleniyor.

Şeyhülislam Hoca Sadeddin Efendi'nin Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi'den torunu

dolaşırken, hayranı olan şair Haşmet kendisini görür. Kurbanlık koç alacağını öğrenince de "Bu bayram bendenizi kurban etseniz olmaz mı ?" diye espri yapmak ister. Fıtnat Hanım, "Olmaz, bu bayram boynuzsuz kurban keseceğim" der!..

Ebu Said Efendi (1593-1662) üç kez şeyhülislamlık makamına oturdu.

Şeyhülislam Hoca Sadeddin Efendi'nin oğlu Kazasker Abdülaziz Efendi'den torunu Mehmed Bahaî Efendi (1595-1654), Osmanlı Devleti'nin otuz ikinci şeyhülislamı olarak iki kez bu göreve getirildi.

Ebu Said Efendi'nin oğlu Şeyhülislam Feyzullah Fevzi'yi yazmıştık.

Şeyhülislam Feyzullah Fevzi'nin...

Tamam, tamam...

Minkarîzadeler, Dürrîzadeler, Vassafzadeler, Çivilizadeler vb'den bahsetmeyeceğim.^{10[41]}

Gelelim meselemize:

Göstermek/anlatmak istediğim, bize anlatılanların dışında bir başka "şeyhülislam gerçeği" olduğudur.

Hep birbirleriyle akrabalar!

Yani, tıpkı Osmanlı hanedanı gibi "şeyhülislam hanedanlığı" oluşturmuşlar!

Tekrar soruyorum, kim bunlar?

Osmanlı sultanlarını etkileyen şeyhülislamları, dönemin siyasal-ekonomik gelişmelerinden bağımsız düşünemezsiniz.

Örneğin, son yazdığım Şeyhülislam Mehmed Bahaî Efendi'yi; birinci bölümde yazdığım "kadızadeliler-süfilere" kavgasından ayırıp değerlendirerseniz yanılırsınız. Şeyhülislam Bahaî Efendi'nin neden süfilere yalan, kadızadeliler-yeniçeri ağalan ve Kösem Sultan ittifakına karşı olduğunu tahlil edemezseniz, meseleyi çözemezsiniz.

"Düşünce zincirlerinizi" kırmaya; Kanunî Sultan Süleyman döneminde Osmanlı iktidarını ikiye bölen Kıbrıs'ın fethi meselesinde, Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa'ya karşı Yahudi Yosef Nassi'ye neden destek verdiği konusuyla başlayabilirsiniz...

Sokullu Mehmed Paşa, Sırp Millî Kilisesi'ni kurdurmuş, başına da kardeşini koymuştu!

Bir argüman daha sunalım:

Osmanlı Sarayı'nda, Sultan II. Selim'in (1566-1574) annesi (Kanuni Sultan Süleyman'ın eşi) Hürrem Sultan (Roksalan) ile eşi (oğlu III. Murad'ın annesi) Nurbanu (Raşel) Sultan'ın Yahudi "dönmesi" olması tesadüf müydü ?

Üstelik babaannesi (Yavuz Sultan Selim'in eşi) Mehd-i Ulya'nın da Polonya Yahudisi olduğu iddia ediliyordu.

Nurbanu Sultan'ın oğlu Sultan III. Murad ile Venedikli Safiye (Baffo) Sultan'dan olan torunu Fatma'yı kimle evlendirdi: Asıl adı Davud ya Nahman Paki olan Yahudi "dönmesi" Sadrazam Halil Paşa'yla! Uzatmayayım, demem o ki, Osmanlı Sarayı, Ester Kira-Eliya Handai, Salomon Aben, Mendesler gibi Yahudi tüccarlar, keza Salomon ben Natan Aşkenazi gibi siyasî danışmanlarla, Yahudi doktorlarla dolu olacak ve şeyhülislamların bu güçlü Yahudi lobisinden bağımsız seçildiğini düşüneneceğiz?

Unutmayın: Yahudiler çeşitli devletler idaresi altında köklü bir örgütlenme ustalığına ve geleneğine sahipler; Osmanlı idaresi altında bu özelliklerini çok iyi kullandılar. Ve iktidarda oldukları görülüyor.

Daha önceki sayfalarda yazdım; musikiyi bile bu yüzyılda derinden etkilemişlerdi.

Bizim tarihimizde, 1492 üzerinde hiç durulmamaktadır.

Sefaradlar gelmeden önce, Anadolu'da nüfusu az ve etkisiz bir Romanyot Yahudi

⁴¹ Sabetay Sevi'yi Edirne Sarayı'nda sorgulayan heyet içinde Şeyhülislam Minkarîzade Yahya Efendi de vardı. Birçok Şeyhülislam çıkaran Minkarîzade ailesini yazsaydım, günümüzde yaşayan, Prof. Dr. Tarık Minkari, Şirin Tekeli, gibi tanınmış akrabalarından da söz ederdim. Belki, Şeyhülislam (aynı zamanda Mevlevî) Atifeade Ömer Hüsameddin Efendi'nin meşhur Şakir Paşa ailesiyle ilişkisinden bahsederdim. Ama siz okurlar, "Çok kafamız karışıyor" diyorsunuz!

cemaati vardı; İspanya'dan gelen büyük ve kalifiye göç, Osmanlı'da o tarihe kadar Müslüman-Hristiyan gruplaşmasına üçüncü bir halkanın eklenmesine neden oldu.

Bu tarihten sonra, Hristiyan-Yahudi "hizbi" Osmanlı'yı siyasî ve iktisadî anlamda derinden etkiledi.

Prof. Taner Timur gibi hocalar, Osmanlı'da Batılı anlamda bir "burjuvazi"nin oluşamamasını bu "hizip çatışmasına" bağlıyordu. (*Osmanlı Çatışmaları*, 1989, s. 34.)

Bu çatışmalarda, hangi grup Saray lobisini kontrol altına alıyorsa, sultana sözünü o geçiriyordu.

Ester Kira gibi zengin Yahudilerin linç edilerek öldürülmeleri, servetlerine el konulması halkın, yoksulluklarına neden gördükleri "Yahudi lobisine" karşı öfkesinin sonucu muydu? Evet. Planlayanlar kimlerdi ?

Çevresi Yahudiler ve "dönmelerle" dolu Sultan III. Murad, baş giysileri sarı olan Yahudileri, çıkardığı bir "kıyafet fermanı"yla aşağılamak ve Kızılbaşlarla eşitlemek için, niye kırmızı giymeye zorlamıştı?^{41[42]}

Sultan I. Ahmed'in, "Kızılbaşlar, yabancı elçiler ve Yahudilerin esir satın alamayacakları" şeklindeki buyruğunu nasıl analiz etmemiz gerekiyor; Saray'daki Yahudi lobisine duyulan öfkenin devam ettiğine mi ?

Hadi gelin bir de "komplo teorisi" üretelim: Sabetayist hareketin Osmanlı'ya başkaldırısının altında yatan, Saray'daki Yahudi lobisinin tekrar gücü ele geçirme planı olabilir mi?

Yoksa, kendisine başkaldıran Sabetay Sevi'ye Osmanlı'nın hoşgörüsünü nasıl açıklayacağız ?

Öyle ya, Sabetay Sevi'ye maaş bağlanmasının, bizzat Sultan IV. Mehmed'in, "devrik Mesih"i teyzesiyle evlendirmek istemesinin bir açıklaması olmalı ?

Sonuç:

Tarihe başka perspektiften bakabilirsiniz. Osmanlı'nın XVII. yüzyılı bir önemli dönemdir; analiz etmemiz şarttır.

Yok oluşun başlangıcı sayabileceğimiz bu "karanlık yüzyılı" hangi etmenler yaratmıştı?

Toparlarsak, sonuç itibarıyla söylemek istediğimiz şudur Tüm bu gelişmeleri şeyhülislamın sadece seyrettiğini mi düşüneceğiz? Ezberimizi bozmalıyız...

Yoksa, "Arapların İslamiyet'i Orta Asya'ya getirmeleri üzerine, Türkler hiçbir baskı altında olmaksızın, büyük kitleler halinde kendi İstekleriyle Müslüman oldular... Türk milleti şimdiye kadar hiç esir olmadı..." gibi popülist söylemlerimize devam mı edeceğiz?

Tarihin gerçeğini, halk dalkavuktan değil, bilim yazar...

ÜÇÜNCÜ DEVRE MELAMÎLERİ VE İTTİHATÇILAR

Meseleye "seyyid"likten girdik, halife derken, nerelere geldik... Bu kadar ayrıntı yeter, Seyyid Muhammed Nur'un yaşamöyküsüne devam edelim.

Seyyid Muhammed Nur'un yaşadığı dönemde Balkanlar'da ayrılıkçı hareketler, örgütlenme safhasından, eyleme geçme aşamasına gelmişti.

Muhammed Nur, müritlerine hiçbir ayaklanma hareketine karışmamalarını söyledi hep. Örneğin, 1879 Arnavut ayaklanmasında hiçbir Arnavut Melamî yoktu. Hatta Arnavut Melamîlerin telkinleri sonucu olaylar fazla büyümeden kontrol altına alındı.

Ama,..

Benim dikkatimi çeken başka bir mesele var:

Bu grup Melamiler, siyasete İttihat ve Terakki Cemiyetinde başlayıp, kısa bir zaman sonra muhalif saflara katılmışlardı!

⁴² Orhan Pamuk, *Benim Adım Kırmızı* adlı romanında bu dönemi anlatmaktadır.

Hatta sonra Hürriyet ve İtilaf Fırkasına geçmişlerdi.

Kuşkusuz İttihat ve Terakki her ne kadar idealist olsa da, ideolojik açıdan sığ bir örgüttü; yekvücut değildi; içinde İslamcı'sını, Türkçü'sünü, Batı taraftarını, Arap milliyetçisini, Siyonistlerini vb barındırıyordu.

Dönemin dört emperyal gücü, İngiltere, Fransa, Rusya ve Almanya'nın bu "cephe örgütü" içinde destekçileri vardı.

Cavid Bey ve Rahmi Bey gibi sivil Sabetayistlerin İngilizlere yakın olması size ilginç gelmiyor mu?

Bu Sabetayistlerin liberal, serbest piyasa ekonomisine olan inançlarından dolayı İngilizlere yakın olduğunu düşünebiliriz. Ya da özellikle, XIX. yüzyıldan sonra oldukça güçlenen İngiltere'deki Yahudi lobisinin etkisiyle bir yakınlaşmanın olduğunu söyleyebiliriz.

Yahudi Benjamin Disraeli'nin iki kez başbakan olduğunu; Avam Kamarası'nda Baron Lionel, Nathaniel de Rothschild, Sir Arthur Montague, Lionel Cohen, Lord Isaac Reading, Sir Julian Goldschmidt gibi büyük servet sahibi Yahudilerin bulunduğunu yazmıştık.

İttihat ve Terakki Cemiyeti içindeki İngilizler zamanla güç kaybettiler; cemiyet özellikle Enver Paşa gibi askerler sayesinde Almanların kontrolüne girdi.

İngilizler, İstanbul'daki büyükelçilikte baş tercüman olarak görev yapan ajanları Fitz Maurice aracılığıyla, "İttihat ve Terakki Cemiyeti Yahudi ve dönmelerin kontrolündedir" propagandasına başladı. Bilgi sızdırdıkları gazetecilerin başında, İngiliz taraftarı *Serbesti* gazetesi sahibi İslamcı Mevlanzade Rifat Bey gibi, İttihatçılara muhalif isimler vardı, İttihatçıları yıkmak için, 31 Mart gerici ayaklanmasının organizatörü İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti'nin perde arkasında İngilizler bulunuyordu. Bir düşünün, hiçbir Müslüman kendisine "Muhammedi" der mi? Bu bile tercüme kokuyordu!

Bu kaotik süreç aynı zamanda İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde bölünmelere neden oldu.

Melamiler hangi gruptaydı ?

Muhalif saflara geçenlerin başında Filozof Rıza Tevfik vardı, o da Melamîydi.

Hatta Rıza Tevfik'in, basında yaşanan masonluk tartışmalarında, masonluğa felsefi bir nitelik kazandırmak için, Melamîlik'ten örnekler vermesi tartışmayı bambaşka bir noktaya getirdi.

Melamî olduğunu açıklayan Hoca Vanî Efendi bakın ne diyordu:

Bugünkü Müslümanlarla Müslümanlığın hakikatine dair bir fikir peydası mümkün ise; bugünkü melamîlerle de Melamîliğin hakikatine, asıl gayesine de öyle ve o derece bir fikir ve mütalaa sahibi olmak zaruridir, (aktaran, Orhan Koloğlu, *İttihatçılar ve Masonlar*, 2002, s. 226.)

Yani Hoca Vanî Efendi bir ihtiyat payı bırakarak, "Arzulamadığımız halde Melamîliği yanlış amaçlar için kullananlar da var" demeye getiriyordu.

Yanlış anlaşılmasın; "Melamiler masonluğa karşıydı, o nedenle İttihatçılarla yollarını ayırdılar" gibi bir durumun olduğunu sanmıyorum.

Çünkü:

Üçüncü Devre Melamîleri, İstanbul'da Rumeli'nde, bilhassa Anadolu'nun batı bölgesinde ve İzmir'de çoktur. İçlerinden birçokları, eskiyle yeniyi birleştirmek amacıyla olsa gerek, Masonluğa girmişlerdir. (Abdülbâki Gölpınarlı, *Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*, s. 263.)

Sabetayistler, Bektaşîler masonluğu neden tercih ettilerse, Melamiler de aynı nedenle bu gizli örgüte girmişlerdi.

Manastır'daki cemiyet reisleri ise Melamîliği neşretmişlerdi, bunun da reisi Miralay Sadık'tı. (Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, 1992, cilt 1, s. 265.)

Sabetayistlerin tümünün İttihatçı olduğunu düşünmenin yanlış olduğunu daha önceki sayfalarda belirtmiştik.

İttihat ve Terakki muhalifleri arasında da Sabetayistler olduğunu biliyoruz. Garip olan, bunların çoğunluğunun Üçüncü Devre Melamîleri grubu içinde olmaları!

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1 numaralı kurucu üyesi Bursalı Mehmed Tahir, Üçüncü Devre Melamîleri grubu içindeydi, İttihatçıların Listesinden Bursa mebusu seçilmişti. Sonra ne olduysa ayrılmıştı:

Bursa mebusu olmuştu. Melamî ihvanına istinaden İttihadü Terakki'den bir grup ayırmaya teşebbüs etmiş ise de siyaset hayatında pek te muvaffak olamayarak dört sene sonra mebusluktan çekilmiş, 1329'da (1912) kaymakamlıktan tekaüt olmuştu, (a.g.e., s. 328.)

Ayrılan sadece o değildi, sayı fazlaydı...

Üçüncü Devre Melamîleri İttihatçılarla yollarını niye ayırmışlardı? *Efendi* kitabında yazmıştım, İttihat ve Terakki Cemiyeti, fikir gücünü Selanik'ten, vurucu gücünü Manastır'dan alıyordu. Manastır ise gücünü Bektaşîlerden, Arnavutlardan ve Üçüncü Devre Melamîlerden alıyordu.

İttihatçılar iktidara gelene kadar cemiyet içinde muhalif kanat yoktu; 1908'den sonra Babîâlî'ye yerleşen İttihatçılar arasında sorunlar çıkmaya başladı. Selanik kanadı cemiyet içindeki diğer grupları tasfiye etmeye başladı. Ayrıca emniyet teşkilatı gibi silahlı güçlerin başına Samuel İzisel gibi Yahudilerin getirilmesi gerginliği artırdı, İstanbul'daki bir Melamî tekkesi şeyhinin oğlu Miralay Sadık, Tarikat-ı Salahiye mensubu olarak idam edilecek Ertuğrul Şakir, Rıza Nur ve Terlikçi Salih'in başım çektiği muhalif grup, İttihatçılara karşı olan diğer isimlerle birleşerek Hürriyet ve itilaf Fırkası'nı ardından da askerî güç Halaskar Zabitan Grubu'nu kurdular.

Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin fiilî ve fikrî lideri Terlikçi Salih Efendi'ydi. Mahmut Şevket Paşa'ya suikast olayı dolayısıyla o da tevkif edilmiş Sinop'a sürülmüştü. Mustafa Suphi'yle Sinop'ta konuşmuş ve Mustafa Suphi'yi etkilemiştir. Mustafa Suphi'nin İslamcı masonluğu yani Melametîliği bu görüşmeler sonucudur. (Abidin Nesimi, *Yılların içinden*, 1977, s. 193.)

Kendisi de Melamî Bektaşî olan yazar Abidin Nesimi'nin iddiasına göre, Melamîler, Yahudi Parvus'un ortaya attığı, Balkanlar'da ya sosyalist bir federasyon ya da İslamî sosyalist (Melamî) federasyona sıcak bakıyorlardı.

Miralay Sadık Bey, Yüzbaşı Şaban Ağa, Terlikçi Salih Efendi hareketi, 1912 Halaskar Zabitan hareketi, Şeyhülislam Cemaleddin Efendi'nin İslami Sosyalist (Melamî) federasyonu kurmak istediğinin sonuçlarıdır. (a. g e., s. 156)

Uzatmayalım, Sabetayistlerin sırf İttihatçılar arasında olduğunu düşünmek yanlıştır. Nasıl ki, Bektaşî Sabetayistlerin bir bölümü İttihatçılardan ayrılmışsa, Melamî Sabetayistler de ayrılmıştı. Bunların başında Rıza Tevfik geliyordu...

KABALA'YI İLK YAZAN RIZA TEVFİK

Rıza Tevfik de, İttihatçı'ydı; cemiyetteki büyük ayrışmaya kadar kurmay kadrosu içindeydi. O da ayrıldı. Terlikçi Salih'in sağ koluydu...

Peki Rıza Tevfik kimdi: Üsküdar Dağ Hamamı'nda inşa edilmiş Yahudi Alyans okulunda öğrenim gördü; savcı babası -Debreli Hoca Mehmed Tevfik Efendi de- Alyans'ta

hocalık yaptı.

Meşrutiyetin akabinde Edirne mebusu olan Rıza Tevfik Selanik'e geldi. Beyazkule Gazinosu'nda Mısırlı Kıraathanesinde, Olimpos Palas'ta bizimle uzun uzadıya konuştu ve şunu haber verdi: "Çocuklar yarın akşam Beyazkule bahçesinde Musevî vatandaşlarımıza Yahudice bir konferans vereceğim, muhakkak bulununuz, enteresandır" dedi.

Bahçe Yahudi vatandaşlarla dolu idi. Hepsi memnuniyet ve kahkahalarla dinliyorlar ve hayretlerinden "Adiyo Santo !" diye haykırıyorlardı. Ben merak ettim, tanıdığım Musevî gençlerine sordum, bana, "Mükemmel tam şivesiyle fasih bir İspanyolca" dediler. (Ali Canip Yöntem, *Yakın Tarihimiz*, 1962, c. I, s. 129.)

Öğrendiği İbranî'ce çoğu zaman işine yarıyordu. Kızı Munise Başikoğlu'dan bir anı anlatayım:

Annemle babam Amerika'ya ayak bastıkları gün bir otomobile binip şoföre, "Bizi şöyle nerede iyi bir otel varsa oraya bırak" derler. Şoförün, babamın upuzun, pamuk gibi beyaz sakalına bakıp, "Siz Hazreti Musa'ya benziyorsunuz. Nereden geliyorsunuz ?" diye sorması üzerine, babam, "Kudüs'ten" diye cevap verir. Bunun üzerine şoför, "Tamam" diyerek babamla Yahudice konuşmaya başlar. Nihayet iyi bir otelin Önünde durunca babam kaç para vereceklerini sorar. Şoför, "Bu gezinti sekiz dolardır, fakat siz muhterem bir zat olduğunuz için sizden üç dolar alacağım" der. Babam da üç doları verir. (Tarih ve Toplum dergisi, Kasım 1988, s. 56.)

Rıza Tevfik Amerika gezisi öncesi bıraktığı sakalını ölünceye kadar kesmedi.

Rıza Tevfik, 11 Mart 1909'da İstanbul'da Genç Yahudiler Derneği'nde yaptığı konuşmada Siyonist olduğunu açıklamıştı. Daha sonra tepkiler üzerine, Siyonizm'den ayrı bir Yahudi devleti kurulmasını kastetmediğini söyledi. Rıza Tevfik, Yahudi halkları için Siyonist'ti!

Felsefî çalışmaları nedeniyle arkadaşları "Feylesof" lakabını vermişlerdi. Vahdet-i Vücut'un temeli hakkındaki felsefî değerlendirmeleri yapan ilk düşün adamlarından biriydi:

Yunus Emre ve tekmil emsalini felsefî bir nokta-i nazardan telakki edersek cümlesini birden Pantheisme idealiste mesleğine taraftar görürüz. Zaten tasavvufta felsefi olan siyak-ı nazar tamamen budur, fakat bu kadarı tasavvuf demek değildir. Zira sufiye mezhebinde şekl-i haricî o ise, esas, aşktır. Keyfiyet-i tekvini aşk üzerine bina ederek Pantheisme ile telif eyleyenler; "ikinci Akademi" namıyla tarihte şöhret-i şaiaya mazhar olan (Neoplatoniciens) Nev-Eflatunüderdir ki, İskenderiye medresesi demekle malum olan cihan-ı irfanın sinesinde en kuvvetli cereyanı teşkil etmiş idiler. Bunların reisi Yahudi eazım-ı mütefekkirininden meşhur Philon'dur, milad-ı İsa'dan takriben yirmi iki sene evvel İskenderiye'de doğmuş idi. Asarını külliyyen Rumca yazmış ve felsefede Eflatun'a tamamen iktida etmiştir. Daha doğrusu Eflatun felsefesini an'anat-ı Yahudiye ile mezcetmiştir.

İşte bu Nev-Eflatunîlerin psikolojisinde esas olan bu akideyi bütün sufiye bir ehemmiyet-i mahsusa ile telakki etmiştir. Hatta yalnız sufiye değil, İbn Sina gibi en büyük feylesoflar dahi benimsemişlerdir. (Abdullah Uçman, Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı ile İlgili Makaleleri, 1982, s. 46.)

Rıza Tevfik'in, halk ozanı Kaygusuz Abdal hakkındaki düşüncesi de şöyleydi:

"Yücelerden yüce Tanrı / Erbabsın sen koca Tanrı / Âlim okur kelim ile / Sen okursun heva Tanrı!.." Bu beyit ispat ediyor ki, Kaygusuz Hurufîliğe bigane değilmiş. Hurufîlik Yahudi filozoflarının Kabalizm diye maruf olan usul-ı hikmetleriyle Nev-Eflatunîlerin kelim (logos) felsefesinin bir halitasıdır. (a.g.e., s. 186.)

XX. yüzyıl başındaki Osmanlı münevverleri arasındaki tartışma canlılığı, coşkusu, ne yazık ki XXI. yüzyıl Türkiye aydınlarında yok.

Rıza Tevfik'in o dönemdeki bazı makalelerini Abdullah Uçman, 1982 yılında, Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı ile ilgili Makaleleri adıyla bir kitapta topladı.

Makaleleri okuduğunuzda şunu görüyorsunuz; başta Rıza Tevfik ve Fuat Köprülü olmak üzere Osmanlı münevverleri, tasavvufun felsefî kökenlerini, Kabala'yı, Hurufiliği, Platon'u vb daha yeni yeni öğrenmeye, tartışmaya başlamışlardı.

Endülüs medeniyetinden bize intikal eden bu iki kitaptan birisi Sifriyye-i Zirah yani Tarih-i Tekvin, diğeri de Zuhar yani Nur namıyla bugün pek malum olan eserlerdir. Bunları felasife-i muasırinden Fransalı Mösyö A. Franck layıkıyla tettebbu ve tahlil ederek mahiyet-i felsefîlerini meydana çıkarmıştır. Erbab-ı merak La Cabale nam kitabı okusun, (a.g.e., s. 193.)

İbranîce'ye hâkim olan Rıza Tevfik anlamlı da bir soru soruyor:

Yehudi-i İbranî elifbası yirmi dört harften ibarettir ve bizdeki ebced tertibi İbranî elifbasının tertibinden başka bir şey değildir. İbranî elifbası, "elif be, cim, dal, ne, vav, zel, ha, ti, ye, lam, min, nun, sin, ilh..." yani tamamen ebced tertibi üzere gider. Bize ebced tertibinin niçin ve ne surette geçtiğini henüz tahkik edemedim. Bilmiyorum fakat çok mühimdir, (a.g.e., s. 195)

Fazla söze gerek var mı ?..

Biz de diyoruz ki, Sabetayistler salt gizlenmek amacıyla tarikatlara gitmiyorlardı...

Rıza Tevfik, Vahdet-i Vücut'cu Üçüncü Devre Melamîlerinin önemli isimlerinden biriydi. Aynı kuşaktan diğer Melamîler kimlerdi, kısaca bakalım...

DİĞER MELAMİLER KİMLER?

Ahmed Amiş Efendi (1808-1920): Tırnova, Bulgaristan doğumlu. Ailesi hakkında bilgi yok. On dört yaşında Ömer Halvetî'ye intisap etti. Kırım Savaşı'na tabur imamı olarak katıldı. Gördüğü rüya üzerine İstanbul'a gelip, Fatih Zeyrek'teki Çinili Hamam'ın sahibi Muhammed Tevfik Bosnevî'nin sohbetlerinde bulundu. Tekrar memleketine döndüğünde o da hamam işletti.

Üsküp'te Muhammed Nur'la görüştü; icazet aldı. İstanbul'a gelip Fatih türbedarlığını devraldı.

Gümüşhaneli Ahmed Ziyaeddin Efendi'den Nakşibendiye icazeti aldı. Tasavvufta mücadele (cihat) yolunu değil, sohbet ve telkin yolunu tercih etti. Prof. Mehmet Ali Ayni gibi birçok kişiyi kendisine bağladı.

Damadı ve talebesi, hadis metinlerini Türkçe'ye çeviren yazar Babanzade Ahmed Naim'in Şehzadebaşı'ndaki evinde vefat etti.

Vefatına, talebelerinden Selanikli Evrenoszade Sami Bey, "Gitti gülzar-ı cemale pir-i efrad-ı cihan (1388)" mısraıyla tarih düşürdü.

Ayrıca Evrenoszade Sami Bey tarafından mezar taşı bir manzume yazıldı.

Sami Bey, İngiliz Muhipler'in Cemiyeti'nin ve Tarikat-ı Salahiye Cemiyeti'ne mensuptu; şeyhinin ölümünün hemen ardından on yıl ceza alacaktı.

Gel de sorma: Ahmed Amiş Efendi de, bu cemiyetin gizli üyesi miydi?

Bursalı Mehmed Tahir (1861-1924): Bursa'da doğdu. Üsküdarlı Seyyid Mehmed Tahir Paşazade Rifat Bey'in oğluydu. Harbiye'den mezun oldu. Manastır ve Üsküp askerî rüştiyelerinde öğretmenlik yaptı. Selanik'te İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ilk kurucularından biriydi ve 1 numaralı üyesiydi. 1908'de Bursa mebusu olarak Meclis'e girdi. Politikayı bıraktıktan sonra Topkapı Sarayı Kütüphanesi Müdürlüğü'nde çalıştı; İstanbul kütüphaneleri müfettişi

oldu. On beş yılda yazdığı *Osmanlı Müellifleri* (yazarları) eseri çok ünlüdür. Birçok kişinin biyografisini yazdı. Farabî, İbni Sina, Buhârî gibi İslam büyüklerinin aslında Türk olduklarını yazmaktadır. Türkçü'dür.

Amiş Efendi'nin öğrencisidir.

Üsküdar'da Mahmuthüdayî Camii haziresine defnedildi.^{12[43]}

Buraya bir not eklemeliyiz:

Tasavvuf tarihimize ilgili çalışmaları yapan kişi sayısı bir elin parmaklarını geçmez. Bunların başında Bursalı Mehmed Tahir, Fuat Köprülü, Abdülbâki Gölpınarlı gibi isimler gelmektedir. Bugün yapılan çalışmaların hemen tümü bu isimlerin kitaplarını kaynak alır.

Kuşkusuz bu isimlerin çalışmaları takdire şayandır.

Ama, bir kuşku var. Sanki bu çalışmalarda bir "örtü" var gibi geliyor bana.

Bir örnekle açıklamaya çalışalım:

Türkiye'de modern bilimin öncüsü olarak gösterilen İshak Efendi'yi (1774-1836), hem Bursalı Mehmed Tahir hem de Fuat Köprülü "Karlıovalı bir Türk" diye tanıttılar. Oysa, Ekmeleddin İhsanoğlu, *Bağhoca İshak Efendi* adlı kitabında, Yanyalı Yahudi "dönmesi" olduğunu yazıyor, (s. 139.) Keza, *Osmanlılar Ansiklopedisi*'ne göre de "dönme"ydi. (s. 657.)

Bu arada hatırlatayım: İshak Efendi'nin, Yenikapı Mevlevîhanesi'ne intisap ettiğini yazmıştık.

Yukarıda saydığım isimlerden özellikle Köprülü ve Gölpınarlı'nın çalışmalarının, bu açıdan ele alınarak araştırılması tez konusudur...

Babanzade Ahmet Naim (1872-1934): Bağdat mektupçularından Mustafa Zihni Paşa'nın oğludur. Galatasaray Sultanîsi ve Mülkiye Mektebi'ni bitirdi. Hariciye Nazırlığı Tercüme Kalemî'nde çalıştı. Darülfünun'da öğretim üyeliği yaptı.

Sırat-ı Müstakim ile Sebil ü-Reşad'da yazdı.

Önceki bölümde yazdık; geliştirelim:

Mehmet Akif ile Babanzade Ahmed Naim çok samimiydi. Direkterarası'ndaki Hacı Mustafa'nın çayhanesinde buluşuyorlardı.

Babanzade Ahmed Naim her akşam buraya devam ediyor, *Temps* gazetesini cebinden çıkarıyor, bir kitabı bunun içine sıkıştırarak gizlice Akif'e okuyordu. Bu kitap ya Muhyiddin-i Arabî'nin veya İmam-ı Müberrred'in bir eseri idi. (Dursun Gürlek, *Ayaldı Kütüphaneler*, 2003, s. 139.)

Kayınpederi Fatih türbedarı Ahmed Amiş Efendi sayesinde tasavvufla tanıştı.

İslam bilginlerinin Kuranı Kerim'den sonra en önemli kitap diye nitelendirdiği, Sahih-i Buhari'nin *Buhârî-i Şerif* tercümesini yaptı. Kitaba 500 sayfalık önsöz yazdı. Fransız Fons

⁴³ Bursalı Mehmet Tahir'in torunu Ahmet Haluk Şaman, Yapı Kredi Bankası genel müdürlüğü yaparken siyasete atıldı. 1950-1960 arası Bursa DP milletvekilliği, Devlet bakanlığı, Çalışma bakanlığı, Turizm ve Tanıtma bakanlığı yaptı. Masondur, (İlhami Soysal, *Dünyada ve Türkiye'de Masonlar ve Masonluk*, 1978, s. 387.) Murat Locası büyük üstadı, sonra maşrık-ı âzamı oldu. (www.parsimony.net) Biraz Önce okuduğunuz İttihatçılara muhalif Melamî şeyhi Terlikçi Salih'in İstanbul'daki en önemli müritlerinden biri de "Arşimed Hilmi"ydi (matematikçi olduğu için). Arşimed Hilmi Selanikli'ydı. Ailesi Velibeşe'lerden. DP hükümetinin Ekonomi ve Ticaret bakanı Zühtü Hilmi Velibeşe'nin babasıydı. Bakın Zühtü Hilmi Velibeşe, Hür ve Kabul Edilmiş Masonların Internet sitesine göre üst düzey masondur. Yani: Demokrat Parti'yi bir de Üçüncü Devre Melamîliği ilişkileriyle değerlendirmemiz gerekiyor...

Son bir not ekleyeyim: 1992-1996 yılları arasında Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nın maşrık-ı âzamı Can Arpaç, Ahmet Haluk Şaman'la akrabaydı. Her ikisi de Sultanahmet'te surların hemen yanındaki Nazikî Tekkesi'nin son şeyhi Esseyid Mehmet Esat Boydar'ın akrabasıydı. Nazikîzade Mehmed Esad'ın torunu Nail Keçili'yd; şarkıcı Alpay ise kardeşi Nazikîzade Cemal Efendi'nin torunuydu. Söz yazarı Şanar Yurdatapan, sanatçı Lale Mansur bu ailedendir.

Griv'in eserini de çevirdi; İlm ün Nefs..

Mezarı Edirnekapi Mezarlığı'nda gönül dostları Süleyman Nazif, Mehmet Akif ve Muallim Cevdet'le yan yanadır.

Ahmet Avni Konuk (1868-1938): İstanbul doğumlu. Balmumu tüccarı Musa Kâzım Efendi'nin oğlu. Dokuz yaşında babasını, on yaşında annesini kaybetti. Darüşşafaka mezunu. İttihat Postanesi'nin kalem kâtipliğini yaptı.

"Ruh hocası", hayatını ayrıntılarıyla yazdığımız Selanikli Mehmed Esad Dede'ydî! Ondan, Farsça ve Fransızca öğrendi, Mesnevi okudu.

Yenikapı Mevlevîhanesi'nin ünlü ismi Zekâî Dede Efendi'den musiki dersleri aldı. Bestekâr oldu; kırk bir eseri var. Notalarını *Fihrist-i Makamat* adlı eserinde topladı.

En önemli eseri, *Mesnevi Tercümesi ve Şerhi'dir*, ki Mesneviye ilişkin tercümelerin en büyüğüdür (36 cilt, 7 534 sayfa). Ayrıca Mevlâna'nın *Fihî Ma Fih* adlı eserini Farsça'dan çevirdi. Mevlâna bu eserinde, öğretisini en iyi gayrimüslimlerin anladığını söylüyor.

İsmail Saib Sencer (1869- 1940): Tıp tahsilini yarım bıraktı. Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nin müdürlüğünü yaptı.

Kütüphanede onlarca kedi beslerdi; kedi doğumlarında bizzat "ebelik" yapardı. Kütüphanenin adı zaten "Kedili Kütüphaneydi.

Yardımcısı Alman dönmesi Osman Reşer'di.

Millî Eğitim Bakam Hasan Âli Yücel, Sencer'in 101 sandık tutan kütüphanesini bakanlık adına satın alarak, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'ne verdi.

Abdülaziz Mecdi Tolun (1865-1941): Tasavvuf bilgini, şair. İttihat ve Terakki Fırkası Balıkesir mebusu. Son Osmanlı Mebusan Meclisi başkanı vekili. Önceki sayfalarda anlattığımız, İttihatçılar-Melamîler ayrışmasında, parti içindeki muhalif grubun lideriydi.

Süheyl Ünver: Biyografisi hakkında daha önce bilgi vermiştik. Annesinin hiç istememesine rağmen, babasının intisap ettiği hemşehrileri (Tırnovalı) Ahmed Amiş Efendi'ye bağlandı; daha sonra İsmail Saib Sencer ve Abdülaziz Mecdi Tolun'un sohbetlerinin baş konuğu oldu. Eşi Arife Müzehher Ünver'le evlenmelerine Abdülaziz Mecdi Tolun Efendisi arabuluculuk yaptı.

Mecdi Efendi'nin vefatıyla onun sohbetinin müdavimlerinden bazıları, Efendi'nin de teveccühlerinden cesaret alarak, Süheyl Bey'i merkez yapmak istediler. Bu husustaki dilek ve istekler yazılı-sözlü ona iletildi. Süheyl Ünver, büyük bir incelik sergileyerek, kimsenin gönlünü kırmadan, şeyhlik-dervişlik yolunun, merasim faslının Kuşadalı İbrahim Efendi ile sona erdiğini, dolayısıyla basma adam toplayıp gündelik hayatın sorumluluklarını göz ardı ederek bir ekip oluşturma'nın, hele de bunun başında görünmenin tutarsızlığını lisan-ı münasiple söylemeye çalıştı. (Ahmet Güner Sayar, A. Süheyl Ünver, *Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri*. 1898-1986, 1994, s. 305.)

İsmail Fenni Ertuğrul (1855-1946): Tırnova doğumlu. Babası Tımova Mahallî İdare Meclisi üyesi Mahmud Bey'di. Tımova Rüşdiyesi'nden sonra medreseye devam etti; Arapça ve İslamî ilimler okudu. Bir yandan da muhasebe kalemine giderek muhasebe öğrendi. 1876'da İstanbul'a geldi; Maliye Nezareti'nde çalıştı. İngilizce ve Fransızca öğrendi.

Musikiyle ilgilendi; kanun, keman çalmasını öğrendi, iki yüz kadar beste yaptı. 1924'te bestelediği bazı askerî marşlar nedeniyle Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal tarafından ödüllendirildi.

Modernist İslam filozofu. *Vahdet-i Vücut* ve *İbn Arabî* kitabının yazarı. Kitabında, İbn Arabî'ye ve görüşlerine yöneltilen tenkitleri yanıtladı; Vahdet-i Vücut felsefesini savundu.

Ayrıca:

Maddiyun Mezhebinin izmihlali (Materyalizm Mezhebinin Yıkılışı) ve *Lügatçe-i Felsefe* kitaplarını yazdı. Materyalistlerin, "Madde yoktan var, vardan yok olamaz" görüşüne, "Ezelî

ve ebedî olan sadece Tanrı'dır; evrenin varlığı, Tanrı'nın varlığından çıkar; madde ve enerji, ezeli ve ebedî olmadığı, yani sonradan meydana geldiği gibi yok da olabilir" tezini ileri sürerek karşı çıktı.

Kitaplarının bir bölümünü müftülöklere dağıtılması için Diyanet işleri Başkanlığı'na, 9 050 adet kitabını da Beyazıt Kütüphanesine verdi.

Malvarlığını Darüşşafaka'ya bağışladı.

Şeyhine "Üstadım" diye hitap ediyordu.

Evlenmedi. Mezarı Eyüp'tedir.

Mahmut Sadettin Bilginer (1909-1983): Priştinalı. Melamîliğin önde gelen şeyhlerinden Hacı Hulusi Maksud Efendi'nin en küçük oğlu. Tophane Askerî Sanayi Mektebi'ni bitirip, tesfiyeci oldu. Devlet bursuyla Almanya'ya gitti. Kimya mühendisliği diploması aldı. Azot sanayiinde ve Sümerbank'ta çalıştı. Divanı Şerhi-Niyazi-i Mısırî, Allah ve İnsan, Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedrettin Varidat Şerhi kitaplarını yazdı.

Osman Nuri Ergin, Hüseyin Avni Konukman, Mehmet Cevdet İnancalp, Raif Yelkenci, Amiran Kurtkan Bilgiseven "Melamîlik okulunun öğrencilerindendi...

Ve dahi Pir'in en az 360 halifesi vardır. Bir halifesi de İstanbul valiliğinde bulunan Muhiddin Üstündağ'dır.

Bektaşî Turgut Koca'nın vefatı ardından evinde bulunan belgeye göre, bazı Osmanlı dönemi Melamîleri şu isimlerdi:

Ahmed Şükrü (Maarif vekili), Ali Süavi, Ahmed Vefik Paşa, Ahmed Midhat Efendi, Bezmi Nusret (Kaygusuz), Cemal Paşa, Fevzi Çakmak, Hafız Hakkı Paşa, Hüseyin Avni Paşa, Kadir Efendi (Hoca Mehmed Kadir Nasih), Mustafa Âsim Efendi, Mehmed Tahir (Bursalı), Damat Mahmud Paşa, Necmeddin Molla (Adliye Nazırı), Nailî Efendi (Nakşibendî, Şeyh Abdülkadir'in kardeşi), Ömer Seyfeddin, Menemenlizade Rifat Bey Miralay Sadık Bey Samipaşazade Sezaî, Saffet Paşa

Üçüncü Devre Melamîliği Ali Bozkurt Dalay Efendi ve Davud Yılmaz Efendi'yle (babasının adı Harun) bugün İzmir'de sürmektedir.¹³⁴⁴

SABETAYİSTLER... ASTRONOMİ... ASTROLOJİ...

Hareketin önde gelenleri hep tarikat olmadıklarını açıklamışlardır; "Melamîlik bir tarikat değil, düşünce ve felsefe sistemi"ydi.

O zaman insana sormazlar mı; peki kardeşim tarikat nedir?

Onun düşüncesi ve felsefî sistemi yok mu?

Sanıyorum, Melamîlik hakkında bunu söyleyenlerin, başka hedefleri/amaçları var.

En iyisi bunu, ABD Kuzey Carolina'da yaşayan "Burç tarikatının lideri olduğu iddia edilen Şeyh Ahmet Hulusi Akten'e sormak.

Keşke her pazar program yaptığı Expo-Channel TVde bu meseleyi de bir aydınlatsa!

Laf açıldı, bir merakımı paylaşayım sizlerle; hani Kenan Rifaî Dergâhı'nın son kadın şeyhi Cemalnur Sargun'dan bahsetmiştik;

Bayan Sargun da bu televizyonda program yapıyor.

Bir ekonomi kanalında iki "modern din bilgini"nin olmasını ben pek anlayamadım; ama herhalde "Kalvanizm'le/Protestan İslamla" filan ilişkisi vardır! Öyle ya, yayın yapılan yer, İstanbul Ticaret Odası'nın sahibi olduğu Dünya Ticaret Merkezi!^{14[45]}

⁴⁴ İnternet'te, "www.melamilik.com" adresine girerseniz, Davud Yılmaz'ın bir sohbet toplantısını videodan izleyebilirsiniz. Bu toplantıda erkekler ve kadınlar diz dize oturmaktadır. Kadınların hepsinin başları açıktır.

⁴⁵ Expo-Channel TV'nin sahipleri Özhan Erem-Ceyda Erem evliyidiler, ayrıldılar ama şirkette yine birlikteler. Yazdığım gibi, gerek televizyon binasının gerekse CNR Fuarcılık'ın Yeşilköy'deki yeri İstanbul Ticaret Odası'nın; AKP milletvekili Murat Yalçıntaş İTO başkanı olunca, Erem ailesiyle kiralar konusunda anlaşmazlığa düşecek gibi oldu, ama eylül 2005'de kontratı yenilediler. Ahmet Hulusi ve

Kendi ifadeleriyle, her iki "çağdaş İslam düşünürü"nın de İnternet sitesi var; birkaç dilde yayın yapıyorlar. Dünyaya bilgilerini, seslerini bu şekilde duyuruyorlar. New York, Londra, Hamburg gibi dünya kentlerinde o toplantıdan o toplantıya koşuyorlar; "modern İslam" hakkında seminerler veriyorlar.

"Evrensel sırlar"a nasıl erişileceğini anlatıyorlar.

Kendisine bir dönem, -Hz. Peygamber soyundan gelmemesine rağmen- "es-Seyyid" unvanı veren Ahmet Hulusi 1945 İstanbul doğumlu. Pertevniyal Lisesi'nden terk. Kendi ifadesine göre, 10 Eylül 1963 gününe kadar, Hz. Muhammed'i bile tanımayan dindışı bir hayat sürdü. O gün annesinin zoruyla gittiği cuma namazını kılarken, gelen bir ilhamla din konusundaki tüm derinlikleri araştırma kararı aldı.

İki yıl sonra ilk kitabı *Tecelliyat'ı* yazdı. Aynı yıl tek başına hacca gitti.

1968'de gazeteciliğe başladı; sırasıyla *Dünya*, *Akşam*, *Zaman*, *Millî Gazete*, *Yeni İstanbul*, *Hürses* ve *Ulus* gazetelerinde çalıştı. Sürekli basın kartı sahibiydi.

Yazılı, sesli ve görüntülü hiçbir eserinden telif almayan Ahmet Hulusi, bir "kozmetik dindar"dı î Astroloji konusunda kendisini çok yetkin görüyor, "İnsanlığın oluş düzeni ve sistemi astroloji ününde mevcuttur" diyor.

Söylemiştik; "Vahdet-i Vücut günümüzde 'astrolojiye' dönüştürülüyor" diye...^{15[46]}

Ebced ve "cifr"ın yerine artık, hangi burçların doğduğunuz saatte kaçır derecelik açılarla beyninizi etkilediği hesaplanıyor!

"Astroloji kehanet değildir" diyen Ahmet Hulusi, onlarca kitabında; "Öz olan kozmik bilince nasıl kavuşulur? Beyin nasıl programlanıyor? Beynin gerçek işlevi nedir? Zikir beyni nasıl geliştiriyor? Allah'a ermek nedir, nasıl olur? Cehennem nedir ve neredir?" gibi sorulara yanıt veriyordu.

Dua, kişinin beynindeki Allah'a ait özellik ve kuvveler ile istediğini oluşturma mekanizmasıdır. Gökteki tanrıdan istemek değil, özündeki Allah'ın kuvvelerini beyinden açığa çıkartmaktır. Bulunan yerin manyetik alanının da beyin üzerinde çok güçlü etkileri vardır.

Kendisini daha çok sosyetenin takip ettiğini söyleyen Ahmet Hulusi'ye soruyorsunuz:

Hocam/Şeyhim kader nedir?

Hemen yanıtlıyor:

Alinyazısı yani kader, beynin kozmik kalemle, kozmik ışınlarla programlanmasından ibarettir.

Sağ ol hocam!..

Cemalnur Sargun'un programlarının bu kontrattan sonra başlaması ilginç.

Neyse, bir başka bilgi verip bu konuyu kapatayım: **Ceyda Erem** ayrıca, "tarikatçı yapılanmaya dur diyen" 28 Şubat Kararları'nın "mimarı" **Emekli Orgeneral Çevik Bir**'le ortak; bir güvenlik şirketleri var; *Ulusal Strateji* adlı bir dergi çıkarıyorlar. Bu arada ne Murat Yalçıntaş'ın Şişli Terakki Lisesi mezunu ne de **Çevik Bir'in ailesinin Selanikli olmasının**, "Ahmet Hulusi ve Cemalnur Sargun'un Expo-Channel TV'de dinî program yapmalarıyla hiçbir ilgisi yoktur; komplo teorisine gerek yok!

⁴⁶ *Aydınlık dergisi*, Prof. Dr. Suat Yıldırım'ın yazdığı, *Kur'an-ı Hakim'in Mealinin* asıl hedefinin Kuranı Kerim'i "İncilleştirmek" olduğunu kapak konusu yaptı. (26 Şubat 2006) Prof. Yıldırım, Kuranı Kerim'deki ayetlerin altına, "Markos 10, 25; Luka 18 25" gibi İncil ve Tevrat'tan aldığı tam 488 bölüm eklemiştir. Mesele, Kuranı Kerim'deki ayetlerin diğer kutsal kitaplarda da olduğunun incelenmesi değildi; Prof. Yıldırım bizzat Kuranı Kerim'in mealine bunu yapması kafaları karıştırmıştı! Üstelik *Zaman* gazetesi gibi bu konularda titiz bir yayın organı, "Herkes onun ne dediğini merak ediyor" diyerek meali kupon karşılığı okuyucularına dağıtmıştı. *Zaman* gazetesi ve Fethullah Gülen'in yakını Prof. Yıldırım, "dinler arası diyalog" konusunu biraz fazla mı abartmışlardı ?..

Bu kitapta hep bir olgunun altını kalın kalemle çiziyorum: Başka açılardan bakabilirsiniz.

Örneğin astroloji, günümüz insanının yaşamında neden vazgeçilmez bir ihtiyaç haline getirilmiştir?

Yahudilerin gizli bilimler alanında iyice yerleşmiş bir ünü vardı; Hristiyanlar da, Müslümanlar da Yahudilerin kehanet, sihirbazlık, cin ve şeytanları kovma, simya hususlarında yetenek sahibi olduklarına inanırdı. Daha VII. ve IX. yüzyıllardan itibaren Yahudiler astrolojinin kabul edilmiş ustaları olarak biliniyorlar. Yakub (Yacob) İbn Tarık, Halife Mansur zamanında Hindistan'dan astroloji cetvelleri ithal ediyor. Rabban-el Tabari (yaklaşık 820) ve İran Yahudisi Andruzagar ün yapmışlardı. Doğulu Yahudi astrologların eserlerinin çoğu Latince ve İspanyolca'ya çevrilmişti. Fransa'da Provence'in (Güney Fransa) ilk Kabalacıları, İspanya âlimleri, astrolojinin ateşli yandaşlarıydılar. Güney İtalya'da ünlü tabip ve astrolog Sabbatay Donnolo (913-970) astrolojiyi "Babilonya'da öğrenmiş olmalıydı. (Burhan Oğuz, *Türk ve Yahudi Kültürlerine Mukayeseli Bir Bakış*, 2003, s. 845.)

Ahmet Hulusi'nin tüm söylediklerini, Sebatay Sevi'nin "şeyhi" İzak Luria Aşkenazi'nin öncüsü olduğu Lurianik Kabalaistlerde bulabilirsiniz. Evrenin yaratılış sürecini benzer sözcüklerle anlatıyorlar: Tanrı dünyayı yaratmak istedi ve her yeri ışık şeklinde kaplarken içine çekildi ve varlıkların yarattığı boşluğu yarattı. Sonuçta Ahmet Hulusi de son yıllarda giderek büyüyen bu "girdaba" kendini kaptıranlardan.

Şarkıcı Madonna'yla başlayan "Kabala hayranlığı" kısa zamanda Türkiye'yi de etkilemedi mi ? "Beyaz Türkler" birbirine Kabala kitaplarını okumayı tavsiye ediyor! Aynı çevrelerin kişisel gelişimleri için, otuz yıl önce ABD'de başlayan ve son beş yıldır Türkiye'de olan "Prizma'ya gitmeleri şaşırtıcı mı? Eğitimci İsrail Berkowitz ve Çeri Behar, "Başarılı olmak için içinizdeki çöplerinizi atın" diyor, belli bir ücret karşılığında seminere katılanlara...^{16[47]}

Geçtim bugünden, Sultan Orhan'dan başlayarak Osmanlı Sarayı'ndaki resmî müneccimlerin/astrologların kimler olduğunu araştırırsak, ortaya şaşırtıcı bir tablo çıkacağından eminim.

Hadi birini, Sabetay Sevi olayları sırasında Saray'da bulunduğu için, Sultan IV. Mehmed'in müneccimbaşısı Derviş Ahmed Dede'yi (1631-1702) kısaca anlatmaya çalışalım.

Selanik doğumluydu. Selanik Mevlâhane şeyhi Muhammed Efendi'ye bağlandı, ilk tahsilini burada gördü. Bir müddet Selanik Müftüsü Abdullah Efendi'den ders aldı. Yirmi dört yaşında, İstanbul'a gitti. Galata Mevlâhane şeyhi Arzî Mehmed Dede'nin (öl. 1664) yanında hizmet verdi. Musikiyle çok ilgiliydi.

Devrin ileri gelen âlimlerinden Minkarîzade Yahya Efendi, Mevlâna İbrahim Gerede ve Ahmed Nailî'den tefsir ve hadis; Salih bin Nasrullah Efendi'den tıp ve felsefe; Müneccimbaşı Muhammed Efendi'den astroloji dersleri aldı. 1665'te Saray'a müneccimbaşı olarak girdi. Sultan IV. Mehmed'in bütün meclislerinde bulundu. 1687'de sultanın hal'edilmesiyle Kahire'ye sürüldü.

Dört yıl sonra Mekke'ye geçti. Burada iki yıl Mevlâhane şeyhliği yaptı. 1702'de Mekke'de vefat etti.

Sultan IV. Mehmed'in hekimbaşısı Moses ben Rafael Abrabanel'di, yani Hayatizade Mustafa Feyzi Efendi; İbriktarbaşısı Sabetayist Bezmenlerin büyük dedeleri Osman Çelebi, kapıcıbaşısı Sabetay Sevi yani Mehmed Aziz Efendi ve müneccimbaşısı Selanikli Derviş

⁴⁷ Bin beş yüz üyesi olduğu açıklanan. "Dünya Kardeşlik Birliği Mevlâna Yüce Vakfı" adlı İstanbul'daki cemiyetin başkanı, Atatürk'ün yaveri Mazhar Çorak'ın kızı Vedia Bülent Çorak'ın bir kitabı var: *Bilgi Kitabı*.

Dış dünyada ve insanda var olan Tanrısal bilgeliği konu alan bu kitap, bu vakfın elkitabı niteliğinde.

Ahmed Dede'ydi!..

Farklı bakmayı öneriyoruz; bunlar tesadüf olamaz...

ATASAY KUYUMCULUK SUNAR

"Astrolog/"teolog" Ahmet Hulusi, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın yakın arkadaşı, Atasay Kuyumculuk'un sahibi Cihan Kamerin ablası Cemile Kamer'le evli. ABD'de yaşıyorlar.

Ne diyor reklam: "Sadece kadınların altıncı hissi vardır. Ve bu onları Atasay'a götürür!"

Baba Atasay Kamer 1941 Denizli Çivril doğumlu. Çivril'de sarraflık ve manifaturacılık yapan babası Hacı Mustafa Efendi'nin yanında mesleği öğrenen Atasay Kamer, kuyumculukta karar kıldı. Genç yaşta İstanbul'un ve Kapalıçarşı'nın cazibesine kapıldı.

Önce, Opel marka arabasıyla "gezgin kuyumculuğa" başladı. Kuyumculuk ve mücevherat işinin gayrimüslimlerin elinde olduğu o yıllarda, genç adam ancak bu şekilde "kayıt dışı" ama girişimci ruhla hareket ederek sermaye biriktirdi.^{17[48]}

Gerekli sermaye birikimini oluşturunca Kapalıçarşı'da dükkân açtı. İşler büyüyor ama bir noktada tıkanıyordu. İşte Turgut Özal'ın başbakanlığı yıllarında yurtdışından altın ticaretini "legalize" etmek için başlatılan operasyonda, baba Atasay Kamer de yer aldı.

"atasay.com" sitesinde yazdığı üzere Başbakan Turgut Özal'la şahsen görüşüp sektörün alacağı şekli tartışan birkaç kişiden biriydi baba Atasay Kamer...

Hatırlatalım, o dönemde aynı sorundan dolayı İsviçre'de yaşamak zorunda kalan bir başka önemli işadaminin adı da altın işinin serbestleşmesiyle aklandı...

Meraklılar İbrahim Betil'in *Hafiften Bankacılık* adlı kitabını okuyabilirler.

Baba Atasay Kamer kendi adını taşıyan şirketi hızla büyüttü. Ok ihracatını 1981 yılında Suudî Arabistan'a yaptı.

Sonra, Arap ve Ortadoğu piyasasına açıldı, bugün 950 kişinin çalıştığı fabrikayı kurdu.

1982'de Arpaş Kuyumculuk'u, 1987'de Asgold Kuyumculuk'u, 1989'da Atasay Kuyumculuk'u, 1992'de Tolga Kuyumculuk'u, 1997'de Atagold Kuyumculuk'u, 1999'da Atanaz Kuyumculuk'u kurdu.

Altın sektöründe Atasay Kamer'in rakipleri de Denizli Çivril'den akrabaları, Rifat Kemahlı ve Raşit Hoşgör'dü...

Osmanlı'dan günümüze sarraflık Ermeni ve Yahudilerin elinden, ne şekilde "Beyaz Müslümanlar"ın kontrolüne geçtiği iyi bir araştırma konusudur...

Kamer ailesi, ABD'den Meksika'ya, İtalya'ya kadar pek çok önemli yerde "merkez" açtı ve değerli taş alımına başladı. Bilenler bilir:

Kuyumculuk piyasası ABD'de İtalyanların kontrolündedir. Son birkaç yıl içinde Türk markaları yaptıkları ataklarla piyasada ciddi bir yer kazandılar. Altını yalnızca klasik tipte işlemeyip platin, pırlanta gibi değerli taşlarla süslemeyi başardılar. Yine bilenler bilir ki, dünyada değerli taş ticareti hâlâ Anvers^{18[49]} ve Rotterdam'daki bazı Yahudi ailelerin elindedir. Onlarla iyi geçinmeyen, onlardan "onay" almayan "müteşebbisler" dünya piyasalarında iş yapamaz.

Hele hele siz dünyanın en büyük on firmasından biriyseniz...

Ve ihracatınızın yüzde 80'ini ABD'ye yapıyorsanız...

⁴⁸ Meraklılar, Kapalıçarşı'daki mücevherat işini gayrimüslimlerden almak için kimlerin neler yaptığını Soner Yalçın'ın *Behçet Cantürk'ün Anıları* (Doğan Kitapçılık) adlı kitabından öğrenebilirler.

⁴⁹ Belçika Anvers'in yıllık cirosu 23 milyar dolar. Pırlanta sektöründe 1 500 firma var. Dünyadaki ham elmasın yüzde 60'ı Anvers'ten geçiyor.

Türkiye'de mücevher denilince akla gelen ilk şirket Molu Mücevher. Molu'nun sahiplen Mehmet Sermet Molu ve İlhan Molu, Belçika'da jamaloji (değerli taşlar) eğitimi aldı. Türkiye Molu ailesini, Necmettin Erbakan'ın oğlu Fatih'le, İlhan Molu'nun kızı Beyza'nın Çırağan Sarayı'ndaki düğünüyle duydu...

Artık yavaş yavaş bu bölümü toparlayalım: Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın danışmanı Cüneyt Zapsu'nun eşi ve yengesinin "karma namaz" kılmasıyla başlamıştık.

Bölümü de Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın en yakın arkadaşı işadamı Cihan Kamer'in eniştesi Ahmet Hulusi'yle bitiriyoruz...

Nedir Başbakan Erdoğan'ın, bu yakın çevresinin farklı İslam anlayışlarından / düşüncelerinden çektiği!..

AKPLİ BİR SABETAYİST!..

Önce AKP kulislerinde fısıltıyla konuşulmaya başlandı: "Recep Tayyip Erdoğan, İstanbul gibi bir kenti bir Sabetayist'e teslim etti!"

Sonra bir gün bu fısıltılar, *Vakit* gazetesiyle kamuoyuna duyuruldu.

AKP İstanbul İl Başkanı Dr. Alaattin Büyükkaya, bu gazetenin ifadesiyle yazarsak, "dönme"ydi. Yani Sabetayist'ti.

İslam çevreleri ilk kez AKP'den bir ismin Sabetayist olduğunu iddia ediyordu.

Kimdi Dr. Alaattin Büyükkaya?

1950 Tokat doğumluydu. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ni bitirdikten sonra İngiltere ve Fransa'da sigortacılık üzerine mastır yapmıştı. Dönüşünde, Başbakanlık Sigorta Denetleme Kurulu'nda çalışmış, daha sonra İmtaş Sigorta'da genel müdür yardımcılığı ve Aksigorta'da genel müdürlük yapmıştı.

Sonra kendi şirketi Merkez Sigorta'yı kurmuştu. TUSİAD'a, Rumelili işadamları Derneği'ne, İş Dünyası Vakfı'na ve Aydınlar Ocağı'na üyeydi, İngilizce, Almanca ve Fransızca biliyordu.

AKP kurucusuydu.

AKP İstanbul İl Başkanı Dr. Büyükkaya neden Sabetayist olmakla itham edilmişti?

Kendisi bu iddiaların nereden çıktığını şöyle yorumluyordu:

Ben Sabetayist değilim, bunu net olarak söylüyorum. Aile olarak aslen Konya-Karamanlı'yız. Ailemiz Orhan Gazi zamanında Evlad-ı Fatihan olarak Selanik'e gönderilmiş. Annem ve babam orada doğup büyümüşler. Dedemler Selanik'te uçbeyi olarak görev yapmışlar. 1924'te tekrar geri dönmek zorunda kalmışlar. Müslüman-Türk ve muhafazakâr bir insanım.

Kuşkusuz Dr. Büyükkaya'nın dediğini doğru kabul etmek zorundayız. Değilse değildir. Ancak bu cümlede bazı karışıklıklar var.

Fatih Sultan Mehmed Karaman'ı 1466'da aldı. Eğer Dr. Büyükkaya'nın ailesi Karamanlı ise, Orhan Gazi döneminde değil, bu tarihten sonra Rumeli'ye gitmiş olabilirler. Dr. Büyükkaya tarihleri karıştırmıştı herhalde.

Keza... Annesi babası, Selanik'te doğup büyümüşler ve 1924 mübadelesiyle Türkiye'ye gelip 1950'de kendisini dünyaya getirmişlerdi ! Dr. Büyükkaya, bir tıp mucizesi değilse, bu durum imkânsızdır. Tarihlerde bir karışıklık var.

Ayrıca... AKP'li Dr. Büyükkaya'nın "dönme" diye itham edilmesinin nedeni herhalde sadece anne ve babasının Selanik doğumlu olmasıydı.

Her Selanikli'nin "dönme" olarak yazılması doğru değildir. Evet,

Selanik nüfusunun çoğunluğu Yahudi'ydi. İkinci sırada Türk-Müslüman nüfus geliyordu. Sabetayistler bu ikinci grup içinde ne kadarını oluşturunuyordu, bilemiyoruz. Ama Sabetayist olmayan Müslümanlar da vardı.

Her Selanik'ten geleni Sabetayist görmek hatadır.

Dr. Büyükkaya daha sonra AKP İstanbul il başkanlığından ayrıldı; AKP İstanbul milletvekili olarak Parlamento'ya girdi.

Millî Gazete'nin iddiasına göre adı Murat Başeskioglu yerine Çalışma bakanlığı için geçiyordu.

Neyse...

Başbakan Erdoğan'ı fazla sinirlendirmeden bu bölümü kapayalım...

Yoksa, başbakan, Anti-Defamation League (Karalamaya Karşı Mücadele Birliği) adlı Yahudi örgütün başkanı Abraham Foxman karşısında mahcup duruma düşebilir...

Öyle ya, nedir bu İslamcı gazetelerin yayınları?

Sadece İslamcı yayınlar da değil; balon 24 nisan 2003'te Uğur İpekçi, "Bir bilinmeyen: Bülent Arınç" adlı makalesiyle Haber Türk'te nasıl bir polemik başlattı.

Bülent Arınç, 1948 Bursa doğumlu. Dünyanın sola savrulduğu bir dönemde devrimci olmaması ilginç. Siyasal İslam'la nasıl tanıştığına ilişkin hiçbir bilgi yok.

Babası İbrahim Arınç, astsubay.

Annesi Sevdije, ev kadını.^{19[50]}

İbrahim-Sevdije çiftinin dört çocukları vardı: Ümit Doğay, Bülent, Kutlay, Yıldırım.^{20[51]}

Bülent Arınç'ın laik bir ailede, laik bir eğitim sisteminde büyüdüğü ortada. Çocukluğu Bursa ve Manisa'daki askerî lojmanlarda, kırsalalarda geçti. Manisa Lisesi mezunu.

1970'lerin başında, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde okuyordu.

Üniversite bitince Manisa'ya dönüp serbest avukatlık yaptı.

Politikayla ilgilendi. O yıllar ailenin tek sağcısı, Millî Görüşçü'süydü.

Erbakan, kendisini oğlu gibi seviyordu.

Manisa MSP il başkanlığına seçildi.

Münevver Arınç'la evlendi.

Münevver Arınç Manisalı.

Manisa Kız Meslek Lisesi'ni bitirdi. Ardından Ankara'da üniversite bitirip öğretmen oldu.

Başı hep açık.

Kırşehir Kaman'da öğretmenlik yaptı.

Bu arada Manisa MSP İl Başkanı Bülent Arınç görücü usulüyle, Münevver'i babası İsmail Tay'dan istedi.

Münevver evlenmek istemedi, öğretmenliği çok seviyordu. Babası evlenmesi için baskı yaptı. Boyun eğdi.

Evlendiler.

Kocasının Münevverden iki isteği oldu:

Bir Örtüneceksin. İki: Çalışmayacaksın.

Münevver yine boyun eğdi.

Benim gelmek istediğim nokta burası değil...

Bülent Arınç'ın kimliği benim kafamı sürekli karıştırmıştır.

⁵⁰ Biz de onomastik (isim bilim) olmaması, sosyal bilimler açısından büyük yoksunluktur. Sanatçı çift, Ayla-Beklan Algan'ın kızlarının adı "Sevi"dir. Yunus Emre sevgisinden dolayı kızlarına bu adı verdiklerini söylüyorlar. Doğrudur!

Bizde isim bilim yok, adların kökenlerini bilemeyeceğiz, ama merak ettiğim şu: Sevi, Sevim, Sevin, Sevinç, Sevgi, Seviğ, Sevigen, Sevdije vb adlar ne zamandan/kaçıncı yüzyıldan itibaren kullanılmaktadır ? Bu isimler hakkında polemik yapılması doğru olmaz; kesinlik yoktur çünkü, bizde isimler daha çok öykünmeyle konulmaktadır.

⁵¹ Bülent Arınç'ın ağabeyi Prof. Dr. Ümit Doğay Arınç, Celal Bayar Üniversitesi'nin kurucu rektörlüğünü yaptı. Sonra YÖK tarafından görevinden alındı. Recep Tayyip Erdoğan döneminde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde çalıştı.

Erdoğan'ın, ağabeyine yaptığı bu nazik davranış nedeniyle mi AKP'ye geçti acaba ? Bülent Arınç'ın diğer kardeşi Kutlay Arınç, Türkmenistan'da anahtar teslim tekstil fabrikası kurdu; bir müddet Sabancıların SASA'sında çalıştı; İstanbul sosyetesinin pek rağbet ettiği, New York, Barcelona, Dubai ve İran'da mağazaları olan Dilhan Tekstil'in ortağıydı...

Hep düşünürüm: Bülent Arınç, ABD askerinin Türkiye'de konuşlanmasına izin veren tezkerenin Meclis'ten çıkmaması için elinden geleni yapmıştır. ABD'lilerin Türkiye'nin gözüne soka soka İskenderun'dan Kuzey Irak'a silah taşınması karşısında, "Tüylerim diken diken oluyor" deme yürekliliğini göstermiştir.

Kerkük-Kıbrıs konusunda ABD ve AB'yi eleştiren sert demeçler vermiştir. Tüm bunların altına ben de imza atarım. Peki arkadaş, siz Recep Tayyip Erdoğan'ın, Abdullah Gül'ün AKP'yi kurmadan önce ve sonra ABD ve dolayısıyla Yahudi lobisiyle dirsek temasında olduğunu bilmiyor muydunuz ?

AKP için kimden icazet alındı ? Bal gibi biliyordunuz. Necmettin Erbakan daha AKP kurulmadan önce, Balgat'taki evinde sohbet toplantıları düzenleyip bunları size uzun uzun anlatmadı mı ? Anlattı. Hadi bundan vazgeçtim. Recep Tayyip Erdoğan'ın danışmanlarının ilginç ilişkilerinden bihaber olamazsınız. Bu konuda Bülent Arınç neden sessizdir? Soruyorum size, türban sorunu bu ülkenin bağımsızlık sorunundan daha mı önemlidir? Daha mı ivedidir? Bile bile türbanı neden hep gündeme getiriyorsunuz ? Ya hala "taşralı politikacı" kimliğinizden kurtulamıyorsunuz ya da işin içinde başka işler var ! İkinci olasılık daha ağır basıyor gibi...

Diyorum ya, Bülent Arınç kimliği benim kafamı hep karıştırmıştır. Örneğin Bülent Arınç Türk müdür? Bilmiyorum. Bildiğim Türkçe sözlükte "Arınç" diye bir sözcüğün olmadığı. Manisa'da Türk-Müslüman nüfus çoğunluğu 1912 Balkan Savaşı ve onu izleyen yıllardan sonra oluşmuştur. Mübadelede tam 3 662 aile Manisa'ya yerleştirildi; Manisa, en çok mübadil yerleştirilen yedinci şehirdi. Arınç ailesi kaç yıldır Manisalı'dır? Yalçın Küçük, Bülent Arınç'ın Sabetayist olduğunu düşünüyor...

Bülent Arınç hangi tarikata mensuptu? Mesir macununun mucidi Denizlili Merkez Efendi'nin "yolundan yürüyüp" Halveti tarikatına girmiş olabilir mi ? Sabetaycıların, Mevlavî-Bektaşî-Melamî-Nakşibendî gibi Halveti tarikatına girdiği biliniyor. Kafamı karıştıran bir başka haberi de sizinle paylaşmak istiyorum.

Türk Solu dergisi (30 Aralık 2002), Doç. Dr. Necip Hablemitoğlu'nun öldürülmeden bir hafta önce Eskişehir'de yaptığı konuşmasında, Bülent Arınç'ın, Kürt devleti istediği bir konuşmasının kasedini yakında açıklayacağını söylediğini yazdı.

Bu makaleden üç hafta sonra Bülent Arınç, makalenin çıktığı Haber Türk'ün "Basın Kulübü" programına katıldı.

Gazetecilerin, "Siz Sabetayist misiniz?" sorusuna, sert tepki gösterdi ve Sabetayist olmadığını söyledi.

Biz, Bülent Arınç'ın söylediğine inanıyoruz...

Uğur İpekçi, 14 Mayıs 2003 tarihinde Bülent Arınç'a yine Haber Türk'teki köşesinden yanıt verdi:

TBMM Başkanı Bülent Arınç'ı Haber Türk'teki Basın Kulübü'nde izledim. Sayın Arınç, üç saati aşkın program esnasında sadece bir kez sinirlendi; o da, "Siz Sabetaycı (Yahudi dönmesi) bir aileden mi geliyorsunuz" sorusu yönetildiğinde. Niye bu kadar sinirlendiğini ben pek anlayamadım. "Değiliz" deyip tartışmayı bitirirdi. Onun yerine başka sözler söyledi. Ve hep sinirli konuştu... Bülent Arınç'ın bizim makalemiz hakkında, danışmanlarının dava açmak için gerekli izni istediklerini ancak kendisinin vermediğini de öğrenmiş olduk. Tekrar soralım: Ne oluyor yahu? Bu ne şiddet bu celal? Bir insana Sabetayist olduğunu söylemek ne zamandan beri suç ?

Film karesi gibi:

- Bayım, siz Gregoryen misiniz ?
- Ne, hemen sizi mahkemeye veriyorum!

Komik bile değil...

Geçelim, diğer söylediklerine... Bülent Arınç söyleşi sırasında bir konuya da açıklık getirdi: "Arınç" soyadının Türkçe sözlüklerde olduğunu söyledi. Yanıt veriyorum: Vallahi de yok, billahi de yok ! Osmanlıca'da da yok! Biz sadece soyadından mı yola çıkarak Sayın Arınç'ın Sabetaycı bir aileden gelebileceğini söylüyoruz. Hayır! Bülent

Arınç diyor ki, "Biz aslında Manisalı değiliz, baba taran Bergamalı, annem ise Alanyalı." Bilgi notu: "Bergama (Pergame): milattan 130 yıl önce bu şehirde bir Yahudi cemaati vardı. Küçük Asya'daki diğer Yahudi cemaatleri gibi Bergama da Kudüs'ün kutsal mabedine yardım gönderirdi. Alaiye: Roma devrinde Alaiye'de (şimdiki Alanya) bir Yahudi cemaati vardı ve Kıbrıs Yahudi cemaatiyle ilişkide bulunurdu. Küçük Asya'da Manisa da dahil olmak üzere 46 Yahudi yerleşim yeri vardı. 1492'de İspanya'dan gelen Yahudilerin (Sefarad) büyük çoğunluğu bu merkezlere yerleştirildi." (Avram Galanti, Türkler ve Yahudiler.) Minik bir örnek daha: "Bergama'da 1819 yılında 30 Yahudi aile yaşıyordu. 1908 yılında Bergama'da 297'si kadın, 308'i erkek olmak üzere 605 Yahudi yaşıyordu. 1927 yılında Yahudi nüfusu 852'ye yükseldi. 1905 tarihli Maarif Salnamesi'ne göre, İzmir sancağına bağlı kazalar arasında sadece Tire ve Bergama'da birer Yahudi okulu bulunmakta idi. Bergama'daki 1868 yılında kurulmuştu." (Siren Bora, İzmir Yahudileri Tarihi.)
Son alıntı:

"F W. Hasluck, dönme hususunda bize şunları anlatıyor. Konunun tuhaflığı bakımından Bergama civarında Trahalla köyünde yaşadığı söylenen bir Krypto Yahudi cemaatini zikrediyorum. Bu köyü Mac Farlane 1828-29'da ziyaret ediyor; anlattığına göre, sakinlerin fizikî tipleri bunların Yahudi kökenlerini açığa vuruyor ve dıştan Müslüman olmalarına rağmen, cumartesiye tatil günü yapıyorlar. Biz bunların İzmir'in dönme cemaatinin, muhtemelen Bergama çevresinin XVIII. yüzyılda Karaosmanoğlu ailesinin idaresindeki mamuriyetinin cezbedtiği bir bölüğü olduğunu tahmin ediyoruz." (Burhan Oğuz, Türk ve Yahudi Kültürlerine Bir Mukayeseli Bakış.)

Türk beyliği olarak bildiğimiz Germiyan Oğulları prens isimlerinin çoğunun Tevrat kökenli olmasının sebebi nedir?

Şeyh Bedreddin'in sağ kolu Torlak Kemal, Manisalı bir Yahudi'ydi...

Tüm bunlar Bülent Arınç'ın Sabetayist ya da İbranî kökenli olduğunu göstermez. Bu olgular bizim bir gerçeğin peşinde koştuğumuzun delilidir sadece. Bülent Arınç sıradan biri olsa, onun ne siyasal kimliği, ne dini, ne de ırkı bizi ilgilendirirdi. Türban sorununu kasıtlı olarak Türkiye gündemine getirdiğini iddia ediyoruz. Ve bunun nedenini arıyoruz. Arayışımız buna yöneliktir. Bir kez daha yazıyorum: Çıkar ve açıkça, "Arınç ailesi Sabetaycı değildir" deseydi tartışma son bulurdu. TBMM Başkanı Arınç'ın öfkelenmeye hakkı yoktur, Hele hele dava açma tehdidini savurması anlamsızdır.

Ayrıca, Sabetayist iddiası TBMM başkanını niye bu kadar öfkeliyor? Sabetayistler TC vatandaşı değil midir? Sabetaycılığı küfür olarak mı algılamaktadır? Ya da öyle mi görünmek istemektedir? Hangisi doğru ? TBMM Başkanı Bülent Arınç, Türk'ün, Kürt'ün, Rum'un, Ermeni'nin, Yahudi'nin, Sabetayist'in, Hristiyanın hepsinin temsilcisidir. O halde bu öfke, bu tehdit niye ? Sabetayist meselesinde hassas olan Bülent Arınç'ın, "Sabetaycılar okulu" olarak bilinen Fevziye Mektepleri'nde bir sergi açılışı yapmasına ne buyrulur?

Dediğim gibi: Bülent Arınç çıkar, ailesinin Sabetayist olmadığı açıklamasını yapar ve tartışma son bulur. Bizim ne Yahudi ne de Sabetaycı vatandaşlarla bir sorumuz olabilir. Üstelik içlerinde çok özel dostlarımız bulunmaktadır. Aralarında örnek aldıklarımız, gurur duyduğlarımız vardır. Biz, Türkiye'yi vatan bilen herkesle dost kalmak için elimizden geleni yaparız...

Makale böyle.

Bülent Arınç Sabetayist; mi, bilemeyiz. Olmadığını söylüyorsa, doğrudur.

Mesele zaten bu değil. Mesele, Sabetayist/İbranî "dönmesi" bir ailenin dünden bugüne, tarihsel süreç içerisinde toplumsal hayattaki konumlanışını (örneğin, siyasî görüşlerinin değişimi) vb görebilmektir.

Hep söylemeye çalışıyoruz:

"Osmanlı o kadar hoşgörülüydü ki, 1492'de İspanya'dan kovulan Yahudilere kapısını açtı" cümlesini aşamayan, çocukça değerlendirmeler yapıyor hâlâ.

Gelen Yahudi sayısının 800 000 olduğu tahmin ediliyor. (Özdernir Nutku, IV. Mehmet'in Edirne Şenliği, 1972, s. 14.) Bu dönemde İstanbul 44 sinagogu ve 30 000'i bulan

Yahudi nüfusuyla Avrupa'nın en kalabalık Yahudi cemaatini barındıran şehri haline gelmişti.

Peki bu kadar çok nitelikli işgücü bizim kültürel, iktisadî ve siyasî hayatımızı nasıl etkiledi?^{21[52]}

Gershom Scholem bir tespitte bulunuyor;

Kovuluşa kadar zahidlerin (elitlerin) zikri olan Kabala, kovuluş ertesinde halka inmiştir.
(*Sabetay Sevi Mesih mi, Sahte Peygamber mi* ? 2001, s. 30.)

Ne benzerlik, tıpkı bizim, Mevlevîlik, Bektaşîlik, Melamîlik gibi...

Scholem, kovuluştan sonra Kabala'nın XVI. yüzyılda zirveye çıktığını söylüyor ve ekliyor: Kovuluş travması, Kabala'nın Mesihçi düşüncesiyle birleşip, Sabetay Sevi sendromuna neden oldu!

Ekleme yapmalıyım: İspanya'dan kovulanlara kapılarını açan sadece Osmanlı değildi; Fransa da göçmen Yahudileri kabul etti.

Ama, XVI. yüzyılda Fransa Yahudilerini kovdu! Binlerce Yahudi Katolik oldu.

Bu arada Katoliklerden, İspanya'dan sonra ikinci büyük darbeyi Fransa'dan yiyen Yahudiler, Ortodokslardan sonra Katoliklerden de uzaklaştılar; Hristiyan dünyasında tek yakınlığı Protestanlarla kuracaklardı...

Tüm bu travmaların Osmanlı Yahudilerini etkilememesi söz konusu değildi; Sabetay Sevi meselesine bu açıdan da bakılabilirdi.

Sonuçta, teologlar, müzikologlar, siyaset bilimcileri, antropologlar, felsefeciler, sosyologlar, yazarlar, gazeteciler, sanatçılar, bu anlatılanlar bizim tarihimiz...

Mesele salt Yahudi tarihi değil; Osmanlı tarihi, insanlık tarihi.

Artık geçmişimize yeni bir tarih kurgusuyla bakmak zorundayız.

Yahudi doktrinine göre, Yahudi tarihi olmayan bir dünya tarihi olamaz!

Ama bizde var! Niye ?

Bu belirsizliğe bir son vermek gerekmiyor mu?.. Söylemeliyiz: Yahudi'yi bizim tarihimizden Yahudilerin çıkardığını düşünüyoruz!

Evet. "Tarih belirli aralıklarla yeniden yazılmalıdır."

Büyük düşünür Goethe, "Bu yalnızca yeni olgular ortaya çıktığı için değil, zamanla bakış açıları değiştiği için" diye de ekler...

Bizden bir şiirle nokta koyalım bu bilime:

İttihatçı memurlar
darbeci zabıtlar
ve mektepliler
elenerek hakiki bir zaman sarraflığından
doğru değerlendirilmeli Osmanlı
doğru değerlendirilmeli düvel
çıkarılan sonuçlar görülmeli herkesçe müşahhas^{22[53]}
bir denizden mutasarrıf levantenler gibi
karşı çıksa da

⁵² A. Einstein, S. Freud, A. Adler, K. Marx, B. Spinoza, E. Durkheim, G. Bizet, F. Mendelssohn, J. Pissarro, G. Segal, M. Chagall, S. M. Ayzenshtayn, W. Ailen, I. Ehrenburg, F. Kafka, A. Miller, H. Pinter, Y. Menuhin gibi bilim adamı, sanatçı, edebiyatçı bizim topraklardan çıkmış bir entelektüel Yahudi gösterebilir misiniz ? Peki niye yok ? Bizim topraklarımızda yaşamış ve sonra, başka ülkeye gidip dünyaca ünlü bir isim olan Yahudiler var, ama bizim topraklarda yok. Neden ? Bu bile araştırılıp değerlendirme yapılacak bir konu değil mi ? Üstelik, sürekli sosyete dergilerinde boy gösteren bizim Yahudilere ders olur!

⁵³ Müşahhas: belirgin, somut.

Askeriye paşaları
Perili komprador
ve işbirlikçi eşhas^{23[54]}

Murathan Mungan (Osmanlıya Dair Hikayat)

⁵⁴ Eşhasi şahıslar, kişiler.

ALTINCI BÖLÜM

SABETAYİSTLERİN KONTROLÜNDEKİ DERGÂH

İstanbul Üsküdar'da, Bülbüldere-Bağlarbaşı ile Selanikliler Sokağı arasında bulunan Bülbülderesi Mezarlığı hakkında, çeşitli kaynaklarda, "Sabetayistlerin mezarlığı" diye yazılmaktadır.

Doğrudur.

Ama buranın tümüne "dönmelerin mezarlığı" demek doğru olmaz; arazinin eğiminin arttığı üst taraftaki 1. adada bulunan mezarlar Sabetayistlere aittir.

(Zaten buradaki mezarlar) konumları ve biçimsel özellikleri bakımından yalnızca bu mezarlıktakilerden değil, İstanbul'un bütün mezarlıklarından ayrılan özellikler göstermektedir. XIX. yüzyılın sonlarından günümüze kadar olan zaman dilimini kapsayan, oldukça pahalı mermerden mezarlar, Güney Avrupa mezarlarında olduğu gibi çeşitli motiflerle (kesilmiş sütunlar, üzeri örtülmüş kül vazoları, açılmış kitap gibi kitabeler vb) süslenmiştir. Ayrıca dik yamaçlara büyük bir özenle teraslanarak oturtulan mezarlar, burada İstanbul'un hiçbir mezarlığında olmayan bir etkinin söz konusu olduğunu da göstermektedir. (Hans Peter Laaueur, *İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, 1997, s. 16.)

Yani aslına baktığınızda burası salt bir "dönme mezarlığı" değildi; sadece bir bölümünde Sabetayistler vardı; tıpkı Karacaahmet, Feriköy ve Zincirlikuyu mezarlıklarının bir bölümünde olduğu gibi...^[55]

Ama, bizim konumuz Bülbülderesi Mezarlığı.

Bülbülderesi Mezarlığı'ndaki kabirleri incelediğinizde, en eski mezar taşlarının, 1914 İsmail Halil, 1915 Abdurrahman Tevfik Kalyoncu, 1920 Osman Barda, 1922 Felek Ali Bengisu, 1928 Hüsnü Cezzar adlı kişilere ait olduğunu görüyoruz.

Latin harfleri 1928 kabul edildiğine ve Soyadı Kanunu da 1934'te çıktığına göre mezar taşlarının sonradan yenilendiğini düşünebiliriz.

Çok acı verir buradaki mezar taşlarında yazanlar:

"Sakladım, söylemedim derdimi, gizli uyuttum..."

ikili yaşamın zorluğudur bu.

Bülbülderesi Mezarlığı ne zamandan beri Sabetayistler'in mezarlığıydı ?

Biliyoruz ki, Sabetayistler İstanbul'da Şişli-Nişantaşı'nda oturuyor. Neden o semte

⁵⁵ Alman Türkolog Hans Peter Laaueur, İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları adlı çalışmasında Edirnekapı Mezarlığı'nda karşılaştığı bir mezar taşını şöyle yorumluyor;

"Türk-İslam mezarlarında çoğunlukla dik duran mezar taşlarına karşılık bu mezarın taşı, Yahudi mezarlıklarındaki gibi mezarın üzerinde bulunmaktadır. Taşın üzerindeki yazılar bir Yahudi yıldızının üzerine iki dilde birden yazılmıştır.

'Odesada Mütevcllinden/Mühtediye/Fatma Hanım/binti Müteveffa/Avramın Ruhuna Fatih/Tevellüdü 1881/Vefatı 16 Mayıs 1930.

'Hier ruht/FRAU CHANE/Tochter v. Abraham ben Itzchok/aus Odessa/gestJm. Alter v. 49 Jahren 16 Mai 1930/ Ruhe Sanft.'

Kitabenin ilk yarısında, ölen kadının din değiştirerek sonradan Müslüman olduğu (mühtediye) ve Odesa'daki dinî bir vakfın mütevellisi bulunduğu belirtilirken, Almanca yazılı ikinci yarısında adının İbranîcesinin belirtilmesi arasındaki çelişki dikkat çekicidir." (s. 27.) Belge-kaynak sıkıntısı çeken akademisyenler için mezar taşları tarihî bir zenginliktir; Yalçın Küçük'ün dediği gibi: "Mezar taşları okunmadan Türkiye'de tarih yapılamaz." Kâmil Akarsu'nun *Celvetiye Tekkelerinde Bulunan Mezar Taşları ve Kitabeler* kitabı da yaralandığımız başarılı çalışmalardandır.

yakın bir mezarlık değil de, karşı kıyıdaki bir bölgeyi mezarlık olarak seçtiler?

Kutsal Talmud'a göre Mesih bülbüllerin sesine gelecek. Ve inanç o ki, Mesih tekrar geldiği zaman bülbüller şakıyacak ve tüm ölülerin ruhları ayağa kalkacak.

Mesih kimdi; Sabetay Sevi'

Yani, Sabetay Sevi, dünyaya tekrar Mesih olarak döneceği zaman, bülbül seslerinin olduğu yere gelecekti.

Peki mesele sadece "isim" miydi? Yani, Mesih Sabetay Sevi, Bülbülderesi Mezarlığı'na ismi nedeniyle mi gelecekti?

Yoksa isme değil de, bülbüllerin öttüğü yere mi gelecekti?

Aksi takdirde işin özü isim olsa, Cumhuriyet kadroları içinde hayli güçlü konumda olan Sabetayistler, Nişantaşı'na yakın bir mezarlık bulup adına da "Bülbül Mezarlığı" diyebilirdi.

Yani, konu isim değil!

Peki, bugün Bülbülderesi Mezarlığı'nda bülbüller ötüyor mu?

Üzücü bir haberim var; maalesef, araba kornalarından ürküp hepsi kaçmış!

Sorularımızı sürdürüelim: Bülbülderesi Mezarlığı'nın adı ne zaman konulmuştu?

Bu sorunun yanıtını bilen bir kişiye ulaşamadık! Ama Talmud'a göre Mesih bülbül sesine gelecekse ve mezarlığın adı "Bülbülderesi" ise, bu ismi kimlerin koyduğu belli...

Peki, Osmanlı döneminde Sabetayist mezarlığı/mezarlıkları var mıydı?

Bu soru, Sabetayistlerin tarikatlar ve dergâhlarla ilişkisinin bir başka sebebini bize gösterebilir mi ?

Şöyle:

Osmanlı döneminde defin işlemi Cumhuriyet Türkiye'sinde olduğu gibi birtakım yasal, bürokratik işlemlere tâbi değildi.

Tarikatların özel mezarlıkları vardı. Örneğin, Selanik'teki Mevlevihane'nin hemen yanında dergâhın mezarlığı bulunuyordu.

Önceki sayfalarda okudunuz; bugün Boğaziçi Üniversitesi kampusu içinde bulunan Nafi Baba Tekkesi'nin bahçesinde de mezarlık vardı.

Keza, Sabetayist Mevlevî Mehmed Esad Efendi, Kasımpaşa Mevlevîhanesi naziresine defnedilmişti.

Şimdi yavaş yavaş asıl konumuza geliyoruz:

Bülbülderesi Mezarlığı'nın, Osmanlı döneminde bir dergâh mezarlığı olması büyük ihtimal. Mezarlık büyük olduğundan mı, yoksa araya hatırlı isimlerin girdiğinden mi bilinmez, Cumhuriyet özellikle tekke ve zaviyeleri kapattıktan sonra, dergâhlara defin işlemleri durdu. Bülbülderesi Mezarlığı'nı "dergâh mezarlığı" statüsünden çıkardı.

Bülbülderesi, genel Müslüman mezarlığı sınıfına sokuldu.

İz üzerindeyiz.

Girişinde "Asadar Baba Türbesi" bulunan Bülbülderesi Mezarlığı hangi dergâhın mezarlığıydı ?

Burada bir alıntıya ihtiyacımız var.

Alıntıyı, Bülbülderesi Mezarlığı'nda büyük dedesi Şemsi Efendi'nin de anıtmezarı bulunan Ilgaz Zorlu'dan yapalım:

Sabetaycıların din değiştirmeleri sonrasında İstanbul'da yaptıkları ilk eylem, zamanın Halveti Dergâhı pirlerinden olan ve bugün Üsküdar'da yatan Aziz Mahmud Hüdayî'nin tekkesinin yapılışında maddî destek sağlamalarıdır. Bunun ana nedeni uzun bir süre Sabetaycıların bu dergâha devam etmeleriydi. (...) Yine Bülbülderesi Mezarlığı'nın girişinde yer alan Fevziye Hatun Camii de Sabetaycı aileler tarafından yaptırılmıştır. (Evet, Ben Selanikli'yim, 1998, s. 41.)

Gördünüz mü; karşımıza ne çıktı?

Şeyh Aziz Mahmud Hüdayî Yahudi kökenli değildi herhalde!

O halde, Bülbülderesi Mezarlığı ile Aziz Mahmud Hüdayî'nin nasıl bir ilişkisi vardı ?

Aziz Mahmud Hüdayî'nin yaşam öyküsüne bakarak bu sorulara yanıt bulmaya çalışalım...

İLHAN İREM'İN İTALYAN BÜYÜKDEDESİ

Aziz Mahmud Hüdayî'nin ailesi hakkında pek bilgi yok.

Seferihisar ya da Şereflikoçhisar doğumlu olduğu yazılıyor.

Doğum tarihi olarak 1541, 1542 ve 1543 yılları veriliyor.

Ailesi hakkında tek bilgi, babasının adının Fadlullah bin Mahmud olduğu.

Aziz Mahmud Hüdayî küçük yaşında babasıyla birlikte İstanbul'a geldi.

Dönemin önemli ilim merkezlerinden, İstanbul Küçükayasofya Medresesi'nde hocası Nazırzade Ramazan Efendi'den "zahîrî ilimler" alırken, Halvetî şeyhi Filibeli Nureddinzade Muslihiddin'in sohbetlerinde ruhunu zenginleştirdi.

Eğitimi tamamladıktan sonra, hocası müderris Nazırzade Ramazan Efendi'nin yanında mütlik (müderris yardımcılığı) görevine getirildi. Hocasının tayinleri nedeniyle, onunla birlikte Edirne, Mısır ve Şam'da bulundu.

1573'te Bursa Ferhadiye Medresesi müderrisliği ve Cami-i Atik Mahkemesi naipliği (kadı vekilliği) görevini üstlendi.

Hocasının vefatından bir yıl sonra, otuz altı yaşında Bursa'da kadılık yaparken, gördüğü bir rüyanın etkisiyle memurluk görevinden ayrılıp, Hacı Bayram Veli'nin halifelerinden Mukad Hızır Dede'nin halifesi, Bayramî şeyhlerinden Muhyiddin Üftade'ye (öl. 1580) bağlandı.

"Hüdayî" mahlasını, hilafetnamesini aldığı şeyhi verdi.

Niye bu mahlası vermişti acaba?

Tevrat'ın Aramca çevirisi Targum'da "Hüdayî", "Yahudi" demekti, ama onunla bir ilgisi yoktu herhalde.

"Hûda" Osmanlıca'da, "doğru yolu gösterme; Tanrı; Kutsal Kitap" anlamlarında kullanılıyordu. Sanıyoruz, bu daha akla yakın...

Aziz Mahmud Hüdayî, İstanbul'daki öğrenciliği döneminde, sohbetlerine gittiği Filibeli Nureddinzade Muslihiddin Efendi'den Rumeli kökenli Halvetîliğin Melamî-meşrep tasavvuf anlayışını öğrenmişti. Ayrıca, gittiği Mısır'da, Halvetî tarikatının Demirtaşîlik koluna mensup Kerimüddin Halvetî'nin etkisinde kalmıştı.

Bursa'da ise, dönemin ünlü din âlimlerinden Şeyh Üftade sayesinde Bayramîliğin etkisinde kaldı.

Sonraki yıllarda kurduğu Celvetilik, tasavvuf tarihinde Bayramîliğin bir kolu olarak yazılsa da, aslında o, Rumeli Halvetiliği ile Anadolu Bayramîliğini kaynaştıran yeni bir tasavvuf ekolü yaratmıştı.

Aziz Mahmud Hüdayî, 1580'de İstanbul'a döndü. Küçükçamlıca'da kendisine çilehane yaptırdı ve burada bir süre inzivaya çekildi.

Celveîye Dergâhı'nın ilk yeri, İstanbul'daki ilk merkezi olan Küçükayasofya da Burada sekiz yıl postnişin olarak kaldı. Daha sonra inşaatı biten Üsküdar'daki Celvettiye Asitanesi'nin başına geçti.

Yirmi yıl padişahlık yapan Sultan III. Murad başta olmak üzere, devrin önde gelen şahsiyetleriyle; Sadrazam Halil Paşa, Dilaver Paşa, Şeyhülislam Hoca Sadeddin Efendi, Şeyhülislam Hoca Esad Efendi, Okçuzade Mehmed Efendi, Nevîzade Atayî Efendi'yle yakın dostluklar kurdu.

Sultan I. Ahmed,^{2[56]} Aziz Mahmud Hüdâyî'yi o kadar sevmişti ki, bugün Ümraniye semtinin bulunduğu toprakları ona bağışladı! Cumhuriyet dönemine kadar, sınırı Bulgurluya varan bu bölge, vakfın malı olarak kaldı.

Şeyh Hüdâyî'nin, Osmanlı siyasi otoritesiyle kurduğu ilişkinin iki temel dayanağı vardı. Birincisi, Osmanlı'nın karşılaştığı sorunlarla ilgili bulunduğu çözüm önerilerini mektuplarla padişahlara iletmesiydi!

Örneğin, Sultan III. Murad'a yazdığı mektupta, "Deden Kanunî Sultan Süleyman nasıl Istranca'dan su getirip İstanbul halkını suya kavuşturduysa, sen de Bolu ormanlarından odun getirip bu kış İstanbul halkına tevzi et" diyordu.

İkincisi ise, padişahların rüyalarını yorumlamasıydı! Bu rüya yorumları kimi zaman önemli devlet kararlarının alınmasında etkili olmuştu!

Sultan I. Ahmed rüyasında, Avusturya imparatoruyla güreşe tutuşmuş, fakat sırtüstü yere düşerek, tuş olmuştu!

Aziz Mahmud Hüdâyî bu zorlu rüyayı şöyle yorumladı:

"Alahüteala insan vücudunda arkayı, cansız mahluklarda ise toprağı, en kuvvetli olarak yarattı. İnsan ile toprağın birbirine değmesi, bu iki kuvvetin bir araya gelmesi demektir. Böylece, padişahımızın arka üstü yere yatması ile bu iki kuvvet birleşmişti!

Dolayısıyla bu rüyadan İslam'ın temsilcisi olan padişahımızın küffara karşı zafer kazanacağı anlaşıldı."

Bu rüya tabirciliği işi, zamanla Celveîye müritleri arasında yaygınlaşacak, gelenek haline dönüştürülecekti...

Sultan IV. Murad'a kılıç kuşatacak kadar Osmanlı merkezî yönetimiyle yakın olan Aziz Mahmud Hüdâyî'nin asitanesi kısa sürede İstanbul'un en önemli kültür merkezi haline geldi.

1628'de bugünkü Aziz Mahmud Hüdâyî türbesinin bulunduğu yerde vefat etti.

Aziz Mahmud Hüdâyî'nin, tasavvuf konulu şiirler ile ilahilerden oluşan *Divan'ı* olmak üzere, yirmiden fazla Türkçe ve Arapça eseri vardır.

Kim umar senden vefayı Yalan dünya değil misin ? Muhammed ül-Mustafa'yı Alan dünya değil misin ? Kimisini nalan edip Kimisini giryan edip Âhirikâr üryan edip Soyan dünya değil misin ? İşin gücün daim yalan Çok kişiden arta kalan Nice kere boşalarak Dolan dünya değil misin?..

Sonuç:

Görüldüğü gibi, Aziz Mahmud Hüdâyî'nin bizzat kendisinin, Sabetayistlerle hiçbir ilgisi yoktu. Aziz Mahmud Hüdâyî doksan iki yaşında vefat ettiğinde Sabetay Sevi henüz daha iki yaşındaydı.

Araştırmamızın dibi yoktur: "Tamam Sabetayist olamaz ama, belki Yahudi kökenlidir!"

Konuyu dağıtmayalım, mesele Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Yahudi kökenli olup olmadığı değil; Sabetayistlerin bu dergâha neden, nasıl girdikleri!

Bu nedenle Şeyh Hüdâyî'nin kurduğu "Celveîye tarikatı"nın felsefesine, ritüellerine bakmamız daha doğru olur...

Sabetayistler, Aziz Mahmud Hüdâyî'yle aynı dönemde yaşamamışlardı.

Anladık Peki, aynı yoldan yürüdüklerini söyleyebilir miyiz ?

Yanı. "felsefi birlik-ritüel yakınlık-motif benzerliği" var mıydı ?

Bakalım...

Hüseyin Vassafa göre Aziz Mahmud Hüdâyî'nin tasavvuf yolu, "Şeyh Ekber'in yolu"ydu. (*Sefine-i Evliya*, 1999, cilt 2, s. 640.)

⁵⁶ Günümüzde, Süleyman Demirel'e ait olduğu düşünülen, "Dün dündür bugün bugündür" sözünü Osmanlı'da ilk kullanan Sultan I. Ahmed'di.

Şeyh Ekber'i artık biliyorsunuz:

Aziz Mahmud Hüdayî gibi birçok mistik düşünürün feyz aldığı, Endülüslü Muhyiddin Arabî'ydî.

Teori böyle olabilir ama pratik farklıydı.

Ya da şöyle diyelim: Aziz Mahmud Hüdayî, diğer bölümlerde tanıdığımız Vahdet-i Vücutcular gibi "radikal" değildi. Şeyh Ekber onun için sadece bir tasavvuf büyüğüydü, o kadar.

Çünkü:

O dönemde hem Osmanlı Sarayı'yla iyi ilişkiler kurup hem de "devlet düşmanlarıyla" aynı düşüncede olmak biraz zordu.

Aksine, Aziz Mahmud Hüdayî, Celali îsyanları'nın bastırılması için, Alevî-Bektaşî köylerine Sünnî imam atanmasını teklif edecek kadar "gözü kara" bir din adamıydı!

Kuyucu Murad Paşayla birlikte, Canbuladoğullarını, Kalenderoğullarını yok eden, binlerce insanın kılıçtan geçirildiği "Doğu Seferi"ne katılmıştı.^{3[57]}

Şeyh Hüdayî, Vahdet-i Vücut anlayışına bağlı kalmış, ancak onu Sünnileştirmişti:

Hüdayî, Vahdet-i Vücut'u, şeriata uygun bir tarzda kabul eder, zahitliği (dinin yasak ettiğinden sakınıp, buyurduklarını yerine getirmeyi), tarikatın esası bilir. Simavna Kadısoğlu Bedreddin'in ve onun yolunu tutanların şiddetle aleyhindedir, bu hususta padişaha verdiği bir arizada (dilekçede), olmayan şeyleri de, kendisinin de bir aralık aralarına girmiş olduğunu söyleyerek oluyor gösterip onları töhmetlemekten (suçlamaktan) çekinmez. (Abdülbâki Gölpınarlı, *Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*, s. 236.)

Sanının, Gölpınarlı bu konuya son noktayı koydu: Şeyh Hüdayî, Muhyiddin Arabî'nin düşüncelerine "mesafeliydi. Eee, Sabetayistler ile Aziz Mahmud Hüdayî'nin "ortak noktası" neydi peki?

Devam edelim, belki bir şeyler buluruz...

İKİ ÜLKE İKİ ŞEYH

Aziz Mahmud Hüdayî, Halvetîlik'le yola çıkmış, Bayramîliği benimsemiş ve "Halk içinde Hak'la birlikte olmak" anlamına gelen "celvet"i esas alan "Celvetîye tarikatı"nı kurmuştu.

"Kulun, Tanrı'nın varlığında yok oluşu" anlamına gelen "celvet" düşüncesini, Şeyh İbrahim Zahid Gilanî (öl. 1300) geliştirecek, ama Celvetîye tarikatını Aziz Mahmud Hüdayî kuracaktı;

Bursalı İsmail Hakkı'ya göre, "Celvetîye tarikatı İbrahim Zahid Gilanî devrinde hilal, Üftade zamanında yarımay, Hüdayî asrında ise dolunay durumundadır."

Tarikat kuşkusuz Sünnî'ydî.

Entresandır:

Şeyh İbrahim Zahid Cilanî, İran'da Safevi tarikatının kurucusu Şeyh Safiyüddin İshak Erdebilî'nin (1252-1334) hocasıydı. Ve aynı zamanda damadıydı.

Yani, "toprağa tohumu atan" Şîî'ydî.

Ama bir açıklaması vardı:

İddialarına göre, Safevi tarikatı sonradan Şîileşmişti. Ayrıca, ne Safiyüddin Erdebilî ne de aynı soydan geldiği söylenen Şeyh Cüneyd-i Bağdadî (öl. 910) "seyyid"di. Bunu Safevi tarihçiler uydurmuştu !

⁵⁷ Sultan I. Ahmed tarafından 1604 yılında İran'a sefere gönderilen ve Urmiye'de büyük bir bozguna uğrayan Sadrazam Cigalazade Yusuf Sinan Paşa aslen Cenovalı/İtalyan'dı. Asıl adı Scipione di Cicala'ydı ve 1544 doğumluydu. *Tarih ve Toplum* dergisinin 9 eylül 1984 tarihli sayısında Hali! Erenoğlu imzalı mektupta, sanatçı İlhan İrem'in, Cigalazade'nin torunu olduğu belirtilerek, "müzik yeteneği belki İtalyan kanından" geliyor denmekteydi.

Bizim tarihimiz böyle "ikirciklerle" doludur; konu Safevîler olunca "seyyid" olmayanlar, mesele Osmanlı'yla ilgili olunca "seyyid" yapılıveriyor!

Şöyle ki:

Cüneyd-i Bağdadî Safevî tarihi ele alındığında "seyyid" değildi.

Öte yandan, konu Aziz Mahmud Hüdayî olunca işler değişiyordu.

Şeyh Hüdayî'nin aile sicili Cüneyd-i Bağdadî'ye dayandığından dolayı, Hz. Ali soyundan geldi iddia ediliyor ve "seyyid" olduğu söyleniyordu!

İslam tarihi, ne yazık ki buna benzer anlam karışıklıklarıyla doldurulmuştu.

Geçelim...

Peki, aynı tarikatın iki ayrı devletteki şeyhlerinin birbirine düşman olması söz konusu olabilir mi?

Şeyh İbrahim Zahid Gilanî'nin öğrencisi Safiyüddin Erdebilî İran'da Safevîliği kuracak ve Osmanlı'nın karşısına çıkacak; Şeyh İbrahim Gilanî'nin yolundan giden Aziz Mahmud Hüdayî ise Safevîlere karşı Osmanlı'nın yanında yer alacaktı!

Şeyh Hüdayî, Şeyh Safiyüddin Erdebilî'ye karşı, Ferhad Paşa'yla birlikte Tebriz Seferi'ne çıkacaktı...

Aynı dinsel kaynaktan "beslenenler", mesele siyaset olunca karşı karşıya geliyorlardı. Ya da bunun altında bilmediğimiz başka tarihî gerçekler mi vardı ?

Neyse, konumuzu dağıtmayalım. Aradığımız başka...

Celvetîye ile Sabetayistler arasındaki ilişkiyi bulmaya çalışıyoruz.

Devam edelim.

İzmir, İstanbul, Balıkesir başta olmak üzere Balkanlar'da yaygın olan Celvetîye tarikatının üç temel ilkesi vardı:

- Kendi özünü Tanrı'dan başka bütün varlıklardan arındırmak (tezkiye).
- Gönü körülüklerden arındırmak (tasfiye).
- Allah'ın kendiliğinden ortaya çıktığını bilmek (telciye). Tarikata bağlanmanın da belli yolları vardı:

- Tanrı'nın varlığını akıl yoluyla benimsemek.

- Tanrı'nın adlarını anmak, anış törenleri düzenlemek.

- Duygularına, tutkularına, doğal eğilimlerine egemen olmak. Bu tarikatın en önemli ritüellerinden biri dinî musikiydi. Aziz Mahmud Hüdayî, kendi yazdığı ilahileri yine kendisi besteleyerek dergâhında sürekli okutturdu.

Hafız Kumral, Şaban Dede gibi halifelerine zakirbaşılık yapardı.

Zikir Celvetîye tarikatının olmana olmazıydı.

İran'daki Celvetîye, Hz. Ali soyundan gelen bir tarikat olduğu için "cehri zikir"i esas alırken; Osmanlı'daki Celvetîye, Aziz Mahmud Hüdayî'nin "tevhit zikri" adıyla anılan "kelime-i tevhit zikri"ni uyguluyordu.

Zikir dizler üzerinde durularak yapılıyordu.

Diğer yanda, celvetilerin garip ritüelleri vardı

Pazartesi ve perşembe günleri oruç tutuyorlardı

Öğleden önce, öğleden sonra ve gece; günde üç kez namaz kılıyorlardı.

Saçlarını genellikle uzatıyorlardı.

Başta, on üç dilimli yeşilbaşlık (takke) giiyorlardı.

Şeyh Hüdayî, kurduğu tarikatın tasavvufî öğretisinin "halvetten ayrılma anlamına gelen ve "tevhit'e işaret eden "celvet" kavramı etrafında şekillendirmişti; Halveti ve Bayramî zikrinin esasını meydana getiren "esma-i seba"ya ilaveler yaparak 12'ye çıkartmış ve "tevhit" akidesiyle birlikte 13 sayısının kutsallığını sembolize eden, 13 terkli tacı celvetîye tarikatının sembolü yapmıştı.

Aziz Mahmud Hüdâyî ve "celvetîye tarikatı" hakkında biraz bilgi sahibi olduk. O halde soruyu unutturmamak için bir daha soralım:

Sabetayistler, mezarlık olarak neden Bülbulderesi'ni seçtiler ? Ve Şeyh Aziz Mahmud Hüdâyî ya da Celveîye tarikatıyla ne ilgileri vardı ?

İpucu aramaya devam...

Bülbulderesi Mezarlığı'nın girişinde Fevziye Camii'nin^{4[58]} avlusu yanında, iki çatallı çınar ağacının yarımında bir açık türbe var. Türbede Celvetî sikkeli bir mezarlık kitabesi (şahide) bulunmakta. Kitabenin üzerinde şunlar yazılı:

"Asadar Baba Pir Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'nin Asadarı, Lillahi'l-Fatiha Sene 1038 (1628-1629)."

Yorum:

Asadar Baba, Aziz Mahmud Hüdâyî'yle aşağı yukarı aynı yıl vefat etmişti. Demek ki, dergahın mezarlığı, bugünkü Bülbulderesi Mezarlığı'nın olduğu yerd. O halde bugün Bülbulderesi Mezarlığı'nın bulunduğu bölge dört yüz yıldır mezarlıktı.

Mezarlıktaki Sabetayist kabirlerin en eskisi taş çatlasa yüz yıllıktı.

O halde, Ilgaz Zorlu'nun yazdığı, "Sabetayistler 1924'ten sonra Aziz Mahmud Hüdâyî tarikatıyla ilgilenmeye başladılar" bilgisi doğru muydu ?

Bu bilgiyi, "Sabetayistler mübadeleden sonra Aziz Mahmud Hüdâyî Dergâhı'yla ilişkilerini geliştirdiler; daha çok Sabetayist dergâha gitmeye başladı" diye düzeltebilir miyiz?

Çünkü, Sabetayistlerin bu dergâhla ilgilenmelerinin tarihi eskiydi.

Örneğin, Bülbulderesi Mezarlığı'nın girişine yapılan Fevziye Camii'nin yapım yılı 1883'tü.

Yani, ilişki eskiydi; mübadeleden sonra gelişti...

Mübadele sonrası Türkiye'ye gelen Sabetayistlerden birinin, Karakaşî grubunun din görevlisi "ogan"ına^{5[59]} gidip, "Sayın 'ogan'ım, ben araştırdım buldum, Üsküdar'da Bülbulderesi diye bir mezarlık varmış; hani Mesihimiz bülbulün öttüğü yere gelecek ya, biz ölümlerimizi buraya defnedelim" dediği doğru değildir...

Dese bile, İstanbul'un hâlâ önemli dinî merkezlerinden biri olan Aziz Mahmud Hüdâyî Asitanesi yönetimi izin vermeden, mezarlığa dışarıdan gelip cenaze defnetmek kolay mı?

Dergâh, tekke mezarlıkları öyle herkese de açık değildi. Bunu bir örnek olayla izah etmeliyim:

Haşim Baba (1718-1783), Celveîye tarikatına bağlı Bandırmalızade Tekkesi'nin şeyhi Yusuf Nizameddin Efendi'nin oğluydu. Celvetî adap ve erkânım öğrenerek büyüyen Haşim Baba, daha sonra Bektaşîliğe ve Üçüncü Devre Melamîliğine bağlandı. Cifr ilmi ve ebced hesabıyla geleceğe ait bazı bilgiler veren Haşim Baba, bu çok yönlü kişiliği sebebiyle hiçbir tarikat ve dergahta karar kılamadı. Hayatım irşat ve tarikat hizmetiyle geçirmesine rağmen

⁵⁸ Bülbulderesi Mezarlığı Sabetayist Karakaşî grubunun mezarlığıydı. Bildiğiniz gibi Fevziye Mektepleri de aynı grubun okuludur. Dolayısıyla mezarlarının bulunduğu yere yaptırdıkları caminin adı da Fevziye Camii olacaktı! Sabetayistlerin cami yaptırma "geleneğinin" olduğunu biliyoruz. *Efendi* kitabında Selanik'in en büyük camii, Yeni Cami'den bahsetmiştim, (s. 58.) 1899'da ölen Rabia Advîye adlı Sabetayist bir hanımın "Bedevî Dergâhı" yaptırdığı da yazılmaktadır. (Ilgaz Zorlu, *Evet, Ben Selanikliyim*, 1998, s. 42.) Recaizade Mahmud Ekrem'in (Ercüment Ekrem Talu'nun babası) annesinin adı Rabia Ayverdiydi. İsim benzerliği mi, bilemiyorum.

⁵⁹ Adını veya soyadını "Ogan" olarak seçen Sabetayistler var. Örneğin, Bülbulderesi Mezarlığında mezarı bulunan Osman Senai Ogan (1900-1957), Zeynep Senehat Ogan (1916-1933) gibi. Ama adı veya soyadı "Ogan" olan herkesin Sabetayist olacağını sanmak yanıltıcı olur. Aksine, Türkiye'de milliyetçi hareketin önde gelen isimlerinden M. Raif Ogan vardı; *Masonluk, içyüzü, Sırtarı* adlı kitabı 1950'li yıllarda hayli ses getirmişti. *İslam Dünyası* adlı bir dergi çıkarmıştı; Fahrettin Kerim Gökay gibi birçok öğrenci yetiştirmişti. İlahiyatçı Ogan'ın Sabetayist olması düşünülemez herhalde! Değil mi ?

vefat ettiğinde, cenazesi Celveîye'nin merkezi olan Aziz Mahmud Hüdayî Asitanesi'ne getirildi; ancak dönemin postnişini Ruşen Efendi cenazeyi içeri almadı. Cenaze namazı ancak dergâhın alt kapısında Cennet Efendi haziresi önünde kılınabilirdi...

Görüldüğü üzere, dergah mezarlığına def'in meselesi o kadar kolay değildi...

O halde şunu düşünebiliriz:

Sabetayist/Karakaşîlerin cenazeleri Bülbülderesi Mezarlığı'na geçmişten günümüze rahatça defnedilebiliyorsa; Aziz Mahmud Hüdayî Dergâhı ile bu grubun geçmişte başlayan bir ilişkileri var demektir.

Sorular bitmiyor: Peki, Sabetayistler, Aziz Mahmud Hüdayî Dergâhı'na nasıl, ne zaman intisap ettiler/bağlandılar?

Aziz Mahmud Hüdayî'den sonra tarikat silsilesi şöyle devam etmişti: Dizdarzade Ahmed Efendi, Zakirzade Biçare Abdullah, Şumnulu Osman Atpazarı, İsmail Hakkı Bursevî, Pertev Ahmed, Mehmed Ruşen (doğ. 1719), Mehmet Şahabettin, Seyyid Abdurrahman Nesib (öl. 1842), Seyyid Mehmed Ruşen Tevşkî (öl. 1891), Şeyh Şahab Efendi, Şeyh Gülsen Efendi (öl. 1921)...^[60]

Hangi şeyh döneminde Sabetayistler bu tarikata girmişti ?

Bu sorunun yanıtı için galiba yine bir yolculuğa çıkacağız... (Pes etmeyin, güzel sürprizler var!)

Tarikat silsilesinden rasgele bir şeyh seçelim:

Celveîye tarikatı daha çok, Trakya Aydoslu İsmail Hakkı (1652-1725) tarafından yayıldı. Üsküp, Edirne ve İstanbul'da oturan İsmail Hakkı, daha sonra Bursa'ya yerleşti. Otuz yıl yaşadığı bu şehirden dolayı "Bursevî" mahlasını kullandı.

Aziz Mahmud Hüdayî'nin halifelerinden Osman Fazlı'nın en gözde müridiydi. Gözde olmasının nedeni, okuryazardı, hattattı ve çok zekiydi. Ama onu diğerlerinden ayıran özelliği, kendisinin ikinci bir Muhyiddin Arabî olduğunu iddia etmesiydi.

İddiasını üç yüz tane basılmamış, on beş tane basılmış eser yazarak ispat etmeye çalıştı. Bu kitaplardan, tasavvufa dayanan, fakat usul-i tefsire uymayan dört ciltlik, Arapça kaleme aldığı *Ruh ül-Beyan* tefsiri tasavvuf bakımından önemli sayılan eserlerdendir. Eserleri arasında, Vahdet-i Vücut risalesi de vardır.

Tek bir örnek ispatlamaz ama, görüldüğü gibi Şeyh Aziz Mahmud Hüdayî öldükten sonra, bazı şeyhler Muhyiddin Arabî'nin Vahdet-i Vücut felsefesine yakınlaşmıştı.

Ve dikkat ederseniz, Celveîye şeyhi İsmail Hakkı; Sabetay Şeyi, Niyazi Mısır gibi dönemin mistiklerinin, Kabala ve Vahdet-i Vücut'cu görüşleriyle geniş kitleleri etkilediği bir dönemde yaşamıştı...

İsmail Hakkı, Sabetay Sevi hakkında ne düşünüyordu?

Aynı felsefeyi savunduklarına göre, karşı olmadığını söyleyebilir miyiz?

Tanışıyorlar mıydı acaba?

Bu sorulara yanıt verecek belge ve bilgi bulamadık.

O halde daha yakın bir zamana geelim...

SON POSTNİŞİN: MEHMET ESAT DÜZGÜNMAN

Aziz Mahmud Hüdayî Dergâhı'nın "son postnişini" Mustafa Esat Düzgünman'dı; 1953'ten 1979'a kadar dergâhın türbedarlığını yaptı.

9 Şubat 1920'de İstanbul Üsküdar'da doğdu. Babası, aynı semtteki Azizmahmudhüdayî Camii'nin imamlığını yapan Sami Efendi'yd.

İlkokulu bitirdikten sonra babasının Üsküdar çarşısında, baharat, ev ilaçları gereçleri

⁶⁰ Aziz Mahmud Hüdayî'nin soy zincirinde bildiğimiz iki isim var: torunu Müneccimbaşı Seyyid Sadullah Efendi ve onun oğlu, takvim ve astronomi sahasında kitapları bulunan Müneccim Ahmed Muhsin Efendi (öl. 1849).

satan aktar dükkanında çalışmaya başladı.

Yaşamını annesinin dayısı hattat Necmeddin Okyay (1885-1976) değiştirdi.

Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde hocalık yapan Necmeddin Okyay, yeğenini, okulun Türk Tezyini Sanatlar Bölümü'ne kaydettirdi.

Mustafa Esat, burada öğrendiği ebru sanatını yaşamının sonuna kadar sürdürdü; ebru sanatında "Düzgünman ekolü"nü yarattı.

Mustafa Esat Düzgünman, ebru sanatı dışında dinî musikiyle de meşgul oldu; Üsküdar'daki Çarşamba Rifaî Dergâhı şeyhi Hayrullah Taceddin Yalım ve Üsküdar'daki Rifaî Asitanesi şeyhi Hüsnü Sarier gibi hocalardan ders aldı.

Çarşamba Rifaî Dergâhı şeyhi Hayrullah Taceddin Yalım'ı hatırladınız mı? Ömer Fevzi Mardin'in halası Cemile, Üsküdarlı şeyh Tevfik Efendi'nin oğlu Necati Yalım'la evliydi.

Ömer Fevzi Mardin'in eniştesi Avukat Necati Yalım'ın ağabeyi ise Üsküdar'daki Rifaî Dergâhı'nın şeyhi Hayrullah Taceddin Yakın'dı!..

Efendim! Hep aynı isimler mi? İyi. Demek iz üzerindeyiz.

Düzgünman musikiyi de çok ilerletti; ilahiler besteledi.

Niyazi Sayın gibi bir ney üstadına musiki âleminin kapısını ilk o açtı. Neyzen Niyazi Sayın da, Türkiye'ye Mercan Dede'yi kazandırdı!

12 Eylül 1990'da vefat eden Düzgünman, eski tarz körüklü makinesiyle bine yakın hat örneğini emüsyonlu cama tespit etmişti; bu fotoğraf camlarının asıllarını vefat etmeden önce Türkipetrol Vakfı'na hediye etti.

Diyeceksiniz ki, Aziz Mahmud Hüdayî Dergâhı'nın Türkipetrol Vakfıyla ne ilgisi var?

Sadece Türkipetrol Vakfı değil, Türk Eğitim Vakfı (TEV), Koç Vakfı, TÜSEV, TEMA, İstanbul Trafik Vakfı, Türk Musikisi Vakfı, Kalp Vakfı, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, Aydınlar Ocağı gibi çok sayıda vakfın ve derneğin kurucu yöneticisi olan kişinin adı Ahmet Aydın Bolak'tı.

Başta Fethullah Gülen olmak üzere Müslüman çevrelerin her daim takdirlerini kazanan Aydın Bolak, 1924 Balıkesir doğumluydu. Millî mücadele hareketini Balıkesir'de ilk başlatan, 1920'deki ilk Meclis'te yer alan ve Maarif vekilliği (eğitim bakanlığı) yapan Mehmed Vehbi Efendi ile Fatma Saffet Hanım'ın oğluydu.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden sonra kısa bir süre kaymakamlık yaptı. Hürriyet Partisi'nin kuruluşunda yer aldı.

1901-1965 yılları arasında CHP'den Balıkesir Milletvekili olarak Meclis'e girdi.

1964 yılında Türkiye'de Türk Medenî Kanunu'na göre kurulacak vakıfların önünü açan yasa teklifini hazırlayan isimdi. Yasa teklifini 27 arkadaşıyla birlikte TBMM'ye verip, yasallaşmasını sağladı.

1965'ten sonra başta petrol (Türkipetrol), turizm (Turtel), gemi inşa ve gıda (Kırlangıç) sektörlerinde çok sayıda şirket kurdu. Turgut Sunalp'la birlikte MDP'nin kurucusuydu. TÜSİAD'ın genel kurullarında uzun yıllar Divan başkanlığını yaptı. Hat sanatı ve tespih koleksiyonu vardı. Boğaz'da paha biçilemeyen Serverbey Yalısı'nda oturuyordu.

Teşvikiye Camii'nde düzenlenen cenaze töreninin ardından tekbir sesleriyle son yolculuğuna uğurlanan Aydın Bolak Aşıyan'daki aile mezarlığına defnedildi.

Yaşar Kemal'in, *Teneke* adlı romanındaki, insanların insanca yaşamaları için mücadele eden kaymakam karakteri Aydın Bolak'tı.

Doğan Avcıoğlu *Yön* dergisindeki makalesinde, Aydın Bolak'ın Türk-İslam sentezini savunan görüşlerini eleştirerek, "*Teneke'nin* kaymakamı teneke çıktı" diyecekti.

İş dünyasında babası kadar başarılı olan Doğan Bolak, 1995 yılında, Yahudi sermayesinin önde gelen şirketlerinden Marks& Spencer'ı Türkiye'ye getirdi.

Cem Boyner'in eşi Ümit Hanım'ın ilk eşi Aydın Bolak'ın oğlu Halil Doğan Bolak'tı.

Cem Boyner'in ilk eşi Bilgün (Sazak) Hanım boşandıktan sonra M. Sinan Dereli'yle

evlendi...

Aydın Bolak'ın ilk eşinden olan oğlu Varol Dereli, Şaban Karataş, Turan Yazgan, Tefik Yamantürk ve Mustafa Birim'den oluşan Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı yönetim kurulu üyesiydi.

Meksika'nın İstanbul fahrî konsolosluğunu yaptı.

İleri sayfalarda okuyacağınız Lübnan kökenli "Habbab"ların Delta adlı petrol şirketinde danışmanlık yapıyor. Otomobil sporlarına meraklı Varol Dereli, eşi Nilgün Dereli, kızı Zeynep Dereli'yle birlikte İstanbul cemiyetinin önde gelen isimlerinden.

Aydın Bolak'la ilgili bölüme Türkp petrol Vakfı'yla başladık, Türkp petrol Vakfı'yla bitirelim. Türkp petrol Vakfı'nın genel sekreterliğini yıllarca, Türk-İslamcı çevrelerin önde gelen ismi Fethi Gemuhluoğlu yaptı.

Gemuhluoğlu vefat edince, bu göreve, Kenan Rifaî Dergâhı'na intisap eden, Mesut Yılmaz'ın kuzeni Doç. Dr. Çiçek Derman'ın eşi eczacı Uğur Derman getirildi.

Türkp petrol'ün çıkardığı *Yakın Tarihimiz* adlı tarih dergisine bir göz attığımızda, hemen her sayıda Sabetayist/Karakaşî cemaatinin "manevî lideri" Cavid Beyle ilgili haberlere, yazı dizilerine, hatıralara rastlıyorsunuz. "Cavid Bey'in Zindandan Eşine Yazdığı Mektuplar", "Cavid Bey'in Sorgusu", "Cavid Bey'in Son Saatleri", "Cavid Bey'in Hatıratından" gibi yazı dizilerinin biri bitiyor, diğeri başlıyordu. Dergiyi, Ahmet Emin Yalman, *Vatan* gazetesi matbaasında basıyordu.

Uzatmaya gerek yok... Geçelim...

ÖĞRETMENİ YAHUDİ OLAN CEMAAT ÖNDERİ

Yaklaşık beş yüz yıl önce yaşamış Aziz Mahmud Hüdayî'nin hayatının ve öğretilerinin yeni nesillere belletilmesi için bir grup gönüllü, özellikle son yirmi yıldır çok çaba harcıyor.

Önce vakıf kurdular: "Aziz Mahmud Hüdayî" Vakfı, 4 Ocak 1986 tarih ve 1978 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanan kararla resmen tescil edildi.

Eğitim-öğrenim faaliyetlerine önem verdiler.

Vakıf, 1987'de yükseköğrenim öğrenci yurdu olarak, "Hüdayî Erkek Öğrenci Yurdu"nu açtı. 1907'de bu yurda "Uhud Ortaöğretim Öğrenci Yurdu"nun öğrencileri yerleştiğinden dolayı adı, "Hüdayî İhlamurkuyu Ortaöğrenim Erkek Öğrenci Yurdu" olarak değiştirildi.

Vakıf bu kez, 1999'da "Alemdar Erkek Kuran Kursu" Öğrenimini faaliyete geçirdi. Bir yıl sonra da, 2000 yılında "Aziz Mahmud Hüdayî Kız Kuran Kursu"nu açtı. Kursu katılan: 350 kız öğrencinin 250'si yatılıydı.

Vakfın Ümraniye'de huzurevi vardı.

"Hüdayî Tasavvuf Müziği Topluluğu" kuruldu Alaaddin Yavaşca'nın, Aziz Mahmud Hüdayî'nin şiirlerini okuduğu CD çıkarıldı.

Çocukları da unutmadılar. Aziz Mahmud Hüdayî'nin yaşamının anlatıldığı çizgi film yapıldı; DVD ve VCD olarak satıyorlar.

Ayrıca, "Aziz Mahmud Hüdayî Vakfı ilmî Araştırmalar Merkezi"ni (İLAM) kurdular; dergi çıkıyorlar.

Gerek vakfın kurulmasında ve gerekse bu faaliyetlerin hayata geçirilmesinde hep bir kişinin adı öne çıkıyordu: Musa Topbaş!

Musa Topbaş 1916 ya da 1917'de Konya Kadınhanı'nda doğdu.

Babası Kadınhanı esnafından Topbaşzade Ahmed Hamdi Efendi'ydi.

Dedesesi ise Mevlâna Halid-i Bağdadî (1779-1827) hulefasından, Şeyh Memiş Efendi Hazretleri'nin (1784-1852) halifelerinden Kadınhanlı Topbaş Ahmed Kudsî Efendi'ydi. Daha doğrusu aile "resmî tarihlerini" böyle anlatıyor.

Ara not:

Konya Üçpınar beldesinin AKP'li belediye başkanı Ziya Kuz'un, *Konya Bozkır* gazetesi yazar Ali Akgül'e anlattığına göre, dedesi Şeyh Memiş Efendi'nin (Muhammed

Kudsî Bozkırî) ilginç bir yaşam öyküsü vardı: Şam'da Halid-î Bağdadî'nin sohbetlerine katılmış, feyz almış ve yaşadığı Bozkır'ın Karacahisar köyüne dönmüştü.

Bölgede kendisini çekemeyenlerin çoğalmasi üzerine şahsına defalarca suikast düzenlenmiş, tüfekte kendisini öldürme esnasında iken manevî bir elle tüfek başka bir cihete yön değiştirmiştir. Karacahisar'dan aynı kazanın (Bozkır) Hocaköyü'ne hicret etmiştir. Bu köyde 17 yıl irşad ve müderrislik görevini yürütmüştür. Hocaköyü'nde de hasedeilerin ve kendisini çekemeyenlerin çoğalmasi üzerine Seydişehir'e gittiler. Orada beş ay kaldıktan sonra (Seydişehir'e daha önceleri Abdullah Efendi'yi görevlendirmişti), kendisine, "Efendim buraya gelecektiniz de beni niye görevlendirdiniz?" gibi bir söz söylenmesi üzerine aynı kazanın Çavuş isimli nahiyesine hicret etti. Zira bu nahiyede kardeşi İsa Efendi ve onun çocukları bulunmakta idi. (23 Şubat 2006.)

Bitmedi

Yazılanlara göre, Hocaköyü halkı yaptıklarından pişman oluyor, şeyhe geri dönmesi için çağrıda bulunuyorlar, ama şeyh dönmüyor.

Nedense, meselenin özünün ne olduğu yazılmıyor; kimler, neden şeyhe sürekli suikast düzenliyor, şeyh niye gittiği yerlerden kovalanıyor vb.

Gerçekten ilginç bir yaşam öyküsü...

Devam edelim...

Belediye Başkan Ziya Kuz dedesi Şeyh Memiş Efendi'nin otuz beş halifesinin adım söylüyor: İstanbul'dan Hacı Feyzullah Efendi; Alanya'nın Kızılağaç köyünden Ahmed Efendi; Rodos'tan Ali Talib Efendi; Buhara'dan Taşkentli Fazıl Efendi; Mersin'in Lefke köyünden Ali Efendi; Kırımlı Hacı Efendi; Denizli Tavas'tan Mustafa Efendi (Kanal 7'de program yapan Prof. Dr. Cevat Akşit'in dedesi)...

Bu isimler arasında Topbaş Ahmed Kudsî Efendi yoktu.

Herhalde unutuldu; zaten halife sayısının kırk altı olması gerekiyordu.

Neyse biz "resmi Topbaş tarihi"ni doğru kabul edelim...

Topbaş Ahmed Kudsî Efendi'nin babası Nakşibendî şeyhlerinden Topbaşzade Hacı Mustafa Efendi'ydi.

Konya, Mekke, Medine ve İstanbul'da büyük âlimlerden ders almıştı. Kırk bin hadis ezberlediği için kendisine, "Seyyid-ül-Mu-haddisîn" deniliyordu.

Topbaşlar, Konya'nın Saideli (Kadınhanı'nın eski adı) kasabasında oturuyorlardı. Topbaşzade Ahmet Kudsî Efendi, rüyasında Mevlâna Celaleddin Rumî'nin "Civarımıza gel" sözüyle Konya'ya, Mevlâna Türbesi civarına yerleşti.

Topbaşlar artık Konya'nın kazasından şehir merkezine taşınmışlardı. Bu taşınmada mutlaka rüyanın etkisi vardı; ancak, XVIII. yüzyılda Osmanlı'nın genelinde olduğu gibi Konya bölgesinde de tımar sisteminin bozulması, üretimin azalmasının, uzun süren savaşların, vergilerin artmasının, eşkıyalığın çoğalmasının ve fakirliğin de etkisi yok değildi...

Ayrıca, bölge sürekli göç alıyordu.

Örneğin Topbaşların İlçesi Sadeli'nin köylerine 1889-1890 yılı kayıtlarına göre Rumeli muhacirleri yerleştirilmişti:

Sarayini köyüne 172 hane Rumeli muhaciri,

Mesudiye köyüne 29 hane Rumeli muhaciri;

Ladik köyüne 3 hane Rumeli muhaciri...

Saideli'yle ilgili bir not daha yazmalıyım

Fatih Sultan Mehmed, 1467'de Konya bölgesindeki Karahasanoğullarını yıkarak, topraklarını Osmanlı Devleti'ne kattı.

Osmanlı'dan kaçıp Karamanoğullarına sığınan ve sadık taraftarı olan Turgutoğulları

Saideli'nde oturuyorlardı.

Fatih Sultan Mehmed, isyan etmesinler diye bir bölümünü bölge dışına sürdü. Halep yoluyla Mısır'a giden Turgutoğullarına mensup aileler, yıllar sonra çıkarılan aflu Osmanlı'ya dönüp, Manisa'nın Turgutlu ilçesini kurdular...

Kadınhanı Belediyesi'nin internet sitesinden son bir bilgi yazıp, Topbaşlara devam edeyim:

Kadınhanı, Konya ve Ladik'le beraber ilkçağlara kadar uzanan oldukça eski bir tarihe sahiptir. Klasik Doğu Roma döneminde Yunan-Roma yolu üzerinde İkonium (Konya), Laodica Cambustra (Ladik), Pira (Saideli/Kadınhanı), Phüomelion (İlgın) gibi önemli şehirler bulunmaktaydı. Bu önemli yol, Doğu ticareti (İpek Yolu) ve Kral Yolu olarak çok önemliydi. posta teşkilatı da bu yolu kullanmaktaydı. Daha sonraki dönemlerde bu yol Bizans askeri yolu olmuştur. XIX yüzyılda Konya'dan Eskişehir'e, oradan İstanbul'a ulaşan araba yoludur. Kudüs'e giden hacılar da bu yolu takip etmekteydi.

Kadınhanı ticaret yolunun üzerindeydi ama Topbaşların ticaretle ilgilenmeleri sonraki yıllarda olacaktı.

Konya merkeze yerleşen Musa Topbaş'ın dedesi Ahmed Kudsî Efendi, yıllarca cami imamlığı, medrese müderrisliği yaptı. Hat sanatını öğrendi. Birçok risale ve kitap yazdı. *Hidayet'ül Mürtab Fazail'il Ashab* adlı eserini Elmalılı Hamdi Yazır Türkçe'ye çevirdi. 1888'de vefat etti.

Kafanız karıştıysa, Topbaş ailesinin silsilesini hatırlatayım: Hacı Mustafa Efendi, Ahmed Kudsî Efendi, Ahmed Hamdi Efendi ve Musa Topbaş...

Tüccarlığa ilk adımı atan Topbaş, Musa Topbaş'ın babası Ahmed Hamdi Efendi'ydı. Hatta "işlerini büyötmek" için Konya'dan taşındı.

İstanbul'un Erenköy semtine yerleştiler. Topbaşzade Ahmed Hamdi Efendi, tekstilcilerin merkezi Sultanahmet'te mağaza açtı. Gün gelecek çocukları, Türkiye'nin en büyük tekstil markalarını buradan edindikleri tecrübeyle hayata geçireceklerdi...

Musa Topbaş, Kadıköy'deki misyoner Fransız Katolik écoles Chretiennes rahiplerine alt Saint Joseph Lisesi'ne verildi. Okul bedava değildi; üstelik pahalıydı; yıllık ücreti 15-20 liraydı.

Konya'da cami imamlığı yapan Ahmed Hamdi Efendi'nin oğlunu bir misyoner okuluna göndermesini nasıl değerlendirmeliyiz, bilemiyorum.

Musa Topbaş'ı zorlu bir öğrenim süreci bekliyordu: iki yıl hazırlık, üç yıl rüştiye, üç yıl idadi olmak üzere on bir yıl okuyacaktı.

Fransızca mecburî, diğer diller seçmeliydi.

Fransızca'yla arası iyi değildi. Babası bu nedenle Prof. Angel isminde bir Yahudi'den ders aldırdı.

Prof. Angel'in kim olduğunu bulamadık.

Ama Yahudi Angeller İstanbul'un tanınmış ailelerinden. Örneğin, Sami Angel ünlü bir tekstilciydi. Acaba Sultanahmet'te Topbaşlarla dükkân komşusu muydu? Prof. Angel'i o mu önermişti?

Musa Topbaş'ın Yahudi Prof. Angel'den ders alması tam beş yıl sürdü. Ve bu dersler sayesinde Fransızca'sını iyi bir seviyeye getirdi; zamanla Fransızca kitap yazacak, Fransızca'dan tercümeler yapacaktı.

Fransız Saint Joseph'te de beş yıl okudu, liseye, babasının mağazasına yakın olduğu için Nuruosmaniye'deki İnkılap Lisesi'nde devam etti. Okul çıkışı, ticaret öğrenmek için babasının mağazasına gidiyordu.

İnkılap Lisesi'ne iki yıl devam etti, sonra okuldan ayrıldı; öğrenimine son noktayı koymuştu.

Musa Topbaş'ın bu tarihten sonra yaşam hikâyesi birden değişecekti...

Müspet ilimlerin yerini dinî bilgiler alacaktı.

Ailesi, "dinimizi öğreysin" diye Musa Topbaş'ı, Elmalılı Hamdi Yazır'a gönderdi. Musa Topbaş burada Kuran okudu, dinî bilgiler aldı.

"Cumhuriyet döneminde dinî bilgilerin alınmasına izin verilmiyor" deniliyordu. Hatta, "Kuran öğrenmek isteyenler devletin şiddetiyle karşılaşıyordu.

Musa Topbaş, Kuran öğreniyordu. Bazı kişilere böyle bir kısıtlama yoktu anlaşılan!..

Elmalık Hamdi Yazır'ın Musa Topbaş'a dinî eğitim verdiği yıllarda işi başından aşkındı. "Halk okuduğu, dinlediği Kur'anı Kerim'i anlasın" diyen Mustafa Kemal, Hamdi Yazır'dan Kur'anı Kerim'in tefsirinin yazılmasını istemişti.

Elmalılı Hamdi Yazır, Mustafa Kemal'in teklifi gelmeden önce Mısırlı Prens Abbas Halim Paşa'nın maddi yardımıyla Büyük *İslam Hukuku Kamusu* kitabıyla meşguldü. Kur'anı Kerim'in mealini ve tefsirini yazmak için, bu işi yarım bırakmak zorunda kaldı.

Aslında Kuran'ın tefsirini kendi, mealini Mehmet Akif Ersoy yazacaktı; hatta bu nedenle millî şaire 6000 lira ödenmişti. Fakat Mehmet Akif, iddiaya göre, Türkiye camilerinde, Kuran'ın aslı yerine kendi tercümesinin okutulacağını düşünüp endişeye kapılarak Mısır'a gitmiş, tercüme yapmayı veremeyip, aldığı 6000 lirayı da iade etmişti.

Bakın, buraya bir mim koyunuz; büyük şairin bu "sıradan nedenlerle" meal vermediğine inanmak zor; başka bir nedeni olmalı?

Sonuçta- Elmalılı Hamdi Yazır, Kuran'ın hem mealini hem de tefsirini yazmak zorunda kaldı.

Çalışması on iki yıl sürdü; dokuz ciltlik eser 1936'da 10 000 adet basıldı.

Bir gerçeğin altını çizmek gerekiyor; Hamdi Yazır'ın kaleme aldığı tefsirin üzerinden yetmiş yıl geçti ve ne acıdır ki, bu tefsirden bir tane daha yazılamadı! Hâlâ, Yazır'ın tefsiri kaynak olarak kullanılmaktadır. Bu bile tek başına Kemalist Cumhuriyet'in başarısı değil midir?

NEDEN TARTIŞMIYORUZ ?

Cumhuriyet, İslamî reformları "sarıklı hocalar "a yaptırdı.

3 Mart 1924'te hilafet lağv edildi. Bu mevzudaki 431 sayılı kanun değişikliğini Meclis gündemine getiren kişi, Urfa mebusu Şeyh Saffet Efendi'ydî.^{7[61]} Teklifini 53 mebus imzalamıştı ve bunların içinde İlyas Sami, Yahya Galib gibi din hocaları da vardı.

Ezanın Türkçe okunmasında da yine bir din hocasının etkisi olmuştu:

1926 yılında İstanbul Göztepe Camii imamı Cemaleddin Efendi, namazı Türkçe kıldırmak istedi. Bu olay, Türkiye kamuoyunu ikiye böldü. Türkçe ibadeti destekleyen *Vakit* gazetesine konuşan Cemaleddin Efendi, "Nasıl ki Hristiyanlık içinde bir Protestanlık zuhur etmiştir, Müslümanlık içinde de musaffa (arıtılmış) bir Müslümanlık lazımdır kanaatindeyim" dedi. (*Toplumsal Tarih* dergisi, Kasım 1997.)

Tartışmalar aylarca sürdü. O arada "modernist İslamcı" öğretim üyelerinden oluşturulan, İstanbul Üniversitesi'ndeki bir ilim komisyonu, "dinde reform" projesi hazırladı.

Komisyonun raporu, bugüne kadar bazı çevreler tarafından hep küçümsenmek amacıyla sulandırıldı. Hep rapordaki bazı talepler üzerinde duruldu:

- 1) Camilere kilise gibi sıralar konulmalı.
- 2) Camilere ayakkabılarla girilmeli.

⁶¹ Şeyh Saffet Efendi'nin oğlu Ankara Üniversitesi rektörlüğü yapan, yazar Suut Kemal Yetkin'di. Suut Kemal Yetkin'in kızı Gülmen Hanım, 12 Mart ve 12 Eylül askerî darbe hükümetlerinde devlet bakanı olarak bulunan İlhan Öztrak'la evlendi. Şeyhin diğer oğlu Kadri Yetkin'in kızı Şeyma Hanım ise, gazeteci İzzet Sedes'le dünya evine girdi. İzzet Sedes'in kız kardeşi Nazan ise, Hasırızade Elif Efendi Tekkesi'nin şeyhi Yusuf Zahir'in torunu Murat Sertoğlu'yla evlendi. Gazeteci Sedat Sertoğlu bu evlilikten doğdu.

3) Mabetlere musiki aletleri sokulmalı.

Bunlar vardı, doğru. Ama meselenin özü, dini insanların anlamasına yardımcı olmaktı. Olmadı.

Rapor aslında, Osmanlı'nın son döneminde başlayan tartışmaya son noktayı koymak için düzenlenmişti.

Amaç, "İslam'ın anlaşılabilir hale getirilmesi"ydi.

Raporu yazarların görüşü şuydu: Avrupa'da benzer uygulamalar vardı. Keza birçok toplum kendine has mezhepler geliştirdiğine göre Türklerin de kendilerine özgü bir İslam anlayışı yani "Türk Müslümanlığı" olabilirdi.

Meselenin özü şuydu aslında:

Aklı ve bilimi topluma egemen kılmak isteyen Kemalist Cumhuriyet, Lutherd Protestanlık, Kutsal Kitap'ı kendi diline çevirdiğinde, Hristiyanlık nasıl "çağdaşlık" yoluna girdiyse, benzer bir dinsel reformla Müslüman Türklerin de "muassır medeniyetle kavuşacağına inanıyordu."⁶²

Bir ülke ki camimde Türkçe ezan okunur
Köylü anlar manasım namazdaki duanın
Bir ülke ki mektebinde Türkçe Kuran okunur
Küçük büyük herkes bilir buyruğunu Hûda'nın
Ey Türkoğlu, işte senin orasıdır vatanın...

Komisyonun hazırladığı "Dini Islah Beyannamesi" adlı raporun altında şu akademisyenlerin isimleri vardı:

Fuat Köprülü, İsmail Hakkı İzmirli, Mehmet Ali Aynî, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Şerafeddin Yaltkaya, Prof. Halil Halid, Prof. Halil Nimetullah, Prof. Arapkirli Hüseyin Avni, Prof. Hilmi Ömer, Yusuf Ziya Yörükân.⁶³

Rapora muhalifler de vardı: Babanzade Ahmed Naim ve Ferit Kam imzalamamıştı!

Ama, beyanname çok tepki alınca, sadece ezanın ve hutbelerin Türkçe okunması; camilerde namaz dışında Kuran'ın Türkçe okunması kabul edildi.

1932 yılında yasaklanan Arapça ezan, DP hükümeti tarafından 17 Haziran 1950'de kaldırıldı.

Ne ilginç değil mi, DP hükümetinin Arapça ezanı yasak eden kanunu kaldırmasını hararetle destekleyenle; arasında, İslamî basın her fırsatta eleştirdiği Sabetayist Ahmet Emin yalmanda vardı!..

Konuyu, TBMM gündemine kimlerin getirdiğini yasa teklifini Meclis komisyonlarından ve genel kuruldan kimlerin geçirdiğini sanıyorsunuz ?

Gelin bu konuyu farklı bir bakış açısıyla ele alalım...

⁶² Bu reformlar Avrupa'da daha önce başladı; Aydınlanma Çağı'nda hızlandı. En tutucu Yahudiler bile dinlerinde reform yaptılar. Örneğin, Moses Mendelssohn (1729-1786) ilk defa din ile dünya işlerini ayırmanın zorunluluğundan bahsetti. İbadet şeklinin, kadın-erkek ayrımının, cumartesi yasaklarının (şabatta ışık yakmamak, otomobil kullanmamak gibi) kaldırılmasına öncülük etti.

⁶³ Yıllar sonra, 27 Mayıs 1960 günü İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Sıddık Sami Onar ve İstanbul Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Naci Şensoy ile hukukçu öğretim üyeleri Ord. Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Prof. Hüseyin Nail Kübalı, Prof. Ragıp Sarıca, Prof. Tarık Zafer Tunaya ve Doç. Dr. İsmet Giritli, askerî müdahalenin merkezi Genelkurmay'a çağrıldı. Orgeneral Cemal Gürsel öğretim üyelerine bir konuşma yaptı: "Biz üniversiteye inanıyoruz. Hayır iman ediyoruz- Sizlerden yeni bir anayasa yapmanızı istiyoruz. Hiçbir müdahale fikrinde değiliz. Yalnız, yapacağınız bu anayasada iki şeyin olmasını istiyoruz. Din istismarını yasaklayan hükümler ve ikinci bir meclis olsun." Askerler Türkçe ezanın tekrar hayata geçirilmesini tartışmışlar ama Millî Birlik Komitesi'ndeki subayların çoğunluğu karşı çıkınca vazgeçmişlerdi.

Bir soruyla başlayalım:

Arapça ezan yasağının kaldırılması için mücadele edenler, İslam'ın kutsal metinlerinin Latin harfleriyle okunmasına ve yazılmasına neden karşı çıkmadılar?

"Allahüekber"ın "Tanrı uludur" şeklinde söylenmesine karşı çıkıldı; peki yazılmasına niye kimse tepki göstermedi?

Türkler hep övünmez miydi, "Kuranı Kerim Mekke'de Peygamber'e inmiştir; Kahire'de usulüne göre okunmuştur; İstanbul'da en başarılı hüsn-i hatla yazılmıştır" diye.

İşin özüne baktığınızda, ezanın Türkçeleştirilmesinden çok, kelamın Latin alfabesiyle yazılmasına karşı çıkılması gerekiyor muydu?

Şöyle ki:

Yazı, Allah'ın kelamının (sözünün) ifadesiydi.

Ama ezan Tanrı'nın buyruğu değildi.

Dolayısıyla ezanın sözleri de Allah kelamı değildi; Kuranı Kerim'de yoktu.

Ezan, Müslümanları Allah'ın emri namaza çağırmak için yüksek sesle söylenen çağrı sözleriydi.

Üstelik doğal olarak değişikliklere de uğramıştı.

Örneğin önce sözleri kısaydı; sadece "es-salat" (haydi namaza) diye çağrı yapıldı. Daha sonra, Abdullah bin Zeyd el-Ensârî, Hz. Muhammed'e rüyasında yeşiller giymiş birini gördüğünü ve onun kendisine ezanda söylenecek birtakım sözler öğrettiğini bildirmiş. Peygamber bu sözleri kabul etmiş. (Orhan Hançerlioğlu, *İslam İnançtan Sözlüğü*, s. 94.)

Ezan yedi cümleden oluşuyor ve okunuşunda da çeşitli mezheplerce farklılıklar var. Örneğin, ilk cümle sadece Maliki mezhebinde iki kez, öbür mezheplerde dört kez tekrarlanıyor.

İran, ezana "Aliyyün Venyullah" yani "Ali Allah'ın velisidir" eklemesini yaptı.

Hele bir gidin Çin'de ezan sesi dinleyin, anlayana büyük ödül var!

Peki ezan Türkçe okundu diye niye fırtınalar koparıldı ?

Gelin popülizmi bir yana bırakıp bu meseleyi soğukkanlılıkla tartışalım:

Mesele aslında bize ait kültürel bir özelliğimizden kaynaklanıyor, biz okumuyoruz ! Hadi bir bahane bulalım; sözlü geleneğimiz olduğu için, okuduklarımızla değil, dinlediklerimizle "öğrendiğimizi" sanıyoruz...

Ezanı işittiğimiz için, onun değiştirilmesine tepki gösteriyoruz. Ama aynı değişiklik Kuranı Kerim'de olduğunda, sesimiz bile çıkmıyor; çünkü haberimiz bile olmuyor!

Lütfen söyler misiniz, Kuranı Kerim'in Latin alfabesiyle Türkçe yazılması ne zaman olmuştur?

Sorduğum ilahiyatçı arkadaşlar bu sorunun yanıtını hemen veremediler. Bu soru yöneltildiği zaman, hepsinin aklına 1928'deki Kuranı Kerim'in meali ve tefsiri geliyor; ama benim sorum netti: Kuranı Kerim ne zaman Latin alfabesiyle Türkçe yazıldı?

Kimse tarih veremedi!

Nasıl olmuş biliyor musunuz: Türkiye'de saatli maarif takvimleri basan bir şirket, Kuranı Kerim'in sayfalarını Latince yazmaya başlamış! Kimsenin ne haberi olmuş ne de tepkisi...

Bilmem derdimi anlatabiliyor muyum; Türkiye'de her alanda olduğu gibi, manevî dünya da okunmuyor, sadece dinleniliyordu; işin özünde bütün mesele buydu.

Bu nedenle ezanın Türkçe okunmasına karşı çıkanların, Kuranı Kerim'in Latin alfabesiyle Türkçe yazılmasından haberi bile yoktu.

Prof. Yaşar Nuri Öztürk'ün dediği gibi, Kuranı Kerim bizim evlerimizde sadece beyaz işlemeli örtü içinde duvarda asılı duruyor.

İbrahim Müteferrika'ya matbaa kurma izni 1718'de çıktı. Ölümüne kadarki yirmi yıllık sürede sadece 17 kitap basıldı. Ondan sonra matbaaya kırk altı yıl ara verildi! Avrupa'da aynı

yıllarda yılda 50 000 adet kitap basılıyordu.

Evet okumuyoruz.

Başta Kuranı Kerim olmak üzere dinî eserleri de okumuyoruz.

Kuşkusuz dindarımız çok. Ama bu dindarlık sadece "Allah'a inanmakla sınırlıdır" diyebilir miyiz?

Bizde imanın zayıf olmasının nedeni olarak hep Kemalist Cumhuriyet rejimi gösterildi. Büyük haksızlık. Orta Asya, Selçuklu ve Osmanlı'da durum farklı mıydı ?

Türkler, İslam'ın kılıcı olmuştu, ama âlimi olmamıştı.

"iman eksikliği" nedeniyle mi, Türkçe ezana karşı çıkılıp, Latin alfabesine kimse sesini çıkarmadı?

Türkiye'de Müslümanların çoğu, okumadığı için, her duyduğuna inanmayı hâlâ sürdürüyor. İsmnin başına "hacı" ya da "hoca" sıfatı koyan herkes büyük saygı görüyor. "Halife"dir diye yere göğe sığdırılamayan Osmanlı padişahlarından bir kişi bile Mekke'ye gidip "hacı" olmadı. Her "sakalı uzun cüppeli"nin söylediği doğru kabul ediliyor ! Kimse dinin özünü ilgili değil, hep göstermelik. Bu her şeyden önce, İslam'a ayıptır. Hz, Peygamber yollara tükürmenin hata olduğunu söylemiştir. Hatta mendilini çıkarıp içine tükürüp katlayarak, nasıl yapılacağını bile göstermiştir. Bu tüm hadis kitaplarında yazar. Peki öyleyse hâlâ yere tüküren Müslümanları nasıl değerlendireceğiz ? Müslüman'ın cahilini nasıl aydınlatacağız ?

Önceki bölümde yazdım; Hristiyan "dönme" Molla Süleyman, hiçbir bilgisi olmamasına rağmen, eline Kuranı Kerim alıyor ve güya ondan okuyor gibi aklına ne geliyorsa söylüyordu; sonuçta bu uyduruk sözlerle yörenin âlimi oluvermişti!

Bugün ne değişti ?

Bir düşünün: İslamî tarikatlarda-cemaatlerde iyi vaaz veren hocaları herkes tanır, çok saygı gösterir de, kitap yazandan, araştırma yapanları niye kimse bilmez ?

Okumuyoruz; dinliyoruz, seyrediyoruz. Ve üstelik bildiğimizi sanıyoruz...

Çoğumuz daha, "peygamber" sözcüğünün Farsça olduğunu bilmiyor.

Türkçe ezana karşı çıkanlar, kutsal olduğunu sandığı bazı sözcüklerin Hz. Muhammed döneminde kullanılmadığını bilmiyor. Söyler misiniz, o dönemin, "Mekke dili"nin bugün Araplar arasında bile konuşulmadığını kaç kişi biliyor? Hangi Arapça'dan bahsediliyor; İslam öncesi kuzey ve doğu Arapçası, klasik öncesi Arapça, klasik Arapça, yeni Arapça, orta Arapça, modern Arapça...

Hız. Muhammed döneminde Mekke'de konuşulan Arapça'yı bilen nadir isimlerden, din bilgini Turan Dursun'u da ne yazık ki teröre kurban verdik.

Bugün "onomastik"le (özeladbilim) ilgilenenlere neden "deli yaftası" yapıştırılmak isteniyor sanıyorsunuz ? Din bezirganları iktidarlarını her şekilde koruyor...

Sonuçta, 1950'de Türkçe ezanın kaldırılması, bir hükümeti yıllarca ayakta tutmaya yaradı. Demek ki o yıllarda, iyi bir siyasal strateji uygulanmıştı!

Benim zavallı halkımın dinsel inancını biraz okşayınca sana dünyaları bile veriyor, Sabetayist bir hükümet olsan bile... (Bkz. *Efendi* kitabı.)

Fransız ihtilali'nin önderlerinden Jean-Paul Marat ne diyordu: "Halkı zincire vurmak için önce uyutmak gerekir."

REFORMUN AYAK SESLERİ

Dinsel reformları Cumhuriyet hayata geçirmişti ama, öncesi vardı. Arap alfabesindeki reform girişimleri Osmanlı'da Münif Paşayla başladı. Münif Paşa başkanı olduğu Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'de 1 Mayıs 1862 tarihinde verdiği konferansta Arap alfabesinin Türkçe kelimelerin yazımında yetersiz olduğunu söyledi. Örneğin özel isim yazmakta çok zorlanılıyordu. Türkçe'nin ses varlığına uygun değildi.

Münif Paşa'nın önerisi, Latin harfleri değildi kuşkusuz; Arap harflerinin ıslahıydı;

harflerin altına ve üstüne hareketler, yeni işaretler koymak; kelimeleri harfleri birleştirmeden yazmak gibi...

Başta Osmanlı olmak üzere, Müslümanların Latin alfabesini kullanması gerektiğine dair görüş ilk kez XIX. yüzyıl başında ifade edildi. Fransız dilbilimci C. François Volney'in yayımladığı, *Avrupa Alfabesinin Asya Dillerine Uygulanması* adlı kitabındaki bu önerisi, Kuranı Kerim'in Arap harfleriyle yazılmış olması sebebiyle tartışılmasını bile imkânsız hale getirmişti. O yıllar, "yazıyı değiştirmenin din değiştirmek" gibi algılandığı bir dönemdi.

Benzer çalışmaları Azerbaycan'da düşün adamı Mirza Feth Ali Ahundzade yapmış, hatta projesini devrin Sadrazamı Fuad Paşa'ya sunmuştu.

Münif Paşa'ya destek veren ise Sadrazam Ali Paşa'ydı.

Fuad Paşa ile Ali Paşa'dan bahsetmiş mi; hani Yenikapı Mevlevîhanesi'ni anlattığım bölümde. Yenikapı Mevlevîhanesi de Arap alfabesinin ıslah edilmesi girişimlerini destekliyor muydu acaba?

İttihatçılar bu konuda bir iki çalışma yaptılar, ama hayata geçirmeye korktular.

Osmanlı'nın düşünüp yapamadığı birçok reformu Kemalist Cumhuriyet gerçekleştirdi. Dinî reformların yapıldığı 1928'de, "Türkiye Devleti'nin dini, din-i İslâm'dır" hükmü Anayasadan çıkarıldı.

Milletvekilleri TBMM'de yemin ederken artık "vallahî" yerine "söz veririm" diyecekti.

Böylece, din siyaset hayatından çıkarıldı.

Ama, bu reformlar, politikacıların dini kullanmasına engel olamadı.

Konunun bir de "entelektüel" boyutu var. Batı'ya göre, Martin Luther (1483-1546) İncil'i Almanca'ya çevirerek çığır açmıştı. Kitaplar böyle diyor. Öyle ya, her reformun merkezi "Batı"!

Okullarımızda bize gösterilen dünya haritasının merkezinde bile Avrupa var; nedense? Çin'deki haritalardaysa, dünyanın merkezinde Çin var; Amerika kıtasında ABD!

Neyse. Anlatmak istediğim şu:

Gidin görün; İstanbul'daki İslam Eserleri Müzesi'nde ilk Müslüman Türk devleti Karahanlılar (840-1212) döneminden kalma Kuram Kerim'in en eski Türkçe tercümesi vardır. Martin Luther'den 250 yıl önce gerçekleşmiştir bu çeviri!

Karahanlılardan 750 yıl soma, TBMM kararıyla Kuran'ın meali ve tefsiri Elmalılı Hamdi Yazır'a yazdırıldı.

Hakkını teslim edin, bu başarı kimindir?

Kemalist Cumhuriyet'in İslam'ı, akli yok eden bilgisiz ve cahil pirlerin, şeyhlerin, dedelerin elinden alıp özgürleştirdiği bir gerçek değil midir?..

OKAN BAYÜLGEN'İN BÜYÜKDEDESİ

Aziz Mahmud Hüdayî Dergâhı Vakfı kurucusu, Şeyh Musa Topbaş'ın yaşamını öğrenebilmek için, "din bilgisi öğretmeni" Elmalılı Hamdi Yazır'ı yakından tanımamız gerekiyor.

Ama önce, ilginizi çekmek için bir taktik uygulamalıyım:

Elmalılı Hamdi Yazır, televizyonların "haşarı çocuğu" Okan Bayülgen'in anne tarafından büyükbabasıydı!..

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, 1878 yılında Antalya'nın Elmalı ilçesinin, Karyağdı Mahallesi'ndeki üç numaralı evde dünyaya geldi.

Elmalı denince akla ilk gelen, Hacı Bektaş Veli'nin felsefesini Anadolu'ya yayan Abdal Musa'nın türbesi ve dergâhıdır.

Hamdi Yazır'ın Bektaşîlikle bir ilgisi yoktu.

Elmalı, annesinin memleketiydi. Babası Numan Efendi Burdur'un Gölhisar kazasına bağlı Yazır köyündendi; Elmalı Şer'iye Mahkemesi'nde başkâtipti.

Görev yaptığı sırada Elmalı ulemasından Sarısalı Mehmed Efendi'nin kızı Fatma Hanım'la evlendi.

İlk ve orta öğrenimiyle birlikte hafızlığını da Elmalı'da tamamlayan; Arapça'yı burada öğrenen Elmalılı Hamdi Yazır, dayısı Mustafa Zeki Efendi'yle İstanbul'a geldi.

Bir dönem Aziz Mahmud Hüdayî'nin gittiği Küçükayasofya Medresesi'ne yazdırıldı.

İlim eğitimi yanında, Beyazıt Camii'nde Kayserili Mahmud Efendi'nin sohbetlerine katıldı, ondan icazet aldı.

Ayrıca Bakkal Arif Efendi ve Sami Efendi den hal sanatını öğrendi.

Siyasetle ilgiliydi: Sultan II. Abdülhamid yönetimine muhalifti. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne katıldı; İlmiye Şubesi'ne üye oldu.

İslamcı düşüncenin önde gelen isimlerinden biri olarak tanınmaya başladı.

İkinci Meşrutiyetle birlikte İttihatçıların listesinden Antalya mebusu seçildi. 31 Mart 1909'daki gerici ayaklanmanın ardından, İttihatçıların, Sultan II. Abdülhamid'i tahttan indirmesine rıza göstermeyen Fetva Emni Nuri Efendi'yi ikna etti ve hal (istifa) fetvasının müsveddelerini bizzat kendisi yazdı...

Çok okuyan bir din âlimiydi. Fransızca, İngilizce, Arapça ve Farsça biliyordu.

Sırat-ı Müstakim ile Sebil ü-Reşad'da makaleler kaleme aldı.

Elmalılı Yazır'a göre, İslam dünyasının içine düşmüş olduğu durumun nedeni dinin kendisi değil, Müslümanların bu dinin ilkelerini tam olarak özümseyememiş olmalarıydı.

Samihâ Ayverdi, Nezihe Araz, Safiye Erol ve Sofi Huri tarafından kaleme alınan, *Kenan Rifaî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık* kitabından öğreniyoruz ki, Elmalılı Hamdi Yazır ile Kenan Rifaî çok iyi görüşen iki dosttu, (s. 663.)

1918'de Şeyhülislamlık bünyesinde kurulan Dar ül-Hikmet ül-İslami'ye azalığına getirildi. 1919'da bu müessesenin reisliğine tayin oldu. Yine aynı dönemde ısrarlı teklifler karşısında Damat Ferid Paşa'nın birinci ve ikinci kabinelerinde Evkaf nazırlığı (mayıs-ekim 1919 ve ekim 1919-mart 1920) görevini üstlendi Bakanlığı döneminde ikinci dereceden Osmanlı nişanıyla ödüllendirildi.

1919'da Âyan Meclisi (Senato) üyeliğine tayin edildi

Ulusal Kurtuluş Savaşı döneminde lehte veya aleyhte bir davranışta bulunmadı. Medresede okuyanlar arasında uzman yetiştirmek üzere kurulan "Medreset ül-Mütehassısîn"de mantık hocası olarak görevliydi.

Ankara Hükümeti zafer kazanınca, Elmalılı Haindi Yazır, Damat Ferid Paşa kabinelerinde yer alması nedeniyle, ulusal güçler aleyhindeki bu kabinelerin verdiği kararlardan sorumlu tutuldu; gıyabında idama mahkûm edildi, İstanbul'da gözaltına alınarak Ankara'ya götürüldü; kırk gün tutuklu kaldı. İstiklal Mahkemesi tarafından -iddialara göre- İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye olması sebebiyle suçsuz bulunarak serbest bırakıldı. Yüzellilikler listesine bile konulmadı! Bu iddia pek geçerli gözüküyor; benzer durumda olan pek çok kişinin akıbeti hiç de hayırlı olmadı Ama neden affedildiğini bilemediğimizi yazabiliriz.

Ama

Elmalılı Hamdi Yazır, istiklal Mahkemesi travmasını üzerinden atamadı; söylenenlere göre Şapka Devrimi'nden sonra yirmi yıl evinden dışarı çıkmadı. Bir diğer iddiaya göre, Cumhuriyet devrimlerini protesto etmek için evinde inzivaya çekilmişti. Bu iddia doğruysa "Türkçe ibadet" için niçin yardımcı olmuştu ?

Oğlu, Fenerbahçe Kulübü Haysiyet Divanı eski üyelerinden Hamdun Yazır'a göre, babası cuma namazı için bile dışarı çıkmamıştı !

Hamdi Yazır, İstanbul'da Kayserili Bekir Sami Efendi'nin kızı Firdevs Hanım'la evlendi. Üçü erkek biri kız dört çocukları oldu. Ortanca oğlunu on altı yaşında, tek kızını ise 1946'da çocuk dünyaya getirirken kaybetti.

Büyük oğlu Muhtar Yazır, Galatasaray Lisesi'ni ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. Bir süre devlet kadrolarında hukukçu olarak çalıştı, ama sonra istifa edip ticarete atıldı...

Diğer oğlu Hamdun Yazır, Selanik kökenli Melike (Kurt) Hanım'la evlendi. Çocuklarına Hamdi adını verdiler.

Musa Topbaş dinî bilgiler öğrenmek için Elmalılı Hamdi Yazır'ın evine gidiyordu. Buraya bir bilgi eklemeliyim: Hamdi Yazır ile Topbaşlar akrabaydı. Hamdi Yazır'ın kız kardeşi Topbaşlara gelin gitmişti i

Konu konuyu açıyor; Elmalılı Hamdi Yazır'ın kaleme aldığı, *Hak Dini Kur'an Dili Yeni Meali Türkçe Tefsiri'nden* bir örnek verelim:

Elmalılı'nın yorumuna göre, Hz. Muhammed'in adı Tevrat'ta geçiyordu.

Nitekim Habbuk Kitabı'nda şöyle deniliyor:

Allah Tur-i Sina'dan, Kudsi Faran Dağı'ndan geldi. Muhammed'in kıymetinden sema bir açılmalı ve hamdinden yeryüzü bir dolsa (...) Ey Muhammed, oklar senin emrinle tam bir kanış kanacak, yeryüzü nehirlerle gürleyecek. Seni dağlar gördü titredi, sel yağmurları senden bir yana çekildi, (cilt I, s. 414-415.)

Elmalılı Yazır'ın Tevrat'ta Habbuk diye adlandırdığı bölüm, Nahum'dan sonra gelen Habakkuk'tu. Üstelik Tevrat'ın bırakın bu bölümünü, hiçbir yerinde Muhammed adı geçmiyordu. Benzetme bile söz konusu değildi.

Doğrusu neydi:

Tanrı Teman'dan, Kutsal Tanrı Paran Dağı'ndan geldi. Seki görke mi kapladı gökleri, O'na sunulan övgüler dünyayı doldurdu. Duruşuyla dünyayı sarstı. Titretti ulusları bakışıyla, yaşlı dağlar darmadağın oldu, dünya kurulalı beri var olan tepeler O'na baş eğdi. Tanrı'nın yolları değişmezdir. Uçuşan okların pırlıtlısından, parlayan mızrağın ışıltısından, yerlerinde durakaldı güneş ve ay. Sense atlarıyla çiğneyip geçtin büyük denizleri, sularını köpürterek.

Bu çalışmayı ben yapmadım, "www.islamacevap.net" adlı, Hristiyan propagandası yapan bir İnternet sitesinden alıp, özetledim. Sonuçta, Hristiyanlar diyor ki:

Görüldüğü gibi Hamdi Yazır, okuyucunun nasıl olsa bir araştırma içine girmeyeceğinden emin bir şekilde, diğer birçok İslam yazarının yaptığı gibi yaparak, Muhammedi yüceltmek için olmadık saptırmalar içine girmekte ve okuyucuyu yanlış bilgilendirmektedir. Bunları okuyan Müslümanlar da, Tevrat'ın Muhammed'den hem de övgüyle bahsettiğine kolaylıkla inanabilmektedir.

Hristiyan misyonerler, sahip oldukları bu İnternet Sitesinde, bazı Müslümanlardaki Yahudi hayranlığını anlayamadıklarını yazıyorlar!..

Neyse...

Kahramanız Musa Topbaş'a dönelim:

BUHARALI BEKİR HÂKÎ EFENDİ

Musa Topbaş kendisinden iki yaş büyük ablası Müşerrefle birlikte, Hamdi Aytaç'tan hat dersleri aldı. Nazif Çilebi'yle evlenen ablası Müşerref Çelebi zamanla Türkiye'nin önde gelen hat sanatçılarından biri oldu.

Musa Topbaş bu sanatı sevmiştii ama aradığı başkaydı...

Sultanahmet'te müezzinlik yapan Buharalı Bekir Hâkî Efendi, Esad Erbilî'nin halifesi Eminönü Müftüsü Ali Yekta Efendi ve 27 Mayıs 1960 askerî harekâtından sonra Diyanet İşleri başkanlığına getirilen Ömer Nasuhî Bilmen gibi, İstanbul'un son ulema nesli diyebileceğimiz şahsiyetlerin sohbetlerinde bulundu.

Bu sohbetler, -Kenan Rifaî müritlerinden bahsederken yazmıştım- İsmetefendi Camii'nde yapılıyordu. Bu sohbetlere, CHP milletvekili (7.-8. dönemler) ve Adalet bakanı (1963-1964) Sedat Çumralı gibi isimler de katılıyordu.

Musa Topbaş okumaya meraklıydı; "27 Mayıs'ın din bilgini" Ömer Nassuhi Bilmen'in, sekiz ciltlik *Kuran-ı Kerim'in Türkçe Meal-i Âlisi ve Tefsiri* ile iki ciltlik *Büyük Tefsir Tarihi'ni*. o yıllarda elinden düşürmedi.

Devrin din âlimleri, terbiyesiyle kendisini herkese sevdiren Musa Topbaş'ı hep övdüler.

İstanbul'a geldiği zamanlarda Bediüzzaman Saidi Nursî'ye de arabasıyla hizmet ettiğini kendisi anlatırdı. (...) Mûsâ Efendi'nin hayatında en büyük değişiklik Ramazanoğlu M. Sami Efendi'yi tanıdıktan sonra gerçekleşmiştir. Kendisi ile ilk defa 1950 yılında Bursa'da tanıştı. Bu tanışmadan sonra zaman zaman Sami Efendi'nin ziyaretine gitse de esas intisabı 1956 yılındadır, (www.altinoluk.com)

Ve şimdi karşımıza bir başka din âlimi çıktı:

Mahmut Sami Ramazanoğlu, 1892'de Adana'da dünyaya geldi.

Babası Mücteba Efendi, annesi Ümmü Gülsüm Hanım'dı.

İlk, orta ve lise tahsilini Adana'da gördükten sonra İstanbul'da Darülfünun Hukuk Mektebine girdi. Okul yıllarında, önce Gümüşhanevî Dergâhı'na intisap etti. ! Daha sonra ise Kelamî Dergâhı'nda, Şeyh Esad Erbilî'ye bağlandı.

Medyada yazılıp söylenenlere göre, ünlü şovmen Mehmet Ali Erbil'in büyük dedesi olan Şeyh Esad Erbilî'yi tanımadan geçerseniz, meseleyi tam değerlendirenleyiz. O halde karşımıza bir biyografi daha çıktı...

NAKŞİBENDÎ KÜRTLER-NAKŞİBENDÎ TÜRKLER FARKI

Şeyh Muhammed Esad Erbilî, 1847'de Musul yakınlarındaki Erbil'de doğdu. Babası Halidî Tekkesi'nin postnişini Şeyh Muhammed Said'di. Dedesi, Halid-i Bağdadî'nin halifelerinden Şeyh Hidayetullah'tı.

Mevlâna Halid-i Bağdadî Erbil'de inşa ettirdiği dergâhı bu aileye bırakmıştı.

Bağdadî'nin halifelerinden Taha el-Harirî'den seyr ü sülukunu tamamlayıp icazet aldığı 1875 yılında hac vazifesini yapmak için Hicaz'a gitti.

Şeyhinin vefat haberini alınca İstanbul'a geldi. Kısa zamanda ünlendi. Sultan II. Abdülhamid'in damadı Dervişpaşazade Halid Paşa'ya Arapça öğretti ve dinî bilgiler dersi verdi. Fındıkzade'deki bir Kadirî tekkesi olan Kelamî Dergâhı'na tayin olundu.

Kimine göre sürgün, kimine göre bilinmeyen bir misyon için görevli olarak, Sultan II. Abdülhamid tarafından Erbil'e gönderildi, On yıl sonra, 1908'de tekrar İstanbul'a dönmesi gösteriyor ki, II. Abdülhamid tarafından zorunlu ikamet için Erbil'e gönderilmişti.

Tekrar Kelamî Dergâhı'nda göreve başladı. Sultan Mehmed Reşad boşalan Üsküdar'daki Selimiye Dergâhı'nı da Esad Erbilî Efendi'ye verdi. O da oğlu Mehmed Ali'yi görevlendirdi.

İkinci Meşrutiyetin getirdiği özgürlük ortamında, dervişlerin haklarını korumak; tasavvuf kültürünün topluma aktarılması için geleneksel yollar haricinde yeni arayışlar bulmak için, "Cemiyet-i Sufiye" adlı derneği kurdu. Derneğin başkanı dönemin şeyhülislamı Musa Kâzım Efendi'ydı. Esad Erbilî Efendi ikinci başkandı. *Tasavvuf* adına bir dergi çıkardılar. Yazdıklarının ana hatları şuydu:

Tasavvufî hayat vazgeçilmezdir. Ancak bugünkü tasavvufî hayat ıslaha muhtaçtır. Bozulmuş bir tasavvufî hayatın ortaya çıkardığı derviş tipini genelleştirmek yanlıştır...

Esad Erbilî Efendi ateşli bir İttihatçı'ydı. 1914'te Meclis-i Meşayih'in önce üyeliğine sonra başkanlığına getirildi.

Kendisi gibi II. Abdülhamid döneminde Trablusgarp'a sürgüne gönderilmiş Bektaşî şeyhi Nailî Baba ve çevresiyle de sıkı görüşüyordu. Bu çevrelerden de aldığı yardımlarla tekkelerin ıslahı ve şeyhliklerin ehliyetli kişilere verilmesi için çalışmalar yürüttü.

"Surre emini" olarak hacca gitti.

Millî Mücadele başlayınca Fevzi Çakmak, Ankara'ya gitmeden önce gelip elini öptü, hayır duası etmesini istedi.

Esad Erbilî Efendi'yi 1925 yılında ziyaret eden ve dergâhında on dört gün kalan

Danimarkalı parapsikolog Carl Wett, İzmir valiliği, Bahriye nazırlığı, Berlin büyükelçiliği görevlerinde bulunmuş, Mahmud Muhtar Paşa'nın davetiyle İstanbul'a gelmişti.

Avrupa ve Hindistan'da psişik araştırmalar yapan Wett'in amacı, dervişlerin kendilerine has usullerle ulaştırılan coşkun ruh halini gözlemlemektir.

Carl Wett'in *Dervişler Arasında İki Hafta* adlı kitabından öğreniyoruz ki, Mehmed Ali Aynî, Ferit Kam, Ahmed Muhtar Paşa Esad Erbilî'nin sohbetlerine de katılıyorlardı. Birlikte çekilmiş fotoğrafları vardı. (s. 248.)

Şeyh Esad Erbilî'yi tanınmış kılan ünlü müritleri değildi kuşkusuz. 1925'te tekke ve zaviyeler kapatılınca Erbil'e dönmemiş, aksine Erbil'deki mallarını satarak Erenköy'deki Şevkipaşa Köşkü'nü satın almış ve hiç sokağa çıkmama kararı almıştı.

Ancak 23 aralık 1930'da Asteğmen Kubilay'ın şehit edildiği isyanı teşvik suçundan oğlu Mehmed Ali Erbilî'yle birlikte gözaltına alındı. Bir ay sonra İstiklal Mahkemesi baba ile oğul hakkında idam cezası verdi. Yaşı altmış beşten büyük olduğu için Şeyh Esad Erbilî'nin cezası müebbet hapse çevrildi; oğlu Mehmed Ali Erbilî 28 kişiyle birlikte idam edildi.¹⁰⁶⁴

İdam edilen 29 kişinin arasında, Menemen'de bakkallık yapan Hayım oğlu Yosef de vardı. İsyancıların, şehit Asteğmen Kubilay'ın kesik başını yeşil bayrağın tepesine asmak için kullandığı ipi o satmıştı.

Oğlunun idamından bir ay sonra 4 mart 1931'de Şeyh Esad Erbilî tedavi gördüğü Menemen Askerî Hastanesi'nde vefat etti.

Kimine göre ise zehirlenerek öldürüldü...

Menemen'deki isyanda Şeyh Esad Erbilî'nin iki müridi daha vardı. Ama bu, baba ile oğlunun isyanı düzenledikleri anlamına gelmezdi herhalde. Yani, ortada somut delil yoktu. Duruşmalarda ortaya çıktı ki, İstanbul polisi şeyhin köşkünü hep gözaltında tutmuştu.

Acaba mesele şu muydu?

Şeyh Esad Erbilî Kürt'tü. İsyancı Kürt Şeyh Said'in yakın arkadaşıydı.

İkisi de, Nakşibendi tarikatına mensuptu; Halidî ekolünden geliyorlardı.

İttihatçı olduğu için bazı din adamları idam sehпасından alınırken; İttihatçı olan; tekkelerin, şeyhlerin reforma tâbi tutulmaları gerektiğini söyleyen; çevresinde okumuş yazmışları toplayan Şeyh Esad Erbilî neden yok edilmişti?

Sanıyorum, Cumhuriyet, Halidî Nakşibendîliğinin Kürt kolunu kesmek istemişti...

Meydan, Halidî Nakşibendîliğinin Türk koluna, "Beyaz Müslümanlarda kalmıştı..."

Yani, mesele dinî değil ırkîydi.

Düşünsenize, Said-i Kürdî nasıl Said-i Nursî oldu ?

Çizgideki bu değişimin sebebi sadece "Eski Said"- "Yeni Said" meselesi miydi?

Kürtlüğünü değil Müslümanlığını öne çıkarması bile, ne zorluklar getirmişti yaşamına Hatta öldükten sonra bile...

Yeri gelmişken Said-i Nursî'yle ilgili bilinmeyen bir gerçeği, ilk kez bu kitapta açıklıyorum:

Said-i Nursî 23 Mart 1960'ta Urfa'da vefat etti. İsteği üzerine Halilürrahman Camii haziresine defnedildi. 27 Mayıs 1960 askerî müdahalesinden sonra, "Mezarı siyasî bir sembol haline getiriliyor" iddiasıyla, 12 Temmuzda mezarından çıkarıldı ve bilinmeyen bir yere götürüldü. Bugüne kadar bu bilinmeyen yerin Isparta olduğu söyleniyor ve yazılıyordu. Doğrusu şudur: Mezardan çıkarılan Said-i Nursî'nin tabutu Kıbrıs açıklarında denize atıldı !

⁶⁴ İdam edilen Mehmed Ali Erbilî, şovmen Mehmet Ali Erbil'in dedesi miydi ? Mehmet Ali Erbil'e göre dedesi Mustafa Erbil'di ve polis memuruydu. Yani basında yazılanlar doğru değildi: Ayrıca 1874 doğumlu Mehmed Ali Erbilî'nin tek oğlu vardı; Bahaeddin. Şeyh Esad Erbilî'nin Mehmed Ali Erbilî'den başka, iki kızı bir oğlu daha vardı. Oğlu Muhammed Erbilî, hep Erbil'de yaşadığı için onun aile sicilini bilemiyoruz. Basında, sanıyorum isim benzerliği nedeniyle Mehmed Ali Erbilî'den dolayı akrabalık var dense de, eğer akrabalık söz konusuysa, bu ancak Muhammed Erbilî kanalından olabilir. Keza polis memuru Mustafa Erbil, Kuzey Irak'tan Türkiye'ye gelmişti.

Evet, Said-i Nursî'nin cesedi Akdeniz'e atıldı. Bu nedenle bugün Said-i Nursî'nin ceseti bulunamamaktadır...

Ne yazık ki dönemin şartları gereği yapılan bu anlamsız ve çirkin hareketi bugün Türkiye'de savunacak bir kişi bulamazsınız...

Ama...

Nedense bu tür çirkinlikleri sadece sol hükümetlerin yaptığı sanılıyor.

Halbuki...

Süleymancıların lideri Süleyman Hilmi Tunahan 16 Eylül 1959'da öldüğünde, müritleri onu Fatih Camii'ne defnedecekken, DP hükümetinin emriyle cenaze Karacaahmet Mezarlığı'na götürüldü ve burada polis nezaretinde defnedildi.

Bu nedenle, Süleymancılar, liderlerine büyük güçler atfederek, Adnan Menderes'in de 16 Eylülde idam edilmesini gayet manidar bulurlar!

Konuyu dağıtmayayım...

Aynı ekolden gelen Nakşibendîlerin bir bölümü yok edilirken, Nakşibendî "Beyaz Müslümanlar"ın önü açılmıştı!..

Bu nedenle İstanbul'un göbeğindeki merkezinde irşat faaliyetlerini sürdüren Gümüşhanevî Tekkesi'ne, İsmail Ağa Dergâhı'na kimse ses çıkaramazken, Adıyaman'daki Menzil Dergâhı hep gözaltında tutulacaktı...

Şimdi dönelim tekrar Mahmut Sami Ramazanoğlu'nun hikâyesine:

Şeyh Mahmut Sami Ramazanoğlu, şeyhi Esad Erbilî gibi Kürt değildi. Dergâhın Internet sitesi, "www.altinoluk.com"a göre Türkmen aşireti Ramazanoğullarına mensuptu.

Şeyh Ramazanoğlu, tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra memleketi Adana'ya döndü.

Hac yolunun açıldığı 1946'da ilk kez Mekke'ye gitti.

1951'de İstanbul'a geldi ve iki yıl kaldı. Tekrar hacca gitti. 1953'te hac dönüşü Şam'a yerleşti. Bu ikameti dokuz ay sürdü. Tekrar İstanbul'a geldi ve şeyhi Esad Erbilî'nin yaşadığı Erenköy'e yerleşti.

İrşat faaliyetlerini Erenköy Zihnipaşa Camii'nde sürdürdü.

Sohbet halkası her geçen gün büyüdü; sohbetlerine özellikle zengin işadamlarının gelmesi dikkat çekiyordu. Kendi ailesinin de zengin olması nedeniyle bu çevrelerle daha iyi ilişkiler kurduğuna yorumlanıyordu bu durum.

Şeyhliği süresince Tahtakale'de bir şirketin muhasebesini tutuyor olması da bu çevrelerle ilişkisini güçlendiriyordu. (Ruşen Çakır, *Ayet ve Slogan*, 1991, s. 56.)

Erenköy cemaatinin şeyhi Mahmut Sami Ramazanoğlu 1979'da Suudi Arabistan'a hicret etti. Ömrünün kalan kısmını burada geçirdi ve 12 Şubat 1984'te vefat etti.

Gazeteci Ruşen Çakır'a göre, şeyhin ölümünden sonra dergâhın başına tek bir kişi geçmedi; faaliyetler birbirinden görece bağımsız olan dört kişilik bir heyet tarafından yönlendirildi.

Bu dört isimden biri de Musa Topbaş'tı...

Musa Topbaş, dergâhın sanki yayın işlerinden sorumluydu; 1980 yılında Erkanı Yayınları'nın kurulmasına öncülük etti. 1986 yılında da *Altinoluk* dergisinin çıkarılmasına önyak olduğu gibi, aynı yıl Üsküdar'da Aziz Mahmud Hüdayî Vakfı'nın kuruluşuna maddî ve manevî katkıda bulundu. Sabetayist İlga Zorlu, Sabetayistlerin Aziz Mahmud Hüdayî Dergâhı'na maddî yardımda bulunduklarını söylüyordu. Ama sanırım, Musa Topbaş'ı kastetmiyordu!..

Musa Topbaş bütün bu faaliyetlerinde yalnız değildi. Kardeşleri Muammer Topbaş, Hulusi Topbaş, Nuri Topbaş ve Abidin Topbaş hemen hemen aynı süreci yaşadılar. Aynı hocalardan ders aldılar, aynı sohbetlere katıldılar deneklere, vakıflara yardımlarda bulundular...

Bu arada iş dünyasında da hızla büyüdüler...

1951 yılında, gün gelecek Türkiye'nin tanınmış tekstil firmalarından olacak Bahariye Mensucat'ı kurdular.

Aynı yıl İstanbul'da kurulan İlim Yayma Cemiyeti'nin kuruluşunda yer aldılar. İlk kurucular arasında şaşırtacak kadar çok Topbaş vardı: Hulusi Topbaş, Abidin Topbaş, Muammer Topbaş, Sabahattin Topbaş, Mustafa Topbaş, Eymen Topbaş ve Osman Nuri Topbaş.

Komünizmle mücadeleyi ana hedefi haline getiren İlim Yayma Cemiyeti'nin kuruluşunda bu kadar çok Topbaş'ın olmasını nasıl değerlendirmemiz gerekiyor?

Bilmiyorum... Belki ileri sayfalarda ipuçları bulabiliriz...

SOSYETİK TOPBAŞLAR...

Topbaş ailesinin din ağırlıklı ilişkiler ağını Musa Topbaş'ın şahsında görmeye çalıştık.

Şimdi de, yeğen Eymen Topbaş'ın şahsında, ailenin ticaret-siyaset ilişkilerini öğrenmeye çalışalım.

Topbaşlar ticaret konusunda son derece ileri görüşlüydüler. Örneğin, 1951 yılında Bahariye Mensucat'ın reklamlarını radyoda yayınlattılar. Üstelik dönemin yıldızı Orhan Boran'a hayli büyük paralar vererek, ilk konulu reklamı çeken firma olmuşlardı.

Bana ilginç geldi; tıpkı Topbaşlar gibi ailece İlim Yayma Cemiyeti'ne kurucu olan Ülker ailesi de reklamın yararına inanmış, o yıllarda Ülker Bisküvileri'nin reklamını radyoya vermişlerdi...

"Beyaz Türkler" radyoda reklamın gücünü keşfetmemişken "Beyaz Müslümanların bu konuda öncü olmalarını nasıl analiz etmeliyiz!..

Rastlantı mı; zamanla "Beyaz Müslümanların iş alanı tekstil, "manken sektörü"nü de patlatacaktı. Televolelere karşı çıkanlar bu neden-sonuç ilişkisi üzerine düşündüler mi ?

Bahariye Mensucat'ın ilk yönetim kurulu başkanı aileyi İstanbul'a getiren baba Ahmed Hamdi Efendi'ydı. Onun vefatının ardından bu göreve oğlu Hulusi Topbaş getirildi. Ondan sonra ise yönetim kurulu başkanlığını Hulusi Topbaş'ın oğlu Eymen Topbaş devraldı.

Eymen Topbaş bu zorlu görevi yürütürken en büyük yardımcı ağabeyi Faruk Topbaş'tan gördü.

Faruk Topbaş, Suudî işadamı İbrahim Şakir ile Semiha Şakir'in kızı Ghade'yle evlendi.

1905 İstanbul doğumlu, Türkiye'nin en hayırsever kadını olarak gösterilen Semiha Şakir kimdi?

Ailesi Bosnalı'ydı. Bursa'ya göç etmişlerdi; tekstilciydiler; ipek fabrikaları vardı.

Semiha Şakir'in ağabeyi Rifat Pekiş'in kızı Yüksel, Fehmi Behlil'le evliydi.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Berlin Üniversitesi'nde iktisat eğitimi alırken savaşın çıkmasıyla Bosna'ya, oradan da Türkiye'ye gelir. İthalat işine yönelir, Türkiye'de ilk radyo ve televizyon işi yapanlardan olur. Hükümet bir ara televizyon ithal ve montaj edebilme yetkisini sekiz kişiye vererek dondurduğunda Fehmi Behlil de sekiz kişiden birisi olur. Fehmi Bey, şirketini daha sonra Alarko'ya satar. Fehmi Behlil evliliğini ise, Arif Mardin'in evinde tanışacağı Pekiş ailesinden Yüksel Hanım'la yapar. Yıl 1954'tür. (Cemal A. Kalyoncu, *Paranın Efendileri*, 2003, s. 136.)

Fehmi Behlil'in dedesi Adana'daki Bossa (o zamanki adı Bosna) fabrikasının ilk sahibi Salih Bosna'ydı. Yani tekstilciydi.

Fehmi Behlil'in kız kardeşi Bedia, TKP'nin önde gelen isimlerinden Rasih Nuri İleri'yle evliydi.

Fehmi Behlil'in amcası İbrahim'in oğlu Hakan ilk evliliğim TİP Genel Başkam Mehmet

Ali Aybar'ın kızı Güllü Aybar'la yaptı.

Fehmi-Yüksel Behlil çiftinin çocukları Zeynep Fadıllıoğlu'dur.

Ünlü modacı Rıfat Özbek, Yüksel Hanım'ın kız kardeşi Melike'nin oğludur. Diğer evlat İse, Ürdün Fahrî Konsolosu Mithat Özbek!

Yüksel Hanım'ın diğer kız kardeşi Cenap Hanım, işadamı Şerif Egeli'nin eşidir.^{11[65]}

Semiha Şakir'in akrabaları arasında ünlüler çoktu, İzmirli Özgörkeyler, Cemâl Özgörkey ve Armağan Özgörkey, kız kardeşi Feriha'nın torunlarıydı.

Semiha Şakir, yirmi yaşında Suudî işadamı İbrahim Şakir'le evlenerek Lübnan'a gitti. Uzun yıllar Beyrut, Mısır, Mekke, Riyad, Londra ve İstanbul'da yaşadı.

İki oğlu Ghazi ve Ghassan ile bir kızı Ghade oldu.

8 Eylül 1998'de tedavi gördüğü Gülhane Askerî Tıp Akademisi (GATA) Haydarpaşa Hastanesi'nde doksan üç yaşında vefat etti. Arkasında onlarca hastane, sağlık ocağı, okul, huzurevi bıraktı.

Faruk Topbaş'ın eşi Ghade ve kızı Dina Topbaş sadece İstanbul sosyetesinin değil Avrupa jet-sosyetesinin önde gelen iki ismidir. Düşünleriyle, davetleriyle, partileriyle hep gündemdeler. Flörtleriyle gündeme gelen Dina Topbaş'ı bugüne kadar kimse nikâh masasına oturtmadı.

Dina Topbaş, Semiha Şakir Vakfı Yönetim Kurulu başkanlığını yürütüyor.

Semiha Şakir'in yardımseverliğini çocukları sürdürüyor.

Yıllardır Arap ve Türk sosyetesinin evlerini dekore eden Zeynep Fadıllıoğlu son projesini, "Bir cami tasarlamak istiyorum" diye açıklamıştı. Semiha Şakir'in üç çocuğu Ghassan, Ghazi ve Ghade, Karacaahmet'te yaptıracakları caminin tasarımını Zeynep Fadıllıoğlu'na verdiler. Kime vereceklerdi ki ? Semiha Şakir, Zeynep Fadıllıoğlu'nun annesinin halası değil miydi?

İslamî çevrelerin yakından tanıdığı Topbaş ailesinin bir ferdi; Eymen Topbaş'ın ağabeyi Faruk, İstanbul sosyetesinden Ghade Şakir'le evlenmişti.

Peki, ANAP'ın "takunyalılar takımından diye bilinen Eymen Topbaş kimle evlendi: İstanbul sosyetesinin yakından tanıdığı M. Ferruh-Ferhunde Verdi çiftinin kızı Füsün Verdi'yle...

Bu evliliği daha iyi anlayabilmek için bu kez kısaca, Verdi ailesine bir göz atmalıyız:

Fazıl Verdi ve eşi Nigâr Hanım Giritli'ydı. Zaten orada evlenmişler, Girit Yunanistan'a geçince İstanbul Moda'ya taşınmışlardı.

XX. yüzyılın başında Moda'da İngiliz Levantenler nüfus olarak ağırlıktaydı. İngilizce bildikleri için Verdiler, kısa sürede İngilizlerle çok samimi oldular.

Fazıl Verdi, İngilizlerle ortak ticaret yapmaya başladı. Bu ortaklık Cumhuriyet döneminde de sürdü; Türkiye'nin ilk ithalatçıları arasındaydı. Özellikle otomotiv ve savunma sanayii sektörünün önde gelen isimlerindendi.

Fazıl-Nigâr Verdi'nin üç çocukları oldu: Ali Ferruh, Perihan ve Nejat.

Ali Ferruh Verdi, uzun bir süre İrlanda fahrî konsolosluğu yaptı. Anlaşılan İngiliz dostluğu hiç bitmemişti.

Türkiye'de özel uçağı olan ilk işadamıydı.

Ferhunde Hanım'la evliliğinden Füsün isminde bir kızı ve Bülent isminde bir oğlu oldu.

Ali Ferruh Bey, 8 Kasım 2003'te vefat etti. Eşi Ferhunde Hanım, hâlâ İstanbul

⁶⁵ Şerif Egelinin kardeşi Selim Egeli, Rona Yırcalı'nın ablası Demet Yırcalı'yla evlidir. Kamuoyu **Selim Egeli'yi, Turgut Özal'ın reklam ve tanıtım işlerini yaptığı**nda tanıdı. Her iki kardeş de Şişli Terakki'de ve ardından Robert Kolej'de öğrenim görmüşlerdir. Şerif Egeli, Şişli Terakki'den okul arkadaşı Şarık Tara'nın ENKA'sının hissedarlarındandı. **ENKA'yı büyüten ilk büyük iş Suudî Arabistan'da gerçekleşti; ardından Ürdün, Cezayir, Libya ve Irak geldi.** Şerif Egeli, Yahudilerin İspanya'dan gelişlerinin 500. yılı nedeniyle kurulan "500. Yıl vakfı" kurucusudur.

sosyetesinin en güzel hanımefendilerinden biri.

Perihan Verdi ilk evliliğini Doktor Muzaffer Canpolat'la yaptı.

Canpolatlar da Giritli'ydi. Aileler oradan tanışıyorlardı Yunanlılar adayı ele geçirince Canpolatlar Önce Kıbrıs'a taşınmışlardı.

Perihan-Muzaffer Canpolat çiftinin bir oğlu oldu: Faruk Canpolat.

Perihan Hanım, eşinin ölümünden sonra Bulgaristan asıllı ABD vatandaşı işadamı Ely Todorow'la hayatını birleştirdi. Ely Todorow bir süre, New York Manhattan'da, Robert Kolej İstanbul Derneği başkanlığını yürüttü.

Nejat Verdi, Alman Lilo Hanım'la evlendi. Türkiye'nin ilk otomotiv sektörünü kuran isimlerden biri olarak biliniyor. Tuzla Jeep'in ilk üreticisiydi. Üç çocukları var: Aylin Bahar, Nilüfer Verdi ve Fazıl Murat Verdi.

1953 doğumlu, Berkeley mezunu Murat Verdi, bankalara ve nakit akışı yüksek kuruluşlara para toplama, saklama, sayma, dağıtma hizmeti veren güvenlik şirketi "Secur Verdi'nin sahibi. Dokuz bankanın parasını onun şirketi taşıyor. 6 000 metrekaarelik İstanbul Kadıköy'deki şirket merkezinde 800 kişi çalışıyor.

Ankara, İzmir, Bursa, Adana ve Antalya'da şubeleri var.

Murat Verdi, bankaların ve büyük kuruluşların paralarını saymakla, taşımakla kalmıyor, memleket ekonomisi likide sıkıştığında hemen para yetiştiriyor...

Yani, Türkiye'de paranın kimde olduğunu bir tek o biliyor!..

La Tyaviata, Aida, Nabucco, Rigoletto gibi klasik operaların yaratıcısı İtalya'nın ünlü bestecisi Giuseppe Verdi'yle bizim Verdilerin görünürde bir akrabalığı yok. Ancak, gerek Murat Verdi gerekse Nilüfer Verdi müzikle çok ilgililer. Orkestralarda çalışıyorlar; Murat Verdi iyi bir perküsyon ustası.

Caz piyanisti Nilüfer Verdi Bilgi Üniversitesi Müzik Bölümü başkanı ve TRT İstanbul Hafif Müzik ve Caz Orkestrası şefi Neşet Ruacan'la evliydi. 1997'de *Mana* adlı albüm çıkardı.

Eşinin kız kardeşi, Türkiye'nin en iyi sesi Nükhet Ruacan'a eşlik edip konserler verdi.

Yani görünen şu ki, İtalyan millî marşını bile bestelemiş olan dâhi besteci Giuseppe Verdi'nin ailesi kim bilir belki de Girit'ten İtalya'ya göçmüştü !..

Evet, sadece ağabey Faruk Topbaş değil, Eymen Topbaş da İstanbul sosyetesinin tanınmış isimlerinden biriyle, Füsun Verdi'yle evlenmişti.

Meseleye bir de başka açıdan bakalım:

Füsun Verdi Bahariye Mensucat'ın sahibi Eymen Topbaş'la evlenmişti.

Füsun Topbaş'ın kardeşi Bülent Verdi kiminle evlendi dersiniz; Narin Mensucat'ın sahihi, tekstilci Halit Narin'in kızı Mine Narin'le...

Biz de sanıyoruz ki "Verdi" bir perde adı!

Türkiye'nin iki büyük tekstil firması Bahariye Mensucat ve Narin Mensucat meğer akrabamış ! Adana ve Bursa'daki tekstilcileri de unutmayalım lütfen.^{12[66]}

Bakalım Topbaşlarda daha ne akrabalıklar çıkacak?..

Bu konuya girmeden önce bir soru yöneltmek istiyorum: Türkler tekstil işini, tüccarlığını kimden öğrendi ? Araştırılması gereken bir soru.

⁶⁶ Sanıyorum dikkatinizi çekti; bu kitapta adı geçen herkesin neredeyse iş alanı tekstil ! Sabetayistlerin tekelinde olan sektör daha sonra Müslüman işadamlarının eline nasıl geçmişti ? Ya da aslında geçmedi mi ? Araştırılması gereken bir konu değil mi ? Mevlevî Mehmed Esad Efendi'yi yazarken akrabaları Bezmenlerden bahsetmiştim. Bir başka konuyu araştırırken tesadüfen karşıma, Mehmed Esad Efendi'nin öğrencisi ve *Sefine-i Evliya* kitabının yazarı Hüseyin Vassaf in torunları çıktı. "Erler" soyadını alan torunlar otuz üç yıl, dokuma makineleri üretiminde dünya lideri olan Belçikalı Picanol firmasının Türkiye distribütörlüğünü yaptılar. Erler Makine ve Mümessillik AŞ bugün, öğrenimini Şişli Terakki'de ve ABD'de Clemson Üniversitesi'nde tekstil üzerine gören, dördüncü kuşak Ahmet Erler'in başarılı yönetimiyle, tekstil sektörünün önde gelen firmalarındandır.

Araştıracak kişilere bir ön bilgi vereyim; bu konuda dilimize yerleşmiş sözcüklerin çoğunun İbranîce olması ilginç değil mi ?

Antariye (entari), astar (astar), atlas (atlas), basma (basma), batista (patiska), baul (bavul), bindallı (bindallı), bohça (bohça), camaşır (çamaşır), dulbent (tülbent), esnaf (esnaf), fustan (fistan), gerdan (gerdan), hırka (hırka), cepken (cepken), cube (cüppe), katife (kadife), koltuk (koltuk), kürk (kürk), kuşak (kuşak), mendil (mendil), oya (oya), pabuç (pabuç), peştamal (peştamal), şalvar (şalvar), secade (seccade), şerik (şerit), sırma (sırma), yaşmak (yaşmak), yazma (yazma), yemeni (yemeni), yelek (yelek)...

Bu sözcüklerin önemli bir bölümü de İspanya'dan gelen Yahudilerin kullandığı Ladino dilinden geçmişti

Evet, araştırılması gereken önemli bir konu, böylece biz de "tekstil kardeşliğinin nerelere dayandığım öğrenebiliriz!..

Aklıma geldi: İbranîce'de "kutsal yerlere gitme"nin karşılığı "ziyarat"tı.

Topbaşlara devam edelim. Bakalım daha ne akrabalıklar var?

Eymen-Fusun Topbaş çiftinin tek çocukları oldu: Esra Topbaş.

Esra Topbaş, İstanbul iş çevrelerinin yakından tanıdığı Mehmet-Roula Habbab çiftinin oğlu Sami Habbabla evlendi.

Geçen yıl evlenen çiftin, Saithalimpaşa Yalısındaki düğününü İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş kıydı. Esra Topbaş'ın şahitliğini amcası Faruk Topbaş ile kuzeni Fazıla Bahar yaparken, damat Sami Habbab'ın şahitliğini kız kardeşi Selin Habbab ile Lübnan Odalar Birliği Başkanı Adnan Kassar yaptı.

Erkek tarafının şahidinden de anlaşıldığı gibi Habbab ailesinin kökeni Lübnan'dı. Tekstil sektöründeydiler; yıllar önce Beyrut'u, Afrika'yla iş yapan tek tekstilci onlardı. 1971'de Beyrut ateşler içinde kalınca İstanbul'a gelip Nişantaşı'na taşındılar. Türk vatandaşı oldular.

Habbablar zamanla iş hayatında sektör değişikliği yaptılar.

Transteknik Holding sahibi Habbablar ağırlığı enerji sektörüne verdiler. Delta Petrol, Irak, Gürcistan ve Azerbaycan gibi ülkelerle petrol işi yapıyor. Konica Minolta gibi ürünlerin Türkiye distribütörüydüler.

Mehmet Habbab, Türkiye-Lübnan İş Konseyi başkanı.

21 ekim 2001 tarihli *Milliyet* gazetesi, "*Milliyet*, CIA'nın hazırladığı raporu ele geçirdi: İşte Türk Ladinciler" başlığıyla verdiği haberde, Usame bin Ladin bağlantılı işadamlarını açıkladı. Bunlardan biri de işadamı Mehmet Habbab'dı. Ancak ertesi gün işadamı Habbab, Usame bin Ladin'in değil Baba Bush'un dostu olduğunu gösteren fotoğraflarla açıklama yaptı.

Ertesi gün *Milliyet*, Mehmet Habbab'ın haberi yalanlayan açıklamasını yermekle yetindi.

Peki CIA raporu yalan mıydı ? Ya da raporun varlığı doğru, içerdiği bilgiler mi yalandı"

İçeriği yalan bile olsa, bir raporun varlığı söz konusuydu; çünkü haber "Raporu ele geçirdik" diye verilmişti.

O halde bu belgeyi kim, neden *Milliyet*'e sızdırmıştı?

Karışık bir iş; saten Sovyetler Birliği'ne karşı Müslümanları Usame bin Ladin liderliğinde cihada çağıran ve bu nedenle yıllarca oluk oluk para akıtan CIA değil miydi ?

Türkiye'deki "CIA-İslamî örgütler ilişkisi"ni kim araştıracak?

Paul Henze-Ruzi Nazar-Murat Bayrak-Cemalettin Kaplan ilişkileriyle başlanabilir...

Neyse, bunlar karışık mevzular, biz Topbaşların^{13[67]} biraz da ticarî ilişkilerine

⁶⁷ Türk edebiyatının ünlü yazarı Tarık Buğra'nın (1918-1994), teyzesi Alim Pudu Hanım vasıtasıyla Topbaşlara akraba olduğu söyleniyor. [TRT'ye dizi olarak da çekilen Küçük Ağa romanının yazarı Buğra, Akşehir doğumlu](#). İstanbul Lisesi ile Konya Lisesi'nde okudu. Edebiyat Fakültesi'ni bitiremedi. Şişli Terakki Mektebinde öğretmenlik yaptı. Abdi İpekçi vasıtasıyla uzun yıllar *Milliyet* gazetesinde yazıları ve öyküleri yayımlandı. İlk evliliğini Jale Baysal'la yaptı; bu evlilikten olan Boğaziçi

bakalım...

"MUKADDES MİLYARLAR"

1980'li yıllarda basının hiç gündeminden düşmezdi, ANAP'lı muhafazakârların icraatları...

Topbaşlar ANAP'ın en büyük destekçisiydi. Eymen Topbaş parti kurucusu bile olmuştu. Ayrıca ANAP İstanbul il başkanlığını yürütüyordu.

İlişki sadece siyasî değildi; Topbaşlar ile Özallar ticarette de ortaklıklar. ANAP'ın hükümet olmasıyla ardı ardına şirketler kurulmuştu.

Bu şirketlerin ortakları ise çokuluslu Arap şirketleriydi...

Gelin sizi yıllar öncesine götürelim. 1986 yılında Mustafa Sönmez *Yeni Gündem* dergisinde bakın neler yazmıştı:

Eğer İstanbul'da yolunuz herhangi bir vesileyle Zincirlikuyu üzerinden Mecidiyeköy'e düşüyorsa ya da hafta sonu Ali Sami Yen Stadı'ndaki bir futbol maçına gidiyorsanız, çevrenize şöyle bir göz atın, yeni yapılan bir inşaatı arasın gözleriniz. Ali Sami Yen'e varmadan 100 metre ileride, Pamukbank Genel Müdürlüğü ile Tekel Likör Fabrikası'nın arasındaki dev inşaatı hemen fark edeceksiniz. İnşaatın künyesini oluşturan tabelaya da göz atın. Üstünde, "İşin Adı: Akabe Ticaret Merkezi, Mal Sahipleri: Akabe inşaat, Sanayi ve Ticaret A.Ş. Vahit Ağaoğlu ve Memduh Ağaoğlu, Firması: Akabe İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş." yazar.

Bu isimler size bir şey ifade ediyor mu ? Etmiyorsa söyleyelim.

Akabe İnşaat, Başbakan Turgut Özal'ın kardeşi Korkut Özal ile ANAP İstanbul İl Başkanı Eymen Topbaş'ın ortağı Oldukları bir şirket. Dolayısıyla İstanbul'un en önemli iş merkezi Gayrettepe'de yükselen bu dev inşaatın sahipleri arasında Korkut Özal ile Eymen Topbaş da var.

Yapımı hızla süren inşaat 17 000 metrekare üzerine kurulu. Arsa, Ağaoğlu ailesinin. Özal-Topbaş ailesiyle yapılan anlaşmayla iş merkezi inşaatına karar kılınmış. Projenin gerektirdiği üçgen şeklindeki Belediye'ye ait bir alan da Şişli Belediye Başkanı M. Emin Sungur'un oluru ile satılmış. Sungur, Tarım Bakanı Hüsnü Doğan'ın eniştesi, Hüsnü Doğan da Özalların teyze oğlu.

Üçü zemin kat altında olmak üzere 15 katlı bir ticaret merkezi olarak 1987 sonlarında tamamlanması beklenen Akabe Ticaret Merkezi'nin bazı katları satılmaya başlanmış bile. Her kat kaç lira dersiniz ! 1 milyar TL. Evet, tam 1 milyar. Böyle olunca Akabe Ticaret Merkezi en azından 15 milyarlık bir yapı olarak değerlendiriliyor. Ama ne 15 milyarlık ticaret merkezi, ne de Dolapdere'de yeni yapılacak gökdelenler için de arsa almış oldukları söylentileri Özalların son üç yılda göstermiş oldukları hızlı yükselişi yansıtabiliyor. ANAP iktidarında geçirilen son üç yılın bilançosu çok daha çarpıcı: On şirket, bir "faizsiz banka'ya da dolaylı ortaklık ve İstanbul'un göbeğine dikilen 15 katlı bir iş merkezi, dinsel özelliği ağır basan 3 vakıf...

Özal-Topbaş ortaklığının ekonomik çapı hakkında on beş katlı bir iş hanının pek bir fikir vereceğini sanmıyorum. Zaten Mustafa Sönmez de bunu haberine sadece giriş yapmıştı, iş ilişkisinden önce Turgut Özal'ın parti kurma kararından sonra destek arayışları için nerelere gittiğini kısaca bir anımsayalım:

1983 yazı, Özal biraderler için bir hayli hareketliydi. 1982 sonlarında parti kurma kararı veren Turgut Özal, ilk yurtdışı ziyaretini Suudî Arabistan'a yaptı. Cidde'de birkaç gün kalan Özal, o sırada İslam Kalkınma Bankası müşaviri olan Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş'la uzun uzun görüştü, ilginçtir, Korkut Özal'ın bakanlık yaptığı MC hükümetleri döneminde TRT genel müdürlüğü yapan Yalçıntaş, İslam Kalkınma Ban-

Üniversitesi öğretim üyesi Ayşe Buğra, Osman Kavala'yla evlendi. Ünlü gazeteci Yalçın Doğan'ın annesi Mehire ile Tarık Buğra, başka bir üvey kardeşiler.

kasındaki bu görevini bir süre sonra Korkut Özal'a terk edecekti.

Turgut Özal Cidde'de olduğu sırada, İslam Konferansı Sekreteryası, Dünya İslam Birliği ve İslam Kalkınma Bankası'yla özel temaslarda bulundu. Suudî Arabîstan dönüşü İstanbul'da kısa bir süre kalan Özal, 14 Aralık 1982'de de ABD'nin yolunu tutuyordu. New York, Washington, Houston arasında âdeta mekik dokuyan Özal, orada ABD hükümet, üyeleri, İMF ve Dünya Bankası yetkilileri ile görüştü, parti kuracağını açıkladı.

Turgut Özal, icazet turu'nu andıran dış gezilerini sürdürürken, diğer birader Korkut Özal da, bir ayağı Suudî Arabîstan'da olmak üzere, ardı ardına kuracağı şirketlerin hazırlıklarını yapıyordu. Korkut Özal ticarî yaşamına ilk adımını, daha sonra ANAP il başkanı olacak Eymen Topbaş'ın şirketi Hak Yatırım'da atmıştı. Hak Yatırım'a yüzde bir hisse ile ortak olan Korkut Özal aynı yıl Topbaş ailesi ile ortaklaşa Akabe İnşaat'ı kurdu. Korkut Özal, Topbaş ailesi ile Hak Yatırım'ın dışında Hak Ticaret Tekstil ve Kimya AŞ adlı bir ortaklık daha oluşturmuştu. Böylece Topbaş ailesi ile ortaklık, Akabe, Hak Ticaret ve Hak Yatırım aracılığıyla kurulmuştu. Akabe inşaat kurulduktan bir süre sonra Suudî Arabîstan'da, Cidde'de, büyük bir inşaat işi almıştı. Bu inşaat daha sonra Türkiye'de Al Baraka Türk adıyla faaliyete geçecek Dallan ya da Al Baraka Grubu'nundu. Al Baraka, o sıralar Türkiye'de "özel finansman kuruluşu" oluşturma girişimlerini sürdürüyordu.

Grubun başkanı, dönemin başbakanı Ulu ile görüşüyor, ancak gerekli mevzuat bir türlü çıkmıyordu. Al Baraka, sonuçta Korkut Özal-Topbaş ortaklığı Hak Yatırım'a, "Gelin bu işi birlikte yapalım" diyecekti.

Ortaklık konusunda ilke anlaşmalarına varılır, paylar belirlenirken, Turgut Özal'ın partisi ANAP da 6 Kasım 1983 seçimlerine, kaynağı soru işaretlerine yol açan, oluk oluk para harcayarak hazırlanıyordu.

Özal-Topbaş ikilisinin Suudî sermayesiyle kaynaşmasını sağlayan Al Baraka Türk AŞ'nin kuruluşu, 16 Aralık 1983'e yani Turgut Özal iktidarının kuruluşundan hemen iki gün sonraya denk geliyordu. Al Baraka'nın faaliyetlerine olanak sağlayan mevzuat önceden hazırlanmış ve iş imzaya bırakılmıştı. Turgut Özal'ın başbakan olur olmaz ilk işlerinden biri "Özel finansman kurumlarının kurulmasına ve faaliyetlerine ilişkin kararname"yi imzalamak oluyordu.

Artık Korkut Özal-Topbaş ortaklığı Suudî sermayesiyle bütünleşiyordu. Beş milyar sermaye ile kurulan Al Baraka Türk'te ANAP İl Başkanı Eymen Topbaş'ın kardeşi Mustafa Latif Topbaş ikinci başkan olurken, Korkut Özal'ın sağ kolu olarak tanınan ve diğer şirketlerinde ortak-yönetici olan Talat İçöz yönetim kurulu üyeliğine getiriliyordu. Al Baraka'nın Arap ortakları ise Korkut Özal'ın müşavirliğini yaptığı İslam Kalkınma Bankası, Katar İslam Bankası, Bahreyn İslam Bankası, Bahreyn İslam Yatırım Bankası ve Ürdün İslam Bankası'ydı.

Al Baraka çokuluslu bir finans grubuydu Türkiye dışında 11 ülkede, 12 şirketi vardı. Bunlardan ikisi İngiltere'de, diğerleri Suudî Arabîstan, Tunus, Bahreyn, Sudan, Tayland, Moritanya, Bangladeş, Ürdün, Lüksemburg ve Danimarka'da bulunuyordu. İşte Başbakan Turgut Özal'ın kardeşi, eski MSP milletvekili, MC hükümeti döneminin bakanı Korkut Özal, böyle bir çokuluslu finans kuruluşunun dolaylı da olsa ortağı olmuştu. Bu çokuluslu ilişkinin ANAP ile ilgili diğer önemli halkası, Al Baraka'ya ANAP İstanbul İl Başkan Eymen Topbaş ailesinin ortak olması idi.

Yeni Gündem dergisinin yirmi yıl önceki haberi böyleydi. Bu habere bir ekleme yapalım: Al Baraka Türk Özel Finans Kurumu'nun yönetim kurulu da şu isimlerden oluşuyordu:

Başkan: H. E. Saleh A. Kamel; ikinci başkan: Mustafa Topbaş; üyeler Mahmoud Jamil Hassoubah, Dr. Abdul Razzak Kamel, Talat İçöz ve Kemal Unakıtan.

AKP'nin Maliye bakanı Kemal Unakıtan o yıllarda Bahariye Mensucat'ta çalışıyordu.

Ayrıca Topbaşların, Akabe inşaat, BEM Dış Ticaret, Bedir Dış Ticaret, MKS Marmara Kimya, Sakarya Gıda, Bereket İplik AŞ gibi şirketlerin yönetimindeydi (Nedim Şener, *Fırsatlar Ülkesinde Bir Kemal Abi*, 2005, s. 26.)

TANIDIK İSİMLER

Gelin bu şirketlerden birini mercek altına alalım:

Örneğin Bereket iplik AŞ'nin ortaklarına bir bakalım: Abidin Topbaş, Ahmet Topbaş, Kemal Unakıtan, İbrahim Çağlar, İlhan İmik, Salim Alkan, Mehmet Emin Özcan, Adnan Büyükdeniz ve Ahmet Ertürk.

Topbaşları tanıyorsunuz.

Kemal Unakıtan AKP hükümetinin Maliye bakanı olmadan önce Topbaş ailesiyle birlikte Al Baraka Türk'ün kurucusu ve yöneticisiydi.

Ahmet Ertürk, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun (TMSF) başkanı olmadan önce, Al Baraka Türk'ün genel müdür yardımcısıydı.

Adnan Büyükdeniz, AKP hükümetinin Merkez Bankası başkanlığı için düşündüğü isimdi. Adı Çankaya Köşkü'nden geçmedi. O da Al Baraka Türk'ün çeşitli kademelerinde görev yaptı.

Mehmet Emin Özcan da Al Baraka Türk'te görev yaptı. AKP hükümetiyle birlikte sırasıyla Emlakbank, Halkbank ve Ziraat Bankası gibi kamu bankalarının üst düzey yöneticiliğini yaptı. Halen Ziraat Bankası Yönetim Kurulu üyesi ve Kazakistan Ziraat Bankası Yönetim Kumlu başkan vekili.

Salim Alkan, Al Baraka Türk genel müdür yardımcısıyken TMSF ikinci başkanlığına atandı. TMSF tarafından el konulan birçok şirketin yönetim kurulunda yer aldı.

İlhan İmik, Ülker grubuna ait Family Finans ile Boydak grubuna ait Anadolu Finans'ın birleşmesiyle kurulan Türkiye Finans Katılım Bankası Yönetim Kurulu üyesi.

AKP'nin kurucularından İbrahim Çağlar, seçimlerde Murat Yalçıntaş'ın listesinden girdiği İstanbul Ticaret Odası'nın başkan yardımcısı.

Yalçın Öner, Al Baraka Türk'ün ikinci başkanıydı. Aynı zamanda Ülker grubunda denetçilik görevini üstlendi. Bu gidişle o da bir kamu görevine atanabilir...

Başta Kemal Unakıtan olmak üzere bu isimlerden bazıları hayalî ihracat, vergi ve gümrük kaçakçılığı iddiasıyla yargı önüne çıkmaktan son anda AKP hükümetinin 4 nisan 2003'te çıkardığı Vergi affı'yla kurtuldu...

Bu kitabın konusu AKP hükümeti ve "yeşil sermaye" değil

Bizim üzerinde durmak istediğimiz bir başka konu var.

Bereket iplik AŞ örneğini vermemizin nedeni başka. Gördüğünüz gibi AKP hükümeti parayla ilgili kamu kuruluşlarının başına, Al Baraka Türk gibi faizsiz bankacılık yapan özel finans kuruluşlarının yöneticilerini atamaktadır.

Al Baraka Türk yöneticilerinin, AKP hükümeti tarafından parayla ilgili kamu kuruluşlarının basma getirilmesi çok tartışıldı.

Tartışmalarda, kimi, AKP'nin parayı kontrol etmek istediğini söyleyerek, bürokratlarını kendi görüşlerinden insanlar arasından seçmesinin doğal olduğunu belirtti; kimi ise, "yeşil sermaye"nin devleti ele geçirme hareketi olarak yorumladı bu atamaları.

Bizim aradığımız başka:

Turgut Özal hayranlarına sorarsanız, faizsiz finans sistemini Türkiye'ye getirip, Müslümanların elindeki paraları ekonomi çarkına sokarak büyük bir icraat yapmıştı.

Doğruluk payı var. Ama bilgi eksik; "faizsiz bankacılığın" global bir yapı kazanmasında ABD faktörü vardı.

Ayrıca bir ekleme yapmalıyım: Türkiye'de yaygın inanç olarak faizsiz finans kurumlarının Arap ülkelerinden geldiği sanılır. Yanlıştır. Turgut Özal döneminde bu finans

kurumlarına yasal altyapı oluşturulurken İngiltere'de bu şekilde faaliyet gösteren bir kurumun ana sözleşmesi aynen tercüme edilmişti!

Faizsiz bankacılık fikri eski yıllara duymuyor. Hammurabbi'den Hanefî fakihlere, Venedik tüccarlarından Galata sarraflarına kadar uzanıyor.

Ve unutmayınız; faiz Hristiyanlık ve Yahudilik'te de yasaktır!

Yahudilik'te faiz yasağı olmakla birlikte, "Kardeşinden faiz almayacaksın" hükmüyle Hristiyanlardan ve Müslümanlardan faiz alınabilmektedir.

İddiaya göre Yahudiler, Hristiyan ve Müslümanlardaki faiz yasağı nedeniyle dünya "faiz imparatorluğu"nu ele geçirdi!

Hristiyanlık, Martin Luther tarafından kurulan Protestanlıkla bu yasağı deldi. Böylece Hristiyanlar "serbest pazarca güçlenerek girdi.

Faizsiz bankacılığın asıl gelişimi son yirmi beş yılda oldu.

1970'li yıllarda ABD, İngiltere gibi kapitalizmin devlerinin kaynak sorunu vardı. Diğer yanda 1974 petrol krizi nedeniyle, petrolü pahalıya satan Arapların elindeki servet çok büyüdü.

Bu servetin (paranın), "İslam bankacılığı", "faizsiz bankacılık", "kâr-zarar ortaklığı", "gelir ortaklığı", "gelir desteği" gibi türlü kavramlarla, İdeolojik manüplasyonlarla "sistem"e girmesi gerekiyordu.

Petrol zengini Müslüman sermayesinin Batı'ya gelmesi için önce birkaç adım atıldı:

İngilizler kendileri için tarihsel bir simge olan Harrods Mağazalarını bile Arap el-Fayed'e sattı.

Londra'daki o güzelim tarihî evler, köşkler, villalar hep Arapların oldu..

Ama Batı, sadece mağaza, ev satarak Arapların elindeki parayı New York'a, Londra'ya getiremeyeceğini biliyordu.

Batılı kuruluşların iştahı çok kabarmıştı. Daha çok para gelmeliydi. Ve hemen gelmeliydi.

Faizsiz finans kurumları, Dallah-Al Baraka grubu, Dar-a Maal Al İslami, Faisal Finans Kurumu, Kuwait Finance House gibi araçlarla Müslüman sermayesi dünya ekonomik sistemine entegre edildi.

ZAPSULANN İLGİNÇ ORTAĞI

İşin bir başka yönünü de hatırlatayım: Afganistan'da Sovyetler Birliği'ne karşı CIA tarafından başlatılan "cihat" ile faizsiz finans sisteminin gelişmesi hemen hemen aynı yıllara denk geldi. Kızıl Ordu'yla yapılan savaşın maddî faturasını bir göz önüne getirin. Artık biliyoruz ki, CIA dünyanın her yanından topladığı mücahitlerle kendisi temas kurmuyordu. Aracı kimlerdi? Paralar kimler aracılığıyla cihat için çarpışan el-Kaide'ye, Taliban'a gidiyordu.

Dememiz o ki, özellikle 1980'li yıllarda büyük bir güç haline gelen faizsiz finans kurumlarını bir de bu açıdan düşünün...^{14[68]}

Ama...

Faizsiz bankacılığın gelişim çizgisi 2000'li yıllarda büyük bir sarsıntı geçirdi. 11 Eylül 2001 tarihinde New York'taki İkiz Kuleler'e saldırıdan sonra, Afganistan'daki "cihatla yapılan yardımların adı "terörü desteklemek" oluverdi. Artık, Dallah-Al Baraka gibi çokuluslu finansal şirketler gözetim altındaydı.

Bu nedenle, Türkiye'de Topbaşların, Zapsuların ortağı gözüken Yasin Abdullah el-Kadı'nın, birdenbire Usame bin Ladin'in en büyük finans kaynağı olduğu ortaya çıkıvermişti!

Oysa, Suudlu el-Kadı sıradan bir işadamı değildi. Suudî Arabistan'daki M. M.

⁶⁸ 2005 yılında ABD'de Pulitzer Ödülü'nü kazanan gazeteci Steve Coll'un *Hayalet Savaşları* adlı kitabında bu ilişki açıkça anlatılır. Kitabın iki "başrol oyuncusu" vardır; biri ABD istihbaratı CIA; diğeri de Suudî Arabistan istihbaratıdır.

Badkook Co.'nun başkan yardımcısıydı. ABD Nevada eyaletindeki Global Diamond Resource'ün direktörlüğünü yapmıştı. Artık ABD tarafından terörizmle mücadelede en önemli hedef haline gelen Ortadoğu kaynaklı finansal kurumların çoğuna ortaktı.

Dün cihat için "mücadele" verenler, 11 eylül 2001'den sonra yeni dünya düzenine çabuk "adapte" olamayınca terörist yapılvirmişti!..

Dolayısıyla, Usame bin Ladin'e finans yardımında bulunduğu için, Birleşmiş Milletler'in yasaklılar listesine aldığı, ABD'nin malvarlığına el koyduğu Yasin Abdullah el-Kadı, Topbaşlar ile Zapsuların sahip olduğu BİM şirketler grubuna 1999'da ortak olmuştu. İki yıl yönetim kurulunda görev yapmış, 1 Ekim 2001 tarihli genel kurulunda da yönetime seçilmişti; ancak birkaç ay sonra hem yönetimden hem de ortaklıktan ayrılmak zorunda kaldı...

Pakistanlı büyük işadamı Ağa Hasan Abedi'nin kurduğu -CIA'yla içli dışlı olduğu artık su yüzüne çıkan- Uluslararası Kredi ve Ticaret Bankası (BCCI), ne tesadüftür ki, Afganistan'daki savaşın bitmesinin ardından 1991 yılında Amerikan mahkemelerinde açılan dolandırıcılık ve rüşvet davaları sonucu battı!

Diyoruz ya, olayları ve gelişmeleri farklı "okumamız" gerekiyor...

Sizin için, Al Baraka Türk Genel Müdür Yardımcısı Ahmet Ertürk'ün TMSF başkanı olması ne ifade ediyor?

Ahmet Ertürk'ün şahsıyla hiçbir problemimiz yok. Meseleyi anlamaya çalışıyoruz sadece.

- 1969'da Mussolini'nin kara gömlekli faşistlerine özenip Malatya komando kampında mavi gömlek giyen antikomünist Müslüman gençlerin arasında Ahmet Ertürk de vardı.

- Kapitalizmin geliştirdiği faizsiz bankacılık sisteminin, Al Baraka Türk'ün yöneticisi Ahmet Ertürk'tü.

- Ve bugün kimine göre İMF, kimine göreyse "Kemal Derviş yasalarını uygulayan hükümetin ekonomik politikalarını hayata geçiren kurumlardan biri olan TMSF'nin başkanı da Ahmet Ertürk.

Dediğimiz gibi Ahmet Ertürk sadece bir örnek. "Bu çarkın" içinde olan sadece o değildi.

Meseleye daha geniş bakmanızı öneriyoruz, ilişkiler Soğuk Savaş döneminde kurulmuştu; örneğin İlim Yayma Cemiyeti'nin mütevelli heyetinde Eymen Topbaş'la birlikte Kemal Unakıtan da vardı.

Kemal Unakıtan'ın Al Baraka'dan gelip Maliye bakanlığı koltuğuna oturduğunu anımsatırken, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün İslam Kalkınma Bankası'nda görev yaptığını unutmamalıyız.

Yeri gelmişken yazmalıyız: Abdullah Gül Cidde'de İslam Kalkınma Bankası'nda 1983-1990 yılları arasında çalıştı. Uzman olarak görev yaptığı İslamî Kalkınma Bankası Araştırma ve Eğitim Enstitüsü'nün başkanı Nevzat Yalçıntaş'tı.^{15[69]}

NEVZAT YALÇINTAŞ AİLESİ

Türkiye, Nevzat Yalçıntaş'ın adını, Birinci Milliyetçi Cephe (AP-MSP-MHP) koalisyon hükümetinin, TRT Genel Müdürü İsmail Cem'i olaylı ve tartışmalı bir biçimde görevden almasıyla, Cem'in yerine genel müdür olduğu 1975'te duydu.

Yalçın Küçük, *Tekelistan* adlı kitabında yazdığı "Nevzat Yalçıntaş Sabetayist"tir iddiasını, katıldığı Flash TV'deki programda tekrarlayınca, Nevzat Yalçıntaş yayına katıldı ve Sabetayist olmadığını söyledi.

⁶⁹ İslam dünyasını bir çatı altında buluşturan, "İslam Konferansı Teşkilatı" gibi tüm dayanışma Örgütlerinin kuruluşuna, 1967 Arap-İsrail Savaşı neden olmuştu. Özellikle 1969'da Kudüs'teki Mescidiaksa'nın kundaklanması büyük bir reaksiyon yaratmış ve İslam ülkelerini bir araya getirmişti. Bu kuruluşların kilit noktalarına zamanla Türkiye'den bazı Sabetayistlerin getirildiği biliniyor; diğer katılımcı elli altı ülkeden de benzer nitelikte isimlerin getirilip getirilmediği, ayrı bir incelemeye ve değerlendirmeye muhtaç bir konudur.

Bir kişi hakkındaki hükmümüzü onun kendisiyle ilgili düşüncesine göre veremezsek de, "doğrudur" demek zorundayız...

O yıllarda sağ basın çok kaba bir söylemle İsmail Cem'in hep "dönme" olduğunu gündeme getirdi. Yazmadıklarını bırakmadılar. "Dönmelerin" okulları, mahalleleri, ne iş yaptıkları bir bir yazıldı, İsmail Cem'in rakibi Nevzat Yalçıntaş'ın oğlu Mehmet Yalçıntaş o günlerde "dönmelerin okulu" Şişli Terakki'ye gidiyordu! Nişantaşı'nda İsmail Cem'in amcasının oğlu Abdi İpekçi'yle komşu olan Nevzat Yalçıntaş, tüm bu kaba ve küfürlü yayınlara rağmen, çekinip veya korkup oğlunu Şişli Terakkiden almadı.^{16[70]}

Nevzat Yalçıntaş'ın diğer oğlu Murat ise Saint Joseph Fransız Lisesi'nde okuyordu.

Peki Nevzat Yalçıntaş kimdi:

Nevzat; Yalçıntaş'ın babası Hasan Efendi Ankaralı'ydı. Birinci Dünya Savaşı'nın yokluk yıllarında kocası tehcir nedeniyle sürgüne gönderilmiş bir Ermeni fırıncı kadının yanında çalışma hayatına başlamıştı. Sonra bakkallıktan toptancılığı kadar ticarete büyümüşü. Ankaralı Vehbi Koç'la aynı muhitte esnaftı.

Nevzat Yalçıntaş'ın eşi Meliha Hanım'ın babası Türkiye'nin ilk sanayicilerinden Mehmet Fahrettin Üretmen'di. İTO Başkanı Murat Yalçıntaş verdiği röportajlarda dedesinin Ankara'nın ilk sanayicilerinden olduğunu söylüyordu.

Oysa...

Mehmet Fahrettin Üretmen, ticaret hayatına 1930 yılında İzmir'de başlamıştı. İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde İstanbul'da kırtasiye ve nalburiye alanlarında faaliyet göstermişti. Balat'ta birkaç çivi makinesiyle kurduğu imalathanesini geliştirerek 1947 yılında Topçular'da Kışla Caddesi'nde her türlü tel mamulleri üreten bir fabrika kurmuştu. 1965'te aynı sahada entegre üretim gerçekleştirmek ve kütük üretmek üzere "Arkçelik Ltd Şti"yi; 1966'da Ortadoğu ve Balkanlar'ın en büyük refrakter malzeme üreticisi Süperateş, "Ateşe Mukavim Malzeme Sanayii AŞ"yi; 1969'da Emaş, "Endüstriyel Metalürji San. ve Tic. AŞ"yi kurdu.

Metal aksamlar, otomotiv ve traktör parçaları üreten Mehmet Üretmen, İlim Yayma Cemiyeti üyesiydi.

Mehmet Üretmen 1980 yılında vefat etti, ama şirketleri zamanla çok büyüdü: Etiler'deki Akmerkez benzeri bir alışveriş merkezini Esenler'de kurdular. Çağaloğlu'nda 137 bağımsız bölümden oluşan "Üretmen İş Hanı" adı verilen ticaret merkezini yaptılar. Şirket sayısı özellikle 1990 yılından sonra hızla arttı:

1992: Gamma Pak Sterilizasyon San. ve Tic. AŞ;

1996: Genesis Genel Enerji Sistemleri İnş. Taah. ve Diş Tic. Ltd. Şti;

1997: BAB Spag Staretejik Planlama Araştırma Geliştirme ve Tic. AŞ;

1998: BAB Diş Ticaret Tekstil İnşaat San ve Tic. Ltd Şti;

2003: Aset Bilişim Hizmetleri San. ve Tic. AŞ;

2004: Maranda Turizm İnşaat ve Diş Tic. AŞ;

2004: MMS Motor Makine San. ve Tic. AŞ.

⁷⁰ İnternet ortamında Şişli Terakki ve Feyziye Mektepleri gibi öğretim kurumlarının kurucularının Sabetayist aileler olduğu, bu okullardan mezun öğrencilerin listeleri yayınlanarak, "bunlar Sabetayist" ithamları yapılıyor; önyargılarla değişik yorumlarda bulunuluyor; bunlar doğru bir yöntem değildir. Sakat bir anlayıştır. Size bir örnek vereyim: Cemil Meriç, Feyziye Mektepleri'nde Fransızca öğretmenliği yapmıştır. İki çocuğu Mahmut Ali ve Ümit, Şişli Terakki'de okumuşlardır. Meriç ailesi, sanıldığı gibi Hataylı değil, Rumeli (Dimetoka) göçmenidir. Yakın arkadaşı Kemal Sülker'in anlatımına göre, Cemil Meriç sürekli adını değiştiriyordu: "Hüseyin Cemil", "Djemil", "Hüseyin Cemil Yılmaz", "Hüseyin Cemil Meriç"... Yaşamının kısa bir döneminde Suriye vatandaşı oldu. Siyasî olarak da, Türkçü oldu, Marksist oldu, muhafazakâr oldu. Ama tüm bu olgular, Cemil Meriç hakkında fikir yürütmemize yetmez. Tek söyleyeceğimiz o bir "düşünce seyyahıydı. Tüm bu olgulara rağmen Sabetayist miydi, bilmem.

Mehmet Üretmen'in iki torunu Murat Yalçıntaş ve Mehmet Yalçıntaş bu şirketlerin çoğunun yönetim kurulunda yer aldılar.

Yönetim kurulunda yer alan Hande Üretmen aynı zamanda Bodrum İncilipınar Turizm Su Sporları Demeği başkanlığını yapmaktaydı.

Yalçıntaş ailesinde herkes çok faaldi:

Baba Nevzat Yalçıntaş on yıl (29 haziran 1988-27 haziran 1998), Aydınlar Ocağı'nın başkanlığını yürüttü.

Anne Meliha Hanım'la ilgili bir bilgi verelim: Bünyesinde iki lise, iki ilköğretim okulu ve bir anaokulu bulunan Şefkat Vakfı'nın başkanı olan Meliha Hanım, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın oğlu Bilal ile Reyhan Uzuner'in evlenmelerine önayak oldu. Şefkat Vakfı'nın halkla ilişkiler sorumlusu avukat Reyhan Uzuner'in kızını çok beğenip bunu Emine Erdoğan'a söylemesiyle, Bilal ve Reyhan'ın düğünü gerçekleşmişti.

Gelinin yaşı evliliğe müsait olmadığı için Fatih 3'üncü Sulh Hukuk Mahkemesi'nin, baba mühendis Orhan Uzuner ve anne avukat Reyhan Uzuner'in istediği izni vermesiyle evlilik gerçekleşti.

Gelin ile damat, İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi ve Nevzat Yalçıntaş'ın tanıklığıyla evlenip, hayatlarını sürdürecekleri ABD'ye gittiler.

Başbakan Erdoğan'ın gelini Reyhan'ın dayısı Fatih Çıtak, ünlü *Matrix* filmi için ilginç sözler sarf etmişti. *Matrix* filminin tasavvuftaki tüm aşamaların aynen filme taşınmasıyla oluştuğunu, dayandığı felsefenin tasavvuf olduğunu savunmuştu. Filmdeki tasavvuf aşamaları şöyleydi:

"Neo önce kendini sorguluyor, bulunduğu âlemin farkında değil. Tasavvuftaki rehber, yani Morpheus'la karşılaşır. Morpheus, yani rehber Neo'yu mürşide, yani Kâhin'e yönlendiriyor. Tasavvuftaki rüya halinin yerini *Matrix*'te simülasyon almış. Tasavvuftaki Kaf Dağı'nın ardı, *Matrix*'te *Zion*. Neo kendi benliğini yendiğinde bakabillah aşamasına geçiyor."

Yazdığım gibi, tasavvuf artık "bir başka yola" sokulmaya çalışılıyordu. Son bilgi: Uzuner ailesi, Kenan Rifaî'nin müridi Samiha Ayverdi'nin yakın dostlarıydı. Konu Dışişleri Bakam Abdullah Gül'den açıldı. Hadi bir not daha ekleyelim. Prof. Nevzat Yalçıntaş'la birlikte, Abdullah Gül'ün yaşamında etkili olmuş bir hoca daha vardı: Prof. Sabahattin Zaim. Bu çevrenin en etkili figürlerinden biriydi.

İlim Yayma Cemiyeti, Aydınlar Ocağı, İslamî İlimler Araştırma Vakfı, Türkiye Millî Kültür Vakfı, Milletlerarası İslam İktisatçılar Cemiyeti kurucusu; İsviçre ile ABD'de Milletlerarası Endüstri ilişkileri Cemiyeti üyesi Prof. Sabahattin Zaim'in yaşamöyküsüne kısaca bir göz atalım.

RUMELİLİ ZAİM AİLESİ

Zaim ailesi Rumelili'ydi. Babası kereste tüccarı Mehmet Efendi İştikli, annesi Saime Hanım Selanik/Köprülülü'ydü. Prof. Zaim'in teyzesi Nazire Hanım'ın oğlu, Köprülü doğumlu Prof. Cevat Babuna'ydı.

Aynen Prof. Sabahattin Zaim gibi İlim Yayma Cemiyeti ve Aydınlar Ocağı kurucusu olan tıp profesörü Cevat Babuna, *Bilimden İmana* adlı üç ciltlik kitabında insanın ve kâinatın yaratılışıyla ilgili ilginç iddiaları kaleme aldı; Darwinist teorileri eleştirdi.

Prof. Babuna son yıllarda, lösemi hastası olduğu iddiasıyla yurt çapında kendisi için kan örnekleri toplanan oğlu Dr. Oktar Babuna'yla gündeme geldi. Kemik iliği kampanyasının aldatici olduğu iddiasıyla hakkında soruşturma açıldı. Sağlık eski bakanı Mustafa Güven Karahan, "Bu kampanyanın arkasında ya Balkan ya Anadolu kökenli ünlü bir bilim adamı ya da Girit kökenli bir zengin var" dedi. Dönemin Sağlık bakam Osman Durmuş ise, "Türkiye'nin en büyük zenginliği" dediği toplanan 40 000 kan örneğine el koydu. Bu açıklamaların ardından kampanya tartışılmaya başlandı. Bu arada bir mucize gerçekleşti; Amerikan M. D.

Anderson Hastanesinde tedavi gören Dr. Oktar Babuna iyileşti.

Ancak tartışmalar bitmedi; bu kez Babuna kardeşlerin kamuoyunda "Adnan Hoca" olarak bilinen Adnan Oktar'ın "müridi" oldukları iddia edildi.

Gruba ait "Bilim Araştırma Vakfı'nın yaratılış teorisiyle ilgili yayınlarının perde arkasında da Babuna ailesinin olduğu belirtildi...

Ailede bir de ünlü gazeteci vardı: Prof. Sabahattin Zaim'in dayısı İbrahim Vardar'ın oğlu gazeteci Ahmet Vardar.

Prof. Zaim, gazeteci Cemal A. Kalyoncu'ya ailesiyle ilgili yaptığı açıklamada, babasının Balkan Savaşı ile Birinci Dünya Savaşı'na gönüllü olarak katıldığını açıkladı.

İlginçti; bu savaflara katılan Mehmet Efendi nedense 1934 yılına kadar Rumeli'de yaşamayı sürdürecekti!

Yıl 1934'tür. Baba Mehmet Bey, reis-ül ulemaya danışarak, "Burada İslamî bakımdan hürriyetimiz kalmadı. Ama Türkiye'den de İslamî bakımdan iyi haberler gelmiyor. Ne yapalım?" diye sorar. Ulemanın cevabı, "Orası Türkiye'dir. Yarın başka türlü olur. Burada kalırsanız çocuklarınıza evlenecek kız bulamayacaksınız" olunca birçok Türk aile gibi Zaim ailesi de yollara düşer. (Paranın Efendileri,

Diyorum ya, bizim tarihimiz çocuk tiyatrosu gibi! Devam edelim:

Zaim ailesi mallarının bir kısmını satar; ama parayı transfer etmek hiç de kolay değildir. Para transferi için bulunan yollardan biri İstanbul'daki Yahudi komisyonculara yüksek meblağlar ödeyerek bu transferi gerçekleştirmektir. Onlar da öyle yapar, (a.g.e., s. 150.)

İştîp'te tulumbaların bulunduğu meydanda büyük bir Yahudi mahallesi vardı. Muhtemelen Yahudi İştîpli'ydi.

Sekiz yaşındaki Sabahattin Zaim'in ailesi Selanik'ten bindikleri gemiyle Türkiye'ye geldi. O yıl Soyadı Kanunu çıktı: Amcaları Hüseyin ve Ahmet "Özyürek" soyadını, Mehmet Efendi ise "Zaim" soyadını aldı.

Prof. Zaim, Mülkiye'yi bitirdikten sonra bir süre kaymakamlık yaptı; 1955'te İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde, "İstanbul Mensucat Sanayiinde Ücretler" başlıklı doktora teziyle akademisyen olmaya karar verdi. ABD'ye gitti. Cornell Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalıştı. Dönüşünde, dayısı onu Zeyrek'teki Abdülaziz Efendi'ye götürdü. Aynı yıllar özel sektörde çalışmaya başladı.

İlk çalıştığı yerlerden biri, -birinci bölümde Zapsuları anlatırken bahsetmiştim- Uzel Traktör Sanayii oldu. Ardından Koç Holding'de çalıştı. İslam Kalkınma Bankası'na transfer oldu; Yönetici Seçme ve Değerlendirme Komitesi üyeliği yaptı. Ardından İslam Konferansı İslam Bankacılığı müşavirliğinde bulundu.

Kuveyt-Türk Özel Finans Kurumu'nda murakıp olarak çalıştı. Faisal Finans Kurumu'nun kurucu başkan vekiliydi.

Türkiye-Suudî Arabistan Dostluk Cemiyeti üyeliği yapan Prof. Zaim, İslam ekonomisi ve İslam ülkeleri arasında ekonomik işbirliği imkânlarının araştırılması konusunda yazılar kaleme aldı.

Bu çalışmaları sonucu ABD İslam Bankası tarafından hizmet ödülüne layık görüldü.

Kayserili işadamı Galip Cıngıllıoğlu'nun kızı; Demirbank'ın sahibi Halit Cıngıllıoğlu'nun teyzesi Ulya Hanım'la evlendi. Ulya, ne güzel isim; "yüce" demek. İzmir'in ünlü belediye başkanlarından, Sabetayist/Karakaşî Osman Kibar'ın eşinin adı da Ulya'ydı. Artık yeni nesil böyle isimler koymuyor çocuklarına...

Zaim çiftinin beş çocukları oldu: Mehveş, Selim, Kerim, Abdülhalim ve Halil.

Sabahattin Zaim'in kardeşi, İlim Yayma Cemiyeti kurucusu Burhaneddin Zaim de Demirbank'ta müdürlük yaptı; Ülkerlerle çalıştı. Oğlu Mehmet Zaim, Sanayi ve Ticaret Bakanı Ali Coşkun'un kızı Işıl Hanım'la evliydi. Bu evlilikten oğulları Sina olmuştur Mehmet Zaim, Ülker gıda grubunda, Burhaneddin Zaim'in diğeri oğlu Halit, Siemens şirketinde çalışmaktadır.

Sabahattin Zaim'in diğeri kardeşi Mustafa, Eczacıbaşı Holding ve Uzel Traktör Sanayii'nde çalıştı.

Zaimler, Yalçıntaşlar, yıllarca Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği bünyesinde faaliyette bulunan, psikolojik harp görevini yürüten, Toplumla İlişkiler Başkanlığı (TİB) bünyesinde görev yaptılar; yayın organlarında çalıştılar. 12 Eylül askerî darbesinin ürünü YÖK'ün üyesi oldular!

FAİZSİZ BANKACILIK KİMİN ÇIKARINA

Uzattık, faizsiz bankacılık meselesinde son sözümüzü söyleyelim: Kapitalizm, işleyişine aykırı olanı pazarında yaşatmaz. Kapitalist üretim tarzının egemenliği altında bir "İslam ekonomisi" de pek tabii gerçekleşmez.

Sevgili Müslüman kardeşini. Suudî Arabîstan Genelkurmay Başkanı Prens Halid bin Abdullah'ın, Yahudi işadamı Sami Ofer'in yanında tatil yaptığı söyleniyor, ne diyorsun? Al Baraka eski yöneticisi Maliye Bakanı Kemal Unakıtan'ın Sami Ofer'le buluşmalarını nasıl yorumluyorsun ?

Bir alıntı yapayım:

Bin Ladin, en yüksek seviyede ABD onayıyla, Suudî gizli servis şefi Prens Türkî el-Faysal tarafından işe alındı. (Mahmood Mamdanî, *İyi Müslüman Kötü Müslüman*, 2004, s. 142.)

Meseleyi, "Yahudi düşmanlığı", "Müslüman kardeşliği" gibi kategorik tanımlamalarla çözmeye çalışırsan, eli silahlı "piyona" dönüşüverirsin. Önce Usame bin Ladin'i kimin "yarattığını" bileceksin!

Sanıyorum konuyu en iyi örnek olaylar açıklıyor. 27 Eylül 2004'te İstanbul'da kırkı aşkın faizsiz finans uygulayıcısının katıldığı, Uluslararası İslamî Finans Forumu düzenlendi. Amerikan finans şirketi Dow Jones Indexes'in desteğiyle organize edilen toplantının sponsoru Suudî Arabîstan National Commercial Bank ile HSBC grubunun Global İslamî Finans Bölümü olan HSBC Amanah'tı !..

Dünya genelinde 267 kuruluş tarafından uygulanan ve yaklaşık 260 milyar dolarlık bir piyasa potansiyeline sahip bu faizsiz finans sistemini Müslümanlara bırakmazlar kardeşim. Bunun 140 milyar dolarını ABD bankaları yönetiyor.

Citibank, J. P. Morgan, Deutsche Bank, ABN Amro gibi dünyanın önde gelen bankaları faizsiz düzene dayanan departmanlar açıyor! Ünlü yatırım bankası UBS geçtiğimiz yıl, Dubai'de "İslam Bankası"nı kurdu.

Genel müdürlüğü Nişantaşı'nda olan Türk Arap Bankası hakkında ne biliyoruz ?

Müslüman neye inanıyorsa, Batılı bankalar ona uygun sistemi kuruyorlar. Sırada "İslamî mortgage" (ev kredisi) var! ABD'li Citigroup Malezya'da bu uygulamayı başlattı bile... Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya ve Pakistan üzerinden herhalde yakında Türkiye'ye gelecek...

Kapitalizmin temel yasasıdır; piyasada neye talep varsa arzı yapılır. Müslüman faiz istemiyorsa, Batı ona uygun bir sistemi ekonomik hayata sokar. Başta Amerika olmak üzere Batı, piyasayı seyretnemez, yönetir ve yönlendirir.

BİM'in web sayfasında, Zapsu kardeşlerin, Topbaşlarla birlikte ana sermayedarları; Bank America International Investment; finans kuruluşu Merrill Lynch ve World Wide gözüküyor. Sen hâlâ "büyük kâfir" olarak Amerika'yı görüyorsun; sonra gidip Müslümanların dükkânında alışveriş yapıyorsun!

Topbaşlar, Dikerler gibi "Beyaz Müslümanlar" da bu sisteme entegre olmak için yabancı sermayeyle işbirliği yaparlar; ortaklık kurarlar. Sen onların zenginliğini, kendi zenginliğin sanırsın !.. Ama, yanılırsın! Çünkü iş başka, dostluk başka. Öyle ya, dinin ve paranın kimde olduğunu nereden bileceksin?..

"BABACIĞIM, UNUTMA ÜLKER GETİR"

Topbaşların asıl ticarî ortaklığı Ülker grubuyla. Bu "ortaklık" sadece ticarî ve siyasi değil, iki aile birbirlerine dünürlür.

Ülker'in kurucusu Sabri Ülker'in torunu (kızı Ahsen'in ilk eşinden olup, soyadını değiştiren), Ülker Grubu Başkanı Ali Ülker ile Topbaşların kızı evli. İkiz çocukları var.

Siyaseten ortaklıksa, yıllar önce ilim Yayma Cemiyeti'yle başlamıştı.

Dün ANAP ve RP'yle süren bu ilişkiler bugün AKP'yle devam ediyor. Bu yakınlığı sadece bir partiyi destelemek olarak görmeyiniz. Ailece yakınlar, örneğin, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın kızı Esra'nın kına gecesi Mustafa Latif Topbaş'ın Vaniköy'deki görkemli villasında yapıldı.^{17[71]}

Topbaşlar ile Ülkerlerin ortak oldukları şirketler şunlardı: BİM, Ak Gıda, Bahar Su, Sakarya, Natura, Karma ve Link Gıda, ColaTurka...

İranlılar Zemzem Cola, Fransızlar Kible Cola-Mecca Cola üretir de bizimkiler Cola Turka yapamaz mı ?..

Topbaşlar zamanında Türkiye'de faizsiz bankacılık denince akla ilk gelen Al Baraka'nın ortağı olurken, Ülkerler de yıllar sonra Faisal Finans'ı İsviçre'deki Olfo SA aracılığıyla Kombassan Holding'den satın aldılar. Ama adını değiştirip Family Finans yaptılar! Bu işi organize eden isim ise gelecekte Maliye bakanlığı koltuğuna oturacak Kemal Unakıtan'dı. Ama işlemlerde usulsüzlük olduğu için soruşturmaya uğradılar.

Bugün 4 milyar dolarlık bir servetleri olduğu iddia edilen Ülker ailesi kimdi ? önce ailenin büyüğünü kısaca tanıyalım:

Adı, İslam'dı...

XX. Yüzyılın başında Kırım'dan Türkiye'ye göç etti. Kırklareli'nin Karamehmet köyünde Numanzadelerin kızı Şakire'yle evlendi. 1911 yılında oğlu Âsim dünyaya geldi. İslam Efendi Kırklareli'nde fazla kalamadı; tekrar Kırım'a döndü. Dönüş nedeni büyük ihtimalle Balkan Savaşları olmalı.

Aşağıda vereceğimiz bilgilerin direkt Ülker ailesiyle bir ilgisi yok. Ama, Kafkaslar'dan gelen göçmenler hakkında bilgi dağarcığımızı biraz artıralım...

Klasik, resmî tarihin bize dayattığı bilgiler dışında Kırım göçleriyle (1792-1860-1864-1891-1902-1910 gibi) ilgili ne biliyorsunuz? Örneğin, Kırımçakları bilir misiniz?

On altıncı yüzyılda, Kırımçak mezhebi Kırım'daki en büyük Yahudi toplumu olarak boy gösterdi. Kırımçaklar, on dördüncü yüzyıl sonları ve on altıncı yüzyıl başlarına kadar olan dönemde Tatar dilini konuşan, Rabbinik Yahudilerdi. Lehçeleri, bazı İbranîce sözcükler de kullanmalarına karşın, Kırım Tatarcası'nı temel alıyordu (...) Kırımçaklar birçok Kırım şehrinde - özellikle Bahçesaray, Karasu Bazar (günümüzdeki adı Belogorsk'tur), EskiKırım, Kaffa, Kerch, Mangup, Sivastopol, Simferopol, Yalta ve Yevpatoria- yaşamışlardı." (Kevin Alan Brook, Hazar Yahudileri, 2005, s. 427-428.)

Peki ya, Karayları (Karaimleri) bilir misiniz?

⁷¹ Yıllardır *Millî Gazetenin* başyazarlığını yapan Sadık Albayrak, oğlu Berat'ı Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın kızı Esra'yla evlendirdikten sonra AKP'ye muhalif bir yayın izleyen *Millî Gazeteden* ayrıldı. Olabilir. Ama, AKP kurulmadan önce, Millî Görüş içindeki AKP'lileri, "Refah bilgisayarına girmiş bir virüs" olarak tanımlamış, "Millî Görüş'ün bu virüsü dışarı atacağını" söylemişti. Bir dönemin en sert muhalif "omurgalı yazar"ının, bugün sadece dünürlüğü nedeniyle, kapısında yirmi dört saat polis nöbet tutuyor! Ne acı...

760 yılında Irak'ta Anan ben David tarafından kurulan bu Yahudi mezhebi, Torah'ın yazılı kurallarına bağlıydı. Talmud gibi benzeri sözlü yasaları reddediyorlardı. Standart Yahudi takvimini de kullanmıyorlardı.

Daha basit anlatımıyla, Müslümanların nasıl Sünnî ve Alevî mezhepleri varsa; Yahudilerin de vardı; Karaylar "Sünnî"ydi.

Bu mezhepte başlangıçta sadece İsrail kavminden insanlar vardı; ancak kısa sürede başka ırklardan insanlar da bu mezhebe girmeye başladılar ve bu başka ırklardan insanlar giderek çoğunluğu oluşturdular. Bir süre sonra İsrail kökenliler tamamen yok oldukları gibi, Türklerin dışındakiler de zamanla azınlığa düştüler. XIX. Yüzyılın sonlarına doğru mezhep mensuplarının neredeyse tamamını Türkler oluşturmaya başladı. Dolayısıyla kelime artık bir dini veya mezhebi ifade etmekten çok, bir Türk kavmini temsil etmeye başladı. Tatarca konuşuyorlardı artık ve dualarını da Tatarca etmeye başladılar.

Musevî mezhebini kabul eden Hazar Türkleri "Karay" ismini aldılar. Karayların en kesif kısmı Kırım Yarımadası'na yerleşmiş olan Türklerdi. Fakat onlardan başka bilhassa Dağıstan mıntıkasında, Volga ve Don nehirleri arasındaki Romanlar içerisinde de Musevîlik büyük rağbet kazandı. (Hilmi Ziya Ülken, *Türk Tefekkürü Tarihi*, 2004, s. 76.)

Karaylar, her yerleştikleri yerde Yahudi gibi karşılanırlardı. Ancak XVIII. yüzyıl sonlarında Kırım, Rusların eline geçince, Rabbanilerle (Yahudi mezhebi) Karaylar arasında kanun karşısında farklılıklar doğdu. 1795'te Kraliçe Katerina II, Yahudilere uygulanan çift vergiden Karayları muaf tuta Ayrıca Karayların toprak edinmelerine izin verdi. Kanun karşısında iki grup arasında eşitsizlik 1827'de daha da artırıldı ve Kırım Karaylarıyla Kırım Tatarları gibi Çar I. Nikolas'ın koyduğu zorunlu askerlik kanunundan hariç tutulurken Yahudilere bu hak verilmedi. (*Şalom*, 1 Mayıs 1985.)

Karay mezhebine mensup olan Türkler zamanla Kırım'dan da ayrıldılar. Karayların bir kısmı direkt olarak İstanbul'a giderken, diğer bir kısmı önce Romanya'ya, oradan Edirne'ye ve oradan da İstanbul'a gelip yerleştiler ve "Karaköy" (eskiden Karayköy'dü) semtine adlarını verdiler.^{18[72]}

Tüccarlıkta başarılıydılar. Hatta Kapalıçarşı'da Karay Sokağı vardır.

Şalom gazetesinin araştırmasına göre, İstanbul'da eskiden bin Karay ailesi vardı; sayısı son yıllarda azalmıştı.

Babası Mevlevî olan, ünlü yazar Refik Halit Karay gibi bu cemaatin üyeleri zamanla Türk Müslümanlarla karışmışlardı...

Dışta Ermeni, içte Yahudi gibi yaşayan "Pakrudini"lerin hikâyesini üçüncü bölümde anlatmıştım. Yahudilerin Kafkasya'daki acıları XX. yüzyıl başında da sürdü.

Prof. V. Mikaelin'in, bundan altı yıl önce, Ermenistan Ulusal Bilimler Akademisi'ne sunduğu, "Yahudilerin Ermeni Ritüeline Uygun Olarak Hristiyanlığa Geçmeleri (1910-1915)" başlıklı bildirisinden alıntılar yapmak istiyorum:

⁷² Arthur Koestler, *On Üçüncü Kabile* kitabında, Adolf Hitler'in gaz odalarında ve fırınlarda imha ettiği Doğu Avrupa Yahudilerinin, Hazar Devleti'nin yıkılmasıyla Avrupa'ya göç eden Türk kökenliler olduğunu iddia etti. Bu görüş Avrupa'da yaygındır. Orhan Pamuk da *Kara Kitap'ta* bu konuya değiniyor "Doğu Avrupa ve Amerika'daki Yahudilerin çoğunun Kafkaslar ve Volga arasında bin yıl önce hüküm süren Yahudi Hazar devleti ahalisinden geldiğini biliyorduk mesela. Hazarların aslında Yahudiliğe geçen Türkler olduğunu da biliyorduk. Ama bilmediğimiz şey, Yahudilerin Türk olması kadar, Türklerin de Yahudi olduğuydu. Kardeş olan bu iki kavmin, yirmi yüzyıl boyunca, göçlerle birbirlerine kavuşmadan, ama hep birbirlerine teğet geçerek, gizli bir müziğin ritmiyle birbirleriyle dans eder gibi, birbirlerine mahkûm umutsuz ikizler gibi dalgalanmalarını izlemek ne kadar, ne kadar ilginçti." (s. 127) Benim bildiğim, Hazar Yahudileri, Doğu Avrupa Yahudileri gibi "Talmud"cu (Rabbani) değil, "Tevrat"ıydılar (Ananist).

Rusya'nın çeşitli yörelerinde yaşayan çok sayıda Yahudi 1910-1915 yılları arasında ruhanî ve idarî mercilere yaptıkları başvurularda, Yahudilik'ten vazgeçip, Ermeni-Gregoryen Kilisesi rimellerine göre vaftiz olarak Hristiyanlığa geçme talebinde bulunmuştur. Rusya Merkezî Devlet Tarih Arşivi'nde (Sen-Petersburg) bulunan çok sayıdaki evrak bu konuyu doğrulamaktadır.

Ruhanî İşler Departmanı'na ilk ve en sık başvuru Nahçıvan-Besarabya Ermeni-Gregoryen dinî konseyi tarafından yapılmıştır. Nahçıvan-Besarabya dinî konseyinin bu konuyla yalandan ilgilenmesinin nedeni, kendi kontrolü altındaki kiliselerin bulunduğu bölgelerdeki Yahudi nüfusunun yüksek olmasıydı (Moldavya, Ukrayna, Kırım, Ekaterinoslavskaya, Guberniya vb).

11 Eylül 1910 tarihinde sözü geçen konseyin üyelerinden M. Zatikyan İçişleri Bakanlığı'na yaptığı başvuruda, konuyla ilgili kesin talimatları istemiştir. Zatikyan başvurusunda, "Yahudi dinine bağlı çok sayıda kişi Ermeni-Gregoryen Kilisesi'ne geçmek için talepte bulunmuştur. Bu durum karşısında konseyimiz İçişleri Bakanlığı'ndan konuyla ilgili ne gibi bir prosedür takip edileceği yolunda bilgi almak istemektedir. Konseyimiz her talep için İçişleri Bakanlığı'na ayrı ayrı başvurmalı mıdır, yoksa tüm talepler tek bir prosedür kuralı çerçevesinde değerlendirilebilir mi ?" diye sormaktadır.

Ruhanî İşler Departmanı Başkam A. Khazurin, 6 Kasım 1910 tarihli yanıtında konseye, her talebin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Khazurin, üst düzey hükümet yöneticilerinin o tarihlerde ülkede ve kendi aralarında yaygın olan antisemitizm'i gözardı edemeyeceklerini, bu nedenle de Yahudilikten Ermeniliğe toplu geçişleri onaylamayacaklarını belirtmiştir. Khazurin'e göre, çoğu durumlarda Yahudiler, Hz. İsa'nın yüksek öğretilerine olan içten inançları ya da Ermeni Gregoryen Kilisesi'ne duydukları yakınlıktan değil, Yahudilerin Hristiyanlığa geçtiklerinde kanunî olarak kazandıkları maddî haklar nedeniyle din değiştirme talebinde bulunmaktaydılar.

Yahudiler, Rus Ortodoks Kilisesi inançlarına göre vaftiz edilmek yerine neden Ermeni Kilisesi'ni seçmişlerdi? (...) Bu konunun nedeni şöyle açıklanabilir: Rus Ortodoks Kilisesi inançları doğrultusunda vaftiz olan bir Yahudi'nin Yahudiliği devam etmekte, bu nedenle de kendisine yönelik nefret ve eziyetten kurtulamamaktaydı. Halbuki dinlerini değiştirmelerinin esas amacı Yahudilere yönelik sistematik eziyetler, hakaretler ve pogromlardan kurtulmaktı.

Ve deniyor ki, 1910-1915 yılları arasında Ermeniliğe dönen Yahudi, daha sonra Müslümanlığa da geçmiş olabilir...

MESUT YILMAZ'IN BABAANNESİ "MÜHTEDİ"

Neyse, bugün Türkiye'de soyları Kafkasya'ya, Kırım'a dayanan birçok Müslüman aile var. Kimsenin ailesi hakkında tereddütlerin oluşmasını istemeyiz.

Örneğin, eski başbakanlardan Mesut Yılmaz'ın dedesi Vasapların Ahmed, Kırım'da on yıldan fazla bir süre fırıncılık yaptı. Kendinden on üç yaş küçük Sonya'yı yanma eş olarak alıp, Karadeniz'deki Çayeli'nin Çimil köyüne döndü. Sonya, Müslüman oldu, "Ayşe" adını aldı. Nüfus kütüğüne "mühtedi" diye şerh kondu. Sonya'nın Ermeni mi, Yahudi mi olduğu bilinmiyor.

Erol (Akçal) Bey bakarken (Turizm ve Tanıtma Bakanı) babaannesinin Kırım'daki köklerini bulmak için babası İzzet (Akçal) Bey gibi çok uğraşır, ama kaynak bulup yol alamaz. Babaannesinin bir kısım akrabalarının Rusya'ya, bir kısmının da Amerika'ya göç ettiği bilgisiyle yetinmek zorunda kalır. (Cemal A. Kalyoncu, *Saklı Hayatlar*, 2004, s. 175.)

Ahmet ve eşi Ayşe daha sonra İstanbul'a göç ettiler; Karaköy'deki -Leyla Gencer'in dedesine ait- Tatlıcılar Hanı'nın yanındaki fırında pasta, börek, çörek yapıp sattılar.

Beş çocukları oldu: Havva, Zeliha, Yusuf İzzet (Akçal), Hüseyin (Yılmaz) ve Hasan (Yılmaz).

Zamanla tekstil işine giren Hasan Yılmaz'ın, mağaza komşusu Saraybosna göçmeni Raşit Özbarlas'ın kızı Güzide'yle evliliğinden, Mesut, Turgut ve Nilüfer oldu.

Bu ufacık Kırım hikâyesinden sonra tekrar Ülkelere dönelim: İslam Efendi, Kırım'dan Kırklareli'ne geldi. Sonra tekrar Kırım'a döndü.^{19[73]}

İslam Efendi'nin neden tekrar Kırım'a döndüğü konusunda ne yazık ki bilgimiz yok; ancak tarihsel olaylara bakarak tahmin yürütebiliriz. Elimizdeki tek bilgi, 26 Aralık 1912 tarihinde, Kırım'a bağımsızlık yolunu açan bir gelişmenin olması. Bu tarihle, Kırım Halk Cumhuriyeti ilan edildi İslam Efendi'nin Ülkesinin bağımsızlık kazanmasıyla birlikte topraklarına döndüğünü düşünmemiz güçlü bir ihtimal.

Demek mesele, Bolşeviklik değildi İslam Efendi'nin, sosyalizmle bir alıp veremediği yoktu.

Kırım 1920'de Bolşeviklerin eline geçti. 1921'de Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Sovyet Birliğine katılma kararı aldı. *Yahudi Tarihi* yazar Yusuf Besalel, sosyalist devrimin ilk yıllarında Yahudilerin kendi dillerinde eğitim gördüğünü, Stalin döneminde ise Yahudilere baskıların arttığını yazmaktadır.

Ama bu baskılar, tüm Yahudi cemaatine değil, ağırlığını Yahudilerin oluşturduğu Stalin'e muhalif olan Troçki liderliğindeki hareketeydi.

Kırımlı İslam Efendi'nin ikinci çocuğu Sabri 1920 yılında Kırım'da doğdu. Sabri dokuz yaşına geldiğinde İslam Efendi, ikinci kez Türkiye'ye dönme kararı aldı. Eşi Şakire ve üç oğlu, bir kızıyla (Âsim, Sabri ve ailenin en küçüğü -ve genç yaşta vefat eden-Hakkı ile Sıdika) birlikte, 1929'un ağustos ayında İstanbul'a geldi. Neden döndükleri konusunda bilgi yok. Aile özel ailevi bilgilerini basına vermemekte çok kararlı olduğu için, İslam Efendi'nin İstanbul'da ne iş yaptığını da bilemiyoruz.

Bildiğimiz, 21 Haziran 1934 tarihinde Soyadı Kanunu çıktığında, İslam Efendi "Berkas" soyadını aldı. Ancak gelin görün ki, iki oğlu Âsim ve Sabri nedense, on dokuz yıl sonra, 1953 yılında "Berkas" soyadını bıraktılar, "Ülker" soyadını aldılar! Ama ilginçtir. Âsim Ülker daha iki üç yaşında olan iki oğlu A. Selçuk ile Ö. Faruk'un soyadını değiştirmede; onlar "Berkas" soyadını devam ettirdiler!..

"Berkas"ın anlamı neydi ? Sözlüklerde yok, bilemiyoruz.

Yalçın Küçük'ün bu konuda bir iddiası var: "berg" Türkçe "berk" yapılıyor. Aşkenazi Yahudilerinin dili olan Yidiş bir sözcük olarak Yahudilerde en çok taşınan soyadlarından birisidir; Soğuk Savaş'ta Sovyet casusu oldukları gerekçesiyle idam edilen Rosenbergları hatırlamayan herhalde yoktur; karıkoca Yahudi'ydiler. Sözcük Almanca kökenlidir, yalnız artık daha çok Yahudilere işaret etmektedir. Aile belki de bu belirgin işareten çekinerek, Berk'i bırakıp Ülker soyadını almıştı. (*Tekelistan*, 2004, s. 256.)

Türk Dil Kurumu'nun *Türkçe Sözlük'e* göre, "Ülker", Boğa burcunda yedi yıldızdan oluşan takımın adıydı, (s. 1553.)

Tevrat'ın Eyüp babında da geçiyordu.

Öte yandan, bu ailede "soyadı meselesi" çok önemliydi.

Şöyle ki: Sabri Ülker'in kızı Ahsen Hanım'ın ilk eşinden olan oğlu Ali'nin de soyadı

⁷³ Görünüyor ki, "Kırım meselesi"nin iyi araştırılması gerekiyor. Çayellili Ahmet Hamdi İshakoğlu, Kırım'la ticaret yapan geniş İshakoğlu ailesinin çocuğuydu. Zamanla İstanbul'a göçüp çok zengin oldu. Ermeni ve Yahudilerle birlikte Türkiye'de ilk boya üretimine giren Türk oydu. İshakoğlu'nun 1952 yılından beri üzerinde durduğu mesele, Taksim'e cami yaptırmaktı. Bu nedenle, Taksim Cami Yaptırma Vakfı'nı kurdu ve ikinci başkanlığını yürüttü. Vakfın başkanı, dayısı ve aynı zamanda kayınpederi Süleyman İshakoğlu'ydu. İnsan sormadan edemiyor; **Ahmet Hamdi İshakoğlu** gibi ticarete çok yatkın biri, Türkiye'nin yoksulluğunun önüne geçecek projeler üretmek yerine, neden Taksim'e cami yaptırmak için yıllarca inat etti ? Yine tartışmalara neden olan, Göztepe'ye cami fikri de onundu.

daha sonra mahkeme kararıyla "Ülker" yapılacaktı...

"Hikâyeye devam... Baba İslam Berksan vefat edince ailenin bütün yükü Âsim Ülker'in omzuna bindi. Ancak İkinci Dünya Savaşı başlamıştı ve Âsim askere alınmıştı. Sabri Ülker hem okuyor hem çalışıyordu. Bir yandan İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisinde okuyor, diğer yandan Besler Bisküvi Fabrikası'nda çalışıyordu. Okul bitince buradaki bir ustayla ortak imalathane kiraladılar ve bisküvi yapmaya başladılar.

Ara not: Türkiye'deki pastacıların büyük çoğunluğunun Karadenizli olduğunu sanırım herkes bilir. Peki Karadenizlilere bu işi, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, kim öğretti?

Sabri Ülker ağabeyini de yanına alarak, borç harç Eminönü Nohutçu Hanı'nda, içinde 6 kazan, küçük bir fırın, 4 çuval şeker ve 12 çuval un bulunan 100 metrekarelik bir imalathaneyi satın aldı ve bisküvi üretmeye başladılar, iki kardeş 1944 yılında Ülker Gıda Sanayiini kurdular. Asıl mesele üretilen bisküvilerin Türkiye'nin dört bir yanına nasıl dağıtılacağıydı. Ülker, 1955'te nakliye farkı almadan fabrika fiyatına ülkenin her yarısına ürün teslim etme kararı aldı.

Türkiye'de radyoya ilk reklamı veren kurumlardan biri Bahariye Mensucatla birlikte Ülker'dir. 1950'li yıllarda, Türkiye'nin haberleri, hükümet bildirilerini merakla beklediği saat 19.00 ajansının hemen önünde Ülker reklamı Yayınlanırdı: "Önce güneş, hava su, sonra bol gıda gelir... Akşama babacığım, unutma Ülker getir..."

Ne diyelim, ticaret Ülker kardeşlerin "genlerinde" var!

1970'te Anadolu Gıda halka açık bir şirket olarak Ankara'da kuruldu. 1974'te ihracata başladı; hedef Ortadoğu'ydu. Ürünlerin üzerinde "Domuz yağı yoktur" yazısı vardı. Ve zamanla Cidde'de çikolata fabrikası kuruldu.

Ortadoğu'da bisküvi ve gofrette bir numara...

TESADÜF DİYE BİLİR MİYİZ?

"Dinci" olarak bilinen Ülker kardeşlerin önünü hep "laik" askerî darbeler açtı:

27 Mayıs 1960. Ülkede döviz sıkıntısı had safhada Ama, askerler, Ülker'e 250 000 dolar döviz tahsis etti ! 12 Eylül 1980. Ülker, yaptığı ihracatlardan aldığı vergi iadeleriyle büyüdü. Son 28 Şubat "postmodern laik darbe"de, Ülker önce "yasaklı şirketler" arasında gösterildi. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) kantinlerinde Ülker ürünlerinin satılması yasaklandı. Ama sonra nedense Ülker listeden çıkarıldı. Bu arada, mazlum gösterilen Ülker'in satışlarında patlama yaşandı! Listeye girip çıkan Ülker grubu, TSK Mehmetçik Vakfı'na 500 000 dolar; Türk Silahlı Kuvvetleri'ni Güçlendirme Vakfı'na 500 000 dolar ve TSK El Ele Vakfı'na 500 000 dolar, yani toplam 1,5 milyon dolarlık bağışta bulundu.

Ülker kardeşlerin en belirgin siyasî özellikleri antikomünist olmaları: Sabri Ülker kurucusu olduğu "antikomünizmin kaleleri" Aydınlar Ocağı, İlim Yayma Cemiyeti gibi örgütlere ve Tercüman gazetesi gibi yayın organlarına para akıtıyordu. Elinin sıkı olmasıyla biliniyordu, ama bu konularda nedense çok cömertti.

Sabri Ülker maddî yardımda bulunuyor, Nazlı Ilıcak gibi "kalemlerinden kan damlayan" yazarlar solculara karşı en sert yazılarını kaleme alıyordu... Topbaşlar da bir ara basın dünyasına girmek istediler. Muammer Topbaş eski *Sabah* gazetesini satın aldı. Başına Ömer Öztürkmen'i getirdi.

Ömer Öztürkmen o yılları şöyle anlatıyor:

(AP) Milletvekilliğim zamanında Muammer Bey *Sabah* gazetesini satın almıştı. Mehmet Emin Alpan Ağabeyimle benden birkaç ay gazeteye bakmamı istediler. Gerçekten de üç ay kadar Ankara'dan gelip üç dört gün yardım ediyordum. Muammer Bey'i de o zaman tanıdım. Daha sonraları Sabahattin Topbaş'la Mekke'de Bekir Berk merhumun evinde tanıştık. Yaptıkları hayır ve hasenatın yanı sıra İlim Yayma Cemiyeti'ni kurmuşlardı, (www.omerozturkmen.com)

Topbaşlar gazete işini yapamadılar, vazgeçtiler...

1985 yılında Âsim ve Sabri Ülker kardeşler bölündü: Büyük ağabey Âsim Ülker hisselerini kardeşine devredip, çocukları Selçuk Berksan ve Faruk Berksan'la birlikte "Kardeşler Şirketler Topluluğu"nu kurdu. Ancak -vardır mutlaka bir hikmeti- 1990 yılında grup adını, "Kar Şirketler Topluluğu" olarak değiştirdi. Söylediklerine göre, değişikliğin nedeni, "Kardeşler" sözcüğünün toplumda yanlış anlaşılmasıydı !

Uzay Gıda'yı alıp Türkiye'de ilk cips üretimini gerçekleştiren Kar Şirketler Topluluğu'nun, 23'ü yurtiçinde, 8'i yurtdışında olmak üzere 31 şirketi ile 1 vakfı vardı: Topair Havacılık, Hezarfen Havaalanı, Novaplast, Umde, Çamlıca İnşaat, Arcon Handels, Resport...

Şirketlerinin çoğunluğu çok ortaklıydı.

Örneğin, "Işık Sigorta AŞ"nin ortakları arasında, kız kardeşleri Gülsüm Betül Karagöz'den başka İhsan Kalkavan, İrfan Haciosmanoğlu gibi isimler vardı.

Selçuk ve Ömer Faruk Berksan kardeşler, bu şirketleri adına ve şirketlerini de birbirlerine kefil yaparak, birçok bankadan kredi aldılar. Ancak ödeme sıkıntısı yaşadılar. Mallarını satmak ve devretmek zorunda kaldılar. Eşlerinden boşandılar. Kalan mallar ise zaten finansal kiralama yoluyla alındığı için, haczi mümkün olmadı. Nihayet Asya Finans'ın kurulmasından birkaç gün sonra, Kar grubunun malları, Asya Finans'ın 800 milyar liralık alacağından dolayı haczettirildi. Asya Finans'ın haczinden sonra yasal işlemlere girişen alacaklı bankalar ise, karşılarında sadece leasing'li mallar ile söz konusu haczi gördüler. Yani hiçbir şey yapamadılar. Sonuçta, Berksan kardeşler başta olmak üzere M. Emin Hasırcılar (İGS kurucusu, Hasırcılar Tekstil), Mustafa Kavurmacı (Aydınlı Giyim), Turgut Aydın (Aydın Örne) gibi tekstilci ağırlıklı, Fethullah Gülen grubuna ait olduğu yazılan Asya Finans tarihe gömüldü.

"Asya Bank" doğdu!

Olan garip Müslüman'ın cebindeki üç kuruşa oldu... Berksan kardeşler, 2002 yılında Kar Gıda'yı ABD'li Kraft'a sattılar.

Ömer Faruk Berksan aynı zamanda 1980-1986 yılları arasında Türkiye-Suudi Arabistan Dostluk ve Kültür Derneği genel sekreterliğini yaptı. Türkiye Musikî Vakfı üyesiydi...

Faruk Berksan renkli bir işadımıydı. Yazar Alev Alatlı, Prof. İlber Ortaylı, işadamı Adnan Polat, müzik sanatçısı Tuluğhan Uğurlu, işkadını Aynur Bektaş, Dr. Doğan Birgül'le birlikte Kapadokya'daki Mehmedşakirpaşa Medresesi'ni Kapadokya Üniversitesi'ne dönüştürdüler...

Faruk Berksan, Türkiye Otomobil ve Motor Sporları Federasyonu başkanlık seçimlerinde Mümtaz Tahincioğlu'nun karşısına rakip olarak çıktı, ama kazanamadı..

İki çocuğu vardı: Sinan (1975) ve Serra (1979).

AKP hükümeti öncesi Ülker grubunun başı beladaydı. Hani belirtmişim: Faisal Finans'ı alıp adını değiştirerek Family Finans yapmışlardı. Mesele biraz değişti:

6 haziran 2002 tarihli gazetelerden bir haber;

İçişleri Bakanlığı mülkiye müfettişleri, Faisal Finans Kurumu'nun el değiştirerek "Family Finans" adını almasının ardından, bu kurumun faaliyetlerini merccek altına aldı. Müfettişlerin, Family Finans Kurumu Başkam Sabri Ülker'in de aralarında bulunduğu otuz dört yönetim kurulu üyesi hakkında, "Cürüm işlemek için teşekkül oluşturma, dolandırıcılık, Bankalar Kanunu'na muhalefet etme ve sahtecilik" suçlamasında bulundukları 20 Şubat 2002 tarihli raporu dikkate alan Beyoğlu Cumhuriyet Başsavcılığı, Ülker Gıda'nın sahibi Sabri Ülker ile oğlu Murat Ülker'in de aralarında bulunduğu Family Finans Kurumu'nun yönetim kurulu üyeleri hakkında soruşturma başlattı.

Bu ticarî ilişkileri uzatmaya gerek yok.

Sabri Ülker bugün Türkiye'nin sayılı zenginleri arasındadır, iş dünyasında, en çok nakit paranın Ülker grubunda olduğu söyleniyor.

Spordan (Ülkerspor) staretejik araştırma merkezine (ASAM), din araştırmalarından (Diyanet Araştırma Merkezi) vakıflara, demeklere kadar maddî yardımı esirgemeyen Ülker grubunun, son yıllarda en büyük desteği AKP'ye verdiği biliniyor. Üstelik, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'la ticarî ortaklığı vardı: Başbakan Erdoğan yıllar önce Ülker grubunun İstanbul Asya bölgesi dağıtım ağını oluşturmuştu. Bu amaçla kurulmuş üç şirketleri vardı:

Bisküvi ve çikolata ürünlerini dağıtan Emniyet Gıda AŞ.

Süt, yağ ve yoğurt ürünlerini dağıtan İhsan Gıda AŞ.

Cola Turka ve Çamlıca gibi meşrubatları dağıtan Yenidoğan Pazarlama AŞ.

Yanında kardeşi Mustafa Erdoğan'la birlikte, eniştesi Ziya İlgen ve Sabri Ülker'in damadı Orhan Özokur'un kardeşi Atilla Özokur vardı.

Bu bölüme son noktayı koymadan önce Ülker Grubu İstişare Konseyi üyelerinin isimlerini vermek istiyorum:

- Yahudilerin Osmanlı'ya gelişlerinin 500. yılında kurulan "500. Yıl Vakfı" kurucusu, Turizm ve Tanıtma eski bakanlarından CHP İzmir milletvekili Alev Coşkun.

- Yahudi cemaati eski başkanı, Akmerkez'in ortaklarından Rifat Hassan.

- Bu kitapta bahsi geçen Rona Yırcalı.

- 27 Mayıs Anayasası'nın "teorisyeni" Prof. Hüseyin Nail Kubalı'nın Talaş Amerikan Koleji mezunu^{20[74]} oğlu, Danimarka fahrî konsolosu Ali Nail Kubalı.

- 12 Eylül'ün Dışişleri bakanı, Emekli Büyükelçi İlter Türkmen.

- Bülent Ecevit'in başbakanlığı döneminde başdanışmanlığını yapan Emekli Korgeneral Turhan Özer.

- ANAP'lı, Adalet ve Millî Savunma eski bakanlarından Oltan Sungurlu...

Bu kitap çalışmasını sonlandırdığım günlerde, Ülker Grubu, Boyner ailesi'yle ortak iş merkezi kurma projesine girmişlerdi...

MÜSLAD BAŞKANI KİMDİR?

Şaşırmayı seviyorum.

1991'de kurulan MÜSİAD'ın (Müstakil İşadamları Derneği) kurucusu ve ilk başkanı Erol Yarar'dı.

Erol Yarar ve ablası Meral Yarar, Feyziye Mektepleri-Işık Lisesi mezunuydular. Anneleri Münire Yarar, yedi yıl Amerikan Kız Koleji'nin müdür muavinliğini yapmıştı. Ondan önceki görevi, ABD Büyükelçiliği'ndeki Amerikan Haberler Merkezi'ndeydi.

İlk yerli deterjan üreticisi baba Ali Özdemir Yarar TÜSİAD kurucusuydu. Rotaryen'di; İstanbul Rotary Kulübü üyesiydi...^{21[75]}

Unutmadan bir not eklemeliyim: Yalçın Küçük, *Tekelistan* adlı kitabında Ülkerlerin Sabetayist olduğunu iddia etti. Sabri Ülker, Yalçın Küçük'e gönderdiği 25 Temmuz 2004 tarihli mektubun da, Sabetayist olmadıklarını belirtti...

NÂZİM HİKMETİN AKRABASI SABRİ ÜLGENER

Türkiye ekonomisine yön veren iki aileyi anlattıktan sonra, "İslam ve iktisat" konularında çalışmalar yapmış bir akademisyenle devam edelim...

Modern sosyolojinin kurucusu Alman düşünür Max Weber (1864-1920), Protestan ahlakının her ne kadar kapitalizmin ilk ve temel nedeni olmasa da, bireyciliğin, sıkı çalışma ve disiplinin, rasyonel davranış ile özgüvenin önemini vurgulayan bir kültür doğurduğu için,

⁷⁴ Hani, "Tarihin Sonu" makalesiyle bir dönem dünyanın gündeminde olan siyaset bilimci Amerikalı Francis Fukuyama vardı; işte onun Protestan misyoneri olan babası 1946-1948 yılları arasında Talas Amerikan Koleji'nde öğretmenlik yaptı.

⁷⁵ 8 şubat 1956 tarihinde DP döneminin TBMM başkanı Refik Koraltan'ın oğlu Oğuzhan R. Koraltan başkanlığında kurulan İstanbul Rotary Kulübü'nün kurucu üyeleri şunlardı: Rifat Bereket, İsmail Hakkı Kutbay, Kâzım Taşkent, Eli Rosenthal, Hilmi Naili Barlo ve John A. Caouki.

kapitalizmin doğuşunda ve gelişiminde önemli bir rol oynadığını savundu.^{22[76]}

Bu görüşten yola çıkan Weber, İslam dini için genelleyicilik arz ederek, "İslam kapitalizmle bağdaşmaz" tezini ileri sürdü. Prof. Sabri Ülgener, Weber'in bu tezini hem kabul etti hem de reddetti. Hak verdi; ama bunu engelleyenin islam değil, halk tarafından yorumlandığı haliyle "tasavvufî islam" olduğunu ileri sürdü!

Prof. Ülgener'e göre suçlu, tevekküle dayanan "halk tasavvuf"uydu!

Dünya işlerine sırt çevirmiş, hiçbir şeyi umursamadan Tanrı'ya ulaşmaya çalışan "rintlik" ekonomiyi köstekliyordu.

Yani Prof. Ülgener'e göre Müslüman, değişen, gelişen dünyada yerini almak istiyorsa, dünün sayı ve hesaplara uğraşan ruhanî, huzurlu dünyasını terk etmeliydi. Sayı ve hesabı sadece iktisadî anlamda kullanmalıydı.

Max Weber'in takipçisi Prof. Ülgener'in yıllar önce söylediği, bugün Türkiye'nin gündemine geldi: "İslamî Calvinizm."

Fransız Calvin, faizin Hristiyanlık tarafından yasaklanmasını eleştiren bir "reformcu"ydu. Ama "ilericiliği" iktisatla sınırlıydı, çünkü o da döneminin bilimsel çalışmalarına karşı çıkmıştı.

Bugünlerde Türkiye'de televizyonlara çıkıp, "İslam Calvinizmi"ni ayet ve surelerden örnekler vererek açıklamaya çalışan Müslümanlar gibi, Calvin de, *De Usuris* (Faiz) adlı kitabında İncil'den örnekler veriyordu.

Ne rastlantı değil mi, aynı günlerde Türkiye, -ABD'den ithal edilen- erkeklerle aynı saflarda namaz kılan başı açık kadınları tartışıyordu.

Ne diyordu doktrin: Müslüman serbest piyasasının oluşması için, zihniyet engellerinin kaldırılması, yani "dinde reform" şarttı!

Yani, düşünce değişimini gerçekleştirmeden iktisadî girişimcilik olamaz!

Bunu daha önce de görmüştük: Cemaleddin Afganî, İslam'ın şartlarını değiştirerek, -Protestanlığın İngiltere'ye has yorumu olan Anglikanizm gibi- bir "Müslüman Anglikanizm" oluşturmak istemiyor muydu ?

Prof. Ülgener aynı yolda yürüyordu; kapitalizmin önünü şeriatın değil, İslam tasavvufunun tıkadığını söylüyordu...

Weberci "kapitalizm ruhu"nun Türkiye piyasasına nasıl uygulanabileceğinin yol ve yöntemini izah etmeye çalışan Prof. Ülgener'in o dönemde etkilendiği hocası, Alman Nazilerden kaçıp Türkiye'ye sığınan, ekonomist ve sosyolog ordinaryüs Profesör Alexander Rustow'du.

Rustow, Neoliberalizm savunucusu Alman Freiburg okulu temsilcisiydi. Prof. Ülgener'in "Weberci" olmasında, Weber'e fikren ve ruhen yakın olan hocası Prof. Rustow'un büyük katkısı vardı.

Ülgener'in J. S. Bach'ı sevip dinlemesinde bile Alman hocası Rustow'un etkisi vardı.

Almanların, Prof. Ülgener'i nasıl etkilediğini öğrencisi ve asistanı Ahmet Güner Sayar bakın nasıl anlatıyor:

⁷⁶ Yeri gelmişken yazalım: Bizim ilköğretim, lise tarih kitapları Protestanlığın kurucusu Martin Luther'i, hep aydınlıkçı olarak gösterirken, Katolikliği yobazlık sınıfına sokmaktadır! Bu nedenle son yıllarda televizyonlardaki tartışmalarda Luther'den hep "ilerici" diye bahsedilir oldu. Oysa Batı dünyası Luther'in "ilerici" olup olmadığına daha karar vermiş değildir! Öyle ya, gökbilimci Kopernik'e "zıpçıktı" dememiş miydi ? Luther'e bu sempatinin kaynağı, Osmanlı'nın Katoliklere karşı hep Protestanların yanında yer alması olabilir mi ?

İşin bir diğer garip yanı da, bağnaz bir Hristiyan olan Luther'in, acımasız bir Türk düşmanı, Yahudi dostu olmasıydı "Yahudiler bizim Tanrımızın akrabaları, kuzenleri ve kardeşleridir. Katoliklere sesleniyorum, bana kâfir demekten yorulduklarında Yahudi desinler." Luther'in "gizli Yahudi" olup olmadığı hâlâ tartışılmaktadır.

Okumayı keyifli bir meşgale haline getirdiği divanlar, bazı vakanüvis tarihleri, fıkıh ve tasavvufa ait kitaplardan kafasına yığılan bilgilerle bir yere varamamanın sıkıntısını içinde yaşıyordu. Onun kafasındaki bu karmaşayı âdeta kozmik bir ahenge götürecek ışık ya da dışsal (teorik) şok 1933 yılında yurdumuza sığınan Alman hocalardan geldi. Gerçekten de Alman hocalarla temastan sonra, kafasındaki fırtınalar yerini tam bir sükûnete bıraktı. Artık kendi ismini Türk sosyoloji düşüncesine taşıyacak çalışmaların eşiğine ulaşmış, Weber sosyolojisinin aydınlatığı uzun ince yolda, Osmanlı iktisat tarihinden hareketle ekonomi ile din (İslamiyet) arasında sağlıklı köprüler kurmak için malzeme toplamaya başlamıştı. Alman hocaların sihirli dokunuşu Sabri Ülgener'de fitrî bir eğilim olan İslamî tasavvuf neşesine somut-tarihî olgular dünyasına bakmada farklı bir boyut ilave etti. (Ahmet Güner Sayar, Bir İktisatçının Entelektüel Portresi, Sabri F. Ülgener, 1998, s. 20.)

Yanında çalıştığı Alman hocalardan biri olan Prof. Fritz Neumark, Sabri Ülgener'in Almanca'sını çok övüyordu. Almanca'sı o kadar iyiydi ki, Prof. Neumark, onun Alman Lisesi mezunu olduğunu sanıyordu. Halbuki o İstanbul Erkek Lisesi mezunuydu; Almanca'yı bu okulda öğrenmişti. Bu dili mükemmel konuşup yazmasında, -birazdan anlatacağımız- akrabalarının katkısı var mıydı, bilinmiyor.

Prof. Fritz Neumark, Almanya'dan kaçıp Türkiye'ye sığınan bilim adamlarıyla ilgili anılarını topladığı *Boğaziçi'ne Sığınanlar* adlı kitabında, bizim konumuzla ilgili bakın ne diyor:

Bir de nüfus kütüklerinde olmasa bile konuşma dilinde kullanılan "dönme" tabiri vardır. Bu terimle İslam Dinine geçen, ama hâlâ "kendi aralarında kalan" (kanımca bu iddia gerçeklere uymuyor) ve eski dinî inançlarını tamamen bırakmayan Yahudiler ifade edilmektedir. İspanyol Yahudilerinin tersine bir "dönme", hele eğer Osmanlı bir aileden evlenerek sözüm ona "karışım" veya asimilasyon eğilimi ispat ederse, yüksek ve en yüksek devlet makamlarına çıkabiliyordu. Üniversite meslektaşlarım arasında böyle çok kişi vardı ve daha önce adı geçen Rüştü Aras -Atatürk'ün Dışişleri bakanı- bile söylendiğine göre onlardanmış. (1982, s. 92.)

İstanbul Üniversitesi iktisat Fakültesi'nde ders veren profesörler, öğretim üyeleri ve asistanların bazıları şunlardı: (Babanzade) Şükrü Baban, Cemil Bilsen, Ömer Lütfi Barkan, İbrahim Fazıl Pelin, Ömer Celal Sarç, Muhlis Edhem Ete, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Samim Gönensay, Sıddık Sami Onar, Ali Fuat Başgil, Yavuz Abadan, Osman Okyar, Ahmet Ali Özeken, Refii Şükrü Suvla, Orhan Dikmen, Orhan Tuna, Mehmet Oluç, Nurettin Mahruki, Mihri Belli, Faik Ökte, Halil İlbeter, Nakibe Topuz (Uzgören), Rüştü Adak, Nevzat Güneş...

Hangileri "dönme"ydi bilmiyoruz.

Prof. Sabri Ülgener "dönme" olabilir mi?..

Önce sürpriz: Prof. Ülgener, Türk solunun iki önemli ismi Nâzım Hikmet ve Mehmet Ali Aybarla kuzendi...

Yazmıştım, anımsatayım:

Alman asıllı, 1834 doğumlu Karl Detrois, Osmanlı'ya sığınarak Müslüman olmuş ve "Mehmed Ali" adını almıştı. Osmanlı ordusundaki başarılarından dolayı müşirliğe kadar yükselen Mehmed Ali Paşa, Kafkas/Dağıstan göçmeni bir ailenin kızı olan Ayşe Sıdıka'yla evlendi. Dört kızları oldu:

1) Hayriye Hanım, 31 Mart gerici isyanı çıktığında Selanik'te oluşturulan Hareket Ordusu'nun ilk komutanı olan Hüseyin Hüsnü Paşa'yla evlendi. Bu evlilikten doğan Yarbay Tahsin'in oğlu Mehmet Ali Aybar'dı. Salah Birsal'e göre, Hüseyin Hüsnü Paşa ailesi "Salamanko" adıyla tanınıyor. (*Sergüzeşti Nono Bey ve Elmas Boğaziçi*, 1982, s. 243.)

2) Leyla Hanım, Polonya'dan kaçarak gelip ihtida etmiş Mustafa Celaledin Paşa'nın oğlu Hasan Enver Paşa'yla evlendi. Kızları Celile, Nâzım Hikmetin annesiydi. Diğer kızları Münevver ise, şair Oktay Rifat'ın annesiydi.

3) Zekiye Hanım, İsmail Fazıl Paşa'yla evlendi. Bu evlilikten Ali Fuat Cebesoy ile

Mehmet Ali Cebesoy oldu.

4) Advîye Hanım, Tevfik Bey ve Selami Bey'le evlenmiş ama iki eşinden de çocuğu olmamıştı.

Gelelim Prof. Ülgener'le akrabalığa;

Mehmed Ali Paşa'nın eşi Ayşe Sıdika Hanım, Prof. Sabri Ülgener'in anneannesi Hatice Hanım'ın ablasıydı.

Ayşe Sıdika ve Hatice Hanım, Dağıstan göçmeni Hafız Mehmed Paşa'nın kızlarıydı.

Hatice Hanım, tıpkı ablası gibi bir askerle, Karamanlı Hasan Sabri Paşa'yla evlendi.

Hasan Sabri Paşa'nın Ahmed Efendi adında bir kardeşi daha vardı. Ahmed Efendi'nin oğlu kimdi dersiniz; Kâzım Karabekir Paşa!

Yani, Ulusal Kurtuluş Savaşı'na karar veren subaylardan Kâzım Karabekir ile Ali Fuat Cebesoy akraba sayılırdı.

Size yine bir "rastlantıdan" bahsedeyim; Müşir Mehmed Ali Paşa, 1878'deki "93 Harbî"nde Osmanlı Tuna Orduları başkomutanıydı; bu savaşta şehit oldu. Yerine kimi atadılar, bacanağı Hasan Sabri Paşa'yı! Ne yazık ki o da şehit olacaktı. Art arda eşlerini şehit veren iki kız kardeş, Ayşe Sıdika ile Hatice Hanım birbirlerine kenetlendiler.

Hasan Sabri Paşa-Hatice Hanım evliliğinden doğan ve altı yaşında yetim kalan -Prof. Sabri Ülgener'in annesi- Emine Benice Hanım'ın, ulema sınıfından Safranbolulu Mehmed Fehmi Efendi'yle evlenmesinin ilginç bir hikâyesi vardı.

Bu evliliğe önayak olan "çöpçatanları okuyunca şaşıracaksınız:

Bu evlilikte kilit isim Emine Benice Hanım'ın teyzesi Ayşe Sıdika Hanım'dır. Bu İstanbul hanımefendisi ruhen bağlı olduğu Nakşibendî piranından Gümüşhanevî Ahmed Ziyaeddin Efendi'yi Cağaloğlu'ndaki Fatma Sultan Camii dergâhında muntazam aralıklarla ziyaret ederdi. Ancak bu ruhî yakınlığın derecesini bilmiyoruz. Bilinen şey Ayşe Sıdika Hanım'ın hazreti ziyaretleri ve dergâhta icra olunan usul-i tarikatı izlemesidir. İşte bu ziyaretlerden birinde Ayşe Sıdika Hanım bu meclislerde fikir ve sohbetlere katılan Ahmed Ziyaeddin Efendi'ye yalan genç ve yakışıklı hoca Mehmed Fehmi Efendi'yi görür. Sorar soruşturur, bu genç hoca efendinin bekâr olduğunu öğrenir. Bunun üzerine kalbi şefkat dolu bu teyze küçük yaşta yetim kalan yeğeni Emine Behice'yi evlendirmek hevesine kapılır. Bu işte Büyük Efendi ile eşi Havva Seher Hanım'ın da rızası alınır. Mehmed Fehmi Efendi de evlilik için ikna edilir. (Ahmet Güner Sayar, *Bir iktisatçının Entelektüel Portresi*, Sabri E Ülgener, 1998, s. 43.)^{23[77]}

Bu evlilikten, 1908 yılında Mesude doğdu. Mesude Hanım, avukat İhsan Mukbil Onger'le evlendi. İki çocukları oldu: Doktor Oktay Onger ve Fransız Filolojisi mezunu ressam Verda Ongen

Mehmed Fehmi-Emine Benice çiftinin Mesude'den sonra ikinci çocukları İsmail Sabri Ülgener 1911'de doğdu,

Sabri Ülgener'in doğduğu ev, Şeyh Ahmed Ziyaeddin Efendi'nin Mehmed Fehmi Efendi'ye bıraktığı Fatmasultan Camii Gümüşhaneli Dergâhı içindeki iki odalı bir yerdi.

Mehmed Fehmi Efendi'nin babası; İsmail Sabri Ülgener'in dedesi İsmail Necati Efendi, Şeyh Gümüşhaneli'nin 116 halifesi İçinde Hasan Hilmi Efendimden sonra ikinci büyük halifesiydi.

Torunu İsmail Sabri'nin doğduğu yıl, dergâhın postnişini oldu.

Gümüşhaneli Ahmed Ziyaeddin Efendi'nin "iktisadî girişimci" ilk şeyh olmasıyla, Prof.

⁷⁷ İddiaya göre, Yahya Kemal, yazar arkadaşı Yakup Kadri Karaosmanoğlu'yla gittiği bir Bektaşî dergâhında Ayşe Sıdika Hanım'ın torunu Celile Hanım'ı (Nâzım Hikmet'in annesi) görmüş ve âşık olmuştu. Yahya Kemal-Celile Hanım aşkının filizlendiği bu tekke, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Nur Baba* adlı romanındaki dergâhtı. Celile Hanım'ın eniştesi (kız kardeşi Münevver'in eşi) Samih Rifat da Bektaşî'ydi; Bektaşî nefesleri derlemişti. **Aşklar ve evliliklerin dergâhlarda doğması ilginç...**

Ülgener'in "İslam Calvinizmi"ni savunması tesadüf olabilir mi? Keza, Gümüşhaneli Dergâhı'nda yetişen kuşakların, Turgut Özal'ların, Recep Tayyip Erdoğan'ların "serbest piyasacı" olmaları da tesadüftü zaten!

Şeyh dedesinin 6 Şubat 1919'daki ölümünden sonra, Ülgener ailesi Cağaloğlu'nda bir eve taşındılar.

Bu tabloya bakıp Mehmed Fehmi Efendi hakkında yanlış değerlendirmeler yapmanızı istemem: Vefa ve Mercan idadilerinde Arapça, İstanbul idadisi ve Mekteb-i Sultanî'de (Galatasaray Lisesi) din dersi öğretmenliği yaptı, İstanbul Darülfünunu ilahiyat ve Hukuk fakülteleri ile Mekteb-i Mülkiye'de fıkıh ve mecelle hocalığında bulundu.

Cumhuriyet döneminde İstanbul müftülüğü makamında oturdu.

Mehmed Fehmi Efendi aynı zamanda oğlunun da ilk hocasıydı...

İsmail Sabri Ülgener, Aşyan ve İstanbul iptidaîleri ile İstanbul Sultanî'sinden (İstanbul Erkek Lisesi) sonra, İstanbul Darülfünunu (üniversitesi) Hukuk Fakültesi'ni bitirdi.

Hocası Prof. Rustow'un direktifleriyle lisansüstü eğitim için Harvard Üniversitesi'ne gitti. Bir buçuk yıl kaldığı ABD'den doçent olarak döndü. 1951'de profesör oldu.

1950 yılına kadar Türkiye'de gazetecilik eğitimi yüksek öğrenim içinde yer almamıştı. *Hürriyet* gazetesi sahibi Sedat Simavi, İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Sıddık Sami Onar'la yaptığı işbirliği sayesinde, üniversite bünyesinde "Gazetecilik Enstitüsü'nün kurulmasını sağladı.

29 Kasım 1950'de kurulan enstitünün ilk başkanlığını Ord. Prof. Şükrü Baban yaptı. 1952-1956 yılları arasında ise enstitünün başkanı Prof. Sabri Ülgener'di.

Prof. Ülgener, bu tarihten sonra yıllarca birlikte çalıştığı Alman hocaların bulunduğu üniversitelerde konuk öğretim üyeliği yaptı.

1958-1959 yılları arasında Federal Almanya'daki Münih Üniversitesinde, 1964-1965 yılları arasında ABD Columbia Üniversitesi'nde konuk profesör olarak ders verdi.

1958'de Ruhi Aytaç'ın, 1926 doğumlu kızı Sevim Aytaç'la ikinci evliliğini yaptı. İlk evliliği hakkında bilgimiz yok. Oğlu, Mehmet Fehmi 1960'ta dünyaya geldi. Profesör oldu, İstanbul Hukuk Fakültesinde görev aldı. TOBB Tahkim Divanı'nda çalıştı. Korkut Özal ile Eymen Topbaş'ın ortağı olduğu Bayraktar ailesine ait, Bayraktar Denizcilik Şirketler Grubu'nun avukatlığını yaptı.

Sabri Ülgener'in, Sabri Kaan adında bir torunu var.

Sevim Aytaç, Sabri Ülgener'in asistanıydı. Evlendikten sonra akademisyenliği bıraktı.

Ülgener'in kürsüsünde asistan olan Gülten Kazgan ise Türkiye'nin ilk kadın iktisat profesörü oldu.

Arnavutköy Amerikan Kız Koleji mezunu F. Gülten Kazgan'ın, Prof. Ülgener'in kürsüsüne asistan olmasında neyin rolü vardı acaba? Gülten (Nasuhioğlu) Kazgan'ın aile soyağacı Üsküdarlı Şeyh Mehmed Nasuhî'ye dayanıyordu. Dedesi Said Efendi, Nasuhî Dergâhı'nın son şeyhiydi.

"Emeği toplumun temel değeri" sayan Sosyalist Kültür Derneği kurucusu Prof. Kazgan ile sosyalist akımlara karşı fakülte bünyesinde bir direnç odağı oluşturan Prof. Ülgener'i hangi ortak değer yan yana getiriyordu ?

Bir diğer asistanı Tefik Ertüzün (DYP milletvekili olacaktır) daha önce yazdığım Prof. Sabahattin Zaim'in teyze çocuğu Prof. Cevat Babuna'nın kızı Ceyda Hanım'la evliydi.

Prof. Ülgener'in sadece akademisyenlerden değil, edebiyat dünyasından da yakın dostları vardı. Örneğin Ahmet Hamdi Tanpınar'la buluşup bir iki kadeh rakı içerlerdi. Kalamış'taki Todorî'nin meyhanesine gidilirdi ara sıra... (a.g.e., s. 121-122.)

Askerlikten okul yaşamına, Harvard'dan tatilleri ne kadar Prof. Ülgener'in hep yanında olan dostu Prof. Sulhi Dönmezer'di.

Yani zengin bir çevresi vardı.

1 Temmuz 1983'te Erenköy'deki evinde vefat etti.

1934 yılında soyadı kanunu çıktığında, aile neden "Ülgener" soyadını almıştı?

Sabetay Sevi'nin vefat ettiği Ülgen ile Ülgener ailesinin hiçbir bağı var mıydı acaba?

Ya da... Feyziye Mektepleri'nde on dört yıl felsefe öğretmenliği yapan Prof. Hilmi Ziya Ülgen'in, ne bileyim, Elmalılı Hamdi Yazır'ın torunu Okan Bayülgen'le ilgisi var mıydı ? Veya Orgeneral Rafet Ülgenalp'le; ilk Deniz Kuvvetleri komutanı Oramiral Mehmet Ali Ülgen'le ya da Bülbülderesi Mezarlığı'nda mezarları bulunan "Ülger" soyadıyla ilgisi var mıydı ? Örnek: Mehmet Sadullah Ülger (1915-1969).

Bizde "özel adbilim"le uğraşmak "delilik" zaten !..

Onomastiği (özel adbilimi) kim neden Üniversiteye sokmuyor ?

SUUDİ ARABİSTAN'DAKİ "SABETAYİSTLER"

Bu kitapta tek istediğimiz, olaylara farklı perspektiften bakılabileceğini göstermek.

Örneğin bu bölümde sık sık Suudî Arabîstan'dan söz ettik. Size, neden farklı okumanız gerektiğini gösterecek bir "ipucu" vereyim:

Mekke'ye Giden Yol adlı bir kitap var. Yazarı Yahudilikten Müslümanlığa dönen Muhammed Esed.

Esed 1925te yazdığı kitabında, Suudî Arabîstan'daki "Sulubîler"den bahsediyor.

Sulubîler bütün araştırmacılar için bir muamma olarak kalmışlardır bugüne kadar. Gerçekten kökenlerini kimse tam olarak bilmemektedir. Arap olmadıktan kesindin Mavi gözleriyle açık kumral saçları, tenlerindeki güneş yanığı rengin sonradan kazanılmış bir özellik olduğunu açığa vurmakta ve onların kuzeyli kavimlerden olduklarını alda getirmektedir. Eski Arap tarihçileri Sulubîlerin, Salaheddin Eyyubî tarafından tutsak edilip, Arabîstan'dan getirilen Haçlı kitlelerin soyundan geldiklerini ve sonradan Müslüman olduklarını yazıyorlar; nitekim sulubî sözcüğü "salib" (haç) sözcüğüyle aynı kökten türemekte ve "salib" sözcüğü de düpedüz "haçlı" anlamına gelmektedir. Yine de bu açıklamanın doğru olduğunu söylemek zor. Her ne hal ise, bedeviler Sulubîleri Arap olarak görmemekte, onlara karşı hoşgörülle, ama bir- çeşit pasif bir küçümsemeyle davranmaktadırlar. Her zaman insanların eşitliği üzerinde ısrar eden Araplar kendi seciyelerine uymayan bu küçümsemeyi ise Sulubîlerin Müslümanlıklarında samimi olmamalarına ve Müslümanlar gibi yaşamamalarına bir tepki olarak açıklamaktadırlar, (fl.parsimony.net)

Suudi Arabîstan'daki Sulubîler, bizim Sabetayistlerle aynı kaderi paylaşıyorlardı anlaşılan...

Suudî Arabîstan hakkında bilgilerimiz sınırlı. Örneğin, ülkenin istihbaratının başında bulunan Kemal Atam vardı; İstanbul'da büyüdüğü için Türk" diye anılırdı; Kral Faysal'ın kız kardeşi İffet'le evliydi. İstihbarat örgütünün temelini 1973'te İstanbul'da CIA'yla yapılan toplantıda atıyor. Bir yıl sonra da, -Turgut Özal döneminde meşhur olacak, Tansu Çillerle baş başa toplantılar yapacak.

ABD'li petrolcü Roger Tamroz'la ortaklık kuruyor. Kemal Atam halen New York'ta yaşıyor... Uzatmayalım; sanıyorum Söylemek istediğimiz anlaşılmıştır.

O kadar farklı konulara girdik ki, Aziz Mahmud Hüdayî Dergâhı'nı unuttuk!

Sabetayist İlğaz Zorlu'nun söylediğine göre, Sabetayistler 1924'ten sonra dergâhı kontrolleri altına almışlardı.

Bilginin doğruluğundan emin olmak için, uzun bir yolculuğa çıktık. Bulabildiğimiz tüm olguları sıraladık.

Sizce İlğaz Zorlu'nun söylediği doğru olabilir mi?..

Bu bölümü hazırlarken, "www.hudayivakfi.org" adlı internet sitesine girdim; site, Şeyh Aziz Mahmud Hüdayî'nin biyografisini yaza yaza sadece on cümleyle yazmıştı!

İnsan ister istemez düşünmeden edemiyor, Şeyh Aziz Mahmud Hüdayî sadece "örtü

görevi"ni mi üstleniyor?

Bu ilgisizliğin başka bir sebebi olabilir mi?..

Neyse, hepsini geçelim.

Yolunuz düşerse, Aziz Mahmud Hüdayî Dergâhı'na gidin.

Günün hangi saatinde giderseniz gidin, yüzlerce yoksul "Siyah Müslüman" göreceksiniz; hepsi daha iyi bir yaşam için dua ediyor.

İnşallah duaları kabul edilir...

Gelelim son söze...

Efendi kitabında ve bu çalışmamızda kendisi söylemediği sürece, kimseye "Sebatayist" demedik.

Demeyi de doğru bulmuyoruz.

Ama...

Sabetayistler bizim tarihimizin çok önemli bir olgusu; siyasî-iktisadî ve kültürel hayatımızı derinden etkilediler. Böylesine önemli bir gerçeği yok sayamayız...

Sabetayistlerin "Beyaz Müslümanlarda ilişkisi konusunda bir ufuk turu yaptık. Umarız, bu çalışmaların arkası gelir...

Ne demiştik *Efendi* kitabında:

"Bu kitap Türkiye'de hâlâ tabu olan 'bir sırrın' üzerindeki örtüyü aralayabilmek amacıyla yazıldı... Sabetayizm bizim gerçeğimizdir; onu yok sayarak tarih yazamayız..."

Ve ek:

Erasmus *Deliliğe övgü* kitabında ne diyordu:

Mademki söyleyeceklerim doğru, ne diye susayım ki...

İstanbul, mayıs 2006

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Abduh, Muhammed**, *Tevhid Risalesi*, Fecr Yayınları, Ankara, 1986.
- Adivar, Halide Edip**, *Mor Salkımlı Ev*, Özgür Yayınları, İstanbul, temmuz 2000.
- Sinekti Bakkal*, özgür Yayınları, İstanbul, 2000.
- Afyoncu, Erhan**, *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu I*, Yeditepe Yayınları, 2002.
- Ağaoğlu, Samet**, *Babamın Arkadaşları*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul *Kuvayı Milliye Ruhu*, Kaynak Yayınları, İstanbul, ocak 1999.
- Ahmad, Feroz**, *İttihatçılıktan Kemalizme*, Kaynak Yayınları, İstanbul, kasım 1985.
- Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, İstanbul, ekim 1995
- Ahmet Mithat Efendi**, *Fatma Aliye-Bir Osmanlı Kadın Yazarın Doğuşu*, Sel Yayıncılık, kasım 1994, İstanbul.
- Ahmet Rasim**, *İki Hatırat Üç Şahsiyet*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, kasım 1976.
- Ahmet Refik**, *Osmanlı'da Hoca Nüfuzu*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997.
- Ahmed Rifat Seyid**, *İslamî Direniş Haritası -Benna'dan Islambuli'ye-*, İşaret Yayınları, İstanbul, şubat 1989.
- Akar, Rıdvan**, *Aşkale Yolcuları, Varlık Vergisi ve Çalışma Kampları*, Belge Yayınları, İstanbul, ocak 2000.
- Akbayar, Nuri**, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, ekim 2003.
- Akçura, Gökhan**, *Aile Boyu Sinema*, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Akdamar, Anibal; Ünal, Samih Turgay** (derleyenler), *Türkiye'de Laiklik İlkesi ve Yehova'nın Şahitleri*, Kule Kitapları, İstanbul, 1983.
- Akdoğan, Şahin**, *Siyasal İslam-Refaah Partisi'nin Anatomisi*, Şehir Yayınları, İstanbul, temmuz 2000.
- Akgündüz, Ahmed**, *Arşiv Belgeleri Işığında Silistreli Süleyman Hilmi Tunahan*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997.
- Akman, Muvaffak**, *Yaşantımda Hacettepe ve Sonrası, Bir Emekli Rektörün Anıları*, Emek Ofset Matbaacılık, Yalova 1995
- Akpınar, Alişan; Rogan, Eugene L.**, *Osmanlı Devleti'nde Aşiret Mektebi*, Aram Yayıncılık, İstanbul, aralık 2001.
- Akseki, A. Hamdi**, *Askere Din Kitabı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1982.
- Aktar, Ayhan**, *Varlık Vergisi ve "Türkleştirme" Politikaları*, iletişim Yayınları, İstanbul, 2001.
- Aktay, Yasin**, *Türk Dininin Sosyolojik İmkânı*, iletişim Yayınları, İstanbul, 1999.
- Akyol, Taha**, *Haricîler ve Hizbullah-İslam Topluluklarında Terörün Kökleri*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, nisan 2000.
- Akyüz, Vecdi**, *Mukayeseli İbadetler İlmi-hali*, fa Yayıncılık, İstanbul, 1995.
- Aksoy, Nazan**, *Rönesans İngilteresi'nde Türkler*, İstanbul, 1990.
- Aksin, Sina**, *Jön Türkler-İttihat ve Terakki*, imge Kitabevi, Ankara, kasım 1998.
- Albayrak Haşim**, *Tarih Boyunca Doğu Karadeniz'de Etnik Yapılanmalar ve Pontus*, Babıâli Kitaplığı, İstanbul, nisan 2003.
- Albayrak, Sadık**, *Son Devir Osmanlı Uleması* (5 cilt), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1996.

- Al-Azmeh, Aziz**, *İslamlar ve Moderniteler*, iletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- Ali Haydar Mithat**, *Hatıralarım*, Mithat Akçit Yayım, İstanbul, 1946.
- Alkan, Mehmet Ö.**, İmparatorluktan Cumhuriyete Selanik'ten İstanbul'a Terakki Vakfı ve Terakki Okulları 1877-2000, Boyut Yayın Grubu, İstanbul, 2003.
- Allouche, Adel**, *Osmanlı-Safevî İlişkileri, Kökenleri ve Gelişimi*, Anka Yayınları, İstanbul, ekim 2001.
- Almaz, Ahmet**, Tarihî Esrarengiz Bir Sahifesi-Dönmeler ve Dönmelerin Hakikati, Kültür Yayıncılık ve Dağıtım.
- Altınsu, Abdülkadir**, *Osmanlı Şeyhülislamı*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1972.
- Amca, Hasan**, *Nizamiye Kapısı ve Yarıda Kalan İhtilal*, Arba Yayınları, İstanbul, 1958.
- Anastassiadou, Meropi**, *Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri Selanik*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, kasım 2001.
- And, Metin**, 16. Yüzyılda İstanbul Kent Saray Günlük Yaşam İstanbul, 1993.
- Andıç, Fuat**, *Selanik Kahpe Selanik*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- Andıç, Fuat; Andıç, Süphan**, *Sadrızam Ali Paşa-Hayatı, Zamanı ve Siyasî Vasiyetnamesi*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- Andriç, İvo**, *Ömer Paşa*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- Andreadis, Yorgo**, *Gizli Bin Taşıyanlar*, Belge Yayınları, İstanbul, ağustos 1999.
- Andrews, Peter Alford**, *Türkiye'de Etnik Gruplar*, Ant Yayınları, İstanbul, aralık 1992.
- Anzerlioğlu, Yonca**, *Karamanlı Ortodoks Türkler*, Phoenix Yayınları, Ankara, ekim 2003.
- Araz, Nezihe**, *Anadolu Evliyalrı*, Atlas Kitabevi, İstanbul, 1975.
- Armağan, Mustafa**, *Refik Ahmet Sevengil-Her Gün Bir Ediple*, L&M Yayınları, İstanbul, ağustos, 2004.
- Arsel, İlhan**, *Toplumsal Gerginliklerimizin Sorumluları*, Kaynak Yayınları, İstanbul, aralık 1996. *Şeriat'tan Kısas'lar*, Kaynak Yayınları, İstanbul, ağustos 1996.
- Aşkar, Mustafa**, *Niyazi-i Mısırî ve Tasavvuf Anlayışı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.
- Atik, M. Kemal**, Bardakoğlu, Ali; Kırca, Celal Polat, Selahattin; Toksarı, Ali, *İslamî Kavramlar*, Sema Yalvar Gençlik Vakfı Yayınları, Ankara, 1997.
- Atilhan, Cevat Rifat**, *Yahudiler Dünyayı Nasıl İstila Ediyorlar?*, Aykurt Neşriyat, 1973.
- Arai, Masami**, *Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- Ariç, Sabahattin**, *Masonların Dünyası*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1996.
- Armaner, Nedai**, *İslam Dininden Ayrılan Cereyanlar-Nurculuk*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1964.
- Armaoğlu, Fahir**, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1989.
- Arsel, İlhan**, *Arap Milliyetçiliği ve Türkler*, Kaynak Yayınları, İstanbul, mart 1999. *Aydın ve "Aydın"*, Kaynak Yayınları, İstanbul, mart 1997.
- Ataman, Sabri**, *Asurlar, Süryanîler*, Kaynak Yayınları, İstanbul, mayıs 1997.
- Atay, Falih Rıfkı**, *Zeytindağı*, Bateş AŞ İstanbul, 1981.
- Attali, Jacques**, *Uyanmışlar Tarikatı*, Truva Yayınları, İstanbul, aralık 2005.
- Avagyan, Arsen**, Minassian, Gaidz F., *Ermeniler-İttihat ve Terakki İşbirliğinden Çatışmaya*, Aras Yayıncılık, İstanbul, haziran 2005.
- Avcioglu, Doğan**, *Türkiye'nin Düzeni* (I. cüt), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1969. *Millî Kurtuluş Tarihi* (3 cüt), İstanbul, 1974.

Avşar, Servet, Birinci Dünya Savaşı'nda İngiliz Propagandası, Kim Yayınları, Ankara, mart 2004.

Ayaşlı, Münevver, *Dersaadet*, Timaş Yayınları, İstanbul, mart 2002. *İşittiklerim Gördüklerim Bildiklerim*, Timaş Yayınları, İstanbul, mart 2002.

Rumeli ve Muhteşem İstanbul, Timaş Yayınları, İstanbul, ocak 2003.

Aybars, Ergün, *İstiklal Mahkemeleri*, Milliyet Yayınları, İstanbul, eylül 1998.

Ayda, Adile, Sadri Maksudi Arsal, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.

Aydemir, Abdullah, *Tefsirde İsrailiyyat*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1979.

Aydın, Erdoğan, *İslamcılık ve Din Politikaları*, Gendaş AŞ, İstanbul, 2002.

İslamiyet Gerçeği (1. ve 2. cilt), Kaynak Yayınları, İstanbul, kasım 1992.

İslamiyet Gerçeği (3. cilt), Kaynak Yayınları, İstanbul, mart 1993.

İslamiyet Gerçeği (4. cilt), Kaynak Yayınları, İstanbul, mayıs 1993.

Nasıl Müslüman Olduk ? Türklerin Müslümanlaştırılmasının Resmî Olmayan Tarihi, Başak Yayınları, Ankara, nisan 1994.

Aygil, Yakup, *Turanlı Hristiyanlar*, inkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 2003.

Ayverdi, Samiha, *Abide Şahsiyetler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1976.

Boğaziçi'nde Tarih, Kubbealtı Neşriyatı. *Dost*, Hülbe Baytaş Yayınları, Ankara. *Hey Gidi Günler Hey*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, ağustos 2002.

Millî Kültür Mes'eleleri ve Maarif Davamız, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1976.

Mülakatlar, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 2005. *Ne İdik Ne Olduk ?*, Hülbe Yayınları, İstanbul, 1985.

Ayverdi, Samiha; Erol, Safiye; Araz, Nezihe; Huri, Sofi, Kenan Rifaî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, kasım 2003.

Bağış, Ali ihsan, *Osmanlı Ticaretinde Gayri Müslimler*, Turhan Kitabe vi, Ankara, 1998.

Bahar, Beki L., *Ordan Buradan Altmış Yılın Ardından*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, 1995.

Balcı, İbrahim, *Milli Mücadelede Boğaziçi*, Diğer Yayıncılık, İstanbul, mart 2004.

Bali, Rifat N., *Aliya: Bir Toplu Göçün Öyküsü (1946-1949)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Bir Türkleştirme Serüveni (1923-1945), İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

Devlet'in Yahudileri ve öteki Yahudi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

Musa'nın Evlatları Cumhuriyet'in Yurttaşları, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

Banarlı, Nihad Sami, *Kitaplar ve Portreler*, kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 1985.

Baran, Tülay Alim, *Vasıf Çınar ve İzmir'e Doğru Gazetesi Yazıları*, Arma Yayınları, İstanbul, temmuz 2001.

Bardakçı, Murat, *Şahbaba*, Pan Yayıncılık, İstanbul, kasım 1999.

Barthold, W.; Köprülü, M. Fuad, *İslam Medeniyeti Tarihi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1973.

Bastıyalı, Mehmet, *Dinlerin ve İslam'ın Sırları*, İzmir, 1993.

Baş, Eyüp, *İslam'ın İlk Döneminde Müslüman-Yahudi ilişkileri*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul, 2004.

Başyurt, Erhan, *Dünya İmparatorluğu Peşindeki Seçkinler*, Karakutu Yayınları, İstanbul, nisan 2005.

Bayar, Bekir Sıtkı, *İbretnüma*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1968.

Bayrak, M. Orhan, *İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar*, Milenyum Yayınları,

- İstanbul, mayıs 2002. *Türkiye'yi Kimler Yönetti*, Yılmaz Yayınları, İstanbul, 1992.
- Behar, Cem**, *Musikiden Müziğe*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005.
- Behmoaras, Liz**, *Bir Kimlik Arayışın Hikayesi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, ocak 2005.
- Mazhar Osman**, Remzi Kitabevi, İstanbul, ağustos 2001. *Türkiye'de Aydınların Gözüyle Yahudiler*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, 1993. *Kimsin Jak Samanon*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- Belli, Mihri**, *Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi*, Belge Yayınları, İstanbul, eylül 2004
- Benbassa, Esther; Rodrigue, Aron**, *Türkiye ve Balkan Yahudileri Tarihi*, iletişimi Yayınları, İstanbul, 2001.
- Bentov, İtzhak**, *Yaratılışın Mekaniği Üzerine Kozmik Kitap*, Dharma Yayınları, İstanbul, eylül 2001.
- Berktaş, Halil; Hassan, Ümit; Ödekan, Ayla; Akşin, Sina** (yayın yönetmeni), *Türkiye Tarihi* (5 cilt), Cem Yayınevi, İstanbul, 1997.
- Besalel, Yusuf**, *Osmanlı ve Türk Yahudileri*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, ocak 2004. *Ünlü Yahudiler*, 1999.
- Yahudi Tarihi*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, mart 2003.
- Beşikçi, İsmail**, *Türk Tarih Tezi*, Yurt Kitapları, Ankara, 1991.
- Bezmen, Fuat** (derleyen Nerrin Bezmen), *Bir Duayenin Hatıratı*, PMR Publications, İstanbul, mart 2002.
- Bezmen, Halil**, *Neden ? Halil Bezmen*, Literatür Yayınları, İstanbul, nisan 2000.
- Bildirici, Faruk**, *Hanedanın Son Prensi*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2002.
- Binark, İsmet**, *Ekrem Hakkı Ayverdi Bibliyografyası*, Kubbe-altı Neşriyatı, İstanbul, 1999.
- Birdoğan, Nejat**, *İttihat-Terakki'nin Alevî-Bektaşîlik Araştırması*, Berfin Yayınları, İstanbul, 1994. *Alevî Kaynakları-1*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996. *Çelebi Cemalettin Efendi'nin Savunması*, Berfin Yayınları, İstanbul, 1994.
- Anadolu Aleviliği'nde Yol Ayrımı, Mozaik Yayınları, İstanbul, 1995.
- Birsel, Salah**, *Sergüzeşti Nono Bey ve Elmas Boğaziçi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1982.
- Bleda, Mithat Şükrü**, *imparatorluğun Çöküşü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1979.
- Bolat, Ali**, *Melametîlik*, insan Yayınları, İstanbul, ekim 2003.
- Bora, Siren**, *İzmir Yahudileri Tarihi 1908-1923*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, 1995
- Bora, Tanıl; Can, Kemal**, Devlet Ocak Dergâh, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.
- Borak, Sadi**, *Atatürk ve Din*, Kırmızı Beyaz Yayınları, İstanbul, eylül 2004.
- Bozkurt, Fuat**, *Çağdaşlaşma Sürecinde Alevilik*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2000.
- Bozkurt, Mahmut Esat**, *Masonlar Dinleyiniz !*, Kaynak Yayınları, İstanbul, ağustos 2005.
- Bölügiray, Nevzat**, *Dolduktaki irtica*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1994.
- Braver, Erich; Patai, Rapasel**, *Kürdistanlı Yahudiler*, Avesta Yayınları, İstanbul, 2005.
- Brook, Kevin Alan**, *Hazar Yahudileri*, Nokta Kitap, İstanbul, şubat 2005.
- Budak, Ali**, *MünifPaşa*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2004.
- Buğra, Ayşe**, *Devlet ve İşadamları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- Bulaç, Ali**, *Din, Devlet ve Demokrasi*, Zaman Kitap, İstanbul, nisan 2001.
- Bulut, Faik**, *Allah Devletinde Demokrasi-Şeriat Düzeninin Eleştirisi*, Berfin Yayınları,

İstanbul, kasım 2004. İslam Komüncüleri, Doruk Yayıncılık, Ankara, mart 1997. Kim Bu Fethullah Gülen-Dünü Bugünü Hedefi, Kafkas Yayıncılık.

Resmî Belgeler Işığında Ordu ve Din 1826-1997-Devlet Gözüyle İslamcı Faaliyetler, Doruk Yayıncılık, Ankara, 1997.

Tarikat Sermayesi (2. cilt), Su Yayınları, İstanbul, mart 1999.

Bülbül, Kudret, Bir Devlet Adamı ve Siyasal Düşünür Olarak Said Halim Paşa, Kadim Yayınları, Ankara, ocak 2006.

Büyükaksoy, Kâzım, *Mesnevi Hatıraları*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1953.

Caldwell, Erksine, *Din Tüccarı*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, nisan 1995.

Can, Şefik, *Hiz. Mevlânâ'nın Rubailer I*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.

Candan, Abdülcelil, *Kur'an Okurken Zihne Takılan Ayetler*, Elest Yayınları, İstanbul, nisan 2004.

Carr, Edward Hallet, *Tarih Nedir*, İletişim yayınları, İstanbul, temmuz 1993.

Cemal, Behçet (tamamlayan ve tertipleyen), *Hatıralar-İttihat ve Terakki ve Birinci Dünya Harbi-Cemal Paşa Bahriye Nazırı ve 4- Kolordu Komutanı*, Selek Yayınları, 1959.

Cerrahoğlu, A., *İslamiyet ve Osmanlı Sosyeteleri-İslamiyet ve Yöncü Sosyalistler*, Ersat Matbaacılık Kolektif Şirketi, 1964.

İslamiyet ve Sosyalizm Bağdaşabilir mi ?, Kervan Matbaası, İstanbul, 1964.

Cevizoğlu, Hulki, *Kur'an Şifrecilerine Cevaplar-Edip Yüksel "Çöpe At"*, Ceviz Kabuğu Yayınları, Ankara, aralık 2002.

Nurculuk-Dünü Bugünü, Beyaz Yayınları, İstanbul, ağustos 1999.

Türkçe İbadet, Beyaz Yayınları, İstanbul, ekim 1998.

Masonluk ve Rotaryenlik, Ceviz Kabuğu Yayınları, Ankara, 2003.

Chevalier, Jean, *Sufilik*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

Cizre, Ümit, Muktedirlerin Siyaseti Merkez Sağ-Ordu-İslamcılık, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.

Cleveland, William İ., *Batiya Karşı İslam-Şekip Arslan'ın Mücadelesi*, Yöneliş Yayınları, İstanbul, şubat 1991.

Cohen, Mark R., *Haç ve Hilal Altında Ortaçağ'da Yahudiler*, Sarmal Yayınevi, İstanbul, nisan 1997.

Cornish, Kimberley, Linz Yahudisi Hitler ve Wittgenstein: Akıl Üzerine Gizli Savaş, Doğan Kitapçılık, İstanbul, ocak 2000.

Crow, W. B., Büyünün Cadıclığının ve Okültizmin Tarihi, İstanbul, şubat 2002.

Coşkun, Süleyman, *Türkiye'de Politika*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1999.

Çadırcı, Musa, Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.

Çağalı Güven, Gül (yayına hazırlayan), *Kâmil Paşa'nın Anıları*, Arba Yayınları, İstanbul, ağustos 1991.

Çakır, Ruşen, *Ayet ve Slogan*, Metis Yayınları, İstanbul, ocak 1991.

Direnış ve İtaat, İki İktidar Arasında İslamcı Kadın, Metis Yayınları, İstanbul, kasım 2000.

Çakır, Ruşen; Çalmuk, Fehmi, *Bir dönüşüm Öyküsü, Recep Tayyip Erdoğan*, Siyahbeyaz Metis, İstanbul 2001.

Çalışlar, Oral; Çevik, Tolga, *Erbakan Fethullah Gülen Kavgası*, Sıfır Noktası Yayınları, İstanbul, eylül 2000.

Çamuroğlu, Reha, *Günümüzde Alevîliğin Sorunları*, Ant.Ya-yınları, İstanbul, 1992.

Değişen Koşullarda Alevîlik, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2000.

- Çandar, Cengiz**, *Ortadoğu Çıkmazı*, Hil Yayınları.
- Çelebi, Mehmet**, /, Ehlîbeyt Kurultayı 26-27 nisan 1997, İstanbul, 1997.
- Çelik, Recep**, *Millî Mücadelede Din Adamları I-II*, Emre Yayınları, İstanbul, kasım 1999.
- Çeliker, Yalçın; Gün, İzzet Nuri**, *Masonluk ve Masonlar-"İsimler Belgeler"*, Yağmur Yayınları, İstanbul, 1968.
- Çetin, Mahmut**, *Boğazdaki Aşiret*, Edille Yayınları, İstanbul, 1998. *X İlişkiler*, Marifet Yayınları, İstanbul, nisan 2002.
- Çetiner, M. Sait**, *Matemiyye*, Ayyıldız Yayınları, Ankara
- Çığ, Muazzez İlmiye**, *İbrahim Peygamber*, Kaynak Yayınları, İstanbul, ekim 1997.
- Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni, Kaynak Yayınları, İstanbul, nisan 2005.
- Çiftçi, Cemil**, *Tasavvuf Kitabı*, İstanbul, kasım 2003.
- Çulcu, Murat** (Yayma hazırlayan), *Erkân-ı Harb Binbaşısı Vecihi Bey'in Anılan-Filistin Ricatı*, Arba Yayınları, İstanbul, haziran 1993. *Marjinal Tarih Tezleri*, e Yayınları, İstanbul, 2000.
- Dabağyan, Levon Panos**, *Türkiye Ermenileri Tarihi*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2004.
- Dalan, Bedrettin**, Türkiye'de İrtica ve Cemaat Kuşatmasında Eğitim, Morajans, İstanbul, 1998.
- Danişmend, İsmail Hami**, *Tarihî Hakikatler* (1. ve 2. cüt), Tarih ve Kültür Yayınları, İstanbul, 1979. *Türkler ve Müslümanlık*, İstanbul, 1959. *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi I-II*, İstanbul, 1971.
- Davison, Roderic H.**, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform*, Agora Kitaplığı, İstanbul, kasım 2005.
- Deacon, Richard**, *İsrail Gizli Servisi*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1993.
- Demirel, Kürşat**, *Yahudilik ve Dini Çoğulculuk Ayışığı* Kitapları, İstanbul, mayıs 2006.
- Bir Hristiyan Mezhebi Olarak Ortodoksluğun Teolojisi, Ayışığı Kitapları, İstanbul, mayıs 2005.
- Derman, Uğur** (yayına hazırlayan), *Mes'ut Cemil-Tanburî Cemil'in Hayatı*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, aralık 2002.
- Dilipak, Abdurrahman; Zorlu, İlğaz**, *Şişli Terakki Davaları*, Zvi-Geyik Yayınları, İstanbul, ekim 2001.
- Dinçmen, Kriton** (hazırlayan ve çeviren), *600'lü Yıllardan 1461'e*, Arion Yayınevi, İstanbul, mayıs, 2004.
- Doğan, Hatice**, *Osmanlı Devletinde HaJıambaşıUk Müessesesi*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, nisan 2003.
- Doğan, İsmail**, *Osmanlı Ailesi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ekim 2001.
- Doğan, Muhammed Nur**, Lale Devri Şairlerimizden Şeyhülislam İshak Efendi ve Divanından Seçmeler, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Döğen, Şaban**, *Kur'an'dan Tekniğe*, Yeni Asya Yayınları, İstanbul, 1983.
- Duben, Alan; Behar, Cem**, *İstanbul Haneleri*, iletişim Yayınları, İstanbul, 1998.
- Dursun, Turan**, *Allah*, Kaynak Yayınları, İstanbul, haziran 1991. *Din Bu*, Kaynak Yayınları, İstanbul, eylül 1990. *Hayatını Anlatıyor*, Kaynak Yayınları, İstanbul, kasım 1992.
- Kutsal Kitapların Kaynakları* (3 cilt), Kaynak Yayınları, İstanbul, kasım, 1995.
- Müslümanlık ve Nurculuk*, Kaynak Yayınları, İstanbul, mart 1996.
- Durakpaşa, Ayşe**, *Halide Edip-Türk Modernleşmesi ve Feminizm*, iletişim Yayınları, İstanbul, 2000.
- Dündar, Ali** (derleyen), *Muhyiddin-i Arabî'den Altın Öğütler*, Kozmik Kitaplar, İstanbul,

mart 2005.

Dündar, Fuat, İttihat ve Terakkinin Müslümanları İskân Politikası, iletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

Düzdağ, M. Ertugrul (Yayma hazırlayan), Meclis'te Başörtüsü Mücadelesi-Malatya Milletvekili M. Bülent Çaparoğlu'nun Hatıraları, Şule Yayınları, İstanbul, 1998. Yakın Tarihimizde Gizli Gerçekler, Zvi-Geyik Yayınları, İstanbul, nisan 2004.

Ebüzzllya Tevfik, *Yeni Osmanlılar Tarihi*, **Hürriyet** yayınları, İstanbul, mart 1973

Ege, Nezahat Nurettin, *Prens Sabahaddin-Hayatı ve İlmi Müdafaaları*, Güneş Neşriyatı, İstanbul, 1977.

Ekdal, Müfid, *Kapalı Hayat Kutusu Kadıköy Konakları.*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, şubat 2004.

Ekşi, Aysel, *Din Devletleri*, Ürnit Yayıncılık, Ankara, 1995.

Eliade, Mircea, Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi-Muhammed'den Reform Çağına, Kabala Yayınevi, İstanbul, kasım 2003.

Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi-Gotama Budha'dan Hristiyanlığın Doğuşuna, Kabala Yayınevi, İstanbul, temmuz 2003.

Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi-Taş Devrinden Eleusis Mysteria'larına, Kabala Yayınevi, nisan 2003.

Emecen, Feridun M., *Unutulmuş Bir Cemaat Manisa Yahudileri*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Epstein, Perle, *Kabala-Musevî Mistiklerinin Yolu*, Dharma Yayınları, İstanbul, aralık 1998.

Ercan, Yavuz, Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler, Ankara, 2001.

Erdemir, Hüseyin Avni, *Kuran ı Kerim Mealinden Özetler, Hadiseler, Güzel Sözler*, Emel Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1989.

Erden, Fethi, *Türk Hekimleri Biyografisi*, İstanbul, 1948.

Erdoğan, Latif, *Fethullah Gülen Hocaefendi-"Küçük Dünyam"*, AD Yayıncılık, İstanbul, eylül 1995.

Ergun, Sadettin Nüzhet, *Türk Musikisi Antolojisi*, İÜ Yayınları, İstanbul, 1. cilt 1942, 2. cilt 1943.

Ergüven, Abdullah Rıza, *Dinlerin Kökeni ve İslam'da Reform*, Berfin Yayınları, İstanbul, kasım 1996.

Erhat, Azra, *Gülleyla'ya Anılar*, Can Yayınları, İstanbul, 2002. *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1978.

Erkoç, Ethem, Beşiktaş Muhafızı Yedi Sekiz Hasan Paşa ve Bir Devrin Hikâyesi, **Pegasus** Görsel İletişim Hizmetleri, Çorum, 2004.

Erol, Safiye, *Makaleler*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, nisan 2002.

Esatlı, Mustafa Ragıp, *İttihat ve Terakki*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, mayıs 1975.

Evans-Pritchard, Edward, *İlkelerde Din*, Öteki Yayınevi, Ankara, eylül 1998.

Eygi,Mehmet Şevket, Yahudi Türkler yahut Sabetayctlar, Zvi-Geyik Yayınları, İstanbul, 2000.

Eyüboğlu, Hughette, *Kanadalı Bir Gelinin Türkiye Anıları*, Kültür Yayınları, İstanbul, şubat 2003.

Eyüboğlu, İsmet Zeki, *Atatürk Devrimleri Işığında Laiklik*, Say Yayınları, İstanbul, nisan 1994.

İslam'da Bölünmeler Çelişmeler ve Refah'ın Tırmanışı, Miletos Yayınları, İstanbul, 1994.

Tasavvuf Tarikatlar, Mezhepler Tarihi, İstanbul, 1987.

- Türk Şiirinde Tanrı'ya Kafa Tutanlar, Kaynak Yayınları, İstanbul, kasım 1991.
- Faraç, Mehmet**, *Son Gâvur*, Günizi Yayıncılık, İstanbul, aralık 2004.
- Faroqhi, Surayia**, *Anadolu'da Bektaşîlik*, Simurg Yayınları, İstanbul, 2003.
- Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, mayıs 1997.
- Hacılar ve Sultanlar (1517-1638)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınla-n, İstanbul, eylül 1995.
- Feyzioğlu, Osman Güngör; Okutan, Ahmet; Durukan, Turgut**, *Askerin Din Bilgisi*, Basılı Evrak Depo Müdürlüğü, Ankara, 1981.
- Fiş, Radi**, *Bir Anadolu Hümanisti Mevlâna*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, nisan 2005.
- Freely, John**, *Kayıp Mesih*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001.
- Fromkin, David**, *Barışa Son Veren Barış*, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı ? Sabah Kitapları, İstanbul, temmuz 1993.
- Galante, Abraham**, *Sabetay Sevi ve Sabetaycılarının Gelenekleri*, Zvi-Geyik Yayınları, İstanbul, ağustos 2000.
- Galanti, Avram**, *Ankara Tarihi I-II*, Çağlar Yayınları, Ankara, 2005.
- Türk Harsı ve Türk Yahudisi*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1953.
- Türkler ve Yahudiler*, Gözlem Gazetecilik Basım ve Yayın AŞ, İstanbul, 1995. *Türklük incelemeleri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, mayıs 2005.
- Gelardin, Errol**, *Sabetaycı Selim'in Öyküsü*, Pherma Yayınları, nisan 2006.
- Georgeon, François**, *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri-Yusuf Akçura (1876-1935)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, ocak 1996.
- Gıyaseddin, M.**, *İslam Dünyası ve Milliyetçilik*, Pınar Yayınları, İstanbul, ocak 1991.
- Goodwin, Godfrey**, *Yeniçeriler*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, aralık 2001.
- Goodwin, Jason**, *Ufukların Efendisi Osmanlılar*, Sabah Kitapları, İstanbul, haziran 1999.
- Golden P. B., Zuckerman C; Zajaczkowski A.**, *Hazarlar ve Musevîlik*, Karam Yayınları, Çorum, mayıs 2005.
- Göle, Nilüfer**, *Modern Mahrem Medeniyet ve Örtünme*, Metis Yayınları, İstanbul, ağustos 1994.
- Gölpınarlı, Abdülbaki**, *Melamîlik ve Melamiler*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.
- Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1983.
- Tasavvuf*, Milenyum Yayınları, İstanbul, şubat 2004. *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2004.
- Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*, İnkılap Kitabevi, İstanbul. *Yunus Emre ve Tasavvuf* İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1992.
- Gönültaş, Nuh**, *Mason Dul Kadının Çocuğu*, Karakutu Yayınla-n, İstanbul, aralık 2002.
- Gövsa, İbrahim Alaettin**, *Sabatay Sevi*, Milenyum Yayınları, İstanbul, ekim 2000.
- Griffe, H. Mirgöl Eren**, *Osmanlının Hizmetkârı*, Babil Yayıncılık, Ankara, 2005.
- Groepler, Eva**, *İslam ve Osmanlı Dünyasında Yahudiler*, Belge Yayınları, İstanbul, ekim 1999.
- Gumilev, Lev Nikolayeviç**, *Eski Türkler*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2003.
- Hazar Çevresinde Bin Yıl*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2003.
- Gutman, Claude**, *İzmir'in Çılgın Dedikoduları*, Cep Kitapları, İstanbul, 1994.
- Güleryüz, Naim**, *Türk Yahudileri Tarihi I* (20. yüzyılın basma kadar), Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, 1993.
- Gülsoy, Ufuk**, *Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni*, Simurg Yayınları,

İstanbul, 2000.

Gün, izzet Nuri; Çeliker, Yalçın, *Masonluk ve Masonlar*, Yağmur Yayınları, İstanbul 1968.

Günbulut, Şükrü, Ortadoğu *Din* Kültürü, *Kaynak* Yayınları. İstanbul, aralık 1996.

Güngör, Necati, *Safiye Ayla'nın Anıları*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1996.

Gürdoğan, Ersin, *Görünmeyen Üniversite*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1991.

Gürel, Nazlı Rana, *Bir Osmanlı Aydını İbrahim Edhem Pertev Paşa*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2004.

Gürlek, Dursun, *Ayaklı Kütüphaneler*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, ekim 2003.

Haker, Erol, Bir Zamanlar Kırklareli'nde Yahudiler Yaşardı..., İletişim Yayınları, İstanbul, 2002. İstanbul'dan Kudüs'e Bir Kimlik Arayışı, Kitap Yayınevi, İstanbul, haziran 2004.

Halil Edhem, *Hatıra Kitabı* (2 cilt), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1947.

Halikov, A. H., *Rus Tanınan 500 Bulgar-Tatar Türk Asıllı Sülale*, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995

Hançerlioğlu, Orhan, *İslam inançları Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1994.

Hekimoğlu, Müşerref, *Anılar*, Cumhuriyet Kitap, İstanbul, 2005.

Heller, Otto, *Yahudiliğin Çöküşü*, İnter Yayınları, İstanbul, haziran 1992.

Helminski, Camille Adams, *Sufî Kadınlar-Saklı Bir Hazine*, Samsara Kitapları, İstanbul, şubat 2004.

Herbette, Maurice, *Fransa'da ilk Daimi Türk Elçisi "Morali Esseyit Ali Efendi" (1797-1802)*, Pera Truizm ve Ticaret AŞ, İstanbul, 1997.

Herzl, Theodor, *Hatıralar*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, nisan 2002.

Hovhanesyan, Sarkis Sarraf, *Payitaht İstanbul'un Tarihçesi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, temmuz 1996.

Hume, David, *Din Üstüne*, Kaynak Yayınları.

Hürmen, F. Rezan, "Bir Devlet Adamının" Mehmet Tevfik Beyin (Biren) II. Abdülhamid, Meşrutiyet ve Mütareke Devri Hatıraları I-II, Akma Yayınları, İstanbul, kasım 1993.

Hüseyin Nâzım Paşa (Yayına hazırlayan Yıldırım Tahsin), *Hatıralarım*, Selis Kitaplar, İstanbul, 2003.

Iacovella, Angelo, *Gönye ve Hilal, İttihad-Terakki ve Masonluk*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, aralık 1999.

İbn Arabî, Muhyiddin, *Endülüs Sufileri, Dharma* Yayınları, İstanbul aralık 2002.

İhsanoğlu, Ekmeleddin, *Başhoca İskak Efendi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989,

İleri, Celal Nuri, *Türk İnkılabı*, Kaktüs Yayıncılık, İstanbul, haziran 2000.

İlyasoğlu, Aynur, *Örtülü Kimlik*, Metis Yayınları, İstanbul, ekim 1994.

İmamı Gazali (hazırlayan Hüseyin Hilmi Işık), *Huccet-ül-İslam Eyyühel Veled*, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul, 1973.

İnalcık, Halil, *Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış*, Ankara, 1999.

Osmanlı İmparatorluğu-Klasik Çağ (1500-1600), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, mayıs 2003.

İnbaşı, Mehmet, *Rumeli Yörükleri 1544-1675*, Erzurum, 2000.

İnan, Arı (Yayma hazırlayan), *Enver Paşa'nın Özel Mektuptan*, İmge Kitabevi, Ankara, şubat 1997.

Tarihe Tanıklık Edenler, Çağdaş Yayınları, İstanbul, şubat 1997,

- İz, Mahir**, *Tasavvuf*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1990.
- Kalyoncu, Cemal A.**, *Paranın Efendi/eri*, Zaman Kitap, İstanbul, 2003. *Saklı Hayatlar-1/2*, Zaman Kitap, İstanbul, nisan 2004.
- Kanar, Mehmet**, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Derin Yayınları, İstanbul, 2005.
- Kandemir, Siyasî Dargınlıklar**, Ekicili! Tırılı Yayınları, İstanbul, 1955.
- Kant, Albert**, *Bir Yahudi'nin Anıları*, Kastaş Yayınevi, İstanbul, temmuz 2003.
- Kaplan, Sefa**, *Derviş'in Siyaseti Siyasetin Derviş'i*, Metis Yayınları, ekim 2002.
- Kara, Abdülvahap**, Gamalı Haç ile Kızıl Yıldız Arasındaki Yazar Cengiz Dağcı, Ufukötesi Yayınları, İstanbul, 2006.
- Kara, İsmail**, Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi Metinler/Kişiler I, Risale Yayınları, İstanbul, 1987. Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi-Metinler/Kişiler II, Risale Yayınları, İstanbul, 1989.
- Karaca, Mehmet İsa**, *Türban ve Ötesi*, Türk Devrim Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.
- Karaer, Nihat**, *Tam Bir Muhalif-Refik Halid Karay*, Temel Yayınlar, İstanbul, 1998.
- Karakaş, Mahmut**, *Müspet İlimde Müslüman Alimler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
- Karal, Enver Ziya**, *Halet Efendinin Paris Büyük Elçiliği (1802-1806)*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1940.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri**, *Nur Baba*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- Vatan Yolunda Milli Mücadele Hatıraları, Selek Yayınevi, İstanbul, 1958.
- Karadeniz, Ekrem**, *Türk Musikisinin Nazariye ve Esasları*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1983.
- Kardavî, Yusuf el-**, *Müslümanlar Gayri Müslimlere Nasıl Davrandı ?*, İlha Yayınları, İstanbul, ağustos, 1977.
- Karpat, Kemal H.**, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, nisan 2003.
- Kasap, İsmail; Kurnaz, Cemal; Tatcı, Mustafa**, *Hüseyin Vas-saf-Hayatı, Eserleri ve Şiirlerinden Seçmeler*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 1999.
- Katar, Mehmet**, *Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve İslamda Tövbe*, Andaç Yayınları, Ankara, temmuz 2003.
- Kaya, Mehmet**, *Mitolojik Türk Kültürü Üzerine Çelişkiler*, Manilzm Türk Kültürü Araştırmaları Yayıdan, İstanbul, eylül 2002.
- Kayalı, Kurtuluş**, *Türk Kültür Dünyasından Portreler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- Kayaoğlu, Taceddin**, *Türkiye'de Tercüme Müesseseleri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, haziran 1998.
- Kaygusuz, Bezmi Nusret**, *Şeyh Bedreddin*, İleri Yayınları, İstanbul, nisan 2005.
- Kepel, Gilles**, *Allah'ın Batısında*, Metis Yayınları, İstanbul, ağustos 1995.
- Kılıç, Altemur**, *Küçük'tan Kılıç'a*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005
- Kılıç, Hüseyin**, *Hazret-i Muhammed'den İki Emanet*, Ufuk Matbaası, İstanbul, 1989.
- Kılıç, Rüya**, *Osmanlı'da Seyyidler ve Şerifler*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005.
- Kılıç Ali** (derleyen Turgut Hulusi), *Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Hatıraları*, Kültür Yayınları, İstanbul, ocak 2005.
- Kieser, Lukas Hans**, *İskalanmış Barış*, iletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- Kocabaş, Süleyman**, *Türkiye'de Gizli Tarih II-Dönemlik ve Dönmeler*, Vatan Yayınları, Kayseri, ekim 2003.
- "Vaat Edilmiş Toprak" *Filistin İçin Mücadele Türkiye ve Siyonizm*, Vatan Yayınlar, İstanbul, haziran 1987.

- Kocabaşoğlu, Uygur**, *Majestelerinin Konsolosları, İletişim* Ya-yınlan, İstanbul, 2004.
- Kocabaşoğlu, Uygur**; Berge, Metin, *Bolşevik İhtilali ve Osmanlılar*, Kebikeç Yayınları, Ankara, kasım 1994.
- Kocahanoğlu, Osman Selim** (hazırlayan), Ali Fuat Cebesoy-Bilinmeyen Hatıralar, Temel Yayınları, İstanbul, 2001. -Maliye Nazırı Cavid Bey- Felaket Günleri Mütareke Devrinin Feci Tarihi I-II, Temel Yayınları, İstanbul, 2000.
- Kocal, Hayati Ferdi**, *Büyükada Hatıralarım*, Büyükada Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, İstanbul, temmuz 2001.
- Koç, Murat**, Yeni Türk Edebiyatında Boğaziçi ve Boğaziçi Medeniyeti, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- Koçak, Azmi**, *Atatürk'ün İlk Öğretmeni Şemsi Efendi*, Düşler Sokağı Reklam Yayın ve İletişim Hizmetleri Ltd. Şti., İstanbul, eylül 2000.
- Koestler, Arthur**, On Üçüncü Kabile (Hazar İmparatorluğu ve Mirası), Say Yayınları, İstanbul.
- Koloğlu, Orhan**, *Avrupa'nın Kıskaçında Abdülhamid* iletişim Yayınları, İstanbul, 1996. *İttihatçılar ve Masonlar*, eylül Yayınları, İstanbul, nisan 2002.
- Arap Kaymakam*, Aykırı Yayıncılık, İstanbul, 2001. *Cumhuriyet Döneminde Masonlar*, Pozitif Yayınlar, İstanbul, ekim 2004.
- Korkmaz, Esat**, *Eski Türk İnancından ve Şamanizm*, Anahtar Kitaplar, İstanbul, 2003.
- Kozanoğlu, Zeynel**, *Anıt Adam Osman Nevres-"Hasan Tahsin"*, Ticaret Matbaacılık TAŞ, izmir.
- Köker, Levent**, *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*, iletişim Yayınları, İstanbul, 2000.
- Köprülü, Fuad**, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.
- Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet işleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1976.
- Köstüklü, Nuri**, Vatan Savunmasında Mevlevihaneler (Balkan Savaşlarından Milli Mücadeleye), Çizgi Kitabevi, Konya, şubat 2005.
- Kuneralp, Sinan**, *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali*, Isis Yayınları, İstanbul, 1999.
- Kurnaz, Cemal** (hazırlayan), *Osmanlı Şairleri Muallim Naci*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, aralık 1986.
- Kutay, Cemal**, *Şehit Sadrazam Talat Paşa'nın Gurbet Hatıraları* (3 cilt), Kültür Matbaası, İstanbul, 1983.
- Kutlu, Mehmet Necati**, *Türkiye'de Bir Gezgin Şövalye Nogales Mendez*, Gendaş AŞ Yayınları, İstanbul, 2000.
- Kutlu, Şemsettin** (hazırlayan), *Sadrazam Sait Paşa-Anılar*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, aralık 1977.
- Kutluay, Yaşar**, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, Anka Yayınları, İstanbul, 2004. *Siyonizm ve Türkiye*, Çatı Kitapları, İstanbul, haziran 2004.
- Küçük, Hülya**, *Kurtuluş Savaşı'nda Bektaşîler*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003.
- Küçük, Sezai**, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Simurg Yayınları, İstanbul, 2003.
- Küçük, Yalçın**, *İsyân* (2 cilt), İthaki Yayınları, İstanbul, 2005. *Tekelistan*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2004.
- Putları Yıkıyorum*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2004.
- Küçükköy, İrfan**, *Bir Uyanışın Anatomisi-Mücadele Birliği*, Alagöz Matbaa Ambalaj AŞ, Konya, nisan 2005.
- Kür, İsmet**, *Yarısı Roman*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, ağustos, 1995.
- Landau, Jacob M.**, *Tekinalp-Bir Türk Yurtseveri (1883-1961)*, İletişim Yayınları,

İstanbul, 1996.

Türkiye'de Sağ ve Sol Akımlar, Turhan Kitabevi, Ankara, 1979.

Pan-Islam Politikaları-İdeoloji ve Örgütlenme, Anka Yayınları, İstanbul, 2001.

Laqueur, Hans Peter, *İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, nisan 1997.

Levi, Avner, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*, iletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

Lewis, Bernard, *İslam Dünyasında Yahudiler*, imge Yayınları, Ankara, nisan 1996.

Ortadoğu, Sabah Kitapları, İstanbul, ağustos 1999.

Semitizm ve Anti-Semitizm-Çatışma ve Önyargıya Dair, Everest Yayınları, İstanbul, mayıs 2004.

Tarihte Araplar, Anka Yayınları, İstanbul, ağustos 2003.

Liman Von Sanders, *Türkiye'de 5 Yıl*, Burçak yayınevi, İstanbul, 1968

Lovv, W. Heath, *Trabzon Şehrinin İslamlaşma ve Türkleşmesi (1461-1583)*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2005.

Mahmud Celaledin Paşa (hazırlayan İsmet Miroğlu), *Mir'at-ı Hakikat-Tarihi Hakikatlerin Aynası* (3 cilt), Berekat Yayınevi, İstanbul, 1983.

Mamdanî, Mahmood, *İyi Müslüman Kötü Müslüman*, 1001 Kitap Yayınları, İstanbul, 2004.

Mantran, Robert, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*, Adam Yayınları, İstanbul, mart 1999.

Mardin, Şerif, *Bediüzzaman Said Nursi Olayı*, İletişim Yayınları, İstanbul, kasım 1992.

Türk Modernleşmesi Makaleler 4 (derleyenler Mümtazer Türköne, Tuncay Önder), iletişim Yayınları, İstanbul, temmuz 1994.

Mardin, Yusuf, *Kocataş Yalısı Anıları*, Güryay Matbaacılık, İstanbul, 1988.

Mehmed Süreyya, *Sicili-i Osmanî-Osmanlı Ünlüleri I-II-III-V-VI*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı yayını, İstanbul, nisan 1996.

Mehmet Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi*, Tercüman 1001 Temel Eser.

Menocal, Maria Rosa, *Dünyanın incisi Endülü Modeli*, Etki-İletişim Yayınları, İstanbul, şubat 2006.

Meram, Ali Kemal, *Padişah Anakın*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, şubat 1997.

Mercan, Faruk, *Boğaz'ın Şövalyesi Üzeyir Garih'in Son Randevusu*, Zaman Kitap, İstanbul, ekim 2002.

Meriç, Cemil, *Bu Ülke*, iletişim Yayınları, İstanbul, mart 1995. *Jurnal* (2. cilt), iletişim Yayınları, İstanbul, 2005. *ümrandan Uygarlığa*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Meriç, Ümit, *Babam Cemil Meriç*, iletişim Yayınları, İstanbul, 1994.

Messadie, Gerald, *Davud*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, şubat 2001.

Mevdudî, Ebu'l Ala el-, *İslamî Hareketin Dinamikleri*, Nehir Yayınları, İstanbul, 1989.

Mordtmann, Andreas David, *İstanbul ve Yeni Osmanlılar*, Pera Yayıncılık ve Kitapçılık AŞ, İstanbul, 1999.

Mumcu, Uğur, *Rabita*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1993

Tarikat Siyaset 'Ticaret, Tekin Yayınevi, Ankara, 1989.

Munson, Henry, *Ortadoğu'da. İslam ve Devrim*, Akademi Yayınları, İstanbul, 1990.

Muradoğlu, Abdullah, *İpekçiler ve İsmail Cem*, Bakış Yayınları, İstanbul, ekim 2002.

Garih: Sıradışı Bir Musevinin Portresi, Bakış Yayınları, İstanbul, kasım 2001.

Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül-Vukuat-Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi I-II*,

Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1979.

Netayic ül-Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi III-IV, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1980.

Mutlu, Şamil, *Osmanlı Devleti'nde Misyoner Okulları*, Gökku-be Yayınevi, İstanbul, 2005.

Mutlu, Şemsettin, *Sadrazam Sait Paşa-Anılar*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, aralık 1977.

Müftüoğlu, Mustafa, *Tarihî Gerçekler I-II*, Başak Yayınları, İstanbul, mart 2005.

Müneccimbaşı Ahmet Dede, *Müneccimbaşı Tarihi I-II*, Tercüman 1001 Temel Eser.

Nahum, Henri, *İzmir Yahudileri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

Nakdimon, Şalom, *Irak ve Ortadoğu'da Mossad*, Elips Kitap, Ankara, 2004.

Necatigil, Behçet, *Edebiyatımızda isimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul, eylül 2000.

Neftçi, Nermin, *Demokrasinin Kilittası Anılar*, Tesav Yayınları-n, Ankara, ekim 1997.

Neumark, Fritz, *Boğaziçine Sığınanlar*, İstanbul Üniversitesi iktisat Fakültesi Maliye Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1982.

Nesimi, Abidin, *Yılların içinden*, Gözlem Gazetecilik Basım ve Yayın AŞ, İstanbul, mayıs 1977.

Neyzi, Ali H., *Beyzade-Paşazade 1890-1930*, Yanar Yayınları, haziran 1991.

Beyzade-Paşazade 1930-1990, Yanar Yayınları, temmuz 1991.

Hüseyin Paşa Çıkmazı No: 4, Karacan Yayınları, nisan 1983.

Neyzi, Leyla, *Ben Kimim ? Türkiye'de Sözlü Tarih Öznellik İletişim Yayınları*, İstanbul, 2004,

Küçük Hanım'dan 'Rubu Asırlık Adam'a-Nezihe Neyzi'den Oğlu Nezih Neyzi'ye Mektuplar 1947-1948, Sel Ya yıncılık, İstanbul, 1999.

Neyzi, Nezih Halim, *Kızıltoprak Anıları*, Peva Yayınları.

Nicholson, Reynold A, *İslam Sufileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1978.

Noyan, Bedri, *Demir Baba Vilayetnamesi*, Can Yayınları, İstanbul, mayıs 1976.

Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik (2 cilt), Ardıç Yayınları, 1998.

Nur, Rıza, *Hayat ve Hatıratım I-II-III*, İşaret Yayınları, İstanbul, mayıs 1992.

Nutku, Özdemir, *IV. Mehmet'in Edirne Şenliği*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1972.

Ocak, Ahmet Yaşar, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

Odyakmaz, A. Nejat, *Bektaşilik, Mevlevilik, Masonluk*, Özne Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Oğuz, Burhan, *Mezartaşında Simgelemen İnançlar*, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996.

Türkiye Halkının Küllin- Kökenleri 3, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, İstanbul, şubat 2001.

Türk ve Yahudi Kültürlerine Bir Mukayeseli Bakış, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, İstanbul, ocak 2003.

Olgunlu, Ali Canip, *Ana Tanrıça'dan Mevlânâ'ya*, Karakutu Yayınları, İstanbul, nisan 2005.

Olsson, T.; Özdalga, E.; Raudvere, C, *Alevi Kimliği*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, mart 1999.

Omur, Sinan, *Büyük Mareşal Fevzi Çakmak'ın Askerî Deh/ısı ve Siyasî Hayatı*, Sinan Matbaası ve Neşriyat Evi, İstanbul, 1965.

- Onur, Oral**, 1492'den Günümüze Edirne Yahudi Cemaati, İstanbul, 2005.
- Oral, Haluk; Özsoy, M. Şeref, Erol Güneş'in Ke(n)disi Göçmen-Çevirmen-Gazeteci-Sevgili**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, ocak 2005.
- Oral, Zeynep**, *Tutkunun Romalı-Leyla Gencer*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, mayıs 1999.
- Orbay, Rauf**, *Cehennem Değirmeni Siyasî Hatıralarım. I-II*, Emre Yayınları, İstanbul, mayıs 2000.
- Ortaç, Yusuf**, Ziya Bir Varmış Bir Yokmuş Portreler Akbaba Yayınları, İstanbul, 1960.
- Bizim Yokuş, Akbaba Yayınları, İstanbul, 1966
- Ortaylı, İlber**, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, Kaynak Yayınları, İstanbul, mart 1983.
- Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadî ve Sosyal Değişim*, Turhan Kitabevi, Ankara, nisan 2004.
- Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık, İstanbul, şubat 2001.
- Osmanoğlu, Osman Selaheddin** (hazırlayan), *Bir Şehzadenin Hatıratı, Vatan ve Menfada Gördüklerim ve İşittiklerim*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, ekim 2004.
- Ozankaya, Özer**, *Türkiye'de Laiklik*, Cem Yayınevi, İstanbul, aralık 1993.
- Öke, Mim Kemal**, *Din-Ordu Gerilimi-Küresel Toplumda Dışlanan Demokrasi*, Alfa Yayınları, İstanbul, temmuz 2002.
- Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar-Ihanetler... *Komplolar... Aldanmalar...*, Çağ Yayınları, İstanbul, 1991.
- Saraydaki Casus*, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- Ökte, Faik**, *Varlık Vergisi Faciası*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul.
- Ökdem Niyazi**, *Laiklik Din ve Alevilik*, Ant Yayınları, İstanbul, 1994.
- Önal, Sami** (hazırlayan), *Hüsrev Gerede'nin Anılan*, Literatür Yayınları, İstanbul, ekim 2002.
- Öncü, Ahmet; Tekelioğlu, Orhan, Şerif Mardin'e Armağan**, iletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- Öndeş, Osman**, *Son Levantenler* (1. cilt), Denizler Kitabevi, İstanbul, aralık 2003.
- Önen, Nizam**, *İki Turan-Macaristan ve Türkiye'de Turancılık*, iletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- Öngören, Reşat**, *Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeyniler*, insan Yayınları, İstanbul, ekim 2003.
- Örnek, Sedat Veyis**, *100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, ekim 1988.
- Öz, Baki**, *Osmanlı'da Alevi Ayaklanmaları*, Ant Yayınları, İstanbul, 1992.
- Öz, Gülay**, *Aleviliğin Tarihi Kökleri ve Anadolu Erenleri*, Uyum Yayıncılık, İstanbul, 1996.
- İslamiyet, Türkler ve Alevilik*, Ulum Yayınları, İstanbul, şubat 1997.
- Yeniçeri-Bektaşî İlişkileri ve II. Mahmut, Uyum Yayınları, İstanbul, mart. 1997
- Öz, Sayra, Seniye Fenmen**, *Bileşim* Yayınları, İstanbul. 2003
- Özakıncı, Cengiz**, *İblisin Kiblesi*, Otopsi Yayınları, İstanbul, ekim 2005.
- Türkiye'nin Siyasi İntiharı 'Yeni-Osmanlı' Tuzağı, Otopsi Yayınları, İstanbul, kasım 2005.
- United States of İrtica 1945-1999, Soğuk Savaş Dönemi'nden Yeni Dünya Düzeni'ne Türkiye'de İrtica ve Emperyalizm, Otopsi, Yayınları, mayıs 1999.
- Özalp, Kâzım**, *Millî Mücadele 1919-1922* (1. cilt), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1971.

- Milli Mücadele 1919-1922* (2. cilt), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1972.
- Özbalkan, Müslim**, *Gizli Belgelerle Barış Gönüllüleri*, Ant Yayınları, İstanbul, şubat 1970.
- Özdamar, Mustafa**, *Nureddin Cerrahi ve Cerrahiler*, Kırk Kandil Yayınları, İstanbul, kasım 2004.
- Hüsameddin Uşşaki ve Uşşakkiler*, Kırk Kandil Yayınları, İstanbul, kasım 2001.
- Özdoğan, Günay Göksu**, *Taran'dan Bozkurt'a*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- Özen, Saadet**, *Yüz Elli Yılın Tanığı Nötre Dame de Sion*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, orak 2006.
- Özgül, Metin Kayahan**, *Ali Ekrem Botayır'ın Hatıraları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
- Özkan, Ercüment**, *İnanmak ve Yaşamak*, Yöneliş Yayınları, İstanbul, nisan 1988.
- Özkırımlı, Atilla**, *Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi-Ale-vilik-Bektaşılık*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990.
- Özpekel, Osman Nuri**, *Kemani Nurhan Hekimoğlu'nun Gün-lüğü-Kemanımla Sana Bir Ses...*, Kaf Müzik, İstanbul, 2001.
- Özsoylu, Şinasi**, *İhsan Doğramacı ile 40 Yıl*, Özlem Matbaacılık Sanayi Ltd. Şti., Ankara, 1995.
- Öztoprak, Halil**, *Kur'an'da Hikmet Tarih'te Hakikat ve Kur'an'da Hikmet İncil'de Hakikat*, Can Yayınları, haziran 1990.
- Öztuna, Yılmaz**, *İslam Devletleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.
- Pamuk, Orhan**, *Kıta*, İletişim Yayınları, 1999.
- Pamuk Şevket**, *Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyü-me (1820-1913)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, ağus-tos 1991.
- Pamukciyan, Kevork**, *Zamanlar Mekânlar ve İnsanlar*, Aras Yayıncılık.
- Pandazi, Despina**, *İstanbul'un Kızı Selanik*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2003.
- Parla, Taha**, *Türkiye'nin Siyasal Rejimi /1980-1989*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.
- Parlar, Suat**, *Barbarlığın Kaynağı Petrol*, Anka Yayınları, İstanbul, mayıs 2003.
- Patrick, Mary Milles**, *Bir Boğaziçi Macerası İstanbul Kız Koleji (1871-1924)*, Tez Yayınları, İstanbul, şubat 2001.
- Pekdemir, Nuray**, *Dinde değil, Kuran'da Reform*, Su Yayınları, İstanbul, kasım 2000.
- Polat, Emre**, *Osmanlı'nın İlk Yahudi Sosyalisti Avram Benaroya ve Faaliyetleri*, 'Pruva Yayınları, İstanbul, aralık 2004.
- Ramsaur, E. E.**, *Jön Türkler ve 1908 İhtilali*, Sander Yayınları, İstanbul, 1972.
- Raudvere, Catharina**, *Çağdaş İstanbul'da Sufî Kadınlar*, Kitap Yayınevi, İstanbul, aralık 2003.
- Rıza Tefvîk** (yayına hazırlayan Abdullah Uçman), *Biraz da Ben Konuşayım*, İletişim Yayınları, İstanbul, şubat 1993.
- Rodinson, Maxime**, *İslam ve Kapitalizm*, Spartaküs Yayınları, İstanbul, aralık 1996.
- Rodrigue, Aron**, *Türkiye Yahudilerinin Batılılaşması*, Ayraç Yayınları, Ankara, 1997.
- Russell, Bertrand**, *Din ile Bilim*, Say Yayınları, İstanbul, 1994.
- Sakaoğlu, Necdet**, *Bu Mülkün Sultanları*, Oğlak Yayınları, İstanbul, 1999.
- Sanay, Eyüp**, *Hilmi Ziya Ülken*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, aralık, 1986.
- Sandalcı, Mert**, *Feyz-i Sıbyan'dan İşık'a Feyziye Mektepleri*, Feyziye Mektepleri Vakfı, İstanbul, eylül 2005.
- Sarıcan, Bayram**, *1930lardan Günümüze Bursa'da Dini Hayat-Gördüklerimiz*

Duyduklarım Yaşadıklarım Hatıralar, Düşünce Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2003.

Sarıhan, Zeki, Mehmet Akif, Kaynak Yayınları, İstanbul, kasım 1996.

Sayar, Ahmet Güner, A., Süheyl Ünver-Hayatı, Şahsiyet ve Eserleri 1898-1986, Ötüken Neşriyat AŞ, İstanbul, 1994.

Bir İktisatçının *Entellektüel Portresi-Sabri F. Ülgener*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Hasan Âli Yücel'in Tasavvufi Dünyası ve Mevlevîliği, Ötüken Neşriyat AŞ, İstanbul, 2002.

Scholem, Gershom, *Sabetay Sevi Mesih mi, Sahte Peygamber mi ?*, Burak Yayınları, İstanbul, ocak 2001.

Schwartz, Philipp, *Kader Birliği*, Belge Yayınları, İstanbul, ekim 2003.

Sertel, Sabiha, *Roman Gibi*, Ant Yayınları, İstanbul, şubat 1969.

Sertel, Zekeriya, *Hatırladıklarım (1905-1950)*, İstanbul, 1968.

Sever, Erol, Çoktanrıcılık, Hristiyanlık ve Kâbe-İslamın Kaynakları I, Kaynak Yayınları, İstanbul, mart 1995.

Sevinç, Necdet, *Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetleri*, Milenyum Yayınları, İstanbul, mart 2004. *Portre Denemeleri*, Ötüken Neşriyat AŞ, İstanbul, 2000.

Selahattin Adil Paşa, *Hayat Mücadeleleri*, Zafer Matbaası, İstanbul, 1982.

Semih Mümtaz S., *Tarihimizde Hayal Olmuş Hakikatler*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1948.

Sertoğlu, Mithat, *Tarihten Sohbetler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.

Simavi, Lütfi, *Son Osmanlı Sarayında Gördüklerim*, Örgün Yayınlar, İstanbul, 2004.

Singer, Amy, *Kadılar, Kullar, Kudüslü Köylüler*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, ekim 1996.

Sinoue, Gilbert, *Kavaklı Mehmed Ali Paşa-Son Firavun*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, ekim 1999,

Soysal, İlhami, *Dünyada ve Türkiye'de Masonlar ve Masonluk*, Der Yayınları, İstanbul, eylül 1978.

Soysü, Hale, *Kavimler Kapısı I*, Kaynak Yayınları, İstanbul, kasım 1992.

Sözen, Zeynep, *Fenerli Beyler-110 Yılın Öyküsü (1711-1821)*, Aybay Yayınları, İstanbul, haziran 2000.

Sunar, Cavit, *Melamilik ve Bektaşilik*, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003.

Sümer, Ali, *Hacı Bektaş Veli*, Ayyıldız Yayınları, 1990.

Stathis, Pinelopi, *19. Yüzyılın İstanbul'unda Gayrimüslimler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, haziran 2003.

Şahin, Fadime, *Sahte Tarikatların Perde Arkası-Fadime Şahin'in Anıları*, AD Yayıncılık AŞ, İstanbul, ağustos 1997.

Şahin, İbrahim, *Selanikli Fazlı Necip'in Hayatı ve Eserleri*, Bilge Yayınları, Ankara, aralık 2004.

Şahiner, Necmeddin, *Bilinmeyen Taraftarıyla Bediüzzaman Said Nursi*, Yeni Asya Yayınları, İstanbul, 1976.

Şakir, Ziya, *Mahmut Şevket Paşa*, Muallim Fuat Gücüyener Anadolu Kitap Deposu.

Şamsutdinov, A. M., *Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı Tarihi 1918-1923*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, mayıs 1999.

Şarman, Kansu, *Türk Promethe'ler*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, şubat 2005.

Şayian, Gencay, *İslamiyet ve Siyaset-Türkiye örneği*, V Yayınları, Ankara, ekim 1987.

- Türkiye'de İslamcı Siyaset*, V Yayınları, Ankara, ağustos 1992.
- Şehbenderzade Filibeli Ahmed Hilmi**, *İslam Tarihi*, Anka Yayınları, İstanbul, 2005.
- Şener, Nedim**, *Fırsatlar Ülkesinde Bir Kemal Abi*, Güncel Yayınlar, İstanbul, 2005.
- Şimşir, Bilal N.**, *Bizim Diplomatlar*, Bilgi Yayınevi, Ankara, nisan 1996.
1968. *Rumeli'den Türk Göçleri I*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara,
1970. *Rumeli'den Türk Göçleri II*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara,
- Tan, M. Şahap**, *Bugünün Derviş Kimdir*, Garanti Yayınları, İstanbul, 1970.
- Tanilli, Server**, *İslam Çağımıza Yanıt Verebilir mi ?*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995.
- Tansu, Şamili Nafiz**, *iki Devrin Perde Arkası*, Pınar Yayınevi, İstanbul, 1960.
1960. *İttihat ve Terakki içinde Dönenler* (anlatan Galip Vardar), inkılap Kitabevi, İstanbul,
- Tanyer, Turan**, *Taş Mektep*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, ağustos 2005.
2005. **Tanyu, Hikmet**, *Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler, I, III* Elips Kitap, Ankara, mayıs
- Türkçülük Davası ve Türkiye'de İşkenceler*, Altınışık Yayınevi, Kayseri, 1950. *Yehova Şahitleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Tarakçı, Celal**, *Muallim Naci*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.
- Tatlıcan, İsa**, *Hristiyanlığın Gizli Tarihi*, Düşünce Yayınları, İstanbul, ağustos 2005.
- Tayyar, Şamil**, *Refahıyol Tutanakları*, Ümit Yayıncılık, ekim 1997
- Tektaş, Nâzım**, *Sadrazamlar*, Çatı Kitapları, İstanbul, mayıs 2002.
1987. **Temo, İbrahim**, *İbrahim Temo'nun İttihad ve Terakki Anılan*, Arba Yayınları, İstanbul,
- Tepeyran, Ebubekir Hazım**, *Hatıralar*, Pera Yayınevi, İstanbul, 1998.
- Tevetoğlu, Fethi**, *Milletlere Işık Tutan İki Beyanname*, Komünizmle Mücadele Yayınları, Ankara, 1963.
- Tîmur, Taner**, *Osmanlı Çatışmaları*, V Yayınları, Ankara, ocak 1989. *Osmanlı Kimliği*, imge Kitabevi, Ankara, mart 1998.
- Tilmuroğlu, Vecihi**, *Ahmet Kutsi Tecer-Kişiliği Sanat Anlayışı ve Tüm Şiirleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1980. *İnançları Uğruna Öldürülenler*, Yurt Kitap, Ankara, 1992.
- Togan, Zeki Velidi**, *Hatıralar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1999.
- Topçuoğlu, Ümid Sinan**, *Mareşal*, Eğitim-Öğrenci Yayınları, İstanbul, ocak 1977.
- Toprak, Zafer**, *İttihad-Terakki ve Cihan Harbi Savaş Ekonomisi ve Türkiye'de Devletçilik*, Homer Kitabevi, İstanbul, 2003.
- Toros, Tana**, *Mazi Cenneti*, iletişim Yayınları, İstanbul, 1998. *Türk Edebiyatından Altı Renkli Portre*, Isis Yayınları, İstanbul, şubat 1998.
- Toutai, Hourai**, *Ortaçağda İslam ve Seyahat-Bir Âlim Uğraşının Tarihi ve Antropolojisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, kasım 2004.
- Tunaşar, Seyhun**, *Türk Ulusal Masonluğunda 1935 Uykuya Yatma Olayı*, Piramit Yayıncılık, Ankara, 2005.
- Tunaya, Tarık Zafer**, *İslamcılık Cereyanı-1*, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık AŞ, şubat 1998. *Türkiye'de Siyasal, Partiler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000. *Türkiye'de Siyasî Partiler 1859-1952*, Arba Yayınları, İstanbul, 1995.
- Tuncay, Mete**, *Eleştirel Tarih Yazıları*, Liberte Yayınları, Ankara, 2005.
- Tuşalp, Erbil**, *Şeriat A.Ş.*, Bilgi Yayınevi, Ankara, ekim 1994.

- Türkay, Cevdet, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, İşaret Yayınları, İstanbul, mayıs 2001.
- Türkgeldi, Ali Fuad**, *Görüp İştiklerim*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1951.
- Türköne, Mümtazer**, *Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu*, Lotus Yayınevi, Ankara, mart 2003.
- Türküsev, Sevdâ**, *Sınıf Atlamış Dindarların Yaşam Tarzı Muhafazakâr Burjuva*, Akis Kitap, İstanbul, mart 2005.
- Uçman, Abdullah** (hazırlayan), *Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı ile İlgili Makaleleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, ekim 1982.
- Uçuk, Cahit**, *Erkekler Dünyasında Bir Kadın Yazar-Silsilena-me I*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, ocak 2003. *Yıllar Sadece Sayı-Silsilena-me II*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, mayıs 2003.
- Ulubelen**, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2005.
- Uluçay, M. Çağatay**, 18. ve 19- Yüzyıllarda Saruhan'da Eşkıyalık ve Halk Hareketleri, Berksoy Basımevi, İstanbul, 1955. *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.
- Uludağ, Süleyman**, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabala Yayınevi, İstanbul, mart 2002.
- Uşaklıgil, Halid Ziya**, *Saray ve Ötesi*, İnkılap ve Aka Kitabevle-ri, 1981.
- Uygur, Ziya**, *İnkılaplar, İhtilaller ve Siyonizm*, Üçdal Yayınları, İstanbul, 1968.
- Uysal, Muzaffer**, *İslama Sokulan Bid'at ve Hurafeler* (2 cilt), İstanbul, 1974.
- Uysal, Sermet Sami**, *Baki Kalan bu Kubbede*, L&M Yayınları, İstanbul, kasım 2005.
- Eşlerine Göre Ediplerimiz*, L&M Yayınları, İstanbul, ağustos 2004.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı**, *Midhat Paşa ve Yıldız Mahkemesi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1967. *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, Ankara, 1988. *Osmanlı Tarihi I-III*, Ankara, 1988.
- Üçok, Bahriye**, *İslam Tarihi Emevîler- Abbasîler*, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1979.
- Ülken, Hilmi Ziya**, *İslam Düşüncesi*, Ülken Yayınları, İstanbul, 2000.
- Türk, Tefekkürü Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004. Üşür,
- Serpil, Din** *Siyaset ve Kadın*, Alan Yayıncılık, İstanbul, ocak 1991,
- Üzmez, Hüseyin**, *Çilenin Böylesi*, Tımaş Yayınları, İstanbul, şubat 2002.
- Vanilişi, Muhammed; Tandilava, Ali**, *Lazlar'ın Tarihi*, Ant Yayınları, İstanbul, 1992.
- Vassaf, Gündüz**, *Annem Belkıs*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.
- Vassaf, Hüseyin**, *Sefine-i Evliya* (2 cilt), Seha Neşriyat, İstanbul, 1999.
- Veinstein, Gilles**, *Osmanlı Sefiri 28 Mehmet Çelebi'nin Fransa Anılan*, Ark Kitapları, İstanbul, 2002. *Selânik 1850-1918*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.
- Verdanî, Salih el-**, *Mısır'da İslâmî Akımlar*, Fecr Yayınevi, Ankara, 1988.
- Mısır'da İslâmî Akımlar II*, Fecr Yayınevi, Ankara, temmuz 1991.
- Vett, Cari**, *Kelâmî Dergâhından Hatıralar*, Muradiye Kültür Vakfı Yayınları, şubat 1993.
- Wellhausen, Julius**, *İslamiyet'in İlk Devrinde Dinî-Siyasî Muhalefet Partileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.
- Werup, Jacques**, *Simonov'un Seyahatleri*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2002.
- Yahya Kemal, Beyatlı**, *Siyasi ve Edebi Portreler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1986.
- Yakut, Esra**, *Şeyhülislamlık*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005. *Yenileşme Döneminde Devlet ve Din*, Kitap Yayınevi, İstanbul, mayıs 2005.

Yalçın, Hüseyin Cahit, *Siyasal Anılar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, haziran 2000.

Yalçın, Feza, *Hangi Lider Daha Zengin*, Öteki Yayınlar, Ankara, 1998.

Yalçın, Soner, *Beyaz Türklerin Büyük Sımn-Efendi*, Doğan Kitap, İstanbul, 2004. *Hangi Erbakan*, Öteki Yayınevi, Ankara, nisan 1994.

Yalçın, Tülün, *Osmanlı'da Bir İngiliz Gelin*, Can Yayınları, İstanbul, 2004.

Yalman, Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, Pera Turizm-Ticaret, İstanbul, 1970.

Yardım, Mehmet Nuri, *Safiye Erol Kitabı*, Bensen Yayınevi, İstanbul, nisan 2003.

Yarman, Arsen, *Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Tarihi*, Suip Pırgiç Ermeni Hastanesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001.

Yazgan, Aykut, *Duvarcı Ustaları*, Ayna Yayınevi, İstanbul, mayıs 1998.

Yazgan, Haydar, *Galata Bankerleri* (1. cilt), İstanbul, 2005.

Yerasimos, Stephanos; Bethier, Annie (hazırlayanlar ve notla-yanlar), *Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anılan-Topkapı Saray'tnda Yaşam*, Kitap Yayınevi, İstanbul, eylül 2002.

Yesevzade, Süleyman Demirel veya Yalan Üzerine Kurıdu Bir Politik Hayat, Hakikati Arayış Neşriyatı, Ankara, nisan 1990.

Yeşil, Ahmet, Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk Teşkilatlı Muhalefet Hareketi-Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Cedit Neşriyat, Ankara, 2002.

Yeşilyurt, Süleyman, *Ermeni Yahudi Rum Asıllı Milletvekilleri*, Kültür Sanat Yayınları, Ankara, eylül 2005.

Yetkin, Çetin, *Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, ekim 1996. *12 Eylül'de İrtica Niçin ve Nasıl Gelişti*, Ümit Yayıncılık, Ankara, ağustos 1994.

Yıldırım, Ali, *Alevî Öğretisi*, italik Yayınları, İstanbul, 2000. *Osmanlı Engizisyonu*, Öteki Yayınlar, Ankara, 1996.

Yıldızım, Ergün, *İktidar Mücadelesi ve Din*, Bilge Yayıncılık Eğitim Hizmetleri, İstanbul, şubat 1999.

Yücebaş, Hilmi, *Ahmet Rasim-Aşkları ve Hatıraları*, Dizer-konca Matbaası, İstanbul, 1957.

Bütün Cepheleriyle Mehmet Akif, Dizerkonca Matbaası, İstanbul, 1958.

Filozof Rıza Tevfik-Hayatı, Şiirleri, Hatıraları, Dizerkonca Matbaası, İstanbul, 1957.

Ulunay-Hayatı, Hatıraları, Eserleri, Arkın Dağıtım, İstanbul, 1969.

Yücekok, Ahmet, *Türkiye'de Din ve Siyaset*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, aralık, 1983.

Zaim, Burhaneddin, *İstip ve Köprülû Hatıraları*, Şehir Yayınları, İstanbul, 2005.

Zachariadou, A. Elizabeth (editör), *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, ağustos 1997.

Zarcone, Thierry, *İslam'da Sır ve Gizli Cemiyetler*, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2005.

Zelyut, Rıza, Öz Kaynaklarına Göre Alevilik, Anadolu Kültür Yayınları, İstanbul, t990,

Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1978.

Zorlu, İlğaz, Selanikliler ve Şişli Terakki Yolsuzluğu-Giilçin *Telci'nin Yazamadıkları*, Temel Ofset, İstanbul, 2000.

Evet, Ben Selanikliyim, Belge Yayınları, İstanbul, 1998.

Ansiklopediler, bildiriler, tezler vb,

Ahmed Ziyaüddin Gümüshanevi Sempozyumu Bildirileri, Seha Neşriyat ve Ticaret AŞ, İstanbul, 1992.

Balkanlar'da İslam Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri, Sofya, nisan 21-

23, 2000, İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, İstanbul, 2002.

Birinci Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri MI (1-5 kasım 1993), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1995.

Cavidanname-i Sağır, Ayyıldız Yayınları, Ankara.

Celvelîye Tekkelerinde Bulunan Mezar Taşları ve Kitabeler (Kâmil Akarsu), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1985.

Çok Kültürlü Bir Dünyada İmanlı Anamlı ve Barış İçinde Yaşama Pratiği; Risale-i Nur Yaklaşımı, Nesil Yayınları, İstanbul, ekim 2004.

Ders Alalım, Genelkurmay Başkanlığı, Ankara.

Evlîya Çelebi Seyahatnamesi (2. cilt) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, mart 2003.

Felaket Günleri (2 cüt) [Cavit Bey], Temel Yayınlar, İstanbul, 2000.

Ez. Muhammed S.A.V. Ehl-i Beyti İçin Söylediği Kutsal Sözler Ayet ve Hadiseler, Ayyıldız Yayınları, Ankara.

İshak Çelebi ve Selimnamesi (Hamdi Savaş), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Yayınları, Enstitüsü, Kayseri, 1984.

İslam Ansiklopedisi, Diyanet Yayınları, Ankara.

İslam ve Demokrasi, Anadolu Matbaası ve Ticaret Kolektif Şti., İstanbul, 1994.

İslam ve Laiklik, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı, İstanbul, aralık 1998.

İsrail'in Gerçekleri, İsrail Enformasyon Merkezi, Kudüs, 1994.

Kitab-ı Mukaddes-Eski ve Yeni Ahid, İstanbul, 1958.

Kim Kimdir ansiklopedisi, Profesyonel İletişim Organizasyonla-n Uluslararası Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi.

Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali, Ankara, 1961.

Lübnan'da İslamî Hareketler, İnkılap Yayınları, İstanbul Masonluğun İcüyü, Yeni İstanbul gazetesinin yayını, İstanbul,

1968

Milletlerarası Tarihte ve Günümüzde Şiilik Sempozyumu, İslami İlimler Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993.

Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Tarihi-Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi (1. cilt), İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Tarihi-Kemalizm (2. cilt), İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Tarihi-Miüyetçilik (4. cilt), İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Tarihi-Muhafazakârık (5. cilt), İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Tarihi-İslamcılık (6. cilt), İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

15.-16. Yüzyıllarda Safevi Propagandası ve Etkileri (Nilgün Dalkesen), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1999.

Osmanlı Ansiklopedisi (2. cilt), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.

Osmanlı Mebusan Meclisi Reisi Halil Menteşe'nin Anılan, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, kasım 1986.

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi (6 cilt), İletişim Yayınları, İstanbul.

Türk Dış Politikası 1919-1980 (1. cilt), İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

Türkiye Cumhuriyeti Danışma Meclisi Albümü, Millet Meclisi Vakfı, 1982.

Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu 3, Yeni Asya Yayınla-n, İstanbul, 1995.

Yahudi Atasözleri, Milenyum Yayınları, İstanbul, eylül 2005.
Yahudilik ve Masonluk, Bilim Araştırma Yayınları, İstanbul, aralık 1986.
Yakın Tarihimiz (3. cilt), Türköpetrol Vakfı Yayınları.
Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi I-II, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.

Yehova'nın Oğulları ve Masonlar, Bilim Araştırma Grubu, İstanbul, eylül 1993.

DERGİLER

Aktüel (1997, 1999, 2000, 2001)
Aksiyon (2000, 2001, 2002, 2004, 2005, 2006)
Antik Dekor (1994)
Atlas (2005)
Aydınlık (1995, 2004, 2006)
Belleten (1954, 1956, 1958, 1960, 1992, 1993)
Berfin Bahar (2004, 2005)
Büyük Doğu (1952)
Chronicle (2005)
Comucopia (2005)
Diyanet İşleri Başkanlığı
Eğitim Bilim (2000)
Ekonomik Panorama (1989)
Erciyes
Haftalık (2004, 2005, 2006)
Hayat (1972)
Hayat Tarih (1969, 1970, 1977)
Klips (2002)
Nokta (1989, 2004)
Popüler Tarih (2000, 2004, 2005)
Tarih Araştırmaları (1982)
Tarih ve Edebiyat (1978)
Tarih İncelemeleri (1990)
Tarih ve Toplum (1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1997, 2002, 2003) *Teori* (1990)
Tempo (2001, 2002, 2004, 2006) *Toplumsal Tarih* (1995, 1997, 1998, 2002, 2005)
Toplum ve Bilim (1993, 2000) *Türk Dünyası Araştırmaları* (1984, 1992) *Türkiyat* (1980) *Türk Kültürü* (1965) *Vakıflar* (1968) *Virgöl* (2002) *Yarın* (2004, 2005) *Yaşama Sanatı* (1994, 1995)
Yeni Aktüel (2005, 2006)

GAZETELER

Akşam (1938, 1986, 2002)
Birgün (2005)
Bozkır (2006)
CumhuHyet (1963,1977, 1989,1994, 1997, 1999, 2001, 2002, 2005)
Hergün (1977)
Hürriyet (1978, 1986, 1994, 2002, 2005)
Milli Gazete (1979, 1989, 2003) *Milliyet* (1968, 1974, 1993, 2001, 2003) *Özgür*

Gündem (2000)

Radikal (2001, 2002, 2004, 2005)

Sabah (2002, 2005, 2006)

Star (2003)

Vakit (2001, 2003)

Vatan (2004, 2005)

Yeni Gündem (1986, 1988)

Yeni Asya (1990, 2005)

Yeni Mesaj; (2004)

Yeni Şafak (2001, 2002, 2004, 2005)

Zaman (1992)

TELEVİZYON KANALLARI

atv

CNN Türk

İNTERNET

<http://arsiv.aksiyon.com.tr>

<http://arsiv.hurriyetim.com.tr>

www.ahmedhulusi.com

www.alistanbul.com

www.aksam.com.tr

www.aksiyon.com.tr

www.aievibektasi.org

www.aleviyol.com

www.alewiten.com

www.alperenler.com

www.altinoluk.com

www.angelfire.com

www.ataturk.net

www.aydinlarocagi.org

www.balkan.gen.tr

www.bediuzzaman.net

www.beklenenmehdi.com

www.biyografi.net

www.cemalnur.org

www.dinbilgileri.org

www.dutuncegozglu.com

www.efrayim.com

www.fl.parsimony.net

www.f27.parsimony.net

www.geltag.com

www.geocities.com

www.hafif.org

www.harunyahya.org

www.hermetics.org

www.hilafet.com
www.hurriyetim.com.tr
www.hudayivakfi.org
www.iktibas.net
www.islamacevap.net
www.ismctefendi.org
www.Istanbulrotary.org
www.izmir-bld.gov.tr
www.kadinlar.com
www.karacaahmet.com
www.karakalem.net
www.kenthaber.com
www.kentimIstanbul.com
www.kerbela.net
www.kimkimdir.gen.tr
www.klanktap.com
www.kubbealti.org.tr
www.kurannesli.org
www.kurtulus-online.com
www.markopasa.net
www.masonluk.net
www.medyamasada.com
www.melami.com
www.mfa.gov.tr
www.msb.gov.tr
www.milligazete.com.tr
www.milliyet.com.tr
www.neyatolyesi.com
www.oguzoktay.com
www.orientnet.de
www.osmanli700.gen.tr
www.referansgazetesi.com
www.risale-inur.org
www.sabah.com.tr
www.sabetay.50.g.com
www.sakarya.pol.tr
www.strategyocean.com
www.s0lemaga2in.com
www.sonsaniye.net
www.sureyya.com
www.terakki.org.tr
www.t-k-p.org
www.ussaki.net
www.uzeyirgarih.8m.net

www.vefatlarimiz.com
www.yayim.meb.gov.tr
www.yeniasya.com.tr
www.yemdunyadergisi.com
www.yenisafak.com
www.yenisafak.com.tr
www.yesil.org
www.zaman.com.tr
www.31brinkster.com
<http://turkoloji.cu.edu.tr>